

2014•2015
FACULTEIT RECHTEN
master in de rechten

Masterproef

De uitoefening van de gemeenschapsbevoegdheden in Brussel na de 6e
staats hervorming

Promotor :
Prof. dr. Jan THEUNIS

Nick Parthoens

Scriptie ingediend tot het behalen van de graad van master in de rechten

De transnationale Universiteit Limburg is een uniek samenwerkingsverband van twee universiteiten
in twee landen: de Universiteit Hasselt en Maastricht University.

Universiteit Hasselt | Campus Hasselt | Martelarenlaan 42 | BE-3500 Hasselt
Universiteit Hasselt | Campus Diepenbeek | Agoralaan Gebouw D | BE-3590 Diepenbeek

Maastricht University

2014•2015
FACULTEIT RECHTEN
master in de rechten

Masterproef

De uitoefening van de gemeenschapsbevoegdheden in
Brussel na de 6e staats hervorming

Promotor :
Prof. dr. Jan THEUNIS

Nick Parthoens

Scriptie ingediend tot het behalen van de graad van master in de rechten

Samenvatting

België is een federale staat, bestaande uit gemeenschappen en gewesten. De gemeenschappen kwamen er vooral op vraag van de Vlamingen, zij wilden zelf instaan voor hun taal en cultuur. De gemeenschappen werden ook bevoegd voor het onderwijs en voor persoonsgebonden aangelegenheden. Persoonsgebonden aangelegenheden zijn zaken die nauw met het leven van de mens in zijn gemeenschap zijn verbonden, zoals rustoorden of psychiatrische instellingen. De bevoegdheid die zij in die zaken hebben, oefenen de gemeenschappen uit met decreten. Dit zijn wetskrachtige normen die op hetzelfde niveau staan als de wetten van de federale overheid.

Deze decreten zijn bindend binnen de grenzen van een taalgebied. De Vlaamse Gemeenschap is bevoegd voor het Nederlands taalgebied en de Franse Gemeenschap is bevoegd voor het Frans taalgebied. Er is echter aan beide een beperkte werking toegestaan van hun decreten in het tweetalig gebied Brussel-Hoofdstad. Dit gebied bestaat uit de 19 Brusselse gemeenten en die gemeenten vormen ook de grenzen van het Brusselse Hoofdstedelijk Gewest.

Die beperkte werking geldt ten aanzien van instellingen, op voorwaarde dat deze uitsluitend tot ofwel de Vlaamse, ofwel de Franse Gemeenschap behoren. In de vier bevoegdheden die we zagen, taal, cultuur, onderwijs en persoonsgebonden zaken wordt er op een verschillende manier beoordeeld wanneer een instelling uitsluitend tot de ene of de andere gemeenschap behoort. Bij onderwijs en cultuur kijkt men naar de aard van de activiteiten die worden uitgeoefend. Veelal zal de taal waarin die activiteiten plaatsvinden doorslaggevend zijn. Bij persoonsgebonden zaken kijkt men naar de organisatie, de taal waarin de interne werking van de instelling gebeurt. Als op grond van die criteria niet kan worden besloten dat een instelling uitsluitend tot de Vlaamse of de Franse Gemeenschap behoort, zijn deze niet bevoegd.

In dat geval is ofwel de federale overheid, of de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie bevoegd. Deze gemeenschapscommissie is samengesteld uit personen die zetelen in het parlement en de regering van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest maar de commissie staat voor het overige wel los van het gewest. Deze commissie is bevoegd wanneer het gaat om persoonsgebonden zaken.

De federale overheid is bevoegd wanneer het gaat om cultuur of onderwijs. Maar ook wanneer het gaat over taalgebruik. Met betrekking tot die bevoegdheid kunnen de gemeenschappen nooit zelf handelen in Brussel-Hoofdstad. Als het gaat om regels die zich rechtstreeks tot personen richten zijn de gemeenschappen ook nooit bevoegd in Brussel. Opnieuw zijn dan de federale overheid of de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie bevoegd.

Omdat de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie deze bevoegdheid met ordonnanties uitoefent, wetskrachtige normen die zoals het decreet gelijk staan met de federale wet, kan zij gedeeltelijk beschouwd worden als een vierde gemeenschap.

Zo zijn er naast de Vlaamse en de Franse Gemeenschap ook de federale overheid en de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie die instaan voor de uitoefening van gemeenschapsbevoegdheden.

Woord vooraf

Bij het indienen van deze masterscriptie en het afsluiten van de rechtenopleiding dat daar normalerwijze uit volgt, dien ik een aantal mensen te bedanken.

Ten eerste zijn dat mijn ouders. Zij hebben me altijd alle kansen gegeven om hogere studies te volgen. Mijn moeder heeft altijd gezegd dat ik zo lang mocht verder studeren als ik maar wou en samen hebben mijn ouders er voor gezorgd dat ik nooit iets te klagen heb gehad.

Vervolgens wens ik mijn vriendin Laura te bedanken, die ik een paar jaar geleden heb ontmoet op onze faculteit. Elke keer dat ik het even niet meer zag zitten en dacht dat het me allemaal niet zou lukken, kon ik bij haar terecht. Ook op momenten dat ik dacht dat ik niet liet blijken dat ik haar nodig had.

Daarnaast ben ik dank verschuldigd aan de vrienden die ik gemaakt heb tijdens mijn tijd aan de UHasselt. De vriendengroep die de studentenvereniging Themis vormt, heeft me meteen opgenomen en de meest hechte vriendschapsbanden die daar gegroeid zijn, draag ik nog steeds met me mee. En ik ga er vanuit dat dat zo gaat blijven in de jaren die nog zullen volgen. Wanneer ik even mijn gedachten moest verzetten, kon ik altijd op Bert, Brecht, Julien, Geoffrey en Nick rekenen. Ook op momenten dat ik nood had een beredeneerde discussie stonden de geesten van Brecht en de anderen steeds open.

Ik wens ten slotte mijn promotor te bedanken. Bij onze eerste ontmoeting zei hij me dat ik steeds contact mocht opnemen als ik met vragen zat of als ik wou dat er een onderdeel werd na gelezen. In mijn dwaasheid heb ik daar veel te weinig gebruik van gemaakt.

Nick Parthoens

14 mei 2015

Inhoudsopgave

Samenvatting.....	III
Woord vooraf	IV
Inhoudsopgave	V
Lijst van afkortingen	X
Inleiding	1
Hoofdstuk I: De gemeenschappen	3
§1. De eerste staatshervorming – Ontstaan van de cultuurgemeenschappen.....	3
I. Grondwettelijke erkenning.....	3
II. Taalgebieden en taalgroepen.....	5
§2. De tweede staatshervorming – Van cultuurgemeenschap naar gemeenschap	7
I. Wachten op een uitvoerbaar plan.....	7
II. Nieuwe bevoegdheden en nieuwe organen	9
III. De Vlaamse fusie	11
IV. De gemeenschapsraden	11
§3. De derde staatshervorming – Verdere overdracht van bevoegdheden	12
I. Communautarisering van het onderwijs	12
II. De vereiste van een bijzondere wet.....	14
III. Een asymmetrisch landschap	14
IV. De Raden en de executieven.....	15
§4. De vierde staatshervorming – Rechtstreekse verkiezing van de gemeenschapsraden	16
I. De gecoördineerde Grondwet.....	16
II. Afschaffing van het dubbel mandaat	17
III. Samenstelling en werking van de Raden.....	18
IV. Naamsverandering van de executieven	20
V. Verdergaande asymmetrie.....	21
§5. De vijfde staatshervorming – Hervorming buiten de Grondwet.....	21
I. Minieme aandacht voor de gemeenschappen.....	21
II. Naamsverandering van de Raden.....	22
§6. De zesde staatshervorming – Versterking van de constitutieve autonomie	23
I. Bijzondere aandacht voor de gemeenschappen	23
II. Nieuwe bevoegdheden en bevoegdheidsoverdrachten	24
Hoofdstuk II: De gemeenschapsbevoegdheden.....	26
§1. Algemeen.....	26
§2. De culturele aangelegenheden	27

I. De 18 rubrieken in art. 4 BWHI	28
1. De bescherming en de luister van de taal	28
2. De aanmoediging van de vorming van navorsers	29
3. De schone kunsten	29
4. Het cultureel patrimonium, de musea en de andere wetenschappelijk-culturele instellingen met uitzondering van de monumenten en landschappen	30
5. De bibliotheken, discotheken en soortgelijke diensten	30
6. De inhoudelijke en technische aspecten van de audiovisuele en de auditieve mediadiensten met uitzondering van het uitzenden van mededelingen van de federale regering.....	31
6bis. De hulp aan de geschreven pers.....	32
7. Het jeugdbeleid	32
8. De permanente opvoeding en de culturele animatie	32
9. De lichamelijke opvoeding, de sport en het openluchtlevens.....	33
10. De vrijetijdsbesteding.....	34
11. De voorschoolse vorming in de peutertuinen.....	34
12. De post- en parascolaire vorming	34
13. De artistieke vorming	34
14. De intellectuele, morele en sociale vorming.....	34
15. De sociale promotie.....	35
16. De beroepsomscholing en -bijscholing.....	35
17. De stelsels van alternerend leren, waarin een praktijkopleiding op de werkvloer op alternerende wijze wordt aangevuld met een opleiding in een onderwijs- of opleidingsinstelling.....	35
II. Algemene bepalingen.....	35
§3. Het onderwijs	37
§4. De persoonsgebonden aangelegenheden.....	38
I. Het gezondheidsbeleid	38
1. Het beleid betreffende de zorgverstrekkingen in en buiten de verplegingsinrichtingen	39
2. Het beleid betreffende de verstrekkingen van geestelijke gezondheidszorg in de verplegingsinrichtingen buiten de ziekenhuizen.....	39
3. Het beleid betreffende de zorgverstrekkingen in ouderinstellingen, met inbegrip van de geïsoleerde geriatriediensten	40
4. Het beleid betreffende de zorgverstrekkingen in geïsoleerde diensten voor behandeling en revalidatie.....	40
5. Het beleid inzake long term care revalidatie.....	41
6. De organisatie van de eerstelijnsgezondheidszorg en de ondersteuning van de gezondheidszorgberoepen van de eerste lijn	41
7. De erkenning en contingentering van gezondheidszorgberoepen	42

8. De gezondheidsopvoeding alsook de activiteiten en diensten op het vlak van de preventieve gezondheidszorg, evenals alle initiatieven inzake de preventieve gezondheidszorg	42
II. De bijstand aan personen.....	43
1. Het gezinsbeleid met inbegrip van alle normen van hulp en bijstand aan gezinnen en kinderen.....	43
2. Het beleid inzake maatschappelijk welzijn, met inbegrip van de organieke regels betreffende de OCMW	44
3. Het beleid inzake onthaal en integratie van inwijkelingen	44
4. Het beleid inzake mindervaliden, met inbegrip van de beroepsopleiding, de omscholing en herscholing van mindervaliden en de mobiliteitshulpmiddelen.....	44
5. Het bejaardenbeleid	45
6. De jeugdbescherming, met inbegrip van de sociale bescherming en de gerechtelijke bescherming	45
7. De sociale hulpverlening aan gedetineerden met het oog op hun sociale re-integratie.....	46
8. De juridische eerstelijnsbijstand	46
III. De organisatie, de werking en de opdrachten van de justitieuze diensten en van de bevoegde dienst die de uitwerking en de opvolging van het elektronisch toezicht verzekert	46
IV. De gezinsbijslagen	47
V. De filmkeuring, met het oog op de toegang van minderjarigen tot bioscoopzalen	47
§5. Het taalgebruik	48
§6. Bijkomende bevoegdheden.....	49
Hoofdstuk III: De Brusselse problematiek – De Brusselse Instellingen	52
§1. Wat vooraf ging	52
§2. De Bijzondere Wet Brusselse Instellingen	54
I. Oprichting van het BHG	54
II. De taalgroepen in de organen van het BHG.....	55
III. De Vlaamse en de Franse Gemeenschapscommissie	56
IV. De Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie	58
V. Besluitende beschouwingen	59
Hoofdstuk IV: De uitoefening van de gemeenschapsbevoegdheden in Brussel.....	62
§1. Eerste vaststellingen.....	62
§2. Unicommunautaire of bicommunautaire – what’s in a name?	62
I. De aanknopingspunten.....	62
II. Afwijzen van een subnationaliteit	64
III. Het begrip instelling	66
§3. Wat als de gemeenschappen niet bevoegd zijn?	67
I. De federale overheid	67

II. Het BHG	68
III. De GGC.....	69
§4. De Brusselse normen.....	70
I. Regionale ordonnanties	70
II. Bipersoonsgebonden ordonnanties	72
§5. Culturele aangelegenheden	73
I. De 18 rubrieken	73
1. De bescherming en de luister van de taal en de aanmoediging van de vorming van navorsers	73
2. De schone kunsten	74
3. Cultureel patrimonium, musea en wetenschappelijk-culturele instellingen	74
4. De bibliotheken en discotheken.....	75
5. De audiovisuele en auditieve mediadiensten en de hulp aan de geschreven pers	75
6. Het jeugdbeleid en de permanente opvoeding en culturele animatie	75
7. De sport en de vrijetijdsbesteding.....	75
8. De voorschoolse vorming in de peuterscholen, de post- en parascolaire vorming, de artistieke vorming, de intellectuele, morele en sociale vorming, de sociale promotie en de beroepsomscholing en -bijscholing.....	76
9. De stelsels van alternerend leren.....	76
II. Bijkomende bevoegdheid.....	76
§6. Onderwijs	77
§7. De persoonsgebonden aangelegenheden.....	78
I. Het gezondheidsbeleid	78
1. Zorgverstrekkingen in en buiten de verplegingsinrichtingen en verstrekkingen van geestelijke gezondheidszorg	79
2. Oudereninstellingen en geïsoleerde diensten voor behandeling en revalidatie	79
3. Long term care revalidatie en eerstelijnsgezondheidszorg(-beroepen)	79
4. De gezondheidszorgberoepen en de preventieve gezondheidszorg	79
II. De bijstand aan personen.....	80
1. Het gezinsbeleid en het beleid inzake maatschappelijk welzijn	80
2. Het beleid inzake inwijkelingen en inzake mindervaliden	81
3. Het bejaardenbeleid en de jeugdbescherming	83
4. De sociale hulpverlening aan gedetineerden en de juridische eerstelijnsbijstand	84
III. De justitiehuisen.....	84
IV. De gezinsbijslagen	84
V. De filmkeuring	85
§8. Het taalgebruik	85

Besluit.....	88
Bibliografie	92
Wetgeving	92
Parlementaire stukken	98
Rechtspraak.....	100
Rechtsleer.....	102

Lijst van afkortingen

Adv.	Advies
Arr.Cass.	Arresten van het Hof van Cassatie
BFW	Bijzondere Wet van 16 januari 1989 betreffende de financiering van de Gemeenschappen en de Gewesten
BHG	Brusselse Hoofdstedelijk Gewest
Br.H.Parl.	Brusselse Hoofdstedelijk Parlement
BS	Belgisch Staatsblad
BWBrI	Bijzondere Wet van 12 januari 1989 met betrekking tot de Brusselse instellingen
BWHI	Bijzondere Wet van 8 augustus 1980 tot hervorming der instellingen
BZ	Buitengewone zitting
Cass.	Hof van Cassatie
CDPK	Chroniques de droit public – Publiekrechtelijke Kronieken
COCOF	Franse Gemeenschapscommissie, bij verwijzing naar wetgevende akten afgekort als Fr.Gem.Comm.
CRISP	Centre de recherche et d'information socio-politiques
Decr.	Decreet
ed(s).	editors(s)
EHRM	Europees Hof voor de Rechten van de Mens
Fr.	Franse Gemeenschap
Fr.Gem.R.	Franse Gemeenschapsraad
GGC	Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie, bij verwijzing naar wetgevende akten afgekort als Gem.Gem.Comm.
Gw.	Gecoördineerde Grondwet van België van 17 februari 1994
GwH	Grondwettelijk Hof
GWHI	Gewone Wet van 9 augustus 1980 tot hervorming der instellingen
Ned.Cult.R.	Nederlandse Cultuurraad
OCMW	Openbaar centrum (openbare centra) voor maatschappelijk welzijn
Parl.Fr.Gem.	Parlement van de Franse Gemeenschap

Parl.St.	Parlementaire Stukken
RvS	Raad van State
RW	Rechtskundig Weekblad
TBP	Tijdschrift voor Bestuurswetenschappen en Publiek recht
Verg. Fr.Gem.Comm.	Vergadering van de Franse Gemeenschapscommissie
VGC	Vlaamse Gemeenschapscommissie
VI.	Vlaamse overheid (Gemeenschap en Gewest)
VI.Parl.	Vlaams Parlement
VI.R.	Vlaamse Raad
VZW	vereniging zonder winstoogmerk
W.	Waals Gewest
W.Parl.	Waals Parlement

Inleiding

1. Bij de start van de federalisering in België in 1970 werden de gemeenschappen nog cultuurgemeenschappen genoemd. De Nederlandse, de Franse en de Duitse cultuurgemeenschap waren toen slechts bevoegd voor culturele aangelegenheden.

Door de staatshervorming van 1980 kregen de Nederlandse en Franse cultuurgemeenschap er ook de persoonsgebonden aangelegenheden bij. Hun naam werd veranderd van cultuurgemeenschap naar gemeenschap.

In 1988 volgde er de praktisch volledige overheveling van de onderwijsbevoegdheid naar de gemeenschappen.

Ook bij de volgende staatshervormingen vonden er bevoegdheidsoverdrachten plaats.¹

De meest recente wijzigingen in de lijst van de gemeenschapsbevoegdheden kwamen er bij de zesde staatshervorming, waardoor ook de hoofdstedelijke gemeenschap van Brussel werd opgericht.² Dit is echter niet meer dan een overlegstructuur met betrekking tot aangelegenheden waarvoor de gewesten bevoegd zijn, maar die meerdere gewesten aanbelangen, inzonderheid de mobiliteit, de verkeersveiligheid en de wegenwerken vanuit, naar en rond Brussel.³ Hier zal dus niet verder op worden ingegaan.

2. Het eerste deel na de inleiding van deze masterscriptie, Hoofdstuk I, zal door middel van tekstanalyse en rechtshistorische interpretatie de evolutie van de cultuurgemeenschappen naar gemeenschap als volwaardige deelstaat beschrijven. Op die manier tracht dit eerste deel de eerste sub-onderzoeksvraag te beantwoorden:

Wat zijn de gemeenschappen?

Wanneer er wordt gesproken over (cultuur)gemeenschap worden de Vlaamse en Franse Gemeenschap bedoeld, de regeling voor de Duitstalige Gemeenschap is immers afwijkend. Ook wanneer het gaat over bepaalde organen van de gemeenschappen worden in beginsel enkel de Vlaamse en Franstalige varianten bedoeld.

De rode draad doorheen deze scriptie is Brussel en dat is de tweede reden waarom er geen aandacht zal uitgaan naar de Duitstalige Gemeenschap. Steeds wanneer er over Brussel wordt gesproken, gaat het over het tweetalig gebied Brussel-Hoofdstad. Dit zijn de negentien Brusselse gemeenten die het administratief arrondissement Brussel-Hoofdstad vormen, alsook de territoriale bevoegdheidssfeer van het Brusselse Hoofdstedelijk Gewest (verder BHG).⁴

¹ J. VANDE LANOTTE, G. GOEDERTIER, Y. HAECK, J. GOOSSENS en T. DE PELSMAEKER, *Handboek Belgisch Publiekrecht, Deel I. Inleiding tot het Belgisch Publiek Recht*, Brugge, Die Keure, 2014, 47-49.

² Bijzondere wet 19 juli 2012 tot aanvulling van artikel 92bis van de bijzondere wet van 8 augustus 1980 tot hervorming der instellingen, wat de hoofdstedelijke gemeenschap van Brussel betreft, *BS* 22 augustus 2012, 49255.

³ GwH 8 mei 2014, nr. 73/2014, overweging B.2.1.

⁴ Anderlecht, de stad Brussel, Elsene, Etterbeek, Evere, Ganshoren, Jette, Koekelberg, Oudergem, Schaarbeek, Sint-Agatha-Berchem, Sint-Gillis, Sint-Jans-Molenbeek, Sint-Joost-ten-Node, Sint-Lambrechts-Woluwe, Sint-Pieters-Woluwe, Ukkel, Vorst en Watermaal-Bosvoorde.

In het tweede hoofdstuk zullen de bevoegdheden van de gemeenschappen bekeken worden. Belangrijk hierbij is de autonomie in die bevoegdheden, immers, "zoals de artikelen 1, 2 en 3 van de Grondwet het uitdrukken, is België een federale Staat en vindt elk van de gemeenschappen en gewesten in die bepalingen de grondslag van een autonomie die tot uiting komt door de bevoegdheidsverdeling."⁵ Het tweede hoofdstuk beoogt een duidelijk overzicht te geven van alle bevoegdheden die de gemeenschappen over de jaren heen gekregen hebben. Zo zal dit hoofdstuk een antwoord geven op de tweede sub-onderzoeksvraag:

Welke zijn de gemeenschapsbevoegdheden?

Het derde hoofdstuk de situatie in Brussel weergeven. Door analyse van rechtsleer, rechtspraak en wetgeving zal er een overzicht worden gegeven van de Brusselse instellingen en de taken die zij uitvoeren. Aldus vormt er zich een antwoord op de derde sub-onderzoeksvraag:

Welke instellingen zijn er specifiek aan het grondgebied van Brussel-Hoofdstad?

Nadat dit geïllustreerd werd, brengt hoofdstuk IV de drie voorgaande delen met elkaar in verband en bekijken we hoe de gemeenschapsbevoegdheden die we gezien in Hoofdstuk II precies uitgeoefend worden in het Brusselse, onder meer door de instellingen in Hoofdstuk III. Op die manier tracht dit laatste hoofdstuk de onderzoeksvraag die deze masterscriptie beheerst te beantwoorden:

Hoe verloopt de uitoefening van de gemeenschapsbevoegdheden op het grondgebied van Brussel-Hoofdstad?

In het besluit zullen de bevindingen van de analyse in elk hoofdstuk kort worden samengevat en maken we enkele bedenkingen.

⁵ Arbitragehof 24 september 2003, nr. 119/2003, overweging B.3.2.; zie ook Arbitragehof 17 december 1997, nr. 78/97, overweging B.4.

Hoofdstuk I: De gemeenschappen

3. Wat zijn de gemeenschappen? Wat is hun natuur, wat is hun functie, waaruit bestaan ze en hoe zijn ze ontstaan?

Om dit ten volle te begrijpen moeten we terug in de tijd, meer bepaald naar 1970. Een moment van diepgaande grondwetsherziening. De herzieningsverklaring stamde uit 1968 en was een vernieuwing van de herzieningsverklaring die reeds in 1965 was ingediend.⁶ Een van de aanleidingen van deze eerste herzieningsverklaring was het werk van enkele studiecetra die opgericht waren om de betrekkingen tussen de taalgemeenschappen te onderzoeken, zoals het Studiecentrum tot Hervorming van den Staat.⁷

De grondwetsherziening paste in de tendens die zich al jaren daarvoor was beginnen te zetten. Reeds enkele decennia voor de eerste staatshervorming waren Nederlandstaligen en Franstaligen bijna altijd in gelijke mate in de regering vertegenwoordigd. Dit gebeurde door in de praktijk gevormde gebruiken en buiten de tekst van de Grondwet om. Zo volgde men het principe van een evenwichtige vertegenwoordiging van de taalgemeenschappen op de vlakken waar de beslissingen werden genomen, zoals in de Ministerraad.⁸

Het decennium 1970-1980 zou volgens ALEN volledig in het teken van de staatshervorming staan.⁹ Intussen weten we dat het ook in de decennia daarna een belangrijk thema zou blijven.

§1. De eerste staatshervorming – Ontstaan van de cultuurgemeenschappen

I. Grondwettelijke erkenning

4. Op 24 december van het jaar 1970 erkende de grondwetgever het bestaan van cultuurgemeenschappen, de voorgangers van de hedendaagse gemeenschappen. Dit moest tegemoet komen aan de verzuchting van de Vlamingen om hun eigen taal, cultuur en onderwijs te laten erkennen.¹⁰ Maar ook al was de oprichting van de cultuurgemeenschappen vooral een Vlaamse eis, toch hebben ook de Franstaligen er beroep op trachten te doen. Hun poging om door het begrip (cultuur)gemeenschap van een staatsinrichting gebaseerd op territorialiteit naar een personaliteitsbeginsel te gaan, werd echter niet aanvaard door het EHRM en het Arbitragehof.¹¹ Het personaliteitsbegrip weegt desalniettemin zwaar door in het rechtsbegrip (cultuur)gemeenschap, maar de uitoefening van bevoegdheden vindt plaats op geografisch afgebakende territoria.¹²

⁶ Verklaring tot herziening van de Grondwet 1 maart 1968, BS 2 maart 1968, 2051 ; Verklaring tot herziening van de Grondwet 16 april 1965, BS 17 april 1965, 4143.

⁷ De bevindingen van deze VZW werden neergeschreven in STUDIECENTRUM TOT HERVORMING VAN DEN STAAT, *De hervorming van den Staat*, Brussel, Ravenstein, 1937, 711 p.

⁸ De paritaire samenstelling van de Ministerraad zou na 1970 wel grondwettelijk vastgelegd worden, in art. 86bis Gw. (oud). Zie A. MAST en J. DUJARDIN, *Overzicht van het Belgisch Grondwettelijk recht*, Gent-Leuven, Story-Scientia, 1981, 57.

⁹ A. ALEN, *Algemene beginselen en grondslagen van het Belgisch Publiek recht, Boek I – De Instellingen*, Brussel, Story-Scientia, 1988, 19.

¹⁰ A. ALEN, *Algemene beginselen en grondslagen van het Belgisch Publiek recht, Boek I – De Instellingen*, Brussel, Story-Scientia, 1988, 33.

¹¹ A. ALEN m.m.v. J. CLEMENT, G. VAN HAEGENDOREN en J. VAN NIEUWENHOVE, *Handboek van het Belgisch Staatsrecht*, Deurne, Kluwer, 1995, 330.

¹² L.M. VENY, I. CARLENS, N.A. DE VOS en B. VERBEECK, *Grondslagen van Publiekrecht*, Brugge, Vanden Broele, 2009, 139.

5. Naast de cultuurgemeenschappen werden ook de taalgebieden en de gewesten grondwettelijk erkend. Op de werkelijke oprichting van de gewesten zou het wel nog tien jaar wachten zijn. De taalgebieden zijn een belangrijk concept, want zij bepalen de territoriale bevoegdheid van de gemeenschappen en de gewesten.¹³

De meeste hervormingen die zouden volgen na 1970 hadden zowel effect op de gemeenschappen als op de gewesten. Omdat deze bijdrage zich beperkt tot de gemeenschappen zal er geen melding gemaakt worden van de vernieuwingen omtrent de gewesten tenzij ze noodzakelijkerwijs samen hangen met de gemeenschapsregelgeving.

6. De cultuurgemeenschappen werden geregeld door art. 3ter Gw. (oud)¹⁴. Dit artikel omschreef de drie cultuurgemeenschappen die België omvat: de Nederlandse, de Franse en de Duitse cultuurgemeenschap. Zij zouden hun bevoegdheden toegekend krijgen door de Grondwet of door krachtens de Grondwet aangenomen wetten. Het gaat dus over toegewezen bevoegdheden.

7. De Nederlandse en Franse cultuurgemeenschappen hadden cultuurraden als hun organen. Deze cultuurraden bestonden uit de leden van de Nederlandse, respectievelijk de Franse taalgroep in de Kamer van Volksvertegenwoordigers en de Senaat en werden geïnstalleerd op 1 december 1971.¹⁵ Zij kregen krachtens art. 59bis Gw. (oud) de bevoegdheid om wetskrachtige bepalingen aan te nemen inzake culturele aangelegenheden, culturele samenwerking, regeling van taalgebruik op het door de Grondwet omschreven gebied en ook bepaalde onderwijszaken. De Grondwet sloot evenwel het merendeel van die laatste materie nog uit van hun bevoegdheid.¹⁶ Om wijzigingen aan te brengen aan paragraaf 1 en 2 van art. 59bis Gw. (oud), die de bevoegdheden hierboven vaststelden, was er een versterkte meerderheid nodig. Dit leidde tot een nieuw soort wetten: communautaire wetten. Om deze bijzondere meerderheidswetten aan te nemen is er een gewone meerderheid van de stemmen in elke taalgroep van Kamer en Senaat en een twee derde meerderheid van de stemmen in beide kamers nodig.¹⁷ Deze communautaire wetten zorgen er voor dat de bevoegdheden van de gemeenschappen in zekere zin beschermd worden. Omdat die bevoegdheden grotendeels vervat zouden liggen in de Grondwet of in bijzondere meerderheidswetten genieten zij een bescherming tegen de gewone wetgever.¹⁸ Daarom worden ze ook wel beschermde of "verschanste" bevoegdheden genoemd.¹⁹

¹³ A. ALEN, *Algemene beginselen en grondslagen van het Belgisch Publiek recht, Boek I – De Instellingen*, Brussel, Story-Scientia, 1988, 38.

¹⁴ De Grondwet van België dateert van 7 februari 1831. Op 17 februari 1994 werd de Grondwet echter gecoördineerd. De verwijzing "Gw." bedoelt de gecoördineerde versie van 1994. Wanneer grondwetsartikelen van de Grondwet van 1831 worden aangehaald zal hiernaar verwezen worden aan de hand van de afkorting "Gw. (oud)".

¹⁵ Art. 26 Wet 21 juli 1971 betreffende de bevoegdheid en de werking van de Cultuurraden voor de Nederlandse cultuurgemeenschap en voor de Franse cultuurgemeenschap, *BS* 23 juli 1971, 8910.

¹⁶ Met name alles met betrekking tot de schoolvrede, de leerplicht, de onderwijsstructuren, de diploma's, de toelagen, de wedden en de schoolbevolkingsnormen. Zie art. 59bis, §2, 1e lid, 2° Gw. (oud).

¹⁷ A. ALEN, *Algemene beginselen en grondslagen van het Belgisch Publiek recht, Boek I – De Instellingen*, Brussel, Story-Scientia, 1988, 19.

¹⁸ A. ALEN, *Algemene beginselen en grondslagen van het Belgisch Publiek recht, Boek I – De Instellingen*, Brussel, Story-Scientia, 1988, 281.

¹⁹ A. ALEN en K. MUYLLE, *Handboek van het Belgisch Staatsrecht*, Mechelen, Kluwer, 2011, 390-391.

8. Door de bovenvermelde grondwetsartikelen gaf de grondwetgever zelf een welbepaalde inhoud aan de autonomie van de cultuurgemeenschappen, terwijl hij dit wat de gewesten betreft aan de wetgever heeft overgelaten.²⁰

De wijze waarop de Nederlandse en Franse Cultuurraad hun bevoegdheden moesten uitoefenen en de precieze invulling ervan, werd niet geregeld door de grondwetgever. Dit liet hij over aan de wetgever, zij het met een versterkte bijzondere meerderheid. De wet van 21 juli 1971²¹ bepaalde de culturele aangelegenheden en de vormen van culturele samenwerking.²² De grondwetgever had wel bepaald dat er in die wet een aantal regels van toepassing gemaakt moesten worden op de cultuurraden.²³

II. Taalgebieden en taalgroepen

9. De grondwetgever bepaalde zelf, in art. 59bis Gw. (oud), op welk gebied de wetskrachtige bepalingen van de cultuurraden van de Nederlandse en Franse cultuurgemeenschap kracht van wet zouden hebben. Dit hing samen met art. 3bis Gw. (oud) dat het bestaan van vier taalgebieden erkende. De decreten van de Cultuurraad van de Nederlandse cultuurgemeenschap hadden kracht van wet in het Nederlands taalgebied. De decreten van de Cultuurraad van de Franse cultuurgemeenschap in het Frans taalgebied. De situatie in het tweetalig gebied Brussel-Hoofdstad bekijken we in Hoofdstuk III.

Die taalgebieden waren niet volledig nieuw, de taalwetten van 8 november 1962 en 2 augustus 1963²⁴ bakenden al vier taalgebieden af: het Nederlands, het Frans en het Duits taalgebied met daarnaast het tweetalig gebied Brussel-Hoofdstad. Het waren ook deze wetten die de taalgrens definitief vastlegden.²⁵ De term taalgebied dateert zelfs van de taalwetten van 1932 en 1935.²⁶

De wet van 1963 voorzag in een aparte regeling voor de zes Brusselse randgemeenten.²⁷ Bij wet van 3 december 1970²⁸ werden deze toegevoegd aan het administratief arrondissement Halle-Vilvoorde

²⁰ A. MAST, *Overzicht van Belgisch Grondwettelijk recht*, Gent-Leuven, Story-Scientia, 1972, 45-47.

²¹ Wet 21 juli 1971 betreffende de bevoegdheid en de werking van de Cultuurraden voor de Nederlandse cultuurgemeenschap en voor de Franse cultuurgemeenschap, *BS* 23 juli 1971, 8910.

²² Art. 2 Wet 21 juli 1971 betreffende de bevoegdheid en de werking van de Cultuurraden voor de Nederlandse cultuurgemeenschap en voor de Franse cultuurgemeenschap, *BS* 23 juli 1971, 8910.

²³ Dit gebeurde in de artikelen 6 tot 11 en 13 tot 19 van de wet van 21 juli 1971. Het ging onder andere om de openbaarheid van de vergaderingen, de parlementaire onverantwoordelijkheid en de nietigheid van een vergadering die gehouden wordt buiten de zitting van de Wetgevende Kamers (vergaderingen van de Senaat waren ook van rechtswege nietig als ze werden gehouden buiten de zitting van de Kamer van Volksvertegenwoordigers) en nog een tiental anderen. Dit waren principes die reeds golden voor het federale Parlement. Zie artt. 33, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 59, 70 en 88 Gw. (oud).

²⁴ Wet 8 november 1962 tot wijziging van provincie-, arrondissements- en gemeentegrenzen en tot wijziging van de wet van 28 juni 1932 op het gebruik van de talen in bestuurszaken en van de wet van 14 juli 1932 houdende taalregeling in het lager en in het middelbaar onderwijs, *BS* 22 november 1962, 10315 en wet 2 augustus 1963 op het gebruik van de talen in bestuurszaken, *BS* 22 augustus 1963, 8217, later gecoördineerd bij KB van 18 juli 1966 houdende coördinatie van de wetten op het gebruik van de talen in bestuurszaken, *BS* 2 augustus 1966, 7798.

²⁵ A. ALLEN m.m.v. J. CLEMENT, G. VAN HAEGENDOREN en J. VAN NIEUWENHOVE, *Handboek van het Belgisch Staatsrecht*, Deurne, Kluwer, 1995, 32.

²⁶ Deze wetten stelden definitief de keuze voor het territorialiteitsbeginsel vast. Voortaan zou de streektaal ook de bestuurs-, onderwijs- en gerechtstaal zijn.

²⁷ Drogenbos, Kraainem, Linkebeek, Sint-Genesius-Rode, Wemmel en Wezembeek-Oppem.

²⁸ Wet 23 december 1970 tot wijziging van de wet van 2 augustus 1963 op het gebruik van de talen in de bestuurszaken, *BS* 1 januari 1971, 17.

en vallen zij aldus onder het Nederlands taalgebied. Art. 3bis Gw. (oud) legde dit meteen erna grondwettelijk vast.²⁹

10. Zoals gezegd waren de cultuurraden samengesteld uit leden van de Nederlandse en Franse taalgroep van beide Kamers van het Parlement. Deze indeling in taalgroepen gebeurde eveneens door de grondwetsherziening van 24 december 1970. Meer specifiek door de invoering van art. 32bis Gw. (oud) en de uitvoering ervan door de wet van 3 juli 1971.³⁰ De indeling in taalgroepen gebeurt enkel in bij de Grondwet bepaalde gevallen. De leden van de cultuurraden waren in de eerste plaats verkozenen van de nationale parlementaire kamers. Ze traden slechts op als organen van de cultuurgemeenschappen op het beperkt gebied dat aan die cultuurgemeenschappen was toevertrouwd.

Artikel 32bis Gw. (oud) bevestigde de culturele autonomie van de pas gecreëerde cultuurgemeenschappen maar voorzag ook de alarmbelprocedure (art. 38bis Gw. (oud)).³¹ Dit moest voorkomen dat de verhoudingen tussen de taalgemeenschappen in gevaar gebracht zouden kunnen worden door een wet.³² Ook binnen de (cultuur)gemeenschappen werd door de wet van 3 juli '71 een ideologische en filosofische alarmbelprocedure ingeschreven.³³ Deze is enkel van toepassing in gemeenschapsaangelegenheden.

11. Het was ook de wet van 3 juli 1971, in uitvoering van art. 59bis, §8 Gw. (oud), die de voorkoming van bevoegdheidsgeschillen tussen de wet en de decreten van de cultuurraden aan de Afdeling Wetgeving van de Raad van State (verder RvS) opdroeg. Er werd daarnaast een afdeling bevoegdheidsconflicten ingesteld in de RvS, bevoegd om regelingsarresten te nemen, onder het gezag van Kamer en Senaat. Voor de afhandeling van conflicten rond bevoegdheid zou men later een Arbitragehof oprichten dat geleidelijk aan omgevormd zou worden tot een Grondwettelijk Hof (verder GwH). Een verdere bespreking hiervan ligt buiten het opzet van deze bijdrage.

²⁹ A. ALEN, *Algemene beginselen en grondslagen van het Belgisch Publiek recht, Boek I – De Instellingen*, Brussel, Story-Scientia, 1988, 58.

³⁰ De indeling verloopt aan de hand van de ligging van de kieskring waarin de parlementsleden verkozen worden. Wanneer het gaat om Volksvertegenwoordigers of senatoren gekozen door het arrondissement Brussel bepaalt de taal van de eedaflegging tot welke taalgroep een parlements lid behoort. Zie art. 1 wet 3 juli 1971 tot indeling van de leden van de wetgevende Kamers in taalgroepen en houdende diverse bepalingen betreffende cultuurraden voor de Nederlandse Cultuurgemeenschap en voor de Franse cultuurgemeenschap, BS 6 juli 1971, 8449.

³¹ De alarmbelprocedure houdt in dat wanneer een van de taalgroepen van mening is dat een wetsontwerp of – voorstel de betrekkingen tussen de Gemeenschappen ernstig in het gedrang kunnen brengen, dit in het Parlement kan aanklaarten. Daartoe moet ten minste drie vierden van de leden van een taalgroep, voor de eindstemming in plenaire vergadering, een met redenen omklede motie ondertekenen waarin zij verklaren welke bepalingen van het ontwerp of voorstel schadelijk kunnen zijn. De parlementaire procedure wordt dan geschorst en de motie wordt verwezen naar de Ministerraad. De Ministerraad heeft dan 30 dagen om een gemotiveerd advies uit te brengen. De alarmbel kan niet gebruikt worden voor de begroting of wetten waar een bijzondere meerderheid vereist is. (art. 54 Gw.) Als er in de Ministerraad, die in tegenstelling tot de Kamers paritair is samengesteld, geen compromis kan worden bereikt, lijkt het onwaarschijnlijk dat de parlementaire procedure hervat kan worden. Een regeringscrisis is dan immers haast onvermijdelijk.

³² A. MAST en J. DUJARDIN, *Overzicht van het Belgisch Grondwettelijk recht*, Gent, Story-Scientia, 1983, 57-59.

³³ Zie artt. 4 en 5 van de wet van 3 juli 1971 voor de procedure. Een vierde van de leden van het Vlaams Parlement of het Parlement van de Franse Gemeenschap moet een met redenen omklede motie ondertekenen en de bepaling aanwijzen van het voorstel of ontwerp van decreet waarvan zij denken dat het een discriminatie is om ideologische of filosofische redenen. Die motie wordt op haar ontvankelijkheid beoordeeld door een college bestaand uit de voorzitters van de federale Kamers en de twee Gemeenschapsparlementen. Enkel als de motie ontvankelijk wordt bevonden, zullen de federale Kamers de gegrondheid ervan beoordelen. Als er wordt besloten tot onontvankelijkheid heeft de alarmbel geen effect op het ontwerp of voorstel.

12. Bij hun installatie op 1 december 1971 hadden de cultuurgemeenschappen geen eigen uitvoeringsorganen. Ze hadden noch een eigen structuur, noch volheid van bevoegdheid op wetgevend, administratief en rechterlijk gebied. Hun normen moesten via de Koning passeren. Een decreet van de Nederlandse of Franse Cultuurraad kreeg kracht van wet door het gezamenlijk optreden van de Koning en van een Cultuurraad.

Op vlak van financiële middelen kregen de cultuurgemeenschappen door de wet, op basis van objectieve criteria³⁴, een globaal krediet ter beschikking gesteld. De Cultuurraad moest de bestemming van dat krediet per decreet bepalen. Art. 59bis, §6 Gw. (oud) bepaalde ook dat er bij wet een krediet moest worden vastgesteld dat besteed zou worden aan de ontplooiing van zowel de Nederlandse als de Franse cultuur in het gebied Brussel-Hoofdstad.³⁵

§2. De tweede staatshervorming – Van cultuurgemeenschap naar gemeenschap

I. Wachten op een uitvoerbaar plan

13. Na de eerste staatshervorming in 1970 werd de Belgische Grondwet in 1980 opnieuw grondig gewijzigd. In feite was dit reeds de vierde grondwetsherziening maar de herzieningen van 1893 en 1920 handelden enkel over de hervorming van het kiesstelsel.³⁶

De aanloop naar de tweede staatshervorming, begon al een drietal jaren na de herziening van 1970.³⁷ Er was een algemene vraag om tot een globale regeling van de gemeenschapsproblemen te komen.

Ondanks deze vraag van alle partijen en de akkoorden die er over gesloten werden, te weten het Gemeenschapspact uit 1977-78³⁸, bleek de fundamentele hervorming van het Belgisch staatsbestel die men voor ogen had geen sinecure. Door het opeenvolgen van vallende regeringen en het ontbinden van de Kamers zouden de wetsontwerpen ingediend in het kader van de twee vermelde akkoorden vervallen.³⁹

Het was wachten tot na de parlementsverkiezingen van 1978, waaruit de eerste regering van Wilfried Martens gevormd werd, op een uitvoerbaar plan voor de tweede staatshervorming.

14. In het politiek akkoord dat aanleiding gaf tot de vorming van MARTENS I werden drie fasen voorgeschreven. De eerste fase bleef beperkt tot het uitvoerend beleid en werd bewerkstelligd door een tiental Koninklijke Besluiten van 6 juli 1979 die werden aangenomen op grond van de wet van

³⁴ Wanneer objectieve criteria niet mogelijk waren, werd er met gelijke dotaties gewerkt.

³⁵ A. MAST, *Overzicht van Belgisch Grondwettelijk recht*, Gent-Leuven, Story-Scientia, 1972, 183 en 188.

³⁶ A. ALEN, *Algemene beginselen en grondslagen van het Belgisch Publiek recht, Boek I – De Instellingen*, Brussel, Story-Scientia, 1988, 15.

³⁷ A. MAST, "De Grondwetsherziening van 1980", *RW*, 1981-82, 1111.

³⁸ Het Gemeenschapspact was de naam die werd gegeven aan het Egmontpact uit 1977 en het Stuyvenberg-akkoord uit 1978. Deze akkoorden voorzagen de oprichting van executieven en autonome raden voor de cultuurgemeenschappen en voor de drie gewesten, die men ook ten volle wilde oprichten. Men voorzag een hervorming van de Kamer en de omvorming van de Senaat tot een soort reflectiekamer, met slechts enkele bevoegdheden en die samengesteld zou zijn uit de Gemeenschappen. Men wilde ook de taalverhoudingen in Brussel en de Vlaamse Rand rond Brussel regelen, met onder andere de splitsing van het kiesarrondissement Brussel-Halle-Vilvoorde. De tekst van het Egmontpact werd bij de regeringsverklaring van 7 juni 1977 gevoegd. Het Stuyvenberg-akkoord werd aan de regeringsverklaring van 28 februari 1978 toegevoegd. Zie P. BERCKX, "De institutionele hervormingen 'Egmont - Stuyvenberg', de adviezen van de Raad van State en de Grondwet", *TBP*, 1979, 43.

³⁹ A. MAST en J. DUJARDIN, *Overzicht van Belgisch Grondwettelijk recht*, Gent-Leuven, Story-Scientia, 1981, 60.

1 augustus 1974⁴⁰, die in 1977 en 1979 werd gewijzigd en in dat laatste jaar ook bij KB⁴¹ werd gecoördineerd. Die wet van 1 augustus 1974 was er gekomen omdat de tegenstellingen tussen Nederlands- en Franstaligen te groot waren om een communautaire wet te kunnen aannemen tot regeling van de gewesten en hun bevoegdheden. Deze wet, of althans de coördinatie ervan, zou de basis zijn van de voorlopige regeling rond Brussel-Hoofdstad. Hierop komen we terug in het hoofdstuk over de Brusselse problematiek.⁴²

15. De eerste fase die hierboven werd vermeld, bestond uit de oprichting van eigen executieven voor de gemeenschappen, zie *infra*. De grondwetsherziening zou het mogelijk maken om dit bij communautaire wet te regelen.⁴³

De tweede fase zou een aantal wetgevende bevoegdheden op verschillende domeinen overdragen aan de gemeenschappen. De bedoeling was om deze nieuwe bevoegdheden in de wet van 21 juli 1971 toe te voegen. Maar dat bleek niet zo vanzelfsprekend.⁴⁴ Pas in mei 1980 werd een akkoord bereikt over de hoofdlijnen van een "definitieve" staatshervorming. De uitwerking daarvan door Parlement en regering was de derde fase in het plan van Wilfried Martens.⁴⁵ De Brusselse problematiek werd evenwel uit het akkoord gelaten. Zonder het behoud van het status quo aangaande Brussel was de staatshervorming op dat moment niet mogelijk.⁴⁶

16. Uit het akkoord van mei 1980 vloeiden vrijwel meteen voorstellen voort tot wijziging van bepaalde grondwetsbepalingen, met daarbij ook twee wetsontwerpen tot hervorming van instellingen. Deze ontwerpen leidden tot de Bijzondere Wet⁴⁷ en de Gewone Wet⁴⁸ tot hervorming der instellingen van 8 en 9 augustus 1980. Voor sommige bepalingen was immers een bijzondere meerderheid en voor andere een gewone meerderheid nodig. Daarnaast werden er tien grondwetsartikelen⁴⁹ gewijzigd of ingevoerd.

Art. 93 BWHI zou de wet van 21 juli 1971 die voorheen de uitoefening van de gemeenschapsbevoegdheden regelde grotendeels opheffen en de aangepaste regelgeving in de BWHI van toepassing maken. Omdat het status quo inzake Brussel behouden werd, waren de BWHI en GWHI niet van toepassing op het Brusselse Gewest. De voorlopige regeling op basis van de gecoördineerde wet van 20 juli 1979 bleef hiervoor gelden.⁵⁰

⁴⁰ Wet 1 augustus 1974 tot oprichting van gewestelijke instellingen, in voorbereiding van de toepassing van artikel 107quater van de Grondwet, *BS* 22 augustus 1974, 10368.

⁴¹ Koninklijk Besluit 20 juli 1979 houdende coördinatie van de wet tot oprichting van voorlopige gemeenschaps- en gewestinstellingen, *BS* 31 juli 1979, 8499.

⁴² Zie randnummer 128.

⁴³ A. ALEN, *Algemene beginselen en grondslagen van het Belgisch Publiek recht, Boek I – De Instellingen*, Brussel, Story-Scientia, 1988, 21-22.

⁴⁴ Het wetsontwerp dat de regering MARTENS III hiertoe indiende op 11 juli 1978 had een regeringscrisis en de ontbinding van het parlement tot gevolg. In oktober 1979 werden ter uitvoering van de bevoegdheidsoverdracht opnieuw twee wetsontwerpen ingediend. Een paar maanden later zorgde het verzet uit het Parlement dat hierop volgde voor het ontslag van de regering.

⁴⁵ A. MAST en J. DUJARDIN, *Overzicht van Belgisch Grondwettelijk recht*, Gent-Leuven, Story-Scientia, 1981, 60.

⁴⁶ A. ALEN, *Algemene beginselen en grondslagen van het Belgisch Publiek recht, Boek I – De Instellingen*, Brussel, Story-Scientia, 1988, 21.

⁴⁷ Bijzondere wet 8 augustus 1980 tot hervorming der instellingen, *BS* 15 augustus 1980, 9434.

⁴⁸ Gewone wet 9 augustus 1980 tot hervorming der instellingen, *BS* 15 augustus 1980, 9451.

⁴⁹ Artt. 3ter, 26bis, 28, 59bis, 107ter, 108, 110, 111, 113 en 135 G.W.

⁵⁰ Zie randnummer 14.

II. Nieuwe bevoegdheden en nieuwe organen

17. De voornaamste evolutie van de hervorming van 1980 in het kader van deze bijdrage, was de uitbreiding van de bevoegdheid van de cultuurgemeenschappen naar de persoonsgebonden aangelegenheden. Wat deze aangelegenheden precies inhouden zien we in Hoofdstuk II.

Om grondwettelijk ruimte te geven aan deze uitbreiding van bevoegdheden werd de terminologie in art. 3ter Gw. (oud) aangepast. De Nederlandse en de Franse cultuurgemeenschap werden de Vlaamse en de Franse Gemeenschap.⁵¹ Hun werking werd nu immers ruimer dan enkel culturele aangelegenheden. Om diezelfde reden kregen de cultuurraden de naam gemeenschapsraden.

18. Misschien net zo belangrijk was dat de Vlaamse en Franse Gemeenschap door de tweede staatshervorming een executieve kregen, een orgaan met uitvoerende bevoegdheid. De leden van de executieve zouden verkozen worden uit de gemeenschapsraad en zouden verantwoordelijk zijn tegenover die raad. Ook de executieve als orgaan was verantwoordelijk ten opzichte van de raad, als het om een collegiaal genomen beslissing gaat.⁵²

De gemeenschapsraden hadden de normatieve bevoegdheid en de uitvoerende bevoegdheid lag bij de executieven.⁵³ Die bevoegdheid beperkte zich tot wat de Grondwet en de wetten en decreten uitgevaardigd krachtens de Grondwet uitdrukkelijk aan de executieven toekenden.⁵⁴ Zoals de wetgevende macht voorrang heeft op het nationale vlak⁵⁵, heeft de normatieve bevoegdheid ook hier voorrang.

De executieven hadden als voornaamste taak om het beleid van de gemeenschap te ontwerpen en te coördineren. Alsook de bestemming van de begrotingskredieten voor te stellen en te beraadslagen over ieder ontwerp van decreet of besluit met betrekking tot de gemeenschapsaangelegenheden.⁵⁶

19. Er werd voorzien dat de Vlaamse Executieve uit negen leden zou bestaan. De Franse Gemeenschapsexecutieve zou drie leden tellen.⁵⁷ Bij beide was de voorzitter, die later de naam Minister-President zou krijgen⁵⁸, bij dit aantal inbegrepen. De voorzitter van de executieve legt zijn eed af in handen van de Koning. De Koning bekrachtigt ook de aanwijzing van de voorzitter van de executieve. Deze taak van de Koning is ongewijzigd gebleven⁵⁹ en is sinds 1981 de enige manier waarop het nationale niveau ingrijpt op het niveau van de gemeenschapsexecutieven. Omdat de Raden gedurende de tweede en derde staatshervorming samengesteld zouden blijven uit leden van het nationale parlement kon de Koning daar, door de mogelijkheid om de Wetgevende Kamers te ontbinden, wel onmiddellijk ingrijpen op hun werking.⁶⁰

⁵¹ A. ALEN, *Algemene beginselen en grondslagen van het Belgisch Publiek recht, Boek I – De Instellingen*, Brussel, Story-Scientia, 1988, 19.

⁵² A. MAST en J. DUJARDIN, *Overzicht van het Belgisch Grondwettelijk recht*, Gent, Story-Scientia, 1983, 388.

⁵³ A. MAST en J. DUJARDIN, *Overzicht van het Belgisch Grondwettelijk recht*, Gent, Story-Scientia, 1983, 386.

⁵⁴ Art. 78 BWHI.

⁵⁵ Art. 78 Gw. (oud).

⁵⁶ Art. 83 BWHI.

⁵⁷ Oorspronkelijk art. 63 BWHI.

⁵⁸ J. VANDE LANOTTE en G. GOEDERTIER, *Overzicht Publiekrecht*, Brugge, Die Keure, 2003, 1014.

⁵⁹ Art. 60, §4 BWHI.

⁶⁰ A. ALEN, *Algemene beginselen en grondslagen van het Belgisch Publiek recht, Boek I – De Instellingen*, Brussel, Story-Scientia, 1988, 335.

20. Ten minste 1 lid van de Vlaamse Gemeenschapsexecutieve moest tot het tweetalig gebied Brussel-Hoofdstad behoren.⁶¹ Deze leden van de Vlaamse executieve noemt, samen met de leden van de gemeenschapsraad met woonplaats in Brussel-Hoofdstad, ook 'Vlaamse Brusselaars'.⁶² Aangezien in de Franse Gemeenschapsexecutieve eveneens 1 lid uit Brussel-Hoofdstad moet komen, zijn er ook 'Franstalige Brusselaars'.

Er werd verder niets m.b.t. Brussel bepaald in het akkoord dat leidde tot de tweede staats hervorming. Het indienen van een wetsontwerp tot oplossing van de Brusselse problematiek werd wel als voorwaarde gesteld opdat de executieven van de Vlaamse en Franse Gemeenschap uit de nationale regering konden treden. De executieven konden evenwel ook wachten tot de eerstvolgende verkiezingen na 1 oktober 1980⁶³. En men heeft tot de wetgevende verkiezingen van 8 november 1981 gewacht.⁶⁴ Gedurende dat ene jaar waren de executieven samengesteld uit door de Koning benoemde Ministers en Staatsecretarissen uit de nationale regering.⁶⁵ Besluiten betreffende gemeenschapsaangelegenheden werden tijdens dat jaar bij KB genomen.⁶⁶ Vanaf het moment dat de leden van de executieven uit de nationale regering traden, zou lidmaatschap van zowel een executieve als de nationale regering onverenigbaar zijn.

21. De leden van de executieven werden uit en door de gemeenschapsraad verkozen voor vier jaar en werden tijdens de eerste legislatuur na de verkiezingen van 1981 samengesteld naar evenredigheid.⁶⁷ Dit betekent dat de mandaten van een executieve evenredig werden verdeeld over de politieke fracties waaruit de Raad is samengesteld.⁶⁸

Na 7 december 1981 zou de samenstelling volgens het meerderheidsbeginsel verlopen.⁶⁹ Dit was echter slechts van korte duur aangezien na drie jaar toepassing van het meerderheidsbeginsel de evenredigheidsregel bij de derde staats hervorming van 1988 voor nog eens vier jaar werd ingeschreven.⁷⁰ Daarna werd er wel in het algemeen overgestapt naar het meerderheidsstelsel.

⁶¹ A. MAST en J. DUJARDIN, *Overzicht van het Belgisch Grondwettelijk recht*, Gent, Story-Scientia, 1983, 386.

⁶² A. ALEN, *Algemene beginselen en grondslagen van het Belgisch Publiek recht, Boek I – De Instellingen*, Brussel, Story-Scientia, 1988, 327.

⁶³ Oud art. 66 BWHI: "Bij overgangsmaatregel wijst de Koning bij een in Ministerraad overlegd koninklijk besluit, in de Regering de voorzitters en de leden aan van elke Executieve bedoeld in artikel 1. De Vlaamse Executieve en de Franse Gemeenschapsexecutieve omvatten tenminste één lid dat tot het tweetalig gebied Brussel-Hoofdstad behoort. Deze bepaling houdt op uitwerking te hebben, hetzij op het ogenblik dat bij in Ministerraad overlegd koninklijk besluit wordt vastgesteld dat bij het Parlement een wetsontwerp werd ingediend ertoe strekkende het geheel van de Brusselse institutionele problemen op te lossen, hetzij vanaf 1 januari 1982 voor zover op dat ogenblik toepassing is gegeven aan artikel 88 van deze wet en de betrokken parastatale instellingen zijn geherstructureerd. Zij houdt in ieder geval op uitwerking te hebben bij de eerste gehele vernieuwing van de Wetgevende Kamers die volgt op de inwerkingtreding van deze wet."

⁶⁴ A. MAST en J. DUJARDIN, *Overzicht van het Belgisch Grondwettelijk recht*, Gent, Story-Scientia, 1983, 380 en 386.

⁶⁵ Oud art. 66 BWHI.

⁶⁶ Oud art. 85 BWHI.

⁶⁷ Oorspronkelijk art. 65 BWHI.

⁶⁸ A. ALEN, *Algemene beginselen en grondslagen van het Belgisch Publiek recht, Boek I – De Instellingen*, Brussel, Story-Scientia, 1988, 333-334.

⁶⁹ Art. 60 BWHI.

⁷⁰ Oud art. 65 BWHI: "In afwijking van artikel 60 en gedurende een periode ingaand op 18 oktober 1988 en eindigend op de derde maandag van de maand oktober 1992, worden de mandaten van lid van de Vlaamse Executieve en van de Franse Gemeenschapsexecutieve indien deze laatste de bevoegdheden uitoefent van de Waalse Gewestsexecutieve onder de voorwaarden bepaald in artikel 1, § 4, evenredig verdeeld over de politieke fracties waaruit de Raad is samengesteld, en telt de Executieve het maximum aantal leden zoals voorzien in artikel 63, § 1 en 4."

III. De Vlaamse fusie

22. De gemeenschapsorganen werden, door een aanpassing van art. 59bis Gw. (oud), in staat gesteld om de bevoegdheden van de gewestelijke organen uit te oefenen. De regeling hiervan gebeurde voor Vlaanderen onmiddellijk door de BWHI, voor Wallonië gebeurde dat niet. Op grond van deze grondwettelijke mogelijkheid en de bepaling in de BWHI worden de bevoegdheden van het Vlaamse Gewest ook vandaag nog uitgeoefend door organen van de Vlaamse Gemeenschap. Daarom is er sprake van de Vlaamse Raad en de Vlaamse *executieve* en de Franse *Gemeenschapsraad* en de Franse *Gemeenschapsexecutieve*. Hoewel het Waalse Gewest en de Franse Gemeenschap ook de mogelijkheid hadden om samen te smelten zoals de twee Vlaamse instellingen, werd dit nooit uitgevoerd. Intussen ligt deze mogelijkheid vervat in art. 137 van de huidige Grondwet en nog steeds in art. 1, §1 BWHI.⁷¹ Art. 1, §4 BWHI dat deze mogelijkheid aan Franstalige zijde voorzag werd bij de vierde staatshervorming van 1993 opgeheven en heeft zo het deel van art. 137 Gw. dat de Franstaligen aangaat onwerkzaam gemaakt.⁷²

23. Deze fusie had enkele procedureregels tot gevolg. Wanneer een beraadslaging van de Vlaamse Executieve handelt over een aangelegenheid die tot de gewestbevoegdheden behoort, hebben de leden die uit Brussel-Hoofdstad kwamen (dus minstens 1) slechts een raadgevende stem.⁷³ En in de Vlaamse Raad nemen de leden met woonplaats in Brussel-Hoofdstad niet deel aan de stemmingen over gewestaangelegenheden.⁷⁴

IV. De gemeenschapsraden

24. Met betrekking tot de samenstelling van de gemeenschapsraden werden er verschillende regelingen aangenomen. Vanaf de tweede staatshervorming tot de wetgevende verkiezingen van 8 november 1981 was de Vlaamse Raad samengesteld uit de leden van de Nederlandse taalgroep van Kamer en Senaat. De Franse Gemeenschapsraad bestond uit de leden van de Franse taalgroep van beide kamers.⁷⁵ Na de verkiezingen van november 1981 trad een overgangsregeling in werking. Enkel de rechtstreeks verkozen senatoren zouden de Kamerleden vervoegen in de gemeenschapsraden. Deze regeling zou gelden tot op het moment dat artt. 53 en 54 van de Grondwet gewijzigd werden. Deze artikelen behandelden de samenstelling van de Senaat en het statuut van de Senatoren. De wijziging hiervan gebeurde uiteindelijk bij de vierde staatshervorming van 1993.⁷⁶ Vanaf dan werd voorzien dat de gemeenschapsraden zouden bestaan uit de rechtstreeks verkozen leden van de Nederlandse, respectievelijke Franse taalgroep van de Senaat. De precieze werking van de Vlaamse Raad en de Franse Gemeenschapsraad werd op de meest belangrijke

⁷¹ H. VUYE en G. CLÉMER, *De zesde staatshervorming (eerste fase), Het BHV-akkoord of de ultieme vergrendeling*, Antwerpen-Cambridge, Intersentia, 2013, 209.

⁷² J. VAN NIEUWENHOVE, "De samenstelling en werking van Parlement en Raden na de vierde staatshervorming", *TBP* 1994, 179.

⁷³ Art. 76 BWHI.

⁷⁴ Art. 50 BWHI.

⁷⁵ A. MAST en J. DUJARDIN, *Overzicht van het Belgisch Grondwettelijk recht*, Gent-Leuven, Story-Scientia, 1981, 236.

⁷⁶ De tekst die toen werd ingevoerd en die de Senaat uit 71 leden deed bestaan, bleef van kracht tot de zesde staatshervorming, toen de herziening van art. 67 Gw. van 6 januari 2014 de Senaat herleidde naar 60 leden en haar ook grondig hervormde.

punten, zoals de openbaarheid van de vergaderingen, de wijze van stemmen en de parlementaire onverantwoordelijkheid, geregeld door de BWHI.⁷⁷

25. Een belangrijke opmerking hierbij is dat de gemeenschapsraden nog steeds bestonden uit leden van het nationale parlement. Zodoende had een ontbinding van de Kamers⁷⁸, hetgeen van rechtswege gebeurt bij een verklaring tot herziening van de Grondwet, een onmiddellijke weerslag op hun samenstelling en werking.⁷⁹ Dit betekent ook dat de leden van de gemeenschappen onrechtstreeks deel namen aan een Grondwetsherziening. Zo hadden zij ook een invloed bij het tot stand komen van communautaire wetten.⁸⁰

26. De normen die de gemeenschappen uitvaardigden stonden voortaan op gelijke voet met de normen van de nationale wetgever en hadden eenzelfde rechtskracht. De bekrachtiging en afkondiging van de gemeenschapsnormen, de decreten, verliepen niet langer via de Koning maar gebeurden nu door de executieve. Zodoende werd de wetgevende, of decreterende bevoegdheid van de gemeenschappen samen uitgeoefend door de raad en de executieve

§3. De derde staatshervorming – Verdere overdracht van bevoegdheden

I. Communautarisering van het onderwijs

27. Hierboven werd er al gesproken over de Parlementsverkiezingen van november 1981 als scharniermoment van bepaalde regelgevingen.⁸¹ Na deze verkiezingen werd Wilfried Martens nogmaals premier. De regering MARTENS V zou het voor het eerst in lange tijd een legislatuur van vier jaar volhouden⁸², tot de wetgevende verkiezingen van 13 oktober 1985.

Het was onmogelijk gebleken om voor de verkiezingen van '85 een nieuwe Grondwetsherzieningsprocedure op te starten. Men raakte het niet eens over de communautarisering van het onderwijs. Twee jaar later lukte het wel om de mogelijkheid daartoe op te nemen in een herzieningsverklaring en zo werden de artt. 17⁸³ en 59bis Gw. (oud) opgenomen in de verklaring tot herziening van de grondwet van 1987⁸⁴.

28. Ook art. 107ter Gw. (oud)⁸⁵ werd opgenomen in de herzieningsverklaring.⁸⁶ Dit deed men om de bevoegdheden van het Arbitragehof, dat opgericht werd in 1980 en plechtig werd geïnstalleerd

⁷⁷ Artt. 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 49, 50, 51 en 53 BWHI ; A. MAST en J. DUJARDIN, *Overzicht van het Belgisch Grondwettelijk recht*, Gent, Story-Scientia, 1983, 240-242.

⁷⁸ De gevolgen van een ontbinding werden geregeld door de wet van 3 maart 1977, zie wet 3 maart 1977 betreffende de gevolgen van de ontbinding der Wetgevende Kamers ten aanzien van de vroeger ingediende ontwerpen en voorstellen van wet, BS 12 maart 1977, 3035.

⁷⁹ A. ALEN, *Algemene beginselen en grondslagen van het Belgisch Publiek recht, Boek I – De Instellingen*, Brussel, Story-Scientia, 1988, 158.

⁸⁰ A. ALEN, *Algemene beginselen en grondslagen van het Belgisch Publiek recht, Boek I – De Instellingen*, Brussel, Story-Scientia, 1988, 281.

⁸¹ Zie *supra* randnummer 20.

⁸² Het is sinds de tweede grondwetsherziening van 1921 dat Kamer en Senaat om de vier jaar volledig vernieuwd worden en een legislatuur dus vier jaar duurt. Daarvoor werden de Kamers op verschillende tijdstippen gedeeltelijk vernieuwd en werden ze enkel in geval van ontbinding volledig vernieuwd. Zie A. ALEN, *Algemene beginselen en grondslagen van het Belgisch Publiek recht, Boek I – De Instellingen*, Brussel, Story-Scientia, 1988, 156.

⁸³ Het huidige art. 24 Gw., de onderwijsvrijheid en de regelen daarrond.

⁸⁴ Verklaring tot herziening van de Grondwet 8 november 1987, BS 9 november 1987, 16424.

⁸⁵ De erkenning van het Arbitragehof.

⁸⁶ A. ALEN, *Algemene beginselen en grondslagen van het Belgisch Publiek recht, Boek I – De Instellingen*, Brussel, Story-Scientia, 1988, 23.

op 1 oktober 1984⁸⁷, uit te breiden. Dit was essentieel om alle partijen akkoord te laten gaan met de communautarisering van het onderwijs. Art. 17 Gw. (oud) constitutionaliseerde de belangrijkste waarborgen van het Schoolpact⁸⁸. De uitbreiding van de bevoegdheid van het Arbitragehof tot het toetsen aan het art. 17 Gw. (oud), nu art. 24 Gw. en het verlenen van toegang tot het Hof aan elke belanghebbende, moest de afdwingbaarheid van de onderwijsvrijheid verzekeren.⁸⁹ Nog een extra bescherming werd verschaft door het voorschrijven van een bijzondere meerderheidsdecreet, naar analogie met de bijzondere meerderheids- of communautaire wet, wanneer de gemeenschap als inrichtende macht bepaalde onderwijsbevoegdheden wilt opdragen aan een autonoom orgaan⁹⁰. De Vlaamse Raad zou deze mogelijkheid gebruiken om, door een bijzonder decreet van 19 december 1988⁹¹ de Autonome Raad voor het Gemeenschapsonderwijs in te richten. Deze Raad, kortweg *ARGO*, werd opgericht als openbare instelling met rechtspersoonlijkheid en werd belast met het beheer van het niet-universitair onderwijs ingericht door de Vlaamse Gemeenschap.⁹²

29. Zo'n bijzondere meerderheidsdecreet werd ook in andere gevallen verplicht gemaakt voor de uitoefening door een gemeenschapsraad van bepaalde bevoegdheden. De bijzondere meerderheid houdt hier in dat het decreet moet worden aangenomen met twee derden van de uitgebrachte stemmen en dat de meerderheid van de leden van de Raad aanwezig is.⁹³

Het belang van die bijzondere meerderheid ligt vooral in de uitoefening van bevoegdheden door de gemeenschappen in het kader van hun constitutieve autonomie. Op dit moment was er enkel sprake van bepaalde constitutieve, of institutionele bevoegdheden. Zo konden de cultuurraden, de latere gemeenschapsraden al vanaf het begin⁹⁴ hun eigen reglement opstellen⁹⁵ en konden de organen van de Franse Gemeenschap zonder een optreden van de nationale wetgever de bevoegdheden van het Waalse Gewest uitoefenen.⁹⁶ Tijdens de vierde staatshervorming zouden die paar kleine constitutieve bevoegdheden echter worden uitgebreid tot allerhande zaken betreffende de verkiezing, samenstelling en werking van hun Raden en executieven⁹⁷ en een daadwerkelijke constitutieve autonomie worden.⁹⁸

⁸⁷ A. ALEN m.m.v. J. CLEMENT, G. VAN HAEGENDOREN en J. VAN NIEUWENHOVE, *Handboek van het Belgisch Staatsrecht*, Deurne, Kluwer, 1995, 272.

⁸⁸ Politiek akkoord van 1958, omgezet in de Wet van 29 mei 1959 tot wijziging van sommige bepalingen van de onderwijswetgeving, *BS* 19 juni 1959, 4586, gewijzigd bij Wet 11 juli 1973 houdende wijziging van de wet van 29 mei 1959 betreffende het bewaarschoolonderwijs, het lager, middelbaar, normaal-, technisch, kunst- en buitengewoon onderwijs, *BS* 30 augustus 1973, 9723.

⁸⁹ A. ALEN, *Algemene beginselen en grondslagen van het Belgisch Publiek recht, Boek I – De Instellingen*, Brussel, Story-Scientia, 1988, 303.

⁹⁰ Art. 24, §2 Gw.

⁹¹ Bijzonder decreet 19 december 1988 betreffende de Autonome Raad voor het Gemeenschapsonderwijs, *BS* 29 december 1988, 17818.

⁹² A. ALEN m.m.v. J. CLEMENT, G. VAN HAEGENDOREN en J. VAN NIEUWENHOVE, *Handboek van het Belgisch Staatsrecht*, Deurne, Kluwer, 1995, 614.

⁹³ A. ALEN m.m.v. J. CLEMENT, G. VAN HAEGENDOREN en J. VAN NIEUWENHOVE, *Handboek van het Belgisch Staatsrecht*, Deurne, Kluwer, 1995, 407.

⁹⁴ F. JUDO, "Constitutieve autonomie anno 2010: onmiskenbare stilstand of onderhuidse evolutie?" in A. DE BECKER en E. VANDENBOSSCHE (eds.), *Scharnier- of sleutelementen in het grondwettelijk recht, het beginsel van constitutieve autonomie, de artikelen 35 en 195 van de Grondwet*, Brugge, Die Keure, 2011, 242.

⁹⁵ Art. 21 Wet 21 juli 1971 betreffende de bevoegdheid en de werking van de Cultuurraden voor de Nederlandse cultuurgemeenschap en voor de Franse cultuurgemeenschap, *BS* 23 juli 1971, 8910.

⁹⁶ Het vroegere art. 1, §4 BWHI ; M. MERCKAERT, "De uitbreiding van de constitutieve autonomie ingevolge de zesde staatshervorming", *TBP* 2013, 441.

⁹⁷ Artt. 118, §2 en 123, §2 Gw. en art. 35, §3 BWHI.

⁹⁸ J. VAN NIEUWENHOVE, "De samenstelling en werking van Parlement en Raden na de vierde staatshervorming", *TBP* 1994, 179-180.

II. De vereiste van een bijzondere wet

30. Vrij snel leidde de herzieningsverklaring in 1988 tot een nieuwe grondwetsherziening en de derde staats hervorming. Reeds in 1988 zelf werd al aangekondigd dat hieraan nog een verlengstuk zou komen.⁹⁹

Naast de grondwetsherziening die plaatsvond op 7 en 15 juli '88 werd de derde staats hervorming bewerkstelligd door de bijzondere wet van 8 augustus 1988¹⁰⁰ die de BWHI op verschillende gebieden wijzigde en onder meer de nieuwe bevoegdheidsoverdrachten organiseerde, en de gewone wet van 9 augustus 1988¹⁰¹.

Door de herziening van 1988 werd er gesleuteld aan het financieringsstelsel van de gemeenschappen. Een communautaire wet moest een nieuw systeem vaststellen, ter vervanging van het stelsel dat vervat in de GWHI. Dat zou gebeuren in de BFW.¹⁰²

Het aannemen van de BFW en de inwerkingtreding ervan (retroactief vastgesteld op 1 januari 1989) werden als voorwaarde gesteld voor het volledig bevoegd worden van de gemeenschappen voor het onderwijs¹⁰³, met uitzondering van de bepaling van het begin en het einde van de leerplicht, de minimale voorwaarden voor het uitreiken van de diploma's en de pensioenregeling.¹⁰⁴ Dit werd als voorwaarde gesteld omdat de gemeenschappen hun bevoegdheid niet zouden kunnen uitoefenen zonder de middelen die daarvoor nodig waren.¹⁰⁵

III. Een asymmetrisch landschap

31. Tijdens de staats hervorming van 1988 werd de asymmetrie tussen de deelstaten behouden. De Franse Gemeenschapsraad en de Waalse Gewestraad kozen er niet voor om eenzelfde systeem als in Vlaanderen op poten te zetten, waar zoals we zagen dezelfde organen zowel de bevoegdheden van het Vlaamse Gewest als de Vlaamse Gemeenschap uitoefenen.

Hoewel de regeling in Vlaanderen dus meer eenheid lijkt uit te stralen, moet men indachtig houden dat de RvS steeds van oordeel is geweest dat er een institutionele scheiding is vastgelegd tussen gemeenschaps- en gewestaangelegenheden. De RvS leidt dit af uit art. 107quater Gw. (oud)¹⁰⁶ en is daardoor van oordeel dat een *volledige* samensmelting van het Vlaamse Gewest en de Vlaamse Gemeenschap niet mogelijk is, zelfs nadat art. 59bis Gw. (oud) expliciet toeliet dat de Raad en de

⁹⁹ A. ALEN, *Algemene beginselen en grondslagen van het Belgisch Publiek recht, Boek I – De Instellingen*, Brussel, Story-Scientia, 1988, 24.

¹⁰⁰ Wet 8 augustus 1988 tot wijziging van de bijzondere wet van 8 augustus 1980 tot hervorming der instellingen, *BS* 13 augustus 1988, 11367.

¹⁰¹ Wet 9 augustus 1988 tot wijziging van de gemeentewet, de gemeentekieswet, de organieke wet betreffende de openbare centra voor maatschappelijk welzijn, de provinciewet, het Kieswetboek, de wet tot regeling van de provincieraadsverkiezingen en de wet tot regeling van de gelijktijdige parlements- en provincieraadsverkiezingen.

¹⁰² Bijzondere wet 16 januari 1989 betreffende de financiering van de Gemeenschappen en de Gewesten, *BS* 17 januari 1989, 850.

¹⁰³ De residuaire bevoegdheid inzake onderwijs kwam al meteen na de eerste staats hervorming aan de gemeenschappen toe, zie A. ALEN, "De Belgische Staatsvorm na de grondwetsherziening en de uitvoeringswetten", *TBP* 1976, 215.

¹⁰⁴ Zie art. 59bis, §2, 1^e lid, 2° Gw. (oud)

¹⁰⁵ R. VERSTEGEN, "De gemeenschappen bevoegd voor het onderwijs", *TBP* 1990, 4.

¹⁰⁶ In de versie van 1980.

executieve van de Vlaamse Gemeenschap de bevoegdheden van het Vlaamse Gewest uitoefenen.¹⁰⁷ Dit vertaalt zich in de praktijk onder meer door het feit dat de Vlaamse Gemeenschap en het Vlaamse Gewest onderscheiden rechtspersonen zijn¹⁰⁸ en dat de Vlaamse Raad in haar decreten moet vermelden of zij gemeenschaps- of gewestaangelegenheden regelen¹⁰⁹. Het zijn de attributen van de rechtspersoonlijkheid van het Vlaamse Gewest die door organen van de Vlaamse Gemeenschap worden uitgeoefend.¹¹⁰ De Vlaamse fusie wordt dus weliswaar als zodanig bestempeld maar een echte fusie is onmogelijk. Er is enkel sprake van institutionele binding.¹¹¹

IV. De Raden en de executieven

32. In 1988 bestonden de Raden van de gemeenschappen zoals in de jaren voordien uit leden van het nationale parlement. Men behield het dubbel mandaat en ging niet over naar afzonderlijke verkiezingen voor de gemeenschapsraden, hoewel de regeringsverklaring van 10 mei 1985 de mogelijkheid hiertoe wel in het vooruitzicht stelde.¹¹²

De indeling van de raden gebeurde nog steeds via de taalgroepen, hun werking bleef grotendeels ongewijzigd.

33. Wat de executieven betreft zagen we al dat hun samenstelling achtereenvolgens via het evenredigheidsbeginsel, het meerderheidsbeginsel en dan weer volgens evenredigheid gebeurde. Dit geldt echter enkel voor de Vlaamse executieve. Voor hen werd bepaald dat de terugkeer naar de verdeling volgens evenredigheid inging op vaste datum, 18 oktober 1988. De Franse Gemeenschapsexecutieve kreeg geen vaste datum voorgeschreven. De herintreding van het evenredigheidsbeginsel zou pas gebeuren wanneer de organen van de Franse Gemeenschap de bevoegdheden van het Waalse Gewest zouden uitoefenen. Zoals we weten gebeurde dat niet en zodoende was het aan de politieke partijen met een meerderheid van zetels in de Franse Gemeenschapsraad om een coalitie te sluiten en de executieve samen te stellen.¹¹³ Het ledenaantal van de executieven werd verhoogd van negen naar elf aan Vlaamse zijde en de Franse Gemeenschapsexecutieve kreeg één nieuw lid bij zijn bestaande drie leden. Nog steeds moest minstens 1 lid een Vlaamse, dan wel een Franstalige Brusselaar zijn.

¹⁰⁷ RvS, Gemeenschapsminister van Financiën en begroting, nr. 22.690, 26 november 1982, noot J. DE MEYER, *R.W.*, 1982-83, 1928.

¹⁰⁸ Art. 3 BWHI.

¹⁰⁹ Art. 19, §1, 2e lid BWHI.

¹¹⁰ A. ALEN m.m.v. J. CLEMENT, G. VAN HAEGENDOREN en J. VAN NIEUWENHOVE, *Handboek van het Belgisch Staatsrecht*, Deurne, Kluwer, 1995, 419.

¹¹¹ Volgens PAS is het aanbevolen om de wetgeving aan de realiteit aan te passen en het Vlaams Gewest volledig te laten overgaan in de Vlaamse Gemeenschap, om zo één Vlaamse deelstaat te hebben. Zie W. PAS, "Federalisme met gemeenschappen én gewesten: een tussenstand van moeilijkheden, mogelijkheden en voorstellen", *TBP* 2011, 490.

¹¹² Er werd ook een wetsvoorstel (Wetsvoorstel tot afschaffing van het «dubbele mandaat» door de organisatie van afzonderlijke verkiezingen voor de Gemeenschaps- en Gewestraden, 8 juli 1986, *Parl.St.*, Kamer, 1986-86, nr. 554/1) ingediend daartoe en de RvS (Adv.RvS, 12 november 1986, *Parl.St.*, Kamer, 1985-86, nr. 544/2) gaf aan dat een systeem van rechtstreekse verkiezingen mogelijk was en dat er een onverenigbaarheid kon gecreëerd worden tussen een mandaat als parlamentslid en als lid van een Gemeenschapsraad, zij het slechts door de bijzondere wetgever. Maar dit wetsvoorstel verviel evenwel in 1987.

¹¹³ A. ALEN, *Algemene beginselen en grondslagen van het Belgisch Publiek recht, Boek I – De Instellingen*, Brussel, Story-Scientia, 1988, 334.

§4. De vierde staatshervorming – Rechtstreekse verkiezing van de gemeenschapsraden

I. De gecoördineerde Grondwet

34. Het werd reeds aangekondigd in 1988 dat de derde hervorming van de staat nog een verlengstuk zou krijgen. Vijf jaar na datum zorgde de grondwetsherziening van 1993 ervoor dat België na deze vierde staatshervorming voortaan als federale Staat door het leven zou gaan.¹¹⁴

De zesde grondwetsherziening schiep de mogelijkheid voor de Kamers om, wanneer zij grondwetgevend zijn, de nummering en onderverdeling van grondwetsartikelen te wijzigen.¹¹⁵ Gebruikmakend van die machtiging heeft de Grondwetgever in 1994 een herziene Grondwet tot stand gebracht: de gecoördineerde Grondwet van 17 februari 1994. De reden hiervoor was dat de Grondwet door de opeenvolging van staatshervormingen onsamenhangend en ondoorzichtig was geworden. Door de coördinatie werd de Grondwet een meer verstaanbaar en logisch geheel.¹¹⁶

Deze Grondwet stelt in het eerste artikel vast dat België een federale staat is, samengesteld uit de gemeenschappen en de gewesten.¹¹⁷ Uit die bepaling put elke gemeenschap of gewest een ruime of minder ruime autonomie, ten gevolge van uitdrukkelijke toewijzing van bevoegdheden.¹¹⁸ Het is aan de bijzondere wetgever om die autonomie te bepalen. Omdat de grondwetgever een zekere beoordelingsruimte heeft gelaten aan de bijzondere wetgever is het niet noodzakelijk om de gemeenschappen en gewesten in alle opzichten identiek te behandelen.¹¹⁹

Naast de grondwetsherziening werd de vierde staatshervorming andermaal bewerkstelligd door bijzondere wetten. De belangrijkste hiervan werden aangenomen op 16 juli 1993¹²⁰ en brachten onder meer wijzigingen aan in de BWHI, de Bijzondere Wet op de Brusselse instellingen¹²¹ (verder BWBrI) en de BFW. Een aantal zaken werden ook geregeld bij gewone wet^{122, 123}

¹¹⁴ Het aangekondigde verlengstuk kwam er dus niet meteen. Dat de hervorming er niet door kwam had zelfs de val van de laatste regering onder leiding van Wilfried Martens tot gevolg en zorgde bij de daaropvolgende verkiezingen voor de historische overwinning van het Vlaams Blok, een dag die gekend zou worden als Zwarte Zondag (24 november 1991). Hierna nam Jean-Luc Dehaene de fakkel als Premier over. Het was in zijn regering DEHAENE I dat de basis voor de vierde staatshervorming, het Sint-Michielsakkoord van november 1992, gelegd werd. Zie K. MUYLLE, "De hervorming van de Senaat en de samenvallende verkiezingen, of hoe de ene hervorming de andere dreigt ongedaan te maken", *TBP* 2013, 473.

¹¹⁵ Art. 198 Gw.

¹¹⁶ A. ALEN m.m.v. J. CLEMENT, G. VAN HAEGENDOREN en J. VAN NIEUWENHOVE, *Handboek van het Belgisch Staatsrecht*, Deurne, Kluwer, 1995, 9-10.

¹¹⁷ Om te weten wat dat precies betekent moeten echter, zeker na de zesde staatshervorming, de hele Grondwet en alle bijzondere wetten die ontsprongen zijn uit de staatshervormingen worden gelezen. Zie W. PAS, "Algemene beschouwingen over de bevoegdheidsverdeling in het kader van de zesde staatshervorming" in A. ALEN, B. DALLE, K. MUYLLE, W. PAS, J. VAN NIEUWENHOVE en W. VERRIJDT (eds.), *Het federale België na de Zesde Staatshervorming*, Brugge, Die Keure, 2014, 371.

¹¹⁸ Arbitragehof 10 maart 1998, nr. 24/98, overweging B.10. Bevestigd in Arbitragehof 24 september 2003, nr. 119/2003, overweging B.3.2. en B.3.4.

¹¹⁹ J. VANDE LANOTTE en G. GOEDERTIER, *Overzicht Publiekrecht*, Brugge, Die Keure, 2003, 871.

¹²⁰ Bijzondere wet 16 juli 1993 tot vervollediging van de federale staatsstructuur, *BS* 20 juli 1993, 16774 en Bijzondere wet 16 juli 1993 tot vervollediging van de federale staatsstructuur en tot aanvulling van de kieswetgeving met betrekking tot de gewesten en de gemeenschappen, *BS* 20 juli 1993, 17170. Ook de Bijzondere Wet van 5 mei 1993 betreffende de internationale betrekkingen van de gemeenschappen en de gewesten, *BS* 8 mei 1993, 10559 en de gewone wet van 5 mei 1993 betreffende de internationale betrekkingen van de gemeenschappen en de gewesten, *BS* 8 mei 1993, 10562 kunnen hierbij vermeld worden.

¹²¹ Bijzondere wet 12 januari 1989 met betrekking tot de Brusselse Instellingen, *BS* 14 januari 1989, 667.

¹²² Gewone wet 16 juli 1993 tot vervollediging van de federale staatsstructuur, *BS* 20 juli 1993, 16838.

¹²³ De inwerkingtreding van de meeste bepalingen hiervan werd uitgesteld tot na de volgende volledige vernieuwing van de Wetgevende Kamers. Zie art. 128 Bijzondere wet 16 juli 1993 tot vervollediging van de

II. Afschaffing van het dubbel mandaat

35. Tijdens de vierde staats hervorming werd de rechtstreekse verkiezing van de leden van de Raden van de gemeenschappen, waar Wilfried Martens reeds in '85 op had gealludeerd, in de praktijk gebracht. Dit zorgde ervoor dat het dubbel mandaat werd afgeschaft maar had ook tot gevolg dat de deelstaten geen rechtstreekse inspraak meer zouden hebben in de herziening van wettelijke en grondwettelijke regels die hun bevoegdheden, samenstelling, werking en financiering regelen.¹²⁴ Om de gemeenschappen toch een vertegenwoordiging te geven in het nationale parlement werden er in 1993 een aantal vertegenwoordigers van de deelstaten opgenomen in de Senaat, die toen hervormd werd en haar rol als reflectiekamer kreeg.¹²⁵ Maar die vertegenwoordiging was eerder beperkt.¹²⁶

36. De Grondwet stelde in 1994 in art. 67 vast dat er 71 senatoren zouden zijn. De Vlaamse en de Franse Gemeenschap hadden een rol bij de aanduiding van dertig van die 71 senatoren.¹²⁷ De keuze van de gemeenschapsraden over wie af te vaardigen naar de Senaat werd beïnvloed door de resultaten van de rechtstreekse Senaatverkiezingen en de politieke formatie in de Raad, de keuze was m.a.w. niet vrij.¹²⁸

Art. 67, §2 Gw. beschermde de Brusselse belangen door te bepalen dat 1 senator een Vlaamse Brusselaar moest zijn en 6 senatoren Franstalige Brusselaars. Op dat moment had de Nederlandse taalgroep in de Senaat 41 leden heeft en de Franse 29. De Duitstalige senator hoort niet bij een taalgroep.¹²⁹

37. Ook in de Kamer bleef de indeling in taalgroepen behouden. Dit gebeurt nog steeds volgens het objectief criterium van de ligging van de kieskring, behalve voor de Volksvertegenwoordigers uit Brussel, dat toen de kieskring Brussel-Halle-Vilvoorde¹³⁰ was. Daar gold zoals vroeger de taal van de eedaflegging als subjectief criterium.¹³¹

federale staatsstructuur, *BS* 20 juli 1993, 16774 en art. 404 Gewone wet 16 juli 1993 tot vervollediging van de federale staatsstructuur, *BS* 20 juli 1993, 16838 ; deze verkiezingen vonden plaats op 21 mei 1995, tevens de eerste rechtstreekse verkiezingen voor de Raden.

¹²⁴ Cf. *supra* randnummer 25.

¹²⁵ A. ALEN m.m.v. J. CLEMENT, G. VAN HAEGENDOREN en J. VAN NIEUWENHOVE, *Handboek van het Belgisch Staatsrecht*, Deurne, Kluwer, 1995, 129-130.

¹²⁶ A. ALEN m.m.v. J. CLEMENT, G. VAN HAEGENDOREN en J. VAN NIEUWENHOVE, *Handboek van het Belgisch Staatsrecht*, Deurne, Kluwer, 1995, 336.

¹²⁷ Tien senatoren werden door en uit de Vlaamse Raad gekozen worden, tien door en uit de Franse Gemeenschapsraad en één door en uit de Raad van de Duitstalige Gemeenschap. De twintig Vlaamse en Franstalige gemeenschapssenatoren namen ook deel aan de aanwijzing van de tien gecoöpteerde senatoren. I.s.m. de 25 rechtstreeks verkozen senatoren van het Nederlands kiescollege duiden de Vlaamse gemeenschapssenatoren 6 gecoöpteerde senatoren aan. De 4 andere senatoren werden aangewezen door de gemeenschapssenatoren aangeduid door de Franse Gemeenschap en de 15 rechtstreeks verkozenen van het Franse kiescollege.

¹²⁸ A. ALEN m.m.v. J. CLEMENT, G. VAN HAEGENDOREN en J. VAN NIEUWENHOVE, *Handboek van het Belgisch Staatsrecht*, Deurne, Kluwer, 1995, 152-153.

¹²⁹ Art. 43, §2 Gw., sinds 2014 expliciet vermeld, vroeger slechts impliciet. Zie A. ALEN m.m.v. J. CLEMENT, G. VAN HAEGENDOREN en J. VAN NIEUWENHOVE, *Handboek van het Belgisch Staatsrecht*, Deurne, Kluwer, 1995, 135-136.

¹³⁰ In 2012 zou deze kieskring veranderen in Brussel-Hoofdstad, zie Wet 19 juli 2012 houdende verscheidene wijzigingen van het Kieswetboek, van de gecoördineerde wetten van 18 juli 1966 op het gebruik van de talen in bestuurszaken, van de wet van 3 juli 1971 tot indeling van de leden van de Wetgevende Kamers in taalgroepen en houdende diverse bepalingen betreffende de cultuurraden voor de Nederlandse cultuurgemeenschap en voor de Franse cultuurgemeenschap en van de wet van 23 maart 1989 betreffende de verkiezing van het Europese Parlement, *BS* 22 augustus 2012, 49274.

¹³¹ A. ALEN m.m.v. J. CLEMENT, G. VAN HAEGENDOREN en J. VAN NIEUWENHOVE, *Handboek van het Belgisch Staatsrecht*, Deurne, Kluwer, 1995, 135-136.

Art. 43, §1 Gw. en sinds een tekstuele wijziging in 2014¹³² ook §2 behouden het principe dat die indeling in taalgroepen enkel gebeurt wanneer de Grondwet dat bepaalt.¹³³ Het is onder meer deze regeling die de belangen van de deelgebieden moet beschermen bij de federale besluitvorming, daar hun vertegenwoordiging in de Wetgevende Kamers eerder beperkt is.¹³⁴

38. De overgang naar rechtstreekse verkiezingen voor de leden van de Vlaamse Raad en de Franse Gemeenschapsraad beantwoordde aan een vraag naar meer democratische legitimiteit. Door het dubbel mandaat kon de kiezer immers moeilijk een afzonderlijk oordeel vellen over het beleid op nationaal niveau en dat op het niveau van de gemeenschappen. Ook was het praktisch moeilijk voor de leden, zij moesten hun tijd verdelen over het nationale Parlement en de Raad.¹³⁵

Art. 116 Gw. zorgde er nu voor dat alle Raden, voor gemeenschap en gewest, rechtstreeks zouden verkozen worden.¹³⁶ Art 119 Gw. stelde de afschaffing van het dubbel mandaat vast, een Raadslid kon niet langer zetelen in de Kamer of de Senaat. De uitzondering hierop zijn de gemeenschapssenatoren, die door en uit de gemeenschapsraden gekozen worden om te zetelen in de Senaat.

De samenstelling van de Franse Gemeenschapsraad en de Vlaamse Raad zou verlopen op grond van de gewestraden, d.w.z. dat deze volledig uit verkozen gewestmandatarissen zullen bestaan. Op die manier krijgen de meeste gewestmandatarissen nu een dubbel mandaat. Door de overlapping tussen gemeenschappen en gewesten was dit volgens ALEN onvermijdelijk.¹³⁷ Lidmaatschap van meerdere gemeenschapsraden is wel uitgesloten.¹³⁸

III. Samenstelling en werking van de Raden

39. De 124 leden van de Vlaamse Raad bestonden uit 118 rechtstreeks verkozenen uit het Vlaamse Gewest en de 6 eerst verkozen leden van de Nederlandse taalgroep van de Brusselse Hoofdstedelijke Raad. Deze Brusselse leden mochten niet deelnemen aan de stemmingen betreffende gewestaangelegenheden in de Vlaamse Raad¹³⁹, anders zouden ze in twee verschillende gewestraden over een stem beschikken.¹⁴⁰ Deze vorm van dubbelmandaat zou later evenwel afgeschaft worden.¹⁴¹

¹³² Herziening van artikel 43 van de Grondwet 6 januari 2014, *BS* 31 januari 2014, 8547.

¹³³ Nu dit niet meer nodig was voor de samenstelling van de Vlaamse Raad en de Franse Gemeenschapsraad was dit voornamelijk nog van belang voor het aannemen van communautaire wetten en de inwerkingstelling van de alarmbelprocedure. Zie A. ALEN m.m.v. J. CLEMENT, G. VAN HAEGENDOREN en J. VAN NIEUWENHOVE, *Handboek van het Belgisch Staatsrecht*, Deurne, Kluwer, 1995, 136.

¹³⁴ A. ALEN m.m.v. J. CLEMENT, G. VAN HAEGENDOREN en J. VAN NIEUWENHOVE, *Handboek van het Belgisch Staatsrecht*, Deurne, Kluwer, 1995, 336-337.

¹³⁵ A. ALEN m.m.v. J. CLEMENT, G. VAN HAEGENDOREN en J. VAN NIEUWENHOVE, *Handboek van het Belgisch Staatsrecht*, Deurne, Kluwer, 1995, 398.

¹³⁶ De Raad van de Duitstalige Gemeenschap en de Brusselse Hoofdstedelijke Raad werden al vanaf hun oprichting rechtstreeks verkozen, door respectievelijk inwoners van het Duitse taalgebied en het tweetalig gebied Brussel-Hoofdstad. Het waren de leden van de drie "grote" raden, De Vlaamse Raad, de Franse Gemeenschapsraad en de Waalse Gewestraad, die een dubbel mandaat hadden. Zie A. ALEN m.m.v. J. CLEMENT, G. VAN HAEGENDOREN en J. VAN NIEUWENHOVE, *Handboek van het Belgisch Staatsrecht*, Deurne, Kluwer, 1995, 398.

¹³⁷ A. ALEN m.m.v. J. CLEMENT, G. VAN HAEGENDOREN en J. VAN NIEUWENHOVE, *Handboek van het Belgisch Staatsrecht*, Deurne, Kluwer, 1995, 399.

¹³⁸ Art. 24bis, §4 BWHI.

¹³⁹ Art. 50, 1^e lid BWHI.

¹⁴⁰ A. ALEN m.m.v. J. CLEMENT, G. VAN HAEGENDOREN en J. VAN NIEUWENHOVE, *Handboek van het Belgisch Staatsrecht*, Deurne, Kluwer, 1995, 409.

¹⁴¹ Zie *infra* randnummer 35 e.v.

De Franse Gemeenschapsraad werd samengesteld uit de 75 leden van de Waalse Gewestraad en 19 leden van de Franse taalgroep van de Brusselse Hoofdstedelijke Raad¹⁴². Dit heeft tot gevolg dat in feite de Franse Gemeenschapsraad nog niet rechtstreeks gekozen werd. De leden van de Waalse Gewestraad en de Brusselse leden werden weliswaar rechtstreeks gekozen in hun respectievelijke Raad maar de Franse Gemeenschapsraad werd als dusdanig niet rechtstreeks verkozen.¹⁴³ De Raden worden verkozen voor een termijn van vijf jaar en hun verkiezing is grondwettelijk vastgelegd op dezelfde dag als de verkiezingen voor het Europese Parlement.¹⁴⁴

40. De aantallen hierboven kunnen gewijzigd worden zolang de verhouding tussen Brusselse en andere leden gerespecteerd blijft¹⁴⁵ maar dat is vooralsnog niet gebeurd. Belangrijke kanttekening hier is dat de kieskring Brussel-Halle-Vilvoorde, die bij de federale verkiezingen nogal wat problemen zou gaan veroorzaken tot aan de splitsing ervan bij de zesde staatshervorming, voor de verkiezing van de gemeenschapsraden ten tijde van de vierde staatshervorming al gesplitst was. Halle-Vilvoorde bestond naast Brussel-Hoofdstad en de kiezers van die eerste kring oefenden hun kiesrecht enkel uit voor de Vlaamse Raad, ook als ze Franstalig waren.¹⁴⁶

41. De indeling in taalgroepen zou naast het nationale parlement nu dus ook plaats vinden in de Raad van het BHG. De verdeling verliep aan de hand van de lijsten waarop de kandidaten verkozen werden. Dit werd zo voorop gesteld door art. 23 BWBrI. Die wet van '89 bood na jaren van opzij schuiven van de Brusselse problematiek eindelijk een kader voor Brussel. Deze wet is de basis van de regeling van de Brusselse instellingen en is een gevolg van de hertekening van de gemeenschapsbevoegdheden in Brussel en het lang verwachte akkoord omtrent de Brusselse gewestvorming tijdens de staatshervorming van '88. Deze wet en haar gevolgen worden uitvoerig behandeld in Hoofdstuk III.

42. De werking van de raden van de gemeenschappen is vergelijkbaar met die van de Wetgevende Kamers op het nationale vlak, het is echter een stelsel van slechts 1 kamer. Om ervoor te zorgen dat er toch voldoende controle is op de decreetgever werd de procedure van de tweede lezing ingevoerd.¹⁴⁷ De Vlaamse Raad voorzag in zijn reglement van 29 april 1993 een reflectietermijn, als extra waarborg naast de tweede lezing.¹⁴⁸ Bepaalde raadsleden zagen echter een ongrondwettigheid¹⁴⁹ in art. 65 van het reglement dat deze termijn vooropstelde en nadat ze ten

¹⁴² Art. 24, §3, 2° BWHI.

¹⁴³ Arbitragehof 22 december 1994, nr. 90/94, overweging B.4.6.

¹⁴⁴ Art. 117 Gw.

¹⁴⁵ Art. 24, §1, derde lid en §3, tweede en derde lid en §4 BWHI.

¹⁴⁶ Arbitragehof 22 december 1994, nr. 90/94, overweging B.4.10.

¹⁴⁷ Art. 38 BWHI: voor de eindstemming kan ieder lid van de Regering een tweede lezing vragen en ieder lid van de Raad kan een tweede lezing kan vragen op de door het reglement bepaalde wijze, indien een amendement op de tekst is aangenomen. Het reglement waarvan hier sprake is, moet door elke Raad worden vastgesteld (Art. 44 BWHI.)

¹⁴⁸ Deze termijn zou elk Raadslid de mogelijkheid geven om 15 dagen na de eindstemming in plenaire vergadering over een ontwerp of voorstel van decreet nog nieuwe amendementen in te dienen. Pas na die termijn zou het decreet kunnen bekrachtigd worden.

¹⁴⁹ "De bepalingen van artikel 65 van het Reglement overschrijden kennelijk de interne werking van de Vlaamse Raad omdat zij in het decreetgevingsproces de verhouding tussen, enerzijds, de Vlaamse Raad, en, anderzijds, de Vlaamse Regering in haar hoedanigheid van andere tak van de decreetgevende macht en van titularis van de uitvoerende macht fundamenteel wijzigen. De betrokken regeling van de reflectietermijn legt niet alleen aan de Vlaamse Raad doch ook aan de Vlaamse Regering een moratorium op van minstens één maand, voor eindstemmingen in juni, juli of augustus nog langer, ongeacht van de verwickelingen bij einde zitting of bij einde legislatuur. Tijdens dat moratorium kan de Vlaamse Regering als tak van de decreetgevende macht haar bekrachtigingsbevoegdheid en als uitvoerende macht haar afkondigingsbevoegdheid (artikelen 21 en 54, § 1,

rade waren gegaan bij drie vooraanstaande juristen, stelden zij voor dit artikel te schrappen.¹⁵⁰ En in de volgende versie van het reglement van de Vlaamse Raad, van 23 juni 1995, kwam dit ook niet meer terug. Wel werd er het jaar daarna, om van de raad een echt beslissingsorgaan te maken en een betere decreetgeving te garanderen met minder errata, een systeem van reflectietijd en reflectienota's ingevoerd.¹⁵¹ Na de behandeling in commissie van een ontwerp of voorstel van decreet kregen de fracties zeven dagen de tijd om een reflectienota toe te voegen aan het verslag.

Nog een belangrijk verschil met de federale Wetgevende Kamers is dat de executieve van een gemeenschap niet het recht heeft om de raad te ontbinden, een recht dat de federale regering wel heeft.¹⁵²

IV. Naamsverandering van de executieven

43. Hierboven staat geschreven dat een lid van de regering de tweede lezing in de Raad kan aanvragen. De term regering werd in 1993 de nieuwe naam van de executieven.¹⁵³ Art. 122 Gw. bepaalde vanaf nu dat de gemeenschapsregeringen door de Raad verkozen zouden worden. Het werd niet langer voorgeschreven dat de leden van de regering noodzakelijkerwijze uit de Raad verkozen moesten worden.¹⁵⁴ Daarom kunnen ook niet verkozenen lid worden van de gemeenschapsregering.¹⁵⁵ Het was heel even mogelijk om het mandaat van Raadslid en het ambt van Regeringslid te combineren. In 1995 besliste men echter zowel aan Vlaamse als aan Franstalige zijde om hierover een onverenigbaarheid in te stellen. Hiertoe moesten zij een bijzonder decreet aannemen, in het kader van hun constitutieve autonomie.¹⁵⁶

44. Naast de rechtstreekse verkiezing van de gemeenschapsraden en de daarmee samenhangende hervorming van Kamer en Senaat werd ook het financieringsstelsel van de gemeenschappen nogmaals herzien en vond er andermaal een uitbreiding van de bevoegdheden van de gemeenschappen en gewesten plaats. Ook art. 35 Gw. werd aangenomen, hierdoor kregen de deelstaten de residuaire bevoegdheid, maar enkel in theorie, de uitvoering hiervan laat nog steeds op zich wachten en het is nog maar de vraag of deze er ooit zal komen.¹⁵⁷

van de bijzondere wet van 8 augustus 1980) niet uitoefenen. Die opschorting van bevoegdheid is een inkrimping van bevoegdheid die inpasbaar is, noch in de regeling van de interne werking waartoe de Vlaamse Raad ook bij afwezigheid van enige uitdrukkelijke tekst gemachtigd is, noch — in de huidige stand van bijzondere-wetgeving — in een van de in artikel 49 van de bijzondere wet van 8 augustus 1980 vermelde wetsbepalingen waaromtrent door de bijzondere wetgever krachtens de artikelen 118 en 123 van de Grondwet aan de Vlaamse Raad constitutieve autonomie is verleend, welke constitutieve autonomie bij uitsluiting bij wege van een bijzonder decreet kan worden aangewend." K. RIMANQUE, H. COREMANS en F. BAERT, advies omtrent artikel 65 van het reglement van de Vlaamse Raad, bijlage bij voorstel tot wijziging van het reglement van de Vlaamse Raad, Parl.St. VI.R. BZ 1995 nr. 31/1, 6-9.

¹⁵⁰ Voorstel tot wijziging van het reglement van de Vlaamse Raad, Parl.St. VI.R. BZ 1995 nr. 31/1, 2-3.

¹⁵¹ Verslag namens de Commissie voor Reglement en Samenwerking, Parl.St. VI.R. 1995-1996, nr. 8/1, 23.

¹⁵² L.M. VÉNY, I. CARLENS, N.A. DE VOS en B. VERBEECK, *Grondslagen van Publiekrecht*, Brugge, Vanden Broele, 2009, 165.

¹⁵³ Zie art. 121 Gw.

¹⁵⁴ A. ALÉN m.m.v. J. CLEMENT, G. VAN HAEGENDOREN en J. VAN NIEUWENHOVE, *Handboek van het Belgisch Staatsrecht*, Deurne, Kluwer, 1995, 412.

¹⁵⁵ J. VANDE LANOTTE en G. GOEDERTIER m.m.v. T. DE PELSMAEKER, *Handboek Belgisch Publiekrecht*, Brugge, Die Keure, 2013, 1073.

¹⁵⁶ Art. 49, §2 BWHI.

¹⁵⁷ J. VANDE LANOTTE, G. GOEDERTIER, Y. HAECK, J. GOOSSENS en T. DE PELSMAEKER, *Handboek Belgisch Publiekrecht, Deel I. Inleiding tot het Belgisch Publiek Recht*, Brugge, Die Keure, 2014, 48-49.

V. Verdergaande asymmetrie

45. Ten slotte werd de asymmetrie in het Belgische staatsbestel voortgezet door de Franse Gemeenschap gedeeltelijk af te bouwen en de mogelijkheid te creëren een deel van haar bevoegdheden over te dragen aan het Waalse Gewest en de organen van de Franse taalgroep van het BHG^{158, 159}. De aanleiding hiervoor waren de financiële problemen van de Franse Gemeenschap.¹⁶⁰ De financieringsnood van het Franstalige onderwijs lag op zich al aan de basis van de vierde staatshervorming. Het was erna ook de aanleiding voor de vijfde staatshervorming.¹⁶¹ Vrijwel meteen, op 1 januari 1994, werden de gemeentelijke, provinciale, intergemeentelijke en privé-infrastructuren voor lichamelijke opvoeding, sport en het openluchtlevens overgedragen, alsook het toerisme, de sociale promotie, de beroepsomscholing en –bijscholing, het leerlingenvervoer en een deel van het gezondheidsbeleid en van de bijstand aan personen.¹⁶²

§5. De vijfde staatshervorming – Hervorming buiten de Grondwet

I. Minieme aandacht voor de gemeenschappen

46. In 2001 vond de vijfde staatshervorming van België plaats. In tegenstelling tot de vorige staatshervormingen die steeds door een grondwetsherziening werden georganiseerd en erna verder uitgewerkt werden bij bijzondere en gewone wet, vond deze staatshervorming plaats zonder grondwetsherziening. Alles werd geregeld door bijzondere¹⁶³ en gewone¹⁶⁴ wetten.

47. De vijfde staatshervorming heeft een heleboel bevoegdheden overgedragen aan de gewesten maar wat de gemeenschappen betreft waren de wijzigingen, uitgezonderd het verlies van de oneigenlijke fiscale bevoegdheid¹⁶⁵, over het algemeen weinig ingrijpend.

¹⁵⁸ Zie randnummer 135 en 136 voor meer informatie hieromtrent.

¹⁵⁹ De mogelijkheid daartoe ligt in art. 138 Gw. Dit artikel vereist versterkte meerderheden in de overdragende en ontvangende Raden van de Franse Gemeenschap, het Waalse Gewest en de Franse taalgroep van het BHG. Hierdoor verkreeg de Franse taalgroep van het Brussels Hoofdstedelijk Parlement een decreterende bevoegdheid. Zie J. VANDE LANOTTE, G. GOEDERTIER, Y. HAECK, J. GOOSSENS en T. DE PELSMAEKER, *Handboek Belgisch Publiekrecht, Deel II. Basiskanmerken van de Belgische staatsstructuur*, Brugge, Die Keure, 2015, 1112 en Arbitragehof 4 april 1995, nr. 31/95, overweging B.2.3. en 6 juni 1995, nr. 45/95, overweging B.3.3.

¹⁶⁰ J. VANDE LANOTTE en G. GOEDERTIER, *Overzicht Publiekrecht*, Brugge, Die Keure, 2003, 905.

¹⁶¹ A. ALEN en K. MUYLLE, *Handboek van het Belgisch Staatsrecht*, Mechelen, Kluwer, 2011, 294.

¹⁶² Decr.Fr. (I) 5 juli 1993 betreffende de overdracht van de uitoefening van bepaalde bevoegdheden van de Franse Gemeenschap naar het Waalse Gewest en de Franse Gemeenschapscommissie, *BS* 10 september 1993, 19973; Decr.Fr. (II) 19 juli 1993 tot toekenning van de uitoefening van sommige bevoegdheden van de Franse Gemeenschap aan het Waalse Gewest en de Franse Gemeenschapscommissie, *BS* 10 september 1993, 19981; Decr.W. (I) 7 juli 1993 betreffende de overheveling van bevoegdheden van de Franse Gemeenschap naar het Waalse Gewest, *BS* 10 september 1993, 19988; Decr.W. (II) 22 juli 1993 betreffende de overheveling van sommige bevoegdheden van de Franse Gemeenschap naar het Waalse Gewest en de Franse Gemeenschapscommissie, *BS* 10 september 1993, 20000; Decr. Verg. Fr.Gem.Comm. (I) 8 juli 1993 betreffende de overdracht van de uitoefening van bepaalde bevoegdheden van de Franse Gemeenschap naar de Franse Gemeenschapscommissie, *BS* 10 september 1993, 20011; Decr. Verg. Fr.Gem.Comm. (III) 22 juli 1993 tot toekenning van de uitoefening van sommige bevoegdheden van de Franse Gemeenschap aan het Waalse Gewest en de Franse Gemeenschapscommissie, *BS* 10 september 1993, 20017.

¹⁶³ Bijzondere Wet 13 juli 2001 houdende overdracht van diverse bevoegdheden aan de gewesten en de gemeenschappen, *BS* 3 augustus 2001, 26636 ; Bijzondere wet 13 juli 2001 tot herfinanciering van de gemeenschappen en uitbreiding van de fiscale bevoegdheden van de gewesten, *BS* 3 augustus 2001, 26615.

¹⁶⁴ Wet 13 juli 2001 houdende diverse institutionele hervormingen betreffende de lokale instellingen van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, *BS* 31 augustus 2001, 29580; Wet 10 augustus 2001 tot oprichting van een Fonds ter financiering van de internationale rol en de hoofdstedelijke functie van Brussel, tot oprichting van een begrotingsfonds Taalpremies en tot wijziging van de organieke wet van 27 december 1990 houdende oprichting van begrotingsfondsen, *BS* 18 september 2001, 31069.

¹⁶⁵ Dit zijn belastingen die werden ingevoerd door de federale overheid maar waarvan de opbrengst en de regelgeving, sinds 2001, enkel aan de Gewesten wordt toegewezen. Zie J. VANDE LANOTTE en G. GOEDERTIER,

Het werd in het vooruitzicht gesteld dat onderdelen van de ontwikkelingssamenwerking vanaf 1 januari 2004 overgeheveld zouden worden, in zoverre ze betrekking hebben op de gemeenschaps- en gewestbevoegdheden.¹⁶⁶ Die overdracht is echter nog niet gebeurd.¹⁶⁷ Daarnaast maakte de vijfde staatshervorming de deelstaten bevoegd om op bepaalde punten¹⁶⁸ een eigen regeling uit te werken rond de controle van verkiezingsuitgaven en de controle op regeringsmededelingen.¹⁶⁹ Wat opvalt is dat de BWHI hier geen bijzonder decreet voor vereist. De bijzondere wetgever heeft er tijdens de vijfde staatshervorming voor geopteerd deze regeling voorwerp te maken van een gewoon decreet en heeft geen bijzondere meerderheid in het kader van de constitutieve autonomie verplicht gemaakt¹⁷⁰. Art. 118, §2 Gw. bepaalt nochtans dat aangelegenheden betreffende de verkiezing van de gemeenschapsraden bij bijzonder decreet moeten worden geregeld. Deze mogelijke ongrondwettigheid werd opgemerkt door de RvS¹⁷¹, maar er volgde geen vernietiging door het GwH.

48. De vijfde staatshervorming zorgde voor de afschaffing van het dubbel mandaat van de Brusselse leden in de Vlaamse Raad.¹⁷² Sindsdien zijn het lidmaatschap van de Vlaamse Raad en de Brusselse Hoofdstedelijke Raad onverenigbaar en worden de Brusselse leden van de Vlaamse Raad dus op een andere manier aangeduid dan de Brusselse leden van de Franse Gemeenschapsraad. De zes Brusselse leden van de Vlaamse Raad worden sinds 2004 niet meer geleverd door de Nederlandse taalgroep van de Brusselse Hoofdstedelijke Raad maar worden rechtstreeks in die hoedanigheid gekozen in het Brusselse Gewest, in afzonderlijke verkiezingen.¹⁷³

II. Naamsverandering van de Raden

49. Het was pas enkele jaren na de staatshervorming, in 2004-2005, dat de Raden van de deelstaten officieel de naam Parlement kregen in de Grondwet. De Vlaamse Raad had al eerder, bij bijzonder decreet¹⁷⁴ de naam *Vlaams Parlement* aangenomen. Aangezien de Grondwet toen nog sprak van Raad in plaats van Parlement was dit bijzonder decreet eigenlijk ongrondwettig maar niemand heeft de vernietiging ervan gevraagd.¹⁷⁵ Door de nieuwe grondwettelijke benaming¹⁷⁶ was dit probleem van de baan. Aan Franstalige zijde werd er ook al voor de grondwetswijziging een resolutie aangenomen om de naam te veranderen naar *Parlement van de Franse Gemeenschap*. Maar op officiële akten, zoals decreten, werd wel nog Franse Gemeenschapsraad gebruikt.¹⁷⁷ Het Parlement

Overzicht Publiekrecht, Brugge, Die Keure, 2003, 888. De financiering van de Gemeenschappen zou vanaf dan voornamelijk via dotaties werken, gecombineerd met de nationale solidariteitstussenkomst, zie J. VANDE LANOTTE, G. GOEDERTIER, Y. HAECK, J. GOOSSENS en T. DE PELSMACKER, *Handboek Belgisch Publiekrecht, Deel II. Basiskennmerken van de Belgische staatsstructuur*, Brugge, Die Keure, 2015, 1092.

¹⁶⁶ Art. 6ter BWHI.

¹⁶⁷ Maar aangezien de Gemeenschappen bevoegd zijn voor internationale samenwerking (zie *infra* randnummer 124 *in fine*) en internationale samenwerking met landen in de derde wereld met betrekking tot culturele, onderwijs- en persoonsgebonden aangelegenheid bijna niets anders kan zijn dan ontwikkelingssamenwerking, hebben de Gemeenschappen die bevoegdheid wel.

¹⁶⁸ De algemene uitwerking van deze materie blijft een federale bevoegdheid.

¹⁶⁹ Art. 31, §5 BWHI.

¹⁷⁰ Art. 15 Bijzondere Wet 13 juli 2001 houdende overdracht van diverse bevoegdheden aan de gewesten en de gemeenschappen, *BS* 3 augustus 2001, 26636.

¹⁷¹ Adv.RvS 31.379/3, 2 oktober 2001, *TBP* 2009, 651.

¹⁷² Cf. *supra* randnummer 39.

¹⁷³ Art. 24, §1, 2° BWHI, en voor wie mag stemmen in Brussel: Art. 14, lid 2 BWBrI. Zie ook K. RIMANQUE, *De grondwet toegelicht, gewikt en gewogen*, Antwerpen-Oxford, Intersentia, 2005, 261 en 265.

¹⁷⁴ Bijzonder decreet VI. 2 april 1996 betreffende de benaming van de Vlaamse Raad, *BS* 18 april 1996, 9182, opgeheven door Bijzonder Decreet VI. 7 juli 2006 over de Vlaamse instellingen, *BS* 17 oktober 2006, 55090.

¹⁷⁵ K. RIMANQUE, *De grondwet toegelicht, gewikt en gewogen*, Antwerpen-Oxford, Intersentia, 2005, 265.

¹⁷⁶ Art. 115 Gw.

¹⁷⁷ J. VANDE LANOTTE en G. GOEDERTIER, *Overzicht Publiekrecht*, Brugge, Die Keure, 2003, 991.

van de Franse Gemeenschap zou haar naam in 2001 nog wijzingen in *Parlement van de Gemeenschap Wallonië-Brussel* en bij resolutie van 25 mei 2011 wijzigde het de naam van haar gemeenschap in *Federatie Wallonië-Brussel*. Maar de Grondwet werd niet in die zin aangepast dus dit zou geen gevolgen mogen hebben op de benaming in juridische akten^{178,179}

In de periode tussen de vierde en de vijfde staatshervorming besloot de Franse Gemeenschap de constitutieve autonomie¹⁸⁰ te gebruiken om het ledenaantal van de regering van vier naar acht te verhogen.¹⁸¹

§6. De zesde staatshervorming – Versterking van de constitutieve autonomie

I. Bijzondere aandacht voor de gemeenschappen

50. De voorlopig laatste stap in de evolutie van de gemeenschappen was de zesde staatshervorming. Deze hervorming is de uitvoering van het Vlinderakkoord of *Institutioneel akkoord voor de zesde staatshervorming*, gesloten op 11 oktober 2011 onder leiding van Elio Di Rupo. Het vlinderakkoord werd in drie fasen uitgevoerd door grondwetsherzieningen en verscheidene bijzondere en gewone wetten die tezamen werden afgekondigd op 19 juli 2012 (*BS* 22 augustus 2012) en 6 januari 2014 (*BS* 31 januari 2014). De tussenperiode van 11 jaar sinds de vorige staatshervorming en de lange termijn voor de juridische uitwerking tonen de complexiteit van de zesde staatshervorming aan.¹⁸²

51. Anders dan bij de vorige staatshervorming vonden er deze keer wel uitgebreide, doch zeer concrete, bevoegdheidsoverdrachten naar de gemeenschappen plaats. Zoals een verdieping van de bevoegdheid inzake gezondheidszorg en de overdracht van de gezinsbijslagen.¹⁸³ De uitbreiding van de gemeenschapsbevoegdheden gebeurt wel niet enkel ten aanzien van de gemeenschappen, zie infra. Die bevoegdheidspakketten van de federale staat en de deelstaten worden wel steeds minder homogeen en dat leidt tot een versplintering van de bevoegdheden.¹⁸⁴

Omwille van de nieuwe bevoegdheidsoverdrachten organiseerde de zesde staatshervorming nieuwe specifieke dotaties richting de gemeenschappen. Ook de Brusselse Instellingen werden extra gefinancierd, door bijkomende, geaffecteerde¹⁸⁵ middelen.¹⁸⁶

¹⁷⁸ Digitaal wordt de nieuwe naam echter wel gebruikt, <http://www.federation-wallonie-bruxelles.be/>.

¹⁷⁹ J. VANDE LANOTTE, G. GOEDERTIER, Y. HAECCK, J. GOOSSENS en T. DE PELSMACKER, *Handboek Belgisch Publiekrecht, Deel II. Basiskenmerken van de Belgische staatsstructuur*, Brugge, Die Keure, 2015, 1066.

¹⁸⁰ Bij wijze van Bijzonder Decreet Fr. 13 juli 1999 houdende verhoging van het maximumaantal Regeringsleden in uitvoering van artikelen 123, § 2, van de Grondwet en 63, § 4, van de bijzondere wet tot hervorming der instellingen van 8 augustus 1980, zoals gewijzigd bij de wetten van 8 augustus 1988 en van 16 juli 1993, *BS* 17 juli 1999, 27437.

¹⁸¹ Op grond van art. 63, §4 BWHI. De bedoeling hiervan was "om voldoende ministeriële zitjes te voorzien voor de actuele ruime coalitie". Zie K. RIMANQUE, *De grondwet toegelicht, gewikt en gewogen*, Antwerpen-Oxford, Intersentia, 2005, 280.

¹⁸² W. VERRIJDT, "Algemene beschouwingen bij de Zesde Staatshervorming" in A. ALEN, B. DALLE, K. MUYLLE, W. PAS, J. VAN NIEUWENHOVE en W. VERRIJDT (eds.), *Het federale België na de Zesde Staatshervorming*, Brugge, Die Keure, 2014, 3.

¹⁸³ Zie hiervoor Hoofdstuk II, §4, De persoonsgebonden aangelegenheden.

¹⁸⁴ W. VERRIJDT, "Algemene beschouwingen bij de Zesde Staatshervorming" in A. ALEN, B. DALLE, K. MUYLLE, W. PAS, J. VAN NIEUWENHOVE en W. VERRIJDT (eds.), *Het federale België na de Zesde Staatshervorming*, Brugge, Die Keure, 2014, 12.

¹⁸⁵ Deze middelen moeten worden ingezet voor een specifiek doel dat de affectatie aangeeft.

¹⁸⁶ M. VAN DAMME, *Overzicht van het Grondwettelijk recht*, Brugge, Die Keure, 2015, 332.

II. Nieuwe bevoegdheden en bevoegdheidsoverdrachten

52. In randnummer 45 zagen we al dat door de invoering van art. 138 Gw. gemeenschapsbevoegdheden van de Franse Gemeenschap naar het Waals Gewest en de Franse taalgroep van het Brussels Hoofdstedelijk Parlement konden gaan en dat deze mogelijkheid vrijwel meteen gebruikt werd. Als gevolg van de zesde staatshervorming werd er in 2014 opnieuw gebruik van gemaakt. Het stelsel van alternerend leren, met uitsluiting van het alternerend onderwijs en de gezinsbijslag werden nu ook overgedragen.¹⁸⁷ Toerisme werd uit de lijst van overgedragen aangelegenheden gehaald.¹⁸⁸

53. Daarnaast werd de constitutieve autonomie uitgebreid. Art. 118, §2 Gw. bepaalt nu dat de gemeenschappen hun constitutieve autonomie kunnen gebruiken om de duur van de zittingsperiode en de datum van de verkiezing van hun Parlement te regelen.¹⁸⁹ Zo kunnen zij eventueel afwijken van de samenvallende verkiezingen op Europees, deelstatelijk en federaal vlak die de zesde staatshervorming in het leven riep door ook het federale parlement een legislatuur van vijf jaar te geven.¹⁹⁰ De deelstaatsparlementen krijgen nu ook de mogelijkheid om via hun constitutieve autonomie in een regeling te voorzien die hun voortijdige ontbinding mogelijk maakt, iets dat vroeger niet kon.

Verder werd de autonomie nu ook toegekend aan het Parlement van het BHG. In Brussel is de constitutieve autonomie wel beperkter en zijn er strengere voorwaarden van toepassing.¹⁹¹ Dit verschil is evenwel in overeenstemming met de Grondwet volgens de RvS.¹⁹²

¹⁸⁷ J. VANDE LANOTTE, G. GOEDERTIER, Y. HAECK, J. GOOSSENS en T. DE PELSMAEKER, *Handboek Belgisch Publiekrecht, Deel II. Basiskennmerken van de Belgische staatsstructuur*, Brugge, Die Keure, 2015, 1113-1114.

¹⁸⁸ Art. 3 van volgende gelijke decreten: Bijz. Decr. Fr. 3 april 2014 betreffende de bevoegdheden van de Franse Gemeenschap waarvan de uitoefening naar het Waalse Gewest en de Franse Gemeenschapscommissie wordt overgedragen, *BS* 25 juni 2014, 47867; Decr. W. 11 april 2014 betreffende de bevoegdheden van de Franse Gemeenschap waarvan de uitoefening aan het Waalse Gewest en aan de Franse Gemeenschapscommissie overgedragen wordt, *BS* 12 mei 2014, 38403; Decr. Verg. Fr.Gem.Comm. 4 april 2014 betreffende de overdracht van de uitoefening van de bevoegdheden van de Franse Gemeenschap naar het Waalse Gewest en de Franse Gemeenschapscommissie, *BS* 25 juni 2014, 47912; Volgens VAN DAMME (M. VAN DAMME, *Overzicht van het Grondwettelijk recht*, Brugge, Die Keure, 2015, 301) behoort het echter nog tot de overgedragen aangelegenheden, VANDE LANOTTE, GOEDERTIER, HAECK, GOOSSENS en DE PELSMAEKER (J. VANDE LANOTTE, G. GOEDERTIER, Y. HAECK, J. GOOSSENS en T. DE PELSMAEKER, *Handboek Belgisch Publiekrecht, Deel II. Basiskennmerken van de Belgische staatsstructuur*, Brugge, Die Keure, 2015, 1114) haalden toerisme echter wel uit hun opsomming, wat alleen maar logisch is aangezien toerisme met de zesde staatshervorming, omwille van het belang ervan voor de economie, naar de Gewesten werd overgedragen (zie Art. 6, §1, VI, 1e lid, 9° BWHI).

¹⁸⁹ De mogelijkheid tot overgaan naar een gewestelijke kieskring, één kieskring voor het hele grondgebied, werd ook toegevoegd aan de constitutieve autonomie, alsook de regels rond de aanwijzing van verkozenen en kandidaat-opvolgers. Zie W. PAS en J. VAN NIEUWENHOVE, "De zesde staatshervorming: hervorming van de instellingen en bevoegdheidsoverdrachten" in *Recht in beweging, 20ste VRG-Alumnidag*, 2013, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 112.

¹⁹⁰ Art. 65 Gw.

¹⁹¹ Die beperkingen hebben onder andere betrekking op het aantal parlementsleden, de zetelverdeling tussen de taalgroepen en de paritaire samenstelling van de regering. De regelgeving daarrond blijft voorbehouden aan de bijzondere wetgever, omdat men de waarborgen die zowel Nederlands- als Franstaligen genieten wil beschermen. Zie J. VELAERS, "Brussel in de zesde staatshervorming" in J. VELAERS, J. VANPRAET, Y. PEETERS en W. VANDENBRUWAENE (eds.), *De zesde staatshervorming: instellingen, bevoegdheden en middelen*, Antwerpen, Intersentia, 2014, 969.

¹⁹² Adv.RvS 20 november 2012, *Parl.St.* Senaat 2013-14, nr. 5-1754/2, 5.

54. Ten slotte werd de Senaat grondig hervormd. De Senaat wordt voor het eerst sinds 1831 niet rechtstreeks verkozen en houdt nu slechts een beperkt aantal plenaire vergaderingen per jaar.¹⁹³ Het doel van het Vlinderakkoord was om van de Senaat een echte ontmoetingsplaats te maken voor de deelstaatparlementen, hun inspraak te waarborgen in de fundamentele werking van de federale staat maar hun rol te beperken tot wetgevende normen met een institutioneel karakter. Sinds 2014 zijn er 60 senatoren.¹⁹⁴ Sinds 2014 maakt een lid van het Vlaams Parlement dat verkozen wordt tot effectief lid van de Kamer van Volksvertegenwoordigers van rechtswege geen deel meer uit van het deelstaatparlement, hij kan niet langer kiezen. Dat geldt ook voor leden van het Vlaams Parlement die worden verkozen tot het Brussels Hoofdstedelijk Parlement en vice versa¹⁹⁵. Een kandidaatstelling voor onverenigbare mandaten, zoals degene hierboven, wordt nu verboden, om de politieke geloofwaardigheid te verhogen.¹⁹⁶

55. Met de hervorming van de Senaat valt de reflectiefunctie van deze kamer weg en groeit de werking van het federale parlement naar de werking van de deelstaatparlementen toe. De unicamerale procedure wordt de regel en voor de overgrote meerderheid van de wetgeving is de Senaat niet langer bevoegd¹⁹⁷. Daarom wordt, zoals in het Parlement van de gemeenschappen, ook op federaal vlak in een tweede lezing voorzien.¹⁹⁸ Voor aangelegenheden die de fundamentele van de Belgische Staat en de verhoudingen tussen de federale overheid en de deelstaten als onderwerp hebben blijft het bicameraal stelsel wel intact.¹⁹⁹

¹⁹³ W. PAS en J. VAN NIEUWENHOVE, "De zesde staatsvorming: hervorming van de instellingen en bevoegdheidsoverdrachten" in *Recht in beweging, 20ste VRG-Alumnidag*, 2013, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 109.

¹⁹⁴ Vijf zesden daarvan zijn afkomstig van de deelstaten en hun zetelverdeling gebeurt op grond van de regionale verkiezingen. De vijftig deelstaatsenatoren bestaan uit 29 personen aangeduid door en uit het Vlaams Parlement of uit de Nederlandse taalgroep van het Brussels Hoofdstedelijk Parlement. Deze 29 duiden nog eens 6 gecoöpteerde senatoren aan. Daarnaast zijn er 10 personen door en uit het Parlement van de Franse Gemeenschap, 8 door en uit het Parlement van het Waalse Gewest en 2 door en uit de Franse taalgroep van het Brussels Hoofdstedelijk Parlement. Deze 20 coöpteren nog eens 4 senatoren. Ten slotte komt 1 deelstaatsenator uit het Parlement van de Duitstalige Gemeenschap. Behalve de 10 gecoöpteerde senatoren worden alle senatoren dus door en uit de Gemeenschaps- en Gewestparlementen gekozen. Zie Art. 67, §1, 1°-6° Gw.

¹⁹⁵ Art. 12bis BWBrI.

¹⁹⁶ Bijzondere Wet 19 juli 2012 tot wijziging van de kieswetgeving met het oog op de versterking van de democratie en de politieke geloofwaardigheid, *BS* 22 augustus 2012, 49259.

¹⁹⁷ W. PAS en J. VAN NIEUWENHOVE, "De zesde staatsvorming: hervorming van de instellingen en bevoegdheidsoverdrachten" in *Recht in beweging, 20ste VRG-Alumnidag*, 2013, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 110.

¹⁹⁸ Art. 76, derde lid Gw.

¹⁹⁹ J. VANDE LANOTTE, G. GOEDERTIER, Y. HAECK, J. GOOSSENS en T. DE PELSMAEKER, *Handboek Belgisch Publiekrecht, Deel II. Basiskennmerken van de Belgische staatsstructuur*, Brugge, Die Keure, 2015, 798-800.

Hoofdstuk II: De gemeenschapsbevoegdheden

§1. Algemeen

56. We zagen in het eerste hoofdstuk hoe de cultuurgemeenschappen uitgroeiden tot volwaardige gemeenschappen met een eigen Parlement en Regering. Zo kregen zij wetgevende en uitvoerende autonomie. Hun decreten zijn wetgevende normen die op dezelfde hiërarchische hoogte staan als de federale wetten.

De soevereiniteitssplitsing tussen de Federale Staat en de gemeenschappen is echter niet absoluut, aangezien de deelstaten geen eigen grondwetgevende²⁰⁰ of rechterlijke macht hebben.²⁰¹ Bij dat gebrek aan een rechterlijke macht moeten we wel een nuance maken. Hoewel de rechterlijke functie, met name het toepassen van de rechtsnormen van de gemeenschappen in concrete geschillen in principe niet door eigen rechtscolleges gebeurt²⁰², hebben de deelstaten de mogelijkheid om via hun impliciete bevoegdheden²⁰³ administratieve rechtscolleges op te richten in de hun toegewezen bevoegdheden. Zo werden onder meer een administratief rechtscollege belast met de beroepen tegen het Waalse Agentschap voor de Integratie van Gehandicapte personen, het Vlaamse Milieuhandhavingscollege, de Raad voor Betwistingen inzake studievoortgangsbeslissingen en de Vlaamse Raad voor Vergunningsbetwistingen opgericht. In een arrest²⁰⁴ aangaande dit laatste rechtscollege bevestigde het GwH dat de decreetgever administratieve rechtscolleges kunnen oprichten als daar noodzaak toe is.²⁰⁵

57. We moeten ook wijzen op het verticaliteitsbeginsel als basisbeginsel van de bevoegdheidsverdeling. Dat beginsel houdt in dat wanneer de gemeenschap, het gewest of de federale overheid bevoegd is ten aanzien van een bepaalde bevoegdheidsmaterie, die overheid over de volledige wetgevings-, uitvoerings-, controle- en financieringsbevoegdheid beschikt²⁰⁶, tenzij de Grondwet of de bijzondere wet anders bepaalt.²⁰⁷

58. Tijdens de evolutie naar een federale staat werden er steeds meer bevoegdheden toegekend aan de deelstaten, het bleef wel steeds om toegewezen bevoegdheden gaan. Daarbij werd er gestreefd om dit op basis van exclusieve bevoegdheden te doen. Evenwel moeten we vaststellen dat er meestal een beroep werd gedaan op de techniek van de *gedeelde exclusieve bevoegdheden*. Dit houdt in dat sommige aspecten van een bevoegdheid uitsluitend aan de ene en andere aspecten uitsluitend aan de andere overheid worden toegewezen. Het exclusiviteitsbeginsel blijft wel bewaard. Binnen een

²⁰⁰ Omwille van de bevoegdheden die de deelstaten hebben in het kader van hun constitutionele autonomie, zou men volgens VAN DAMME eventueel kunnen spreken van een embryo van grondwetgevende bevoegdheid. Zie M. VAN DAMME, *Overzicht van het Grondwettelijk recht*, Brugge, Die Keure, 2015, 285.

²⁰¹ M. VAN DAMME, *Overzicht van het Grondwettelijk recht*, Brugge, Die Keure, 2015, 270.

²⁰² A. ALLEN m.m.v. J. CLEMENT, G. VAN HAEGENDOREN en J. VAN NIEUWENHOVE, *Handboek van het Belgisch Staatsrecht*, Deurne, Kluwer, 1995, 397-398.

²⁰³ Zie *infra* randnummer 125.

²⁰⁴ GwH 27 januari 2011, nr. 8/2011, overweging B.8.7.1-B.8.9.

²⁰⁵ J. VANPRAET, "Deelstatelijke administratieve rechtscolleges: enkele beschouwingen bij het arrest nr. 8/2011 van het Grondwettelijk Hof", *TBP* 2011, 195-201.

²⁰⁶ J. VANPRAET, *De latente staatsvorming. De bevoegdheidsverdeling in de rechtspraak van het Grondwettelijk Hof en de adviespraktijk van de Raad van State*, Brugge, Die Keure, 2011, 50-51.

²⁰⁷ Adv.RvS 20 november 1986, *Parl.St.* Kamer 1985-86, nr. 287/2, 2.

bepaald grondgebied kan in beginsel slechts 1 overheid bevoegd zijn voor een welbepaalde materie.²⁰⁸

59. Concurrerende bevoegdheden “[dienden] te worden vermeden, zij zijn immers remmend en verstorend”²⁰⁹. De uitzondering hierop is de belastingbevoegdheid van de deelstaten uit art. 170, §2, 2^e lid Gw. De federale norm kan hier de gemeenschaps- en gewestnorm domineren. Een andere vorm is de indeplaatsstelling door de federale overheid indien een deelstaat veroordeeld wordt voor een inter- of supranationaal rechtscollege of nog de schorsing bij in ministerraad overlegd KB van het voornemen van een deelstaat om een verdrag te sluiten.²¹⁰ Voor het overige treft men in België zeer uitzonderlijk concurrerende bevoegdheden aan. Primauteit geven aan het federale niveau zou dan ook niet stroken met de autonomie die aan de gemeenschappen en gewesten werd gegeven en de gelijkstelling tussen wet en decreet.²¹¹

De techniek van parallelle bevoegdheden werd wel positief onthaald. Er bestaat hier dan ook geen hiërarchie tussen de normen van de verschillende overheden die tegelijkertijd en cumulatief bevoegd zijn. Het gaat meestal om instrumentele bevoegdheden die tot doel hebben de efficiëntie van de hoofdbevoegdheid zo hoog mogelijk te houden.²¹² Meer hierover nadat we de grote bevoegdheidscategorieën van de gemeenschappen besproken hebben.

60. In principe worden de gemeenschapsbevoegdheden als *aangelegenheden* bepaald. Dit houdt in dat de doelstelling van een norm in principe niet naar voren geschoven kan worden om te bepalen of een aangelegenheid tot de bevoegdheid van de federale wetgever of de decreetgever behoort. Het GwH en de Afdeling Wetgeving van de RvS houden er desalniettemin vaak rekening mee. Het is vaak ook niet mogelijk om het eigenlijke voorwerp van een regeling los te zien van het doel van de regeling.²¹³

De gemeenschapsaangelegenheden zijn onder te verdelen in vier grote categorieën. We zullen deze stuk voor stuk onder de loep nemen om zo een duidelijk overzicht te geven.

§2. De culturele aangelegenheden

61. Toen de gemeenschappen nog als cultuurgemeenschappen door het leven gingen, hadden zij enkel bevoegdheden in culturele aangelegenheden. De principiële bevoegdheid om hierin decreten aan te nemen, werd hen formeel door de Grondwet gegeven²¹⁴ maar de precieze invulling van de term culturele aangelegenheden werd aan de bijzondere wetgever overgelaten. Deze deed dat eerst

²⁰⁸ GwH 17 maart 2010, nr. 25/2010, overweging B.4.3.; J. VANDE LANOTTE, G. GOEDERTIER, Y. HAECK, J. GOOSSENS en T. DE PELSMAEKER, *Handboek Belgisch Publiekrecht, Deel II. Basiskennmerken van de Belgische staatsstructuur*, Brugge, Die Keure, 2015, 1126.

²⁰⁹ Verslag namens de commissie voor de herziening van de Grondwet, voor de institutionele hervormingen en voor de regeling van de conflicten *Parl.St.* Kamer BZ 1988, nr. 516/6, 21.

²¹⁰ J. VANDE LANOTTE, G. GOEDERTIER, Y. HAECK, J. GOOSSENS en T. DE PELSMAEKER, *Handboek Belgisch Publiekrecht, Deel II. Basiskennmerken van de Belgische staatsstructuur*, Brugge, Die Keure, 2015, 1128.

²¹¹ A. ALEN en K. MUYLLE, *Compendium van het Belgisch staatsrecht. Syllabusuitgave, Deel II*, Mechelen, Kluwer, 2012, 197.

²¹² J. VANDE LANOTTE, G. GOEDERTIER, Y. HAECK, J. GOOSSENS en T. DE PELSMAEKER, *Handboek Belgisch Publiekrecht, Deel II. Basiskennmerken van de Belgische staatsstructuur*, Brugge, Die Keure, 2015, 1129.

²¹³ J. VANPRAET, *De latente staatsvorming. De bevoegdheidsverdeling in de rechtspraak van het Grondwettelijk Hof en de adviespraktijk van de Raad van State*, Brugge, Die Keure, 2011, 101-102.

²¹⁴ Art. 127, §1, 1° Gw. ; art. 59bis, §2, 1° G.W.

bij bijzondere wet van 21 juli 1971²¹⁵, waarvan het tweede artikel tien rubrieken opsomde en vervolgens in de BWHI.

62. De lijst van de 18 culturele aangelegenheden die hieronder wordt weergegeven, is in wezen vrij eenvoudig. Enkel in drie rubrieken wordt er een uitzondering voorzien. Dat staat in schril contrast met de persoonsgebonden aangelegenheden die we hierna behandelen. De rubrieken zijn ook vrij algemeen en ruim omschreven. Dat was een bewuste keuze die men reeds maakte bij de wet van 1971 en die bij de BWHI in 1980 werd herhaald. De soepelere omschrijving zou ervoor zorgen dat de bevoegdheid van de gemeenschap aan de evoluties in de vormen van het culturele leven aangepast kon worden, zonder iedere keer weer een tussenkomst van de wetgever nodig te hebben.²¹⁶ De opsomming is evenwel niet uitputtend. De culturele bevoegdheden zijn weliswaar in hun geheel overgedragen maar het blijven toegewezen bevoegdheden. Wanneer iets niet in 1 van de rubrieken kan ondergebracht worden, is het federaal gebleven.²¹⁷ Door de brede reikwijdte van bepaalde rubrieken zal het wel relatief gemakkelijk zijn om een cultureel initiatief in een van de rubrieken onder te brengen. Zo vindt bijvoorbeeld het circusbeleid steun in rubriek 3°, 4°, 7°, 8° en 9°. Enige overlap is geen uitzondering.²¹⁸

I. De 18 rubrieken in art. 4 BWHI

1. De bescherming en de luister van de taal

63. Het gaat hier in de eerste plaats over de taal als cultuurmiddel.²¹⁹ Door bijvoorbeeld de stimulering en promotie van een correct gebruik van de taal, de vaststelling van de spraakkunst, de spelling of de taalwetenschap moet de taal zelf het voorwerp van regelgeving, bevordering en bescherming zijn. De spelling en de spraakkunst kunnen overigens uitsluitend door de gemeenschap worden vastgesteld en enkel voor de taal die kenmerkend is voor de gemeenschap, wat alleen maar logisch is. Het BHG heeft wel de spellingsregels van de Vlaamse regering ook toepasselijk verklaard op haar instellingen en diensten. Dit vormt geen bevoegdheidsschending, het is slechts een verruiming van het toepassingsgebied van de Vlaamse regels.²²⁰

Daarnaast gaat het ook over de bevordering van de literatuur, door bijvoorbeeld literaire prijzen en studiebeurzen en de verspreiding van literatuur in binnen- en buitenland^{221, 222}

²¹⁵ Cf. randnummer 8.

²¹⁶ M. ELST en G. VAN DER BIESEN, *Cultuur, jeugd, sport en toerisme* in G. VAN HAEGENDOREN en B. SEUTIN (eds.), *De Bevoegdheidsverdeling in het Federale België*, Brugge, Die Keure, 2011, 20-21.

²¹⁷ M. ELST en G. VAN DER BIESEN, *Cultuur, jeugd, sport en toerisme* in G. VAN HAEGENDOREN en B. SEUTIN (eds.), *De Bevoegdheidsverdeling in het Federale België*, Brugge, Die Keure, 2011, 25-26.

²¹⁸ Ontwerp van decreet betreffende de ondersteuning van de circuskunsten in Vlaanderen, *Parl.St.* VI.Parl. 2008-09, nr. 1841/1, 5.

²¹⁹ Arbitragehof 26 maart 1986, nr.17, overweging 3.B.3. en 14 december 1988, nr. 70, overweging B.6.c.

²²⁰ M. ELST en G. VAN DER BIESEN, *Cultuur, jeugd, sport en toerisme* in G. VAN HAEGENDOREN en B. SEUTIN (eds.), *De Bevoegdheidsverdeling in het Federale België*, Brugge, Die Keure, 2011, 55-57.

²²¹ Ontwerp van wet ter uitvoering van artikel 59bis, §§ 1 en 2 van de Grondwet, *Parl.St.* Senaat 1970-71, nr. 400, 4.

²²² Economische en fiscale regelgeving m.b.t. uitgaven en verkoop van boeken blijft evenwel een federale bevoegdheid. Net zoals strafbepalingen op pornografie of onzedelijke uitgaven en de jeugdbescherming in verband met bepaalde uitgaven. Zie M. ELST en G. VAN DER BIESEN, *Cultuur, jeugd, sport en toerisme* in G. VAN HAEGENDOREN en B. SEUTIN (eds.), *De Bevoegdheidsverdeling in het Federale België*, Brugge, Die Keure, 2011, 58.

Deze rubriek is niet hetzelfde als het gebruik van de talen, wat een aparte categorie gemeenschapsbevoegdheden uitmaakt, zie *infra*.

2. De aanmoediging van de vorming van navorsers

64. Deze rubriek dateert, zoals de eerste tien anderen (uitgezonderd 6^obis) van voor de communautarisering van het onderwijs bij de derde staatshervorming. Daarmee ging ook de toekenning van een ruime bevoegdheid m.b.t. wetenschappelijk onderzoek aan de deelstaten gepaard. De vorming van navorsers, wat onder meer de toekenningsvoorwaarden van toelagen, studiebeurzen en prijzen en het oprichten van instellingen gericht op de aanmoediging ervan inhoudt, valt nu altijd wel onder een van deze twee bevoegdheden van de gemeenschappen.²²³ Daardoor is deze categorie enigszins achterhaald.²²⁴

3. De schone kunsten

65. De bijzondere wetgever had de bedoeling om zowat elke kunstvorm hieronder te rekenen. Zo gaat het bijvoorbeeld over muziek, film, ballet, plastische kunsten, letterkunde, toneel en opera. Maar elke professionele of amateuristische kunstvorm kan er eigenlijk onder vallen. Toneel en film die als voorbeelden in de wet van 21 juli 1971 waren opgenomen, werden zelfs geschrapt bij de totstandkoming van de BWHI om de ruimst mogelijke formulering te hebben en elke beperking uit te sluiten.²²⁵ Er is evenwel een beperking in die zin dat enkel de eigenlijke culturele aspecten van de aangelegenheid een gemeenschapsbevoegdheid zijn en bepaalde nevenaspecten zonder cultureel karakter, zoals veiligheidsnormen voor openbare vertoningen en het sociaal statuut van de kunstenaar (ondanks de rechtstreekse band ervan met de essentie van de culturele activiteit waar de RvS op wees²²⁶), bevoegdheden van de federale overheid zijn gebleven.²²⁷

66. Onder deze rubriek valt verder onder meer de bevoegdheid voor de gemeenschappen om maatregelen te nemen die strekken tot het bieden van financiële hulp aan kunstenaars. Hetgeen soms onontbeerlijk is voor de creatie van kunstwerken^{228,229} Steun aan de filmsector werd gesplitst in culturele en economische steun. Voor dat laatste werden de gewesten in 1988 bevoegd. Maar aangezien in Vlaanderen gemeenschap en gewest als het ware samenvallen, besloten ze ook de twee steunvormen samen te voegen en wel in het Vlaams Audiovisueel fonds²³⁰.

²²³ M. ELST en G. VAN DER BIESEN, *Cultuur, jeugd, sport en toerisme* in G. VAN HAEGENDOREN en B. SEUTIN (eds.), *De Bevoegdheidsverdeling in het Federale België*, Brugge, Die Keure, 2011, 75-76.

²²⁴ Maar zie randnummer 88 in fine!

²²⁵ Verslag namens de commissie voor de herziening van de grondwet en voor de institutionele hervormingen, *Parl.St.* Kamer 1979-80, nr. 627/10, 39.

²²⁶ Adv.RvS 13 juli 1983, *Parl.St.* Fr.Gem.R. 1981-82, nr.12/2, 6.

²²⁷ M. ELST en G. VAN DER BIESEN, *Cultuur, jeugd, sport en toerisme* in G. VAN HAEGENDOREN en B. SEUTIN (eds.), *De Bevoegdheidsverdeling in het Federale België*, Brugge, Die Keure, 2011, 94.

²²⁸ Adv.RvS 6 juli 1983, *Parl.St.* Fr.Gem.R. 1981-82, nr. 13/2, 2.

²²⁹ Het publiek mecenaat valt ook onder de gemeenschapsbevoegdheid inzake schone kunsten, wel enkel voor hun eigen instellingen. Dit houdt de verplichting in om bij de bouw of inrichting van gebouwen door een publiekrechtelijke persoon om een bepaald deel van de bouwkosten te reserveren voor de integratie van een of meerdere kunstwerken.

²³⁰ Decreet VI. 13 april 1999 houdende machtiging van de Vlaamse regering om toe te treden tot en om mee te werken aan de oprichting van de vereniging zonder winstgevend doel Vlaams Audiovisueel Fonds, *BS* 23 september 1999, 35517.

4. Het cultureel patrimonium, de musea en de andere wetenschappelijk-culturele instellingen met uitzondering van de monumenten en landschappen

67. De uitzondering op deze rubriek werd er bij de derde staatshervorming aan toegevoegd. Toen werden de monumenten en landschappen aan de gewesten toegewezen, omwille van hun nauwe band met ruimtelijke ordening.²³¹ Musea en wetenschappelijk-culturele instellingen zijn vrij eenduidige begrippen. Het gaat bij het begrip musea om het oprichten van musea, toekenningsvoorwaarden voor subsidies, het opmaken van inventarissen en dergelijke meer. Onder wetenschappelijk-culturele instelling wordt bijvoorbeeld de dierentuin van Antwerpen begrepen.²³²

68. Het begrip cultureel patrimonium is minder eenduidig. Aangezien de monumenten en de landschappen, te beschouwen als onroerend erfgoed, naar de gewesten gingen, zal het om immaterieel en roerend erfgoed (dat niet onroerend is geworden door bestemming) gaan in deze categorie.²³³ Zo zijn archeologische vondsten pas onder te brengen onder de gemeenschapsbevoegdheid wanneer ze als roerend voorwerp uit hun context van de archeologische site verwijderd worden. Daarvoor is er sprake van een gewestelijke bevoegdheid. Dat geldt ook voor onderwatererfgoed. Nautisch erfgoed, zoals schepen en andere drijvende inrichtingen zijn van nature roerend²³⁴ en vallen onder de gemeenschapsbevoegdheid. Zodra iets onder de bevoegdheid van de gemeenschap valt, zowel roerende als immateriële zaken, kan deze regels aannemen ter bescherming ervan. Daarbij kan afgeweken worden van de gemeenrechtelijke regels, veelal opgenomen in het Burgerlijk Wetboek. Mogelijkheden zijn onder meer subsidies toekennen aan de eigenaar van roerend erfgoed of minder positief, zijn zakelijke rechten beperken.

69. De heraldiek, met in het bijzonder heraldische wapens en vlaggen valt ook onder het begrip cultureel patrimonium en dus onder de bevoegdheid van de gemeenschappen. Het gaat ook om het wapen en de vlag van gemeenten en provincies. De decreetgever kan zelfs gemeenten²³⁵ en provincies die nog geen vlag of wapen hebben verplichten een voorstel daaromtrent te doen aan de hogere overheid.²³⁶

Archiefbestanden behoren ook tot het cultureel patrimonium maar de bevoegdheidsregeling rond archieven, zowel dode als levende archieven is door de jaren heen zo complex geworden dat verscheidene adviezen van de RvS als een soort leidraad gebruikt moeten worden om uit te kunnen maken wat nu precies wel of precies niet onder de gemeenschapsbevoegdheid valt.²³⁷

5. De bibliotheken, discotheken en soortgelijke diensten

70. Bibliotheek, discotheek en soortgelijke dienst betekent elke vorm van verzameling van informatie met als doel deze ter beschikking te stellen aan het publiek. Dat kan ook om een specifieke doelgroep gaan. De drager van de informatie doet er niet echt toe, bijvoorbeeld ook niet-commerciële

²³¹ Wetsontwerp tot wijziging van de bijzondere wet van 8 augustus 1980 tot hervorming der instellingen, *Parl.St.* Kamer BZ 1988, nr. 516/1, 3; Art. 6, §1, I, 7° BWHI.

²³² Adv.RvS 3 april 1985, *Parl.St.* VI.R. 1984-85, nr. 316/1, 6.

²³³ GwH 17 maart 2010, nr. 25/2010, overweging B.4.3.

²³⁴ Art. 531 Burgerlijk Wetboek.

²³⁵ De 19 Brusselse gemeenten uitgezonderd, zie waarom in Hoofdstuk IV.

²³⁶ M. ELST en G. VAN DER BIESEN, *Cultuur, jeugd, sport en toerisme* in G. VAN HAEGENDOREN en B. SEUTIN (eds.), *De Bevoegdheidsverdeling in het Federale België*, Brugge, Die Keure, 2011, 160-168.

²³⁷ Zie M. ELST en G. VAN DER BIESEN, *Cultuur, jeugd, sport en toerisme* in G. VAN HAEGENDOREN en B. SEUTIN (eds.), *De Bevoegdheidsverdeling in het Federale België*, Brugge, Die Keure, 2011, 137-158.

uitleendienst van digitale geluidsbestanden voor beperkt gebruik via het internet valt eronder. Een discotheek is een instelling waar collecties met geluidsopnames te raadplegen of uit te lenen zijn.

Onder de bevoegdheid vallen onder meer de toekenningsvoorwaarden van toelagen voor oprichting en instandhouding van inrichtingen, aankoop van werken en aanmoediging van de vorming van bijvoorbeeld bibliothecarissen.²³⁸ De gemeenschappen hebben ook de bevoegdheid om provincies en gemeenten te verplichten in openbare bibliotheken te voorzien, wat ook gebeurde. Aan Vlaamse zijde heeft de huidige regering deze verplichting recent terug afgeschaft.²³⁹

6. De inhoudelijke en technische aspecten van de audiovisuele en de auditieve mediadiensten met uitzondering van het uitzenden van mededelingen van de federale regering

71. Voor de zesde staatshervorming sprak deze rubriek van *radio-omroep en televisie*, de woorden zijn nu veranderd maar de inhoud blijft hetzelfde.²⁴⁰ De woorden werden aangepast om mee te kunnen gaan met digitale ontwikkelingen en om meer aan te sluiten bij de terminologie die de Europese Unie sinds enkele jaren gebruikt.²⁴¹

Het gaat om omroepdiensten, diensten die rechtstreeks bestemd zijn voor het publiek of voor een deel ervan²⁴², waaronder ook diensten op aanvraag en die niet onder het begrip telecommunicatie vallen.²⁴³ Federale regeringsmededelingen²⁴⁴ blijven ook tot de federale bevoegdheid behoren, alsook de algemene politie van de radio-elektrische golven, m.a.w. het regelen van de uitzendfrequenties.²⁴⁵ Omdat deze diensten sterk met elkaar verweven zijn, gaf het GwH aan dat een samenwerkingsakkoord tussen de gemeenschappen en de federale overheid best verplicht kon worden gemaakt door de bijzondere wetgever²⁴⁶. Wat bij de zesde staatshervorming ook gebeurde.²⁴⁷ Na het arrest van het GwH werd er vrijwillig tot een samenwerkingsakkoord besloten.²⁴⁸

²³⁸ M. ELST en G. VAN DER BIESEN, *Cultuur, jeugd, sport en toerisme* in G. VAN HAEGENDOREN en B. SEUTIN (eds.), *De Bevoegdheidsverdeling in het Federale België*, Brugge, Die Keure, 2011, 189.

²³⁹ G. SELS, "Gemeenten hoeven geen bibliotheek meer in te richten", *De Standaard*, 12 maart 2015, http://www.standaard.be/cnt/dmf20150312_01575404.

²⁴⁰ J. THEUNIS, "De bevoegdheidsoverdrachten inzake media" in A. ALEN, B. DALLE, K. MUYLLE, W. PAS, J. VAN NIEUWENHOVE en W. VERRIJDT (eds.), *Het federale België na de Zesde Staatshervorming*, Brugge, Die Keure, 2014, 545.

²⁴¹ J. THEUNIS, "De bevoegdheidsoverdrachten inzake media" in A. ALEN, B. DALLE, K. MUYLLE, W. PAS, J. VAN NIEUWENHOVE en W. VERRIJDT (eds.), *Het federale België na de Zesde Staatshervorming*, Brugge, Die Keure, 2014, 542.

²⁴² De bestemming en het rechtstreeks karakter van de ontvangst zijn essentieel, zie J. BAERT, "Media" in G. VAN HAEGENDOREN en B. SEUTIN (eds.), *De Bevoegdheidsverdeling in het Federale België*, Brugge, Die Keure, 1999, 123.

²⁴³ Het begrip telecommunicatie houdt diensten in die geïndividualiseerde en vertrouwelijk gemaakte informatie leveren. Deze vallen onder de residuaire bevoegdheid van de federale overheid.

²⁴⁴ Dit zijn toespraken, interviews, communiqués of andere expressievormen door federale ministers en staatsecretarissen. De toespraken van de Koning zijn geen federale regeringsmededelingen maar vallen op basis van art. 88 Gw. onder de federale bevoegdheid. Zie J. BAERT, "Media" in G. VAN HAEGENDOREN en B. SEUTIN (eds.), *De Bevoegdheidsverdeling in het Federale België*, Brugge, Die Keure, 1999, 119.

²⁴⁵ J. THEUNIS, "De bevoegdheidsoverdrachten inzake media" in A. ALEN, B. DALLE, K. MUYLLE, W. PAS, J. VAN NIEUWENHOVE en W. VERRIJDT (eds.), *Het federale België na de Zesde Staatshervorming*, Brugge, Die Keure, 2014, 537-539.

²⁴⁶ Arbitragehof 14 juli 2004, nr. 132/2004, overweging B.6.1. tot en met B.7.2.

²⁴⁷ Art. 92bis, § 4sexies BWHI.

²⁴⁸ Samenwerkingsakkoord van 17 november 2006 tussen de Federale Staat, de Vlaamse Gemeenschap, de Franstalige Gemeenschap en de Duitstalige Gemeenschap betreffende het wederzijds consulteren bij het opstellen van regelgeving inzake elektronische communicatienetwerken, het uitwisselen van informatie en de uitoefening van de bevoegdheden met betrekking tot elektronische communicatienetwerken door de regulerende instanties bevoegd voor telecommunicatie of radio-omroep en televisie, *BS* 28 december 2006, 75371; Y. PEETERS, "De bevoegdheidsverdeling inzake omroep, telecommunicatie en filmkeuring: kinderen niet

6bis. De hulp aan de geschreven pers

72. Deze bevoegdheid ging pas bij de derde staatshervorming naar de gemeenschappen. Tot dan vond men dat de ondersteuning van de opiniepers niet tot de cultuurautonomie behoorde en een zeker pluralisme vereiste, daarom bleef het een nationale bevoegdheid. In 1988 wilde men homogenere bevoegdheidspakketten en droeg men de geschreven pers over aan de gemeenschappen. Het begrip opiniepers is evenwel ruimer dan enkel geschreven pers maar enkel het geschreven materiaal valt onder deze rubriek. Met hulp bedoelt men rechtstreekse steun, niet onrechtstreeks zoals gunstige posttarieven of een aangepast Btw-tarief. Aan Vlaamse zijde bestaat de rechtstreekse steun niet langer. In 1998²⁴⁹ schafte de Vlaamse Gemeenschap het toen bestaande subsidiesysteem af.²⁵⁰

7. Het jeugdbeleid

73. Deze rubriek geeft anders dan de andere rubrieken eerder de doelgroep weer waarvoor een beleid kan worden gevoerd. De parlementaire voorbereiding omschrijft het jeugdbeleid als alle vormen van opvoeding van de jeugd, zowel georganiseerd als niet georganiseerd. De jeugdbescherming, de strafwetgeving, de burgerlijke en de sociale wetgeving vallen er buiten. Buiten die beperking moet de bevoegdheid ruim worden opgevat.²⁵¹ Het zwaartepunt van de bevoegdheid ligt in de praktijk bij de subsidiëring van verenigingen, zoals jeugdbewegingen of andere jeugdorganisaties en lokale besturen voor de ontplooiing van activiteiten, zoals sport, culturele animatie, jeugdhuizen, gemeenschapscentra, culturele centra enz. die bijdragen tot de socio-culturele vorming van de jeugd. Een vereniging hoeft zich wel niet uitsluitend te richten tot de jeugd, de jeugd moet de voornaamste doelgroep zijn. Jeugd als begrip is wel niet afgebakend tussen bepaalde leeftijden.²⁵²

74. De vrijwillige burgerdienst, de uitvoering van bepaalde taken van algemeen nut door jongeren tegen een beperkte vergoeding, valt ook onder de bevoegdheid inzake jeugdbeleid.²⁵³

8. De permanente opvoeding en de culturele animatie

75. De twee concepten in deze rubriek zijn vrij uiteenlopend. Dat ze in 1 bevoegdheidscategorie zijn ondergebracht hangt samen met de eigenheid van het sociaal-culturele volwassenenwerk, de term waaronder permanente opvoeding en culturele animatie vandaag beter bekend staan. De concepten zijn ruim en eigenlijk weinig accuraat, dat komt ook terug in de decreten die op basis ervan worden aangenomen. Er is geen precieze afbakening, wel is duidelijk dat onderwijs er buiten valt.²⁵⁴ Het is

toegelaten" in J. VELAERS, J. VANPRAET, Y. PEETERS en W. VANDENBRUWAENE (eds.), *De zesde staatshervorming: instellingen, bevoegdheden en middelen*, Antwerpen, Intersentia, 2014, 358-360.

²⁴⁹ Art. 4 Decreet Vl. 7 juli 1998 houdende bepalingen tot begeleiding van de aanpassing van de begroting 1998, *BS* 28 augustus 1998, 27632.

²⁵⁰ J. BAERT, "Media" in G. VAN HAEGENDOREN en B. SEUTIN (eds.), *De Bevoegdheidsverdeling in het Federale België*, Brugge, Die Keure, 1999, 165-166.

²⁵¹ Herziening van Titel I van de Grondwet, door invoering van artikel 3bis, betreffende de taalgebieden en herziening van artikel 6 van de Grondwet, door toevoeging van een derde lid betreffende het weren van elke discriminatie, *Parl.St.* Senaat 1969-70, nr. 402, 28.

²⁵² M. ELST en G. VAN DER BIESEN, *Cultuur, jeugd, sport en toerisme* in G. VAN HAEGENDOREN en B. SEUTIN (eds.), *De Bevoegdheidsverdeling in het Federale België*, Brugge, Die Keure, 2011, 212.

²⁵³ Adv.RvS 17 februari 2004, *Parl.St.* Senaat 2003-04, nr. 3-217/2, M. ELST en G. VAN DER BIESEN, *Cultuur, jeugd, sport en toerisme* in G. VAN HAEGENDOREN en B. SEUTIN (eds.), *De Bevoegdheidsverdeling in het Federale België*, Brugge, Die Keure, 2011, 207-209.

²⁵⁴ *Parl.St.* Senaat 1970-71, nr. 400, 6.

ook iets anders dan de diverse *vormingen* in de volgende rubrieken. Er kan gerust een educatieve functie aanwezig zijn maar daarnaast zal er vaak een component van sensibilisering, bewustmaking en activering aanwezig zijn.

In het algemeen gaat het over initiatieven die bijdragen tot de persoonlijke ontplooiing van volwassenen en de bevordering van hun participatie en integratie in het maatschappelijke gebeuren. Er moet een sociaal-culturele finaliteit worden nagestreefd.²⁵⁵

9. De lichamelijke opvoeding, de sport en het openluchtlevens

76. Er is geen definitie voorhanden van de drie begrippen in deze rubriek.²⁵⁶ Sport kan zowel verenigingssport, topsport, recreatiesport, avontuursport, gezondheidssport als andere sporten, zowel beroepsmatig als voor liefhebbers betekenen. Het gaat niet enkel om de sporters maar ook om de omringing ervan, zoals sportfederaties en sportverenigingen.²⁵⁷ Volgens het GwH komt het aan de decreetgever toe om de beoefening van een sport of van een bepaalde sporttak te reglementeren. Dat houdt onder meer de voorwaarden voor de sporters en de plaats waar de sport mag worden beoefend in.²⁵⁸ ELST en VAN DER BIESEN leiden daar uit af het Hof impliceert dat de decreetgever zelf kan bepalen wat er onder een bepaalde sport moet worden verstaan. De RvS geeft wel aan dat die mogelijkheid niet onbegrensd is.²⁵⁹ Dopingbestrijding was van oudsher uitgesloten van de gemeenschapsbevoegdheid maar zou later wel naar de gemeenschappen gaan, op basis van hun bevoegdheid inzake preventieve gezondheidszorg.²⁶⁰ Het financieren van de ontwikkeling en de bevordering van de sport komt ook aan de gemeenschappen toe.²⁶¹

77. Openluchtlevens kreeg camping en caravanning mee als voorbeelden in de parlementaire voorbereiding.²⁶² Het gaat ook over de erkenning en subsidiëring van vakantieverblijven, vakantiespeelpleinen e.d.²⁶³

Lichamelijke opvoeding betekent alleszins niet het schoolvak, wat het wel inhoudt is niet bepaald duidelijk. De meeste zaken die er vroeger onder werden gerekend, vallen nu waarschijnlijk onder de noemer (gezondheids-)sport.²⁶⁴

²⁵⁵ M. ELST en G. VAN DER BIESEN, *Cultuur, jeugd, sport en toerisme* in G. VAN HAEGENDOREN en B. SEUTIN (eds.), *De Bevoegdheidsverdeling in het Federale België*, Brugge, Die Keure, 2011, 227-231.

²⁵⁶ In 1963 al gingen de drie categorieën van deze rubriek, wat het Nederlandstalig gedeelte van een vroegere tweetalige overheidsinstelling, over van het Ministerie van Volksgezondheid naar het Ministerie van Nationale Opvoeding en Nederlandse cultuur. Het kreeg daar een algemene directie met de nu nog bekende naam BLOSO (Bestuur voor Lichamelijke Opvoeding, de Sport en het Openluchtlevens).

²⁵⁷ Adv.RvS 29 juni 1984, *Parl.St.* Fr.Gem.R. 1984-85, nr.145/2, 2.

²⁵⁸ Verslag namens de commissie voor de grondwetsherziening, *Parl.St.* Kamer 1970-71, nr. 1053/4, 8; Arbitragehof 23 februari 2005, nr. 42/2005, overweging B.6. en B.7.1-B.7.3.

²⁵⁹ M. ELST en G. VAN DER BIESEN, *Cultuur, jeugd, sport en toerisme* in G. VAN HAEGENDOREN en B. SEUTIN (eds.), *De Bevoegdheidsverdeling in het Federale België*, Brugge, Die Keure, 2011, 249-252.

²⁶⁰ GwH 18 december 2008, nr. 187/2008, overweging B.12 en B.13.1.

²⁶¹ Adv.RvS 17 december 2009, *Parl.St.* W.Parl. 2009-10, nr.168/1, 5.

²⁶² *Parl.St.* Senaat 1970-71, nr. 400, 6.

²⁶³ Adv.RvS 16 februari 2009, *Parl.St.* Parl.Fr.Gem. 2008-09, nr. 686/1, 27.

²⁶⁴ M. ELST en G. VAN DER BIESEN, *Cultuur, jeugd, sport en toerisme* in G. VAN HAEGENDOREN en B. SEUTIN (eds.), *De Bevoegdheidsverdeling in het Federale België*, Brugge, Die Keure, 2011, 249-253.

10. De vrijetijdsbesteding

78. Deze rubriek doet een beetje dienst als opvangnet voor recreatievormen die niet in de rubriek hierboven onder te brengen zijn. Door het overdragen van toerisme aan de gewesten²⁶⁵ is dat opvangnet wel minder breed geworden dan vroeger. En over het algemeen is het niet vaak nodig geweest om het als opvangnet te gebruiken. De vrijetijdsbesteding vindt vaak aansluiting bij de andere culturele aangelegenheden. Samen met het feit dat de vrijetijdsbesteding eigenlijk geen al te grote regulering behoeft zorgt dit ervoor dat de gemeenschappen zich weinig op deze rubriek beroepen.

De rubriek houdt onder meer de niet-professionele beoefening van kunst, technische, wetenschappelijke en artistieke hobby's in. Daartoe kunnen de gemeenschappen instellingen oprichten, de vorming van personeel aanmoedigen, toelagen bepalen enz.²⁶⁶

11. De voorschoolse vorming in de peutertuinen

79. Deze rubriek behoeft weinig uitleg. In België is het begin van de leerplicht vastgesteld op zes jaar. Daarvoor kan er al vorming genoten worden in de peutertuinen. Voor deze aangelegenheid en voor de vijf rubrieken hierna is het onderscheid tussen onderwijs en vorming niet altijd even duidelijk en ook niet altijd even relevant, zie hiervoor randnummer 91.

12. De post- en parascolaire vorming

80. Deze rubriek gaat onder meer over opvoedende manifestaties, pedagogische tentoonstellingen, didactische films, de aanmoediging van pedagogische tijdschriften, reisbeurzen, wedstrijden en toelagen voor de verspreiding van wetenschappelijke kennis.²⁶⁷

13. De artistieke vorming

81. Deze rubriek betreft niet het kunstonderwijs, dat behoort tot de onderwijsbevoegdheid.²⁶⁸ Het gaat daarentegen om de ontwikkeling van creativiteit buiten de schoolnetten.

14. De intellectuele, morele en sociale vorming

82. Bij het toewijzen van deze rubriek aan de gemeenschappen had de bijzondere wetgever de intellectuele, morele en sociale vorming door enerzijds jeugdverenigingen en representatieve werknemersorganisaties en anderzijds de openbare diensten voor ogen.²⁶⁹ Het begrip vorming veronderstelt dat er een geheel van gestructureerde educatieve activiteiten georganiseerd wordt en een actieve relatie tussen de aanbieders van de vorming en degenen die er op in gaan.²⁷⁰

²⁶⁵ Art. 3 Bijzondere wet 6 januari 2014 met betrekking tot de Zesde Staatshervorming, *BS* 31 januari 2014, 8641.

²⁶⁶ M. ELST en G. VAN DER BIESEN, *Cultuur, jeugd, sport en toerisme* in G. VAN HAEGENDOREN en B. SEUTIN (eds.), *De Bevoegdheidsverdeling in het Federale België*, Brugge, Die Keure, 2011, 295-296.

²⁶⁷ J. VELAERS, *De Grondwet en de Raad van State Afdeling wetgeving, vijftig jaar adviezen aan wetgevende vergaderingen, in het licht van de rechtspraak van het Arbitragehof*, Antwerpen, Maklu, 1999, 685.

²⁶⁸ *Parl.St.* Kamer 1979-80, nr. 627/10, 44.

²⁶⁹ J. VELAERS, *De Grondwet en de Raad van State Afdeling wetgeving, vijftig jaar adviezen aan wetgevende vergaderingen, in het licht van de rechtspraak van het Arbitragehof*, Antwerpen, Maklu, 1999, 685-686.

²⁷⁰ Adv.RvS 23 oktober 2003, *Parl.St.* VI.Parl. 2003-04, nr. 2044/1.

15. De sociale promotie

83. De sociale promotie is eigenlijk een overlap met de rubriek hierboven. De wet van 1 juli 1963²⁷¹ die deze materie regelt, en die naar de gemeenschappen werd overgedragen, maakt een vergoeding van sociale promotie mogelijk wanneer iemand cursussen volgt bij jeugd- of representatieve werknemersorganisaties of avond- of zondagonderwijs volgen om hun beroepskwalificatie te kunnen verhogen.

16. De beroepsomscholing en -bijscholing

84. Deze rubriek betreft zowel de beroepsopleiding van werklozen en werknemers, als de voortdurende vorming in de middenstand en de cursussen voor beroepsbekwaamheid in de landbouw. De gemeenschappen kunnen voorzien in een financiële tussenkomst voor de kosten van een recyclagecursus die een volledig werkloze volgt ter voorbereiding van het opstarten van een eigen zaak. De "regeling van de tegemoetkoming in de uitgaven inherent aan de selectie, de beroepsopleiding en de nieuwe installatie van het personeel door een werkgever in dienst genomen met het oog op de oprichting van een onderneming, de uitbreiding of de overschakeling van zijn onderneming" vallen buiten de gemeenschapsbevoegdheid.²⁷²

17. De stelsels van alternerend leren, waarin een praktijkopleiding op de werkvloer op alternerende wijze wordt aangevuld met een opleiding in een onderwijs- of opleidingsinstelling

85. Door deze nieuwe rubriek hevelt de zesde staatshervorming het industrieel leerlingenwezen over aan de gemeenschappen.²⁷³ Het gaat over een opleiding waarin een beroep wordt aangeleerd dat door een werknemer wordt uitgeoefend, niet door een zelfstandige of bedrijfsleider. Dat gebeurt door een vorming binnen de onderneming, gepaard gaand met scholing door een instelling die onderwijs of opleiding verstrekt. De gemeenschappen zijn naast het stelsel ook bevoegd voor de contractuele verhouding, de leerovereenkomst en beroepsinlevingsovereenkomst tussen de ondernemer-opleider en de leerling.²⁷⁴

II. Algemene bepalingen

86. In deze culturele aangelegenheden hebben de gemeenschappen het recht om alle initiatieven te nemen ter bevordering van de cultuur en ter verwezenlijking van eenieders recht op culturele ontplooiing, zoals bepaald in art. 23, 3^e lid, °5 Gw. Maar ze moeten daarbij de exclusieve territoriale bevoegdheidsverdeling respecteren. Extraterritoriale gevolgen zijn mogelijk, binnen de grenzen van het evenredigheidsbeginsel. Maar ze mogen het cultuurbeleid van de andere gemeenschap niet tegenwerken.²⁷⁵

²⁷¹ Wet 1 juli 1963 houdende toekenning van een vergoeding voor sociale promotie, *BS* 17 juli 1963, 7295.

²⁷² Art. 4, 16° BWHI; J. VANPRAET, "De bevoegdheidsverdeling in het arbeidsmarktbeleid" in J. VELAERS, J. VANPRAET, Y. PEETERS en W. VANDENBRUWAENE (eds.), *De zesde staatshervorming: instellingen, bevoegdheden en middelen*, Antwerpen, Intersentia, 2014, 607.

²⁷³ Voorheen werd geoordeeld dat dit niet onder de rubriek 16° beroepsomscholing en -bijscholing viel. Zie J. VELAERS, *De Grondwet en de Raad van State Afdeling wetgeving, vijftig jaar adviezen aan wetgevende vergaderingen, in het licht van de rechtspraak van het Arbitragehof*, Antwerpen, Maklu, 1999, 687.

²⁷⁴ N. VAN LEUVEN, "De bevoegdheidsoverdrachten inzake arbeidsmarkt en tewerkstelling" in A. ALEN, B. DALLE, K. MUYLLE, W. PAS, J. VAN NIEUWENHOVE en W. VERRIJDT (eds.), *Het federale België na de Zesde Staatshervorming*, Brugge, Die Keure, 2014, 389.

²⁷⁵ Arbitragehof 10 maart 1998, nr. 22/98, overweging B.4.1.

De decreetgever kreeg zo ook de taak om de inachtneming van bepaalde grondrechten te waarborgen.²⁷⁶ De grondwet draagt in die zin zowel de federale wetgever, de decreetgever als de ordonnantiegever op om o.a. het recht op eerbiediging van privéleven en gezinsleven²⁷⁷ en het recht een menswaardig leven te leiden²⁷⁸ te waarborgen. Hieronder valt het recht op culturele en maatschappelijke ontplooiing. Dit toont aan dat het culturele leven meer omvat dan de verzameling zaken die de gemeenschappen mogen regelen, de wet, het decreet en de ordonnantie moeten de culturele ontplooiing waarborgen, binnen hun eigen bevoegdheidsfeer.

87. Een belangrijke beperking op de bevoegdheid van de gemeenschappen ligt in de controle en het gebruik van subsidies en mogelijke sancties daarop. Het is de federale wet die de algemene bepalingen inzake de controle op verlenen en gebruik van subsidies vast stelt.²⁷⁹ De gemeenschappen kunnen enkel specifieke regels vaststellen buiten dit wettelijk kader, wat inhoudt dat ze de regels enkel strenger kunnen maken zonder er van af te wijken. Aangezien cultuurwetgeving in grote mate bestaat uit bepalingen met erkennings- en subsidiëeringsvoorwaarden ten voordele van actoren in de culturele sector, is dit een aanzienlijke beperking. Een nuance hierbij is wel dat dit niet zo is voor openbare instellingen die van de gemeenschappen zelf afhangen. Daarvoor bepalen zij zelf vrij de regels.²⁸⁰

88. Met betrekking tot de culturele aangelegenheden moeten we nog op een laatste zaak wijzen: de Cultuurpactwet. Deze wet van 1973²⁸¹ past in dezelfde gedachtegang als de ideologische en filosofische alarmbelprocedure in de gemeenschapsparlamenten²⁸² en werd ook op basis van dezelfde grondwetsartikelen aangenomen: art. 11 en 131 Gw. Het doel van de Cultuurpactwet is om discriminatie binnen organen op uitvoerend niveau te voorkomen. De regeling is enkel van toepassing in culturele aangelegenheden, dat waren immers de enige bevoegdheden van de gemeenschappen op dat moment. Het houdt voornamelijk in dat de verschillende ideologische en filosofische strekkingen en de gebruikers, verzameld in erkende representatieve verenigingen, bij de uitwerking, de voorbereiding en de uitvoering van het cultuurbeleid betrokken zouden moeten worden.²⁸³ Er is een Vaste Nationale Cultuurpactcommissie bevoegd om klachten te ontvangen van particulieren en ideologische en filosofische strekkingen met betrekking tot de naleving van de Cultuurpactwet.²⁸⁴ De wet beperkt zich wel tot de culturele aangelegenheden in punt 1° tot en met 10°, met uitzondering van 6°bis. Alleen die aangelegenheden waren voorheen in de wet van 21 juli 1971 opgenomen. Enkel in die 10 aangelegenheden wordt de culturele autonomie van de gemeenschappen door de Cultuurpactwet beperkt.²⁸⁵ Dat is waarschijnlijk de reden voor het behoud van art. 4, 2° BWHI, de

²⁷⁶ M. ELST en G. VAN DER BIESEN, *Cultuur, jeugd, sport en toerisme* in G. VAN HAEGENDOREN en B. SEUTIN (eds.), *De Bevoegdheidsverdeling in het Federale België*, Brugge, Die Keure, 2011, 22.

²⁷⁷ Art. 22, 2^e lid Gw.

²⁷⁸ Art. 23, 2^e lid Gw.

²⁷⁹ Art. 50, §2, 3^e lid BFW.

²⁸⁰ M. ELST en G. VAN DER BIESEN, *Cultuur, jeugd, sport en toerisme* in G. VAN HAEGENDOREN en B. SEUTIN (eds.), *De Bevoegdheidsverdeling in het Federale België*, Brugge, Die Keure, 2011, 27-28.

²⁸¹ Wet 16 juli 1973 waarbij de bescherming van de ideologische en filosofische strekkingen gewaarborgd wordt, *BS* 16 oktober 1973, 11706.

²⁸² Cf. randnummer 10.

²⁸³ Art. 3 Wet 16 juli 1973 waarbij de bescherming van de ideologische en filosofische strekkingen gewaarborgd wordt, *BS* 16 oktober 1973, 11706.

²⁸⁴ J. VANDE LANOTTE, G. GOEDERTIER, Y. HAECK, J. GOOSSENS en T. DE PELSMACKER, *Handboek Belgisch Publiekrecht, Deel I. Inleiding tot het Belgisch Publiek Recht*, Brugge, Die Keure, 2014, 382-383.

²⁸⁵ M. ELST en G. VAN DER BIESEN, *Cultuur, jeugd, sport en toerisme* in G. VAN HAEGENDOREN en B. SEUTIN (eds.), *De Bevoegdheidsverdeling in het Federale België*, Brugge, Die Keure, 2011, 29-30.

vorming van navorsers. Die rubriek valt nu onder te brengen bij onderwijs of wetenschappelijk onderzoek maar op die bevoegdheden is de Cultuurpactwet niet van toepassing.

§3. Het onderwijs

89. Deze aangelegenheid is een typisch voorbeeld van de techniek van de gedeelde exclusieve bevoegdheden. De gemeenschappen krijgen de aangelegenheid onderwijs volledig en rechtstreeks uit de Grondwet²⁸⁶, met uitsluiting van drie beperkte aspecten waarvoor de federale overheid bevoegd is gebleven.²⁸⁷ Die aspecten zijn: de bepaling van het begin en het einde van de leerplicht, de minimale voorwaarden voor het uitreiken van de diploma's en de pensioenregeling.²⁸⁸ Die uitzonderingen op de onderwijsbevoegdheid van de gemeenschappen moeten beperkend worden geïnterpreteerd.²⁸⁹ Zo is de federale overheid bevoegd voor het vastleggen van de duur van de leerplicht maar niet voor de invulling ervan.²⁹⁰

Onder de minimale voorwaarden voor het uitreiken van de diploma's worden de grote indelingen in niveaus²⁹¹ en het bepalen van de minimale globale duur dat aan die niveaus moet worden besteed, begrepen. Diploma betekent een eindexamen met zelfstandige finaliteit uitgereikt bij het afsluiten van de voormelde niveaus. De voorwaarden die de federale overheid mag stellen hebben geen betrekking op de inhoud van het onderwijs. De gemeenschap mag hogere eisen stellen.²⁹²

90. Wat betreft onderwijs hebben de gemeenschappen ook de residuaire bevoegdheden en dit reeds sinds de eerste staatshervorming.²⁹³ Maar omdat de aspecten waar de federale wetgever bevoegd voor bleef toen nog zo talrijk waren, kunnen we pas sinds de derde staatshervorming spreken van een werkelijke onderwijsbevoegdheid van de gemeenschappen.²⁹⁴ De onderwijsbevoegdheid vloeit volledig uit de Grondwet voort, het was een uitdrukkelijke keuze om dit niet via een communautaire wet te doen maar rechtstreeks via de Grondwet.²⁹⁵ Dit heeft tot gevolg dat de bevoegdheidsverdelende regels uit de BWHI geen afbreuk kunnen doen aan de onderwijsbevoegdheid van de gemeenschappen.²⁹⁶

91. Het onderscheid tussen *onderwijs* en *vorming* in een aantal rubrieken (11°, 12°, 13°, 14° en eigenlijk ook 15°, 16° en 17°) bij de culturele aangelegenheden hierboven is niet altijd even duidelijk. En over het algemeen vormt dat niet zo'n groot probleem. Zaken die niet strikt als onderwijs worden

²⁸⁶ J. VANPRAET en Y. PEETERS, "autonomie en samenwerking in het federale België" in E. Vandenbossche (ed.), *Evoluties in het Belgisch coöperatief federalisme*, Brugge, Die Keure, 2013, 117.

²⁸⁷ J. VANDE LANOTTE, G. GOEDERTIER, Y. HAECK, J. GOOSSENS en T. DE PELSMAEKER, *Handboek Belgisch Publiekrecht, Deel II. Basiskennmerken van de Belgische staatsstructuur*, Brugge, Die Keure, 2015, 1076.

²⁸⁸ Art. 127, §1, 2° Gw.

²⁸⁹ R. VERSTEGEN, "De onderwijswetgeving in Vlaanderen. Een overzicht" in R. VERSTEGEN, L. VENY, W. RAUWS en D. DELI, *Actuele vraagstukken van onderwijsrecht*, Deurne, Kluwer, 1997, 5.

²⁹⁰ J. VANDE LANOTTE, G. GOEDERTIER, Y. HAECK, J. GOOSSENS en T. DE PELSMAEKER, *Handboek Belgisch Publiekrecht, Deel II. Basiskennmerken van de Belgische staatsstructuur*, Brugge, Die Keure, 2015, 1151.

²⁹¹ Te weten vijf: het kleuter- en lager onderwijs, het secundair onderwijs, het hoger onderwijs van het korte type, het hoger onderwijs van het lange type en het universitair onderwijs.

²⁹² Arbitragehof 17 december 1992, nr. 78/92, overweging B.4.6. en arbitragehof 11 januari 2006, nr. 2/2006, overweging B.4.2.

²⁹³ Cf. voetnoot 103.

²⁹⁴ J. VANDE LANOTTE, G. GOEDERTIER, Y. HAECK, J. GOOSSENS en T. DE PELSMAEKER, *Handboek Belgisch Publiekrecht, Deel II. Basiskennmerken van de Belgische staatsstructuur*, Brugge, Die Keure, 2015, 1079.

²⁹⁵ R. VERSTEGEN, "De onderwijswetgeving in Vlaanderen. Een overzicht" in R. VERSTEGEN, L. VENY, W. RAUWS en D. DELI, *Actuele vraagstukken van onderwijsrecht*, Deurne, Kluwer, 1997, 4.

²⁹⁶ Arbitragehof 23 februari 2005, nr. 44/2005, overweging B.7.1. en 20 oktober 2005, nr. 154/2005, overweging B.4.1. en B.4.2.

erkend vallen via de culturele aangelegenheden nog steeds onder de bevoegdheid van de gemeenschappen. En als die rubrieken een bepaald aspect van vorming niet zouden vatten, zijn er ook nog bepaalde opleidingen die onder de persoonsgebonden aangelegenheden vallen, eveneens gemeenschapsbevoegdheden. Dat betekent dat men intern binnen de departementen van het ene Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap moet uitzoeken wie waarvoor bevoegd is. Aan Franstalige zijde ligt het net iets anders, aangezien daar een aantal bevoegdheden met betrekking tot vorming en opleiding door de toepassing van art. 138 Gw. door de Franse Gemeenschap overgedragen zijn aan het Waalse Gewest en de Franse taalgroep van het BHG. Het onduidelijk onderscheid is wel problematisch wanneer er moeten worden uitgemaakt of de garanties van de onderwijsvrijheid in art. 24 Gw. van toepassing zijn.²⁹⁷ De Europese scholen bijvoorbeeld vallen niet onder de grondwettelijke garantie van kosteloosheid tot het einde van de leerplicht in art. 24, §3 Gw. ook al gaat het om onderwijs gebaseerd op een internationaal verdrag en met de steun van de gemeenschappen en worden de diploma's die de Europese scholen uitreiken, erkend.²⁹⁸

92. Een kleine uitzondering op de bevoegdheid van de gemeenschappen vormt de Koninklijke Militaire School. Hoewel de diploma's gelijkgesteld worden met de academische diploma's van de universiteiten wordt het onderwijs in de Koninklijke Militaire School georganiseerd door de federale overheid. Het wordt gezien als *collorarium* van de bevoegdheid inzake landsverdediging en veiligheid.²⁹⁹

§4. De persoonsgebonden aangelegenheden

93. Tijdens de overheveling van de persoonsgebonden aangelegenheden naar de gemeenschappen in 1980, voornamelijk op vraag van de Brusselse Vlamingen³⁰⁰, werden zij omschreven als zijnde materies die nauw met het leven van de mens in zijn gemeenschap zijn verbonden.³⁰¹ Op de vijfde staatshervorming na werden er bij elke staatshervorming wijzigingen in aangebracht. Zoals bij de culturele aangelegenheden gebeurde de principiële toewijzing aan de gemeenschappen in de Grondwet³⁰² en werd de opsomming van aangelegenheden aan de bijzondere wetgever overgelaten. Deze deed dat in art. 5 BWHI. De rubrieken werden eerst onderverdeeld in twee categorieën. Bij de zesde staatshervorming kwamen er nog drie bij.

I. Het gezondheidsbeleid

94. Deze eerste categorie kende praktisch geen wijzigingen tot aan de zesde staatshervorming. Voor 2014 was er maar sprake van twee rubrieken. Nu zijn er nog zes rubrieken tussen de eerste en de laatste rubriek, de twee oorspronkelijke rubrieken, in art. 5, §1, I BWHI gevoegd. De uitoefening van

²⁹⁷ R. VERSTEGEN, "De onderwijswetgeving in Vlaanderen. Een overzicht" in R. VERSTEGEN, L. VENY, W. RAUWS en D. DELI, *Actuele vraagstukken van onderwijsrecht*, Deurne, Kluwer, 1997, 5-6.

²⁹⁸ Arbitragehof 3 februari 1994, nr. 12/94, overweging B.7.4.

²⁹⁹ R. VERSTEGEN, "De onderwijswetgeving in Vlaanderen. Een overzicht" in R. VERSTEGEN, L. VENY, W. RAUWS en D. DELI, *Actuele vraagstukken van onderwijsrecht*, Deurne, Kluwer, 1997, 6.

³⁰⁰ A. ALEN en K. MUYLLE, *Handboek van het Belgisch Staatsrecht*, Mechelen, Kluwer, 2011, 420.

³⁰¹ Wetsontwerp houdende diverse institutionele hervormingen, *Parl.St.* Kamer 1977-78, nr. 461/1, 28.

³⁰² Art. 128, §1 Gw.

de geneeskunst en van paramedische beroepen en de reglementering van geneesmiddelen behoren niet tot het gezondheidsbeleid.³⁰³

1. Het beleid betreffende de zorgverstrekkingen in en buiten de verplegingsinrichtingen

95. De termen zorgverstrekking en verplegingsinrichting moeten in beginsel ruim geïnterpreteerd worden. Doch geldt dit niet meer zo sterk als vroeger. Voorheen werden niet-medische zorgverstrekkingen, zoals rusthuizen voor bejaarde personen ook onder deze rubriek gerekend.³⁰⁴ De zesde staatshervorming heeft van de oudereninstellingen nu een afzonderlijke rubriek gemaakt (zie titel 3.).

96. De BWHI sluit een aantal aspecten van de gemeenschapsbevoegdheid uit. Zoals de organieke wetgeving. Organieke wetgeving is een begrip waar al jaren eenduidigheid over ontbreekt, de parlementaire voorbereiding van de bijzondere wetgeving rond de zesde staatshervorming volgde het GwH³⁰⁵ en de adviezen van de RvS en zegt dat het concept van de organieke wetgeving betrekking heeft op de basisregels en de krachtlijnen van het ziekenhuisbeleid.³⁰⁶ De financiering van de exploitatie kan er ook door geregeld worden. De investeringskost van de infrastructuur en de medisch-technische diensten, zoals aankoop van zwaar medisch materiaal, worden wel overgedragen.

Daarnaast blijven de basisregels betreffende de programmatie voorbehouden aan de federale overheid. Voor overige zaken m.b.t. programmatie zijn de gemeenschappen bevoegd.³⁰⁷ De erkenningsnormen voor ziekenhuizen waren voorheen voorbehouden aan het nationale niveau maar bij de zesde staatshervorming ging de principiële bevoegdheid tot het vaststellen van die erkenningsnormen over naar de gemeenschappen.³⁰⁸ Men wilde daarbij enige negatieve impact op het federale budget vermijden, daartoe werd een procedure ingelast van advisering en overleg met rollen voor het Rekenhof en het RIZIV³⁰⁹.

2. Het beleid betreffende de verstrekkingen van geestelijke gezondheidszorg in de verplegingsinrichtingen buiten de ziekenhuizen

97. Deze bevoegdheid heeft ten eerste betrekking op de centra voor geestelijke gezondheidszorg. Dit werd vroeger al onder de bevoegdheid inzake de zorgverstrekkingen in en buiten de verplegingsinrichtingen gerekend, ook al bleek dat niet uitdrukkelijk in de tekst van de BWHI. Nu worden daar de psychiatrische verzorgingstehuizen, de initiatieven beschut wonen en de overlegplatforms geestelijke gezondheidszorg aan toegevoegd. Deze gaan volledig naar de

³⁰³ *Parl.St.* Kamer 1979-80, nr. 627/10, 52 en Toelichting bij het voorstel van bijzondere wet met betrekking tot de zesde staatshervorming, *Parl.St.* Senaat 2012-13, nr. 5-2232/1, 45-48.

³⁰⁴ S. VAN STEENKISTE, "Het gezondheidsbeleid" in G. VAN HAEGENDOREN en B. SEUTIN (eds.), *De Bevoegdheidsverdeling in het Federale België*, Brugge, Die Keure, 2001, 68.

³⁰⁵ Arbitragehof 15 juli 1998, nr. 83/98, overweging B.5.4.

³⁰⁶ *Parl.St.* Senaat 2012-13, nr. 5-2232/1, 35 ; S. VAN STEENKISTE, "Het gezondheidsbeleid" in G. VAN HAEGENDOREN en B. SEUTIN (eds.), *De Bevoegdheidsverdeling in het Federale België*, Brugge, Die Keure, 2001, 74-77.

³⁰⁷ Programmatie betekent de vaststelling van de maximale aantallen ziekenhuisdiensten, afdelingen, ziekenhuisfuncties, medische en medisch-technische diensten e.d., zie *Parl.St.* Senaat 2012-13, nr. 5-2232/1, 36-37.

³⁰⁸ Die bevoegdheid gaat over meer dan ziekenhuizen alleen, het gaat ook om zorgprogramma's, fusies, associaties, netwerken, ziekenhuisdiensten en -functies en medische en medisch-technische diensten. Zie *Parl.St.* Senaat 2012-13, nr. 5-2232/1, 28-32.

³⁰⁹ Zie art. 5, §1, I, 3^e tot 9^e lid BWHI.

gemeenschappen. Thuisverpleging met het oog op geestelijke gezondheidszorg wordt niet overgedragen.

Ook voor de psychiatrische afdelingen in algemene ziekenhuizen en de psychiatrische ziekenhuizen krijgen de gemeenschappen ruimere bevoegdheden maar het blijven ziekenhuisvoorzieningen en als dusdanig behoren ze tot de rubriek hierboven en zijn de federale bevoegdheidsvoorbeholden erop van toepassing.³¹⁰

3. Het beleid betreffende de zorgverstrekkingen in oudereninstituten, met inbegrip van de geïsoleerde geriatriediensten

98. De rustoorden voor bejaarden³¹¹ behoorden al tot de bevoegdheid van de gemeenschappen op basis van het bejaardenbeleid dat hen is toegewezen.³¹² Wanneer deze rusthuizen een verzorgingsstructuur aanbieden die zwaar afhankelijke zorgbehoevende mensen opvangt, kunnen zij erkend worden als Rust- en Verzorgingstehuis. Er is ook een erkenning als Centrum voor Dagverzorging mogelijk.³¹³ Al deze voorzieningen, samen met de Centra voor Kortverblijf die eigenlijk al een gemeenschapsbevoegdheid waren, behoren nu toe aan de gemeenschappen.³¹⁴ Ook het prijsbeleid van de oudereninstituten wordt overgedragen.³¹⁵ Net zoals de financiering die voor de zesde staatshervorming bij de Federale Overheidsdienst Sociale Zekerheid, meer bepaald het RIZIV³¹⁶, lag.³¹⁷

4. Het beleid betreffende de zorgverstrekkingen in geïsoleerde diensten voor behandeling en revalidatie

99. De geïsoleerde diensten voor behandeling en revalidatie en de geïsoleerde geriatriediensten uit de rubriek hierboven worden doorgaans aangeduid met de kenletters Sp-dienst (dat eigenlijk staat voor gespecialiseerde dienst) en G-Dienst en worden ook wel categorale ziekenhuizen genoemd. Ze zijn geïsoleerd omdat ze op een afzonderlijke plaats worden aangeboden en niet in het ziekenhuis zelf. Volgens VAN NIEUWENHOVE is het niet helemaal logisch dat alle Sp-diensten over gaan naar de gemeenschappen, verschillende van die diensten hebben niet echt iets te maken met de

³¹⁰ *Parl. St.* Senaat 2012-13, nr. 5-2232/1, 24; J. VAN NIEUWENHOVE, "De bevoegdheidsoverdrachten inzake gezondheidszorg" in A. ALEN, B. DALLE, K. MUYLLE, W. PAS, J. VAN NIEUWENHOVE en W. VERRIJDT (eds.), *Het federale België na de Zesde Staatshervorming*, Brugge, Die Keure, 2014, 399-400.

³¹¹ Deze term werd aan Vlaamse zijde veranderd naar Woonzorgcentra, zie art. 37 en 38 Woonzorgdecreet 13 maart 2009, *BS* 14 mei 2009, 36983.

³¹² Art. 5, §1, II, 5° BWHI, zie *infra* randnummer 111.

³¹³ Dit is mogelijk wanneer de instelling een verzorgingsstructuur aanbiedt die zwaar afhankelijke zorgbehoevende mensen of mensen met een ernstige ziekte die aangepaste zorg vereist overdag opvangt en die ondersteuning verschaft voor het behoud van die mensen in hun thuisomgeving. Zie art. 2bis en 3 KB 21 september 2004 houdende vaststelling van de normen voor de bijzondere erkenning als rust- en verzorgingstehuis, als centrum voor dagverzorging of als centrum voor niet aangeboren hersenletsel, *BS* 28 oktober 2004, 74004.

³¹⁴ J. VAN NIEUWENHOVE, "De bevoegdheidsoverdrachten inzake gezondheidszorg" in A. ALEN, B. DALLE, K. MUYLLE, W. PAS, J. VAN NIEUWENHOVE en W. VERRIJDT (eds.), *Het federale België na de Zesde Staatshervorming*, Brugge, Die Keure, 2014, 401; Deze enkele bevoegdheidsoverdracht is een van de grootste van de zesde staatshervorming, goed voor 2,9 miljard euro.

³¹⁵ Art. 6, §1, VI, 5° lid, 3° BWHI.

³¹⁶ Rijksinstituut voor ziekte- en invaliditeitsverzekering.

³¹⁷ P. HANNES, "Wat betekent de zesde staatshervorming voor de gezondheidssector en de ouderenzorg?" in J. VELAERS, J. VANPRAET, Y. PEETERS, W. VANDENBRUWAENE (eds.), *De zesde staatshervorming: instellingen, bevoegdheden en middelen*, Antwerpen, Intersentia, 2014, 377.

zorgverstrekking voor ouderen.³¹⁸ In het groenboek dat Vlaanderen aannam in voorbereiding van haar nieuwe bevoegdheden ging men er evenwel van uit dat alle geïsoleerde G- en Sp-diensten worden overgedragen.³¹⁹ HANNES maakt deze bedenking niet³²⁰ en ook de tekst van de bijzondere wet maakt geen onderscheid, wat mij doet denken dat de Vlaamse overheid het bij het rechte eind heeft.

5. Het beleid inzake long term care revalidatie

100. Het begrip long term care-revalidatie kreeg de auteurs van de zesde staatshervorming een uitgebreide definitie.³²¹ In essentie gaat het om een reeks revalidatieovereenkomsten die onder deze definitie geschaard kunnen worden en ook op gelijst werden a.d.h.v. hun RIZIV-identificatienummer.³²² Die lijst is niet exhaustief, het volledige beleid inzake long term care revalidatie wordt overgedragen. Maar overeenkomsten die niet in die lijst werden opgenomen, behoren niet tot de long term care revalidatie.³²³

6. De organisatie van de eerstelijnsgezondheidszorg en de ondersteuning van de gezondheidszorgberoepen van de eerste lijn

101. De gemeenschappen hadden in principe al een bevoegdheid in de eerstelijnsgezondheidszorg, onder de eerste rubriek van deze subcategorie. Hoewel de uitoefening van de geneeskunde voorbehouden bleef voor de federale overheid, konden de gemeenschappen principieel een beleid betreffende de eerstelijnsgezondheidszorg uitstippelen. De financiële middelen hiervoor waren echter meer aanwezig op het federale niveau en de gemeenschappen hebben het initiatief aan hen gelaten.

De BWHI formuleert deze bevoegdheid nu uitdrukkelijk en kan zo misschien de gemeenschappen nopen tot eigen initiatieven. Er worden alvast een aantal bestaande federale initiatieven overgedragen. Op die manier bekeken gaat deze rubriek vooral om de overdracht van financieringsinstrumenten.³²⁴ Worden genoemd in de memorie van toelichting: het impulsfonds voor

³¹⁸ J. VAN NIEUWENHOVE, "De bevoegdheidsoverdrachten inzake gezondheidszorg" in A. ALEN, B. DALLE, K. MUYLLE, W. PAS, J. VAN NIEUWENHOVE en W. VERRIJDT (eds.), *Het federale België na de Zesde Staatshervorming*, Brugge, Die Keure, 2014, 401-402

³¹⁹ Er worden 18 specifieke G- en Sp-diensten aangeduid in het verslag van de commissie voor institutionele aangelegenheden, zie Verslag namens de Commissie voor de institutionele aangelegenheden, *Parl.St.* Senaat 2013-14, nr. 5-2232/5, 432.

³²⁰ P. HANNES, "Wat betekent de zesde staatshervorming voor de gezondheidssector en de ouderenzorg?" in J. VELAERS, J. VANPRAET, Y. PEETERS, W. VANDENBRUWAENE (eds.), *De zesde staatshervorming: instellingen, bevoegdheden en middelen*, Antwerpen, Intersentia, 2014, 378.

³²¹ "De niet acute of post-acute zorg die op multidisciplinaire wijze wordt verstrekt, ongeacht de instelling waar deze zorgen worden verstrekt in het kader van de interactie ouders-kinderen, in het kader van mentale-, sensorische-, verslavings-, stem- en spraakstoornissen, voor hersenverlamden, in het kader van kinderen met respiratoire en neurologische aandoeningen, evenals de niet acute of post-acute zorg die op multidisciplinaire wijze wordt verstrekt wat betreft motorische stoornissen buiten algemene en universitaire ziekenhuizen en ziekenhuizen waar tegelijkertijd chirurgische en geneeskundige verstrekkingen verricht worden exclusief voor kinderen of voor de behandeling van tumoren." Zie *Parl.St.* Senaat 2012-13, nr. 5-2232/1, 37.

³²² *Parl.St.* Senaat 2012-13, nr. 5-2232/1, 37-39. Desondanks blijft het federale voorbehoud inzake ziekte- en invaliditeitsuitkering behouden.

³²³ *Parl.St.* Senaat 2013-14, nr. 5-2232/5, 244-245.

³²⁴ J. VAN NIEUWENHOVE, "De bevoegdheidsoverdrachten inzake gezondheidszorg" in A. ALEN, B. DALLE, K. MUYLLE, W. PAS, J. VAN NIEUWENHOVE en W. VERRIJDT (eds.), *Het federale België na de Zesde Staatshervorming*, Brugge, Die Keure, 2014, 403-404.

de huisartsgeneeskunde (Impulsefondsen³²⁵), de huisartsenkringen³²⁶, de LMN³²⁷, de GDT³²⁸, preventieacties door tandartsen en de palliatieve samenwerkingsverbanden en de palliatieve multidisciplinaire teams.³²⁹ De financiële middelen bestemd voor deze financieringsmechanismen worden mee overgedragen.³³⁰

7. De erkenning en contingentering van gezondheidszorgberoepen

102. Door deze nieuwe rubriek krijgen de gemeenschappen toch een zekere vat op de uitoefening van de geneeskunst en de paramedische beroepen. Evenwel moeten bij de erkenning de door de federale overheid bepaalde erkenningsvoorwaarden nageleefd worden. De gemeenschappen kunnen deze aanpassen om hun beleid beter aan te passen aan hun behoeften. Zo kunnen ze kiezen voor een automatische erkenning of een erkenning met uitdrukkelijke toekenning.

Bij de contingentering moet er rekening gehouden worden met het globale aantal dat de federale overheid per gemeenschap jaarlijks vastlegt voor de toegang van elk van de gezondheidszorgberoepen. Binnen dat aantal kunnen de gemeenschappen subquota's vastleggen per specialiteit.³³¹ Bijvoorbeeld het aantal psychiaters, pediaters en geriateren dat per jaar wordt toegelaten.³³²

8. De gezondheidsopvoeding alsook de activiteiten en diensten op het vlak van de preventieve gezondheidszorg, evenals alle initiatieven inzake de preventieve gezondheidszorg

103. Deze rubriek houdt een heel aantal materies in. Het gaat onder meer om de arbeidsgeneeskundige controle³³³, de preventie van ziektes zoals kanker en tuberculose, gezondheidsvoorlichting door bijvoorbeeld campagnes in samenwerking met het Rode Kruis, het medisch schooltoezicht en de opsporing en strijd tegen besmettelijke ziektes.³³⁴ Het gaat ook om medisch verantwoorde sportbeoefening, waaronder de medische sportcontrole valt. De gemeenschapsbevoegdheid hiertoe ressorteert onder deze rubriek en niet onder de rubriek sport bij de culturele aangelegenheden.³³⁵

De activiteiten en diensten in deze rubriek behoorden al tot de gemeenschapsbevoegdheid, de zesde staatshervorming voegde daar de initiatieven aan toe. De bedoeling hiervan was bepaalde federale

³²⁵ Er bestaan drie Impulsefondsen. Impulseo I biedt financiële hulp voor jonge huisartsen en streken met een tekort aan huisartsen, Impulseo II doet dat voor de administratieve omkadering van groepspraktijken en Impulseo III geeft financiële hulp voor de administratieve omkadering van individuele praktijken.

³²⁶ Deze spelen een belangrijke rol in het kader van de organisatie van de wachtdiensten. Een ander belangrijk element daarin, de huisartsenwachtposten, worden niet overgedragen.

³²⁷ De Lokaal Multidisciplinaire Netwerken, deze spelen een belangrijke rol in het kader van zorgtrajecten, met name van diabetes type 2 en nierinsufficiëntie. De zorgtrajecten zelf worden niet overgedragen.

³²⁸ De Geïntegreerde Diensten voor Thuiszorg. In Vlaanderen spreekt men van SEL, Samenwerkingsinitiatieven Eerstelijnsgezondheidszorg.

³²⁹ *Parl.St.* Senaat 2012-13, nr. 5-2232/1, 39-41.

³³⁰ De overgedragen bedragen werden voorheen besteed door de ziekte- en invaliditeitsuitkering ; *Parl.St.* Senaat 2012-13, nr. 5-2232/1, 41 en art. 47/8 Bijzondere Financieringswet.

³³¹ *Parl.St.* Senaat 2012-13, nr. 5-2232/1, 47-48.

³³² P. HANNES, "Wat betekent de zesde staatshervorming voor de gezondheidssector en de ouderenzorg?" in J. VELAERS, J. VANPRAET, Y. PEETERS, W. VANDENBRUWAENE (eds.), *De zesde staatshervorming: instellingen, bevoegdheden en middelen*, Antwerpen, Intersentia, 2014, 386-387.

³³³ Arbitragehof 23 maart 2005, nr. 65/2005, overweging B.20.

³³⁴ S. VAN STEENKISTE, "Het gezondheidsbeleid" in G. VAN HAEGENDOREN en B. SEUTIN (eds.), *De Bevoegdheidsverdeling in het Federale België*, Brugge, Die Keure, 2001, 109-113.

³³⁵ M. ELST en G. VAN DER BIESEN, *Cultuur, jeugd, sport en toerisme* in G. VAN HAEGENDOREN en B. SEUTIN (eds.), *De Bevoegdheidsverdeling in het Federale België*, Brugge, Die Keure, 2011, 256.

financieringsinstrumenten over te dragen en aan te geven dat de federale overheid de aangelegenheid gezondheidspreventie niet meer zou betreden. Voorheen gebeurde dat a.d.h.v. de residuaire bevoegdheid inzake volksgezondheid, wat ietwat twijfelachtig is gelet op de bevoegdheidsverdeling maar vanaf nu berust de bevoegdheid tot dit soort initiatieven uitdrukkelijk bij de gemeenschappen.³³⁶ Het gaat bijvoorbeeld om het Fonds ter bestrijding van verslavingen, vaccinatie- en screeningscampagnes en tabaksontwenning. De middelen die federaal werden ingezet voor preventie, worden overgedragen, de gemeenschappen zijn volledig autonoom in de besteding daarvan.

104. De federale overheid is bevoegd gebleven voor de nationale maatregelen inzake profylaxe van besmettelijke ziektes, dit zijn in de praktijk de wettelijk verplichte inentingen³³⁷, en voor de ziekte- en invaliditeitsverzekering.³³⁸ Dit bevoegdheidsvoorbehoud werd impliciet gewijzigd door de zesde staatshervorming aangezien bepaalde onderdelen die vroeger onder dit voorbehoud gerekend werden naar de gemeenschappen werden overgedragen, zoals de mobiliteitshulpmiddelen³³⁹, bepaalde aspecten van de organisatie van de eerstelijnsgezondheidszorg³⁴⁰ en van de preventie^{341, 342}.

II. De bijstand aan personen

105. De wijzigingen die de zesde staatshervorming in deze categorie aanbracht zijn veel beperkter dan in de categorie hierboven. Er werden twee toevoegingen gemaakt.

1. Het gezinsbeleid met inbegrip van alle normen van hulp en bijstand aan gezinnen en kinderen

106. Deze rubriek betreft onder andere de materiële, morele, sociale, psychologische en opvoedende bijstand en hulpverlening aan kinderen. Dit kan al dan niet financieel, rechtstreeks of via bepaalde verenigingen en instellingen gebeuren.³⁴³ Hieronder valt bijvoorbeeld het kinderopvangbeleid. De kinderbijslag valt er echter niet onder. Het betreft ook morele en sociale hulp aan het gezin, met name door de erkenning en toekenning van subsidies aan diensten en opleidingscentra voor gezinshulp en moedertehuizen.³⁴⁴ Ook de erkenning van adoptiehuizen valt onder de gemeenschapsbevoegdheid.³⁴⁵

³³⁶ J. VAN NIEUWENHOVE, "De bevoegdheidsoverdrachten inzake gezondheidszorg" in A. ALEN, B. DALLE, K. MUYLLE, W. PAS, J. VAN NIEUWENHOVE en W. VERRIJDT (eds.), *Het federale België na de Zesde Staatshervorming*, Brugge, Die Keure, 2014, 409.

³³⁷ J. VANDE LANOTTE, G. GOEDERTIER, Y. HAECK, J. GOOSSENS en T. DE PELSMAEKER, *Handboek Belgisch Publiekrecht, Deel II. Basiskennmerken van de Belgische staatsstructuur*, Brugge, Die Keure, 2015, 1140.

³³⁸ Art. 5, §1, I, 2^e lid BWHI. Hieronder vallen bijvoorbeeld individuele vaccinaties en screening.

³³⁹ Art. 5, §1, II, 1^e lid, 4° BWHI.

³⁴⁰ Art. 5, §1, I, 1^e lid, 6° BWHI.

³⁴¹ Art. 5, §1, I, 1^e lid, 8° BWHI.

³⁴² J. VANDE LANOTTE, G. GOEDERTIER, Y. HAECK, J. GOOSSENS en T. DE PELSMAEKER, *Handboek Belgisch Publiekrecht, Deel II. Basiskennmerken van de Belgische staatsstructuur*, Brugge, Die Keure, 2015, 1175-1176.

³⁴³ B. STEEN, "De gemeenschapsbevoegdheden inzake gezinsbeleid en gezinsbijlagen na de Zesde Staatshervorming" in A. ALEN, B. DALLE, K. MUYLLE, W. PAS, J. VAN NIEUWENHOVE en W. VERRIJDT (eds.), *Het federale België na de Zesde Staatshervorming*, Brugge, Die Keure, 2014, 415.

³⁴⁴ Arbitragehof 16 juni 2004, nr. 104/2004, overweging B.4.3. en GwH 8 december 2011, nr. 184/2011, overweging B.5.

³⁴⁵ Arbitragehof 10 januari 2001, nr. 2/2001, overweging B.3.1.

2. Het beleid inzake maatschappelijk welzijn, met inbegrip van de organieke regels betreffende de OCMW

107. De bevoegdheid voor maatschappelijk welzijn moet in ruime zin begrepen worden. De gemeenschappen zijn bevoegd om een beleid te voeren dat zich richt op het verschaffen van bijstand aan personen die in een zekere nood verkeren of op het vermijden van het ontstaan van dergelijke noodsituaties. Dat beleid kan zich richten tot alle personen. De begunstigde moet niet onder gebracht kunnen worden in een van de andere rubrieken in deze categorie (mindervaliden, inwijkelingen, bejaarden enz.).³⁴⁶ De gemeenschappen mogen wel geen wijzigingen aanbrengen in bestaande sociale zekerheidsuitkeringen, die onder de federale bevoegdheid vallen. Andere vormen van sociale bijstand aan mensen met een verminderd zelfzorgvermogen mogen wel georganiseerd worden, bijvoorbeeld in de vorm van uitkeringen.³⁴⁷

Sinds de derde staatshervorming valt de organieke OCMW-wetgeving onder deze rubriek, dit houdt onder meer het personeel, het beheer en de financiering in. Het bestaansminimum is samen met bepaalde onderdelen van de OCMW-wet³⁴⁸, in het bijzonder de specifieke regeling voor de zes Brusselse randgemeenten, de gemeenten Komen-Waasten en Voeren en de 19 gemeenten van het BHG een federale bevoegdheid gebleven.³⁴⁹

3. Het beleid inzake onthaal en integratie van inwijkelingen

108. Deze rubriek gaat bijvoorbeeld over taalcursussen, georganiseerd buiten het reguliere onderwijskader, voor mensen van vreemde origine om hun integratie te bevorderen.³⁵⁰ *Inwijkeling* is echter niet hetzelfde als *vreemdeling*, de gemeenschappen kunnen ook maatregelen, met een vrijwillig of verplicht karakter, nemen ten opzichte van mensen met de Belgische nationaliteit.³⁵¹

4. Het beleid inzake mindervaliden, met inbegrip van de beroepsopleiding, de omscholing en herscholing van mindervaliden en de mobiliteitshulpmiddelen

109. De mobiliteitshulpmiddelen die door de bevoegdheid inzake sociale zekerheid bij de federale overheid lagen, werden door de zesde staatshervorming toegevoegd aan de ruime beleidsbevoegdheid inzake de hulp aan personen met een handicap die de gemeenschappen reeds hadden. Mobiliteitshulpmiddelen moet ruim begrepen worden en houdt elk middel in dat de mobiliteit van mindervaliden kan verhogen, zoals elektronische en manuele rolstoelen, kussens tegen doorligwonden en orthopedische driewielfietsen. Vroeger verliep de vergoeding van de mobiliteitshulpmiddelen deels door de ziekte-en invaliditeitsverzekering via de ziekenfondsen en

³⁴⁶ Arbitragehof 13 maart 2001, nr. 33/2001, overweging B.3.4.

³⁴⁷ GwH 21 januari 2009, nr. 11/2009, overweging B.12.1. en B.15.2.

³⁴⁸ Organieke wet 8 juli 1976 betreffende de openbare centra voor maatschappelijk welzijn, BS 5 augustus 1976, 9876.

³⁴⁹ Art. 5, §1, II, 2°, littera a) tot en met d) ; J. VANDE LANOTTE, G. GOEDERTIER, Y. HAECK, J. GOOSSENS en T. DE PELSMAEKER, *Handboek Belgisch Publiekrecht, Deel II. Basiskenmerken van de Belgische staatsstructuur*, Brugge, Die Keure, 2015, 1142-1143.

³⁵⁰ J. VELAERS, "Het gebruik van de talen" in G. VAN HAEGENDOREN en B. SEUTIN (eds.), *De Bevoegdheidsverdeling in het Federale België*, Brugge, Die Keure, 2001, 103.

³⁵¹ M. VAN DE PUTTE en J. CLEMENT, "Het migrantenbeleid" in G. VAN HAEGENDOREN en B. SEUTIN (eds.), *De Bevoegdheidsverdeling in het Federale België*, Brugge, Die Keure, 2000, 19.

deels via regionale instellingen.³⁵² Nu zijn de gemeenschappen zowel inzake de federale mobiliteitshulpmiddelen als de middelen die reeds onder hun bevoegdheid vielen, bevoegd voor het bepalen van de toekenningsvoorwaarden, het bepalen van het bedrag en het uitbetalen van de tegemoetkomingen.

110. Daarnaast wordt de toekenning van de Tegemoetkoming Hulp aan Bejaarden (THAB) aan personen waarvan de handicap erkend wordt na het bereiken van de leeftijd van 65 jaar overgedragen aan de gemeenschappen. Zij zijn vrij om deze tegemoetkoming stop te zetten of te integreren in een bestaand initiatief.³⁵³

5. Het bejaardenbeleid

111. De vaststelling van het minimumbedrag, van de toekenningsvoorwaarden en van de financiering van het wettelijk gewaarborgd inkomen voor bejaarden is uitgesloten van deze bevoegdheid maar voor het overige is het gehele bejaardenbeleid overgedragen aan de gemeenschappen.³⁵⁴ Ze kunnen zodoende specifieke regels uitvaardigen met betrekking tot de materiële omkadering van de bejaardenzorg.³⁵⁵ We zagen bij de gemeenschapsbevoegdheid inzake gezondheidsbeleid hierboven al dat de gemeenschappen bevoegd zijn voor het beleid betreffende de zorgverstrekkingen in oudereninstellingen, wanneer het gaat om rusthuizen voor bejaarden die geen zorgen verstrekken, valt dit onder deze rubriek.³⁵⁶

6. De jeugdbescherming, met inbegrip van de sociale bescherming en de gerechtelijke bescherming

112. De bevoegdheid inzake jeugdbescherming moet essentieel een finaliteit van hulp- en dienstverlening hebben, ook als ze van dwingende aard is.³⁵⁷ Door de zesde staatshervorming worden de gemeenschappen bevoegd voor het bepalen van maatregelen ten aanzien van minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd. Zo wordt het bevoegdheidsonderscheid dat de derde staatshervorming had geïntroduceerd tussen delinquente minderjarigen en minderjarigen in een problematische of verontrustende opvoedingssituatie weggewerkt.³⁵⁸ Er zijn echter omvangrijke federale bevoegdheidsvoorbeholden die van kracht

³⁵² Het Vlaams Agentschap voor Personen met een Handicap (VAPH) voor de Vlamingen en de Nederlandstalige Brusselaar, het Agence Wallone pour l'Intégration des Personnes Handicapées (AWIPH) in Wallonië en het Phare (Personne Handicapée Autonomie Recherchee voor de Franstalige Brusselaar.

³⁵³ P. HANNES, "Wat betekent de zesde staatshervorming voor de gezondheidssector en de ouderenzorg?" in J. VELAERS, J. VANPRAET, Y. PEETERS, W. VANDENBRUWAENE (eds.), *De zesde staatshervorming: instellingen, bevoegdheden en middelen*, Antwerpen, Intersentia, 2014, 369-371.

³⁵⁴ Arbitragehof 15 oktober 1987, nr. 40, overweging 2.B.1. en Arbitragehof 14 december 2005, nr. 188/2005, overweging B.4.2.

³⁵⁵ J. VELAERS, *De Grondwet en de Raad van State Afdeling wetgeving, vijftig jaar adviezen aan wetgevende vergaderingen, in het licht van de rechtspraak van het Arbitragehof*, Antwerpen, Maklu, 1999, 715.

³⁵⁶ Verslag namens de commissie voor de herziening van de grondwet en de hervorming der instellingen, *Parl.St.* Senaat 1979-80, nr. 434/2, 124 en 127.

³⁵⁷ Arbitragehof 30 juni 1988, nr. 66, overweging 2.B.

³⁵⁸ J. SMETS, "Jeugdbescherming" in G. VAN HAEGENDOREN en B. SEUTIN (eds.), *De Bevoegdheidsverdeling in het Federale België*, Brugge, Die Keure, 2001, 57-58.

blijven.³⁵⁹ De gesloten centra van Tongeren, Everberg en Saint-Hubert worden overgedragen.³⁶⁰ De gemeenschappen kunnen nieuwe maatregelen bepalen die voorzien in de opheffing, aanvulling, wijziging, of vervanging van de huidige bestaande maatregelen.³⁶¹

7. De sociale hulpverlening aan gedetineerden met het oog op hun sociale re-integratie

113. Deze bevoegdheid houdt de materiële, morele en psychosociale hulp aan (ex-)gedetineerden en hun gezin, en de voorbereiding tot reclassering in.³⁶² Een veroordeling tot een effectieve gevangenisstraf is vereist opdat de gemeenschappen kunnen optreden.³⁶³ De uitvoering van strafrechtelijke beslissingen en alles wat daarbij hoort, zoals het penitentiair regime en de organisatie van de strafinrichting blijven bij de federale overheid.³⁶⁴

8. De juridische eerstelijnsbijstand

114. Juridische eerstelijnsbijstand betekent de juridische bijstand die verleend wordt in de vorm van praktische inlichtingen, juridische informatie, een eerste juridisch advies of de verwijzing naar een gespecialiseerde instantie of organisatie die georganiseerd wordt door de Commissies voor Juridische Bijstand of door erkende organisaties voor juridische bijstand. De Commissies voor Juridische Bijstand zijn gevestigd in de justitiehuisen maar hebben eigen rechtspersoonlijkheid en een eigen budget. Dat budget wordt overgedragen aan de gemeenschappen.³⁶⁵

III. De organisatie, de werking en de opdrachten van de justitiehuisen en van de bevoegde dienst die de uitwerking en de opvolging van het elektronisch toezicht verzekert

115. Door de zesde staatshervorming kregen de gemeenschappen de volledige bevoegdheid om eigen regels uit te vaardigen betreffende de organisatie en de werking van de justitiehuisen en om hun opdrachten toe te kennen binnen hun bevoegdheden. Gepaard met deze bevoegdheidsoverdracht krijgen de gemeenschappen ook de financiële middelen en bestaande subsidies.³⁶⁶ De federale overheid blijft wel de opdrachten bepalen die de justitiehuisen of de andere diensten van de gemeenschappen die deze eventueel zouden overnemen³⁶⁷, uitoefenen in het kader

³⁵⁹ a) de burgerrechtelijke regels met betrekking tot het statuut van de minderjarigen en van de familie, zoals die vastgesteld zijn door het Burgerlijk Wetboek en de wetten tot aanvulling ervan; b) de strafrechtelijke regels waarbij gedragingen die inbreuk plegen op de jeugdbescherming, als misdrijf worden omschreven en waarbij op die inbreuken straffen worden gesteld, met inbegrip van de bepalingen die betrekking hebben op de vervolgingen, onverminderd artikel 11 en artikel 11bis; c) de organisatie van de jeugdgerechten, hun territoriale bevoegdheid en de rechtspleging voor die gerechten; d) de uitvoering van de straffen uitgesproken ten aanzien van minderjarigen die een als een misdrijf omschreven feit hebben gepleegd die uit handen zijn gegeven, behalve voor het beheer van centra die bestemd zijn voor de opvang van deze jongeren tot de leeftijd van drieëntwintig jaar; e) de ontzetting uit de ouderlijke macht en het toezicht op de gezinsbijslag of andere sociale uitkeringen.

³⁶⁰ F. VANNESTE, "De Zesde Staatshervorming: Justitie en (deelstatelijke) administratieve rechtscolleges" in A. ALEN, B. DALLE, K. MUYLLE, W. PAS, J. VAN NIEUWENHOVE en W. VERRIJDT (eds.), *Het federale België na de Zesde Staatshervorming*, Brugge, Die Keure, 2014, 439-440.

³⁶¹ *Parl.St.* Senaat 2012-13, nr. 5-2232/5, 24.

³⁶² Arbitragehof 28 juni 2006, nr. 109/2006, overweging B.4.2.

³⁶³ J. VELAERS, *De Grondwet en de Raad van State Afdeling wetgeving, vijftig jaar adviezen aan wetgevende vergaderingen, in het licht van de rechtspraak van het Arbitragehof*, Antwerpen, Maklu, 1999, 723.

³⁶⁴ J. VANDE LANOTTE, G. GOEDERTIER, Y. HAECK, J. GOOSSENS en T. DE PELSMAEKER, *Handboek Belgisch Publiekrecht, Deel II. Basiskennmerken van de Belgische staatsstructuur*, Brugge, Die Keure, 2015, 1146.

³⁶⁵ *Parl.St.* Senaat 2012-13, nr. 5-2232/1, 65-66.

³⁶⁶ *Parl.St.* Senaat 2012-13, nr. 5-2232/1, 62.

³⁶⁷ De gemeenschappen mogen de justitiehuisen immers organiseren of zelfs afschaffen maar de aangeboden diensten moeten wel verdergezet worden. Zie P. BLAISE, J. FANIEL en C. SÄGESSER, *Introduction à la Belgique fédérale. La Belgique après la sixième réforme de l'État*, Brussel, CRISP, 2014, 74.

van de gerechtelijke procedure of de uitvoering van gerechtelijke beslissingen. Vooral de federale overheid die opdrachten kan wijzigen moet ze wel eerst overleg plegen met de gemeenschappen³⁶⁸. Er werd ook een samenwerkingsakkoord voorgeschreven tussen de federale overheid en de gemeenschappen betreffende belangrijke aspecten van de opdrachten die de federale overheid toevertrouwt aan de justitiehuizen.³⁶⁹

IV. De gezinsbijslagen

116. De zesde staatshervorming draagt voor het eerst een tak van de sociale zekerheid over aan de gemeenschappen. De gezinsbijslagen worden een nieuwe categorie van persoonsgebonden aangelegenheden.³⁷⁰ Omwille van de overdracht werd het recht op gezinsbijslag ingeschreven in de grondwet³⁷¹, het is wel niet duidelijk of dit grondrecht aan het kind of aan de ouders of aan het gezin als geheel toekomt.³⁷² Dit grondwetsartikel houdt ook een standstill-verplichting in, de waarborgen in van toepassing zijnde wetgeving mogen niet aanzienlijk verminderen, tenzij redenen van algemeen belang dat verantwoorden.³⁷³

117. Gezinsbijslagen zijn vormen van financiële ondersteuning die bijdragen in de kosten van onderhoud en opvoeding van de kinderen. Ze bieden een gedeeltelijke compensatie voor de toegenomen lasten die door het gezin worden gedragen wanneer het zich uitbreidt.³⁷⁴ De bevoegdheid inzake gezinsbijslagen omvat de volledige bevoegdheid met betrekking tot de kinderbijslag, de geboortepremies en de adoptiepremies. Het gaat over de gehele kinderbijslagregeling voor werknemers, voor zelfstandigen, voor overheidspersoneel (met inbegrip van het personeel dat afhangt van de federale overheid en de diensten of instellingen die hiervan afhangen), alsook de gewaarborgde kinderbijslagregeling. Het betreft zowel de bevoegdheid voor de gewone kinderbijslag als voor de toeslagen.³⁷⁵

V. De filmkeuring, met het oog op de toegang van minderjarigen tot bioscoopzalen

118. Deze bevoegdheid lag voor de zesde staatshervorming residuair bij de federale overheid. De toegang van minderjarigen, of beter gezegd min-zestienjarigen, tot de bioscoop is in principe uitgesloten, tenzij een bepaalde commissie daartoe opgericht verklaart dat de film geschikt is voor

³⁶⁸ Art. 6, §3bis, 4° BWHI.

³⁶⁹ Art. 92bis, §4undecies BWHI; Samenwerkingsakkoord 17 december 2013 tussen de Federale Staat, de Vlaamse Gemeenschap, de Franse Gemeenschap en de Duitstalige Gemeenschap, met betrekking tot de uitoefening van de opdrachten van de Justitiehuizen, *BS* 17 juni 2014, 45544.

³⁷⁰ B. STEEN, "De gemeenschapsbevoegdheden inzake gezinsbeleid en gezinsbijslagen na de Zesde Staatshervorming" in A. ALEN, B. DALLE, K. MUYLLE, W. PAS, J. VAN NIEUWENHOVE en W. VERRIJDT (eds.), *Het federale België na de Zesde Staatshervorming*, Brugge, Die Keure, 2014, 415-418.

³⁷¹ Art. 23, 3^e lid, 6° Gw.

³⁷² H. VERSCHUEREN, "De wijziging van artikel 23 van de Grondwet en de defederalisering van de gezinsbijslagen" in J. VELAERS, J. VANPRAET, Y. PEETERS, W. VANDENBRUWAENE (eds.), *De zesde staatshervorming: instellingen, bevoegdheden en middelen*, Antwerpen, Intersentia, 2014, 422-423.

³⁷³ H. VERSCHUEREN, "De wijziging van artikel 23 van de Grondwet en de defederalisering van de gezinsbijslagen" in J. VELAERS, J. VANPRAET, Y. PEETERS, W. VANDENBRUWAENE (eds.), *De zesde staatshervorming: instellingen, bevoegdheden en middelen*, Antwerpen, Intersentia, 2014, 425.

³⁷⁴ GwH 6 april 2011, nr. 53/2011, overweging B.3.

³⁷⁵ *Parl.St.* Senaat 2012-13, nr. 5-2232/1, 68.

jongeren. De wet³⁷⁶ en het KB³⁷⁷ die deze Commissie voor de Filmkeuring regelen, vallen nu onder de bevoegdheid van de gemeenschappen.³⁷⁸

§5. Het taalgebruik

119. Deze bevoegdheid komt zoals de onderwijsbevoegdheid volledig uit de Grondwet: art. 129, §1 Gw. De gemeenschappen zijn bevoegd voor het regelen van het taalgebruik in drie categorieën.

Het taalgebruik regelen houdt het opleggen van het gebruik van een bepaalde taal in, alsook het verbod van het gebruik en het verbod het gebruik van een bepaalde taal te verbieden.³⁷⁹ Ook het toezicht, via eigen instellingen, en de sancties op het niet-naleven van de decreten vallen hieronder.³⁸⁰

120. Ten eerste gaat het om bestuurszaken. De toewijzing van deze bevoegdheid aan de gemeenschappen was een zekere inperking van de vrijheid van taalgebruik in art. 30 Gw. Dit artikel hield voor dat regeling van het taalgebruik enkel kon voor handelingen van het openbaar gezag en voor gerechtszaken. De term *bestuurszaken* is ruimer dan de woorden *handelingen van het openbaar gezag*. De eerste term laat toe om in hoofde van de private persoon, de rechtsonderhorige, een taalregeling in te stellen, in zoverre hij communiceert met de overheid. Tegelijkertijd is de term ook enger. Hij slaat enkel op handelingen van administratieve overheden.³⁸¹

De gemeenschappen hebben hun bevoegdheid inzake taalgebruik in bestuurszaken slechts beperkt gebruikt.³⁸² De voornaamste bepalingen met betrekking tot de taal in bestuurszaken staan nog steeds in de wetten van 18 juli 1966 op het gebruik van de talen in bestuurszaken.³⁸³ De bevoegdheid van de gemeenschappen wat betreft bestuurszaken is wel ruimer dan wat er in de wetten van 1966 geregeld wordt.³⁸⁴ Desalniettemin baseert men zich wel op de typering van diensten, gewestelijke, centrale en plaatselijke diensten, in de wetten van '66 om te verklaren waarvoor de gemeenschappen precies bevoegd zijn. De decreetgever is bevoegd om het taalgebruik in de plaatselijke diensten (de werkkring van de dienst bestrijkt slechts één gemeente) de gewestelijke diensten (de werkkring bestrijkt meer dan een gemeente maar niet het hele land) en in de provinciale en gemeentelijke

³⁷⁶ Wet 1 september 1920 waarbij aan minderjarigen beneden 16 jaar toegang tot de bioscoopzalen wordt ontzegd, *BS* 18 februari 1921, 1250.

³⁷⁷ Koninklijk besluit 27 april 2007 houdende oprichting van de Commissie voor de filmkeuring, *BS* 7 juni 2007, 30890.

³⁷⁸ J. THEUNIS, "De bevoegdheidsoverdrachten inzake media" in A. ALEN, B. DALLE, K. MUYLLE, W. PAS, J. VAN NIEUWENHOVE en W. VERRIJDT (eds.), *Het federale België na de Zesde Staatshervorming*, Brugge, Die Keure, 2014, 543.

³⁷⁹ Arbitragehof 26 maart 1986, nr. 17, overweging 3.B.4.b.

³⁸⁰ J. VELAERS, "Het gebruik van de talen" in G. VAN HAEGENDOREN en B. SEUTIN (eds.), *De Bevoegdheidsverdeling in het Federale België*, Brugge, Die Keure, 2001, 76.

³⁸¹ J. VANDE LANOTTE, G. GOEDERTIER, Y. HAECK, J. GOOSSENS en T. DE PELSMAEKER, *Handboek Belgisch Publiekrecht, Deel I. Inleiding tot het Belgisch Publiek Recht*, Brugge, Die Keure, 2014, 623.

³⁸² Het Vlaams Parlement heeft bijvoorbeeld het taalgebruik in de gemeenteraden, provincieraden en colleges van burgemeester en schepenen in het Nederlandse taalgebied decretaal geregeld. Zie Decr.VI. 6 december 1972 tot regeling van het taalgebruik in de gemeenteraden, de federatieraden, de agglomeratieraden, de provincieraden, de colleges van burgemeester en schepenen, de federatiecolleges, de agglomeratiecolleges, de bestendige deputaties, de aan de gemeenten en provincies ondergeschikte besturen en de intercommunale verenigingen, *BS* 9 januari 1973, 139.

³⁸³ KB van 18 juli 1966 houdende coördinatie van de wetten op het gebruik van de talen in bestuurszaken, *BS* 2 augustus 1966, 7798.

³⁸⁴ Arbitragehof 26 maart 1986, nr. 17, overweging 3.B.4.c.

diensten te regelen. Daarnaast is hij ook bevoegd om het taalgebruik bij de kiesverrichtingen te regelen.³⁸⁵

121. Naast de bestuurszaken regelt de gemeenschap ook de taal in de onderwijsinrichtingen. Althans in de instellingen gesubsidieerd, erkend of ingesteld door de overheid. Eventuele andere onderwijsinstellingen mogen niet aan een taalregeling onderworpen worden. Het gaat enkel om de instelling, aan ouders kan geen verplichting inzake onderwijstaal opgelegd worden. Verder gaat het ook enkel om het taalgebruik en niet over het gebruik van een taal als leerstof. De taal waarin wordt onderwezen is de onderwijstaal en niet de taal die wordt onderwezen. Zo onderscheidt deze onderwijstaalbevoegdheid zich van de onderwijsbevoegdheid^{386, 387}

122. Ten derde zijn de gemeenschappen ook bevoegd voor het taalgebruik in de sociale betrekkingen tussen de werkgevers en hun personeel. De sociale betrekkingen is een ruim begrip maar staat niet gelijk aan economische betrekkingen of het bedrijfsleven in het algemeen. Het gaat daarentegen over alle schriftelijke of mondelinge contacten tussen een of meerdere werkgevers en een of meerdere werknemers, individueel of collectief, met rechtstreekse of onrechtstreekse betrekking tot de tewerkstellingsrelatie tussen beide partijen. De bevoegdheid slaat niet op werkaanbiedingen, wel op de gesprekken daaropvolgend.³⁸⁸ De gemeenschappen kunnen zowel de werkgever als de werknemer verplichten tot een bepaald taalgebruik.

Samenhangend met de derde categorie waarin de gemeenschappen het taalgebruik kunnen regelen, vallen ook de door de wet en de verordeningen voorgeschreven akten en bescheiden van de ondernemingen onder de bevoegdheid inzake taalgebruik. Dit zijn vooral documenten die voorgeschreven worden door de vennootschapswetgeving of de boekhoudregelgeving, zoals de balans, de jaarlijkse inventaris, de verplichte koopmansboeken enz.³⁸⁹ De plaats van de exploitatiezetel van de werkgever is bepalend voor de lokalisatie.³⁹⁰

56. Bijkomende bevoegdheden

123. Naast de vier grote categorieën hebben de gemeenschappen ook enkele bijkomende bevoegdheden, zoals de strafrechtelijke bevoegdheid die art. 11 BWHI hen toewijst. Deze bevoegdheid is accessoir van aard en laat de gemeenschappen toe om, binnen de grenzen van hun bevoegdheden, in hun decreten de niet-naleving van hun bepalingen strafbaar te stellen en de straffen wegens die niet-naleving te bepalen. Om een autonoom en coherent strafbeleid uit te werken, kunnen de gemeenschappen ook beroep doen op hun impliciete bevoegdheden.³⁹¹ De zesde staatshervorming voegde daar door het nieuwe art. 11bis BWHI een positief injunctierecht voor de

³⁸⁵ J. VELAERS, "Het gebruik van de talen" in G. VAN HAEGENDOREN en B. SEUTIN (eds.), *De Bevoegdheidsverdeling in het Federale België*, Brugge, Die Keure, 2001, 77-82.

³⁸⁶ Herziening van artikel 23 van de Grondwet, *Parl.St.* Senaat 1969-70, nr. 390, 13.

³⁸⁷ J. VELAERS, "Het gebruik van de talen" in G. VAN HAEGENDOREN en B. SEUTIN (eds.), *De Bevoegdheidsverdeling in het Federale België*, Brugge, Die Keure, 2001, 100-102.

³⁸⁸ Arbitragehof 9 november 1995, nr. 72/95, overweging B.10., B.11.1 en B.11.2.

³⁸⁹ J. VELAERS, "Het gebruik van de talen" in G. VAN HAEGENDOREN en B. SEUTIN (eds.), *De Bevoegdheidsverdeling in het Federale België*, Brugge, Die Keure, 2001, 122-126.

³⁹⁰ J. VELAERS, "Het gebruik van de talen" in G. VAN HAEGENDOREN en B. SEUTIN (eds.), *De Bevoegdheidsverdeling in het Federale België*, Brugge, Die Keure, 2001, 150 en J. VANDE LANOTTE, G. GOEDERTIER, Y. HAECK, J. GOOSSENS en T. DE PELSMAEKER, *Handboek Belgisch Publiekrecht, Deel I. Inleiding tot het Belgisch Publiek Recht*, Brugge, Die Keure, 2014, 641.

³⁹¹ F. MEERSSCHAUT, "De strafrechtelijke bevoegdheid van gemeenschappen en gewesten" in G. VAN HAEGENDOREN en B. SEUTIN (eds.), *De Bevoegdheidsverdeling in het Federale België*, Brugge, Die Keure, 1999, 36-39.

deelstaten aan toe en schreef ook hun deelname voor aan de uitwerking van het strafrechtelijk beleid, daaronder begrepen het opsporings- en vervolgingsbeleid en aan de vergaderingen van het college van procureurs-generaal.³⁹²

Daarnaast kunnen de gemeenschappen onder meer maatregelen treffen inzake infrastructuur³⁹³, functioneel gedecentraliseerde instellingen oprichten³⁹⁴ en een specifiek administratief toezicht organiseren met betrekking tot aangelegenheden die tot hun bevoegdheid behoren³⁹⁵.

124. Ze zijn ook bevoegd voor wetenschappelijk onderzoek. Deze bevoegdheid startte zoals de bijkomende bevoegdheden hierboven als een accessoire, instrumentele bevoegdheid.³⁹⁶ De gemeenschap kan zo'n instrumentele bevoegdheid pas gebruiken als ze samenhangt met de uitoefening van een materiële bevoegdheid. Het zijn als het ware instrumenten om de hoofdbevoegdheid efficiënt uit te oefenen.³⁹⁷ Maar door de wijzigingen die de derde staatshervorming in art. 6bis BWHI aanbracht, gaat het nu eerder om wetenschappelijk onderzoek als echte aangelegenheid en niet enkel als middel om hun materiële bevoegdheden daadwerkelijk uit te oefenen.³⁹⁸ Het universitair onderzoek komt de gemeenschappen toe in het kader van hun onderwijsbevoegdheid.³⁹⁹

Daarnaast zijn de gemeenschappen bevoegd voor de samenwerking tussen de gemeenschappen en voor internationale samenwerking, in het bijzonder tot het sluiten van verdragen⁴⁰⁰. Tenminste wanneer dit aansluit bij hun materiële bevoegdheden.

125. Ten slotte beschikken de gemeenschappen over zogenaamde impliciete bevoegdheden. Deze vormen een nuance op zowel het exclusieve als het toegewezen karakter van de gemeenschapsbevoegdheden⁴⁰¹ en werden voor het eerst erkend door de RvS, afdeling wetgeving in 1972.⁴⁰² De decreetgever (en de ordonnantiegever) kan volgens art. 10 BWHI rechtsbepalingen aannemen in aangelegenheden waarvoor haar parlement niet bevoegd is. De voorwaarde hieraan verbonden is dat dat noodzakelijk moet zijn voor de uitoefening van een bevoegdheid die wel is toegewezen aan haar parlement. Naast deze voorwaarde in art. 10 heeft het GwH nog twee bijkomende voorwaarden geformuleerd. De aangelegenheid die de decreetgever wilt betreden, moet zich tot een gedifferentieerde regeling lenen en de weerslag op die aangelegenheid die tot de

³⁹² F. VANNESTE, "De Zesde Staatshervorming: Justitie en (deelstatelijke) administratieve rechtscolleges" in A. ALEN, B. DALLE, K. MUYLLE, W. PAS, J. VAN NIEUWENHOVE en W. VERRIJDT (eds.), *Het federale België na de Zesde Staatshervorming*, Brugge, Die Keure, 2014, 441-442.

³⁹³ Art. 8 BWHI.

³⁹⁴ Art. 9 BWHI.

³⁹⁵ Art. 7, §1, 2^e lid BWHI.

³⁹⁶ M. UYTENDAELE, *Les institutions de la Belgique*, Brussel, Bruylant - Larcier, 2014, 196-197.

³⁹⁷ J. VANDE LANOTTE, G. GOEDERTIER, Y. HAECK, J. GOOSSENS en T. DE PELSMAEKER, *Handboek Belgisch Publiekrecht, Deel II. Basikenmerken van de Belgische staatsstructuur*, Brugge, Die Keure, 2015, 1199.

³⁹⁸ G. VAN HAEGENDOREN, "Het wetenschappelijk onderzoek" in G. VAN HAEGENDOREN en B. SEUTIN (eds.), *De Bevoegdheidsverdeling in het Federale België*, Brugge, Die Keure, 2000, 53-55.

³⁹⁹ G. VAN HAEGENDOREN, "Het wetenschappelijk onderzoek" in G. VAN HAEGENDOREN en B. SEUTIN (eds.), *De Bevoegdheidsverdeling in het Federale België*, Brugge, Die Keure, 2000, 64.

⁴⁰⁰ Art. 167, §§ 3 en 4 Gw. jo. Artt. 16 en 81 BWHI.

⁴⁰¹ M. VAN DAMME, *Overzicht van het Grondwettelijk recht*, Brugge, Die Keure, 2015, 289 en J. VANDE LANOTTE, G. GOEDERTIER, Y. HAECK, J. GOOSSENS en T. DE PELSMAEKER, *Handboek Belgisch Publiekrecht, Deel II. Basikenmerken van de Belgische staatsstructuur*, Brugge, Die Keure, 2015, 1079.

⁴⁰² Adv.RvS 13 oktober 1972, *Parl.St. Ned.Cult.R.* 1973-74, nr. 122/1; M. MERCKAERT, "Het concept "impliciete bevoegdheden" in het Europees en nationaal constitutioneel recht" in A. ALEN en J. THEUNIS (eds.), *Leuvense Staatsrechtelijke Standpunten, Deel 3*, Brugge, Die Keure, 2012, 306.

bevoegdheid van een andere overheid behoort mag slechts marginaal zijn.⁴⁰³ Deze strenge voorwaarden werden wel ietwat versoepeld door het GwH die sinds een aantal jaar de noodzakelijkheidsvereiste nog slechts marginaal toetst.⁴⁰⁴

⁴⁰³ J. VANDE LANOTTE, G. GOEDERTIER, Y. HAECK, J. GOOSSENS en T. DE PELSMAEKER, *Handboek Belgisch Publiekrecht, Deel II. Basiskmerken van de Belgische staatsstructuur*, Brugge, Die Keure, 2015, 1079-1081.

⁴⁰⁴ Desondanks heeft het GwH tussen haar ontstaan en 2012 maar in 27 arresten de toepassing van impliciete bevoegdheden aanvaard; Zie A. ALEN en K. MUYLLE, *Compendium van het Belgisch staatsrecht. Syllabusuitgave, Deel II*, Mechelen, Kluwer, 2012, 196.

Hoofdstuk III: De Brusselse problematiek – De Brusselse Instellingen

§1. Wat vooraf ging

126. Tijdens de bespreking van de evolutie van de gemeenschappen in Hoofdstuk I konden we al opmerken dat de situatie in Brussel een probleemgeval was, in die mate dat er lange tijd geen akkoord over te vinden was. De structuur van Brussel is dan ook bijzonder complex, zeker institutioneel gezien. Een belangrijk kenmerk van die structuur is het systeem van bijzondere waarborgen dat de Vlaamse minderheid⁴⁰⁵ verkregen heeft. Sommige van die beschermingsmaatregelen werden afgezwakt bij de vijfde staatshervorming om een blokkering van de Brusselse Instellingen te voorkomen.⁴⁰⁶ Andere waarborgen werden na de zesde staatshervorming dan weer versterkt. Sinds 2012 zegt art. 5bis BWBrI dat geen enkel orgaan van het Brussels Hoofdstedelijke Gewest aan het tweetalig karakter van Brussel mag raken. Evenmin mag afbreuk worden gedaan aan de garanties die op 14 oktober 2012 bestaan voor personen van zowel Nederlandse als Franse taalaanhoorigheid.⁴⁰⁷ Het parallellisme tussen de bescherming van de Vlaamse minderheid in de Brusselse Instellingen en de bescherming van de Franstalige minderheid op federaal niveau is volgens ALEN een constant kenmerk gedurende de Belgische staatshervorming.⁴⁰⁸

127. Ondanks het voornamelijk Franstalige karakter van Brussel is het een belangrijk gebied voor Vlaanderen, oorspronkelijk en tot in de 19^e eeuw was de stad ook overwegend Nederlandstalig.⁴⁰⁹ De Vlaamse Gemeenschap besliste dan ook om Brussel als haar Hoofdstad te kiezen.⁴¹⁰ Daarnaast is het natuurlijk ook de Hoofdstad van België en de zetel van de regering van de Franse Gemeenschap.⁴¹¹ Ook de Europese Unie installeerde Brussel als haar hoofdplaats, ze bond hier wel geen financiële tegemoetkoming aan vast.⁴¹²

Bijzonder aan Brussel is ook dat het grondgebied van de negentien gemeenten, ten gevolge van de splitsing van Brabant door de vierde staatshervorming⁴¹³, als enige gebied in België geen deel uitmaakt van een provincie. De negentien gemeenten vormen ook de enige in België opgerichte

⁴⁰⁵ "Bij de eerste rechtstreekse verkiezingen voor de Brusselse Hoofdstedelijke Raad op 18 juni 1989 kwamen 11 zetels (14,67 %) toe aan de Vlaamse partijen en 64 zetels (85,33 %) aan de Franstalige partijen." Zie A. ALEN m.m.v. J. CLEMENT, G. VAN HAEGENDOREN en J. VAN NIEUWENHOVE, *Handboek van het Belgisch Staatsrecht*, Deurne, Kluwer, 1995, 421.

⁴⁰⁶ Zie bv. de tweede stemming met verminderde meerderheid in de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie in randnummer 141.

⁴⁰⁷ Deze standstill-bepaling bestond evenwel al sinds 2001. De referentiedatum van de bestaande garanties werd aangepast bij de zesde staatshervorming. Zie ook F. JUDO, "Stilstaan is vooruitgaan. De artikelen 16bis BWHI en 5bis Bijzondere Brusselwet na de zesde staatshervorming", *TBP* 2013, 436-439.

⁴⁰⁸ A. ALEN en K. MUYLLE, *Handboek van het Belgisch Staatsrecht*, Mechelen, Kluwer, 2011, 287.

⁴⁰⁹ A. ALEN m.m.v. J. CLEMENT, G. VAN HAEGENDOREN en J. VAN NIEUWENHOVE, *Handboek van het Belgisch Staatsrecht*, Deurne, Kluwer, 1995, 421.

⁴¹⁰ Decr.VI. 6 maart 1984 betreffende de keuze van Brussel tot hoofdstad van de Vlaamse Gemeenschap, *BS* 12 mei 1984, 6419.

⁴¹¹ Art. 194 Gw.; A. ALEN m.m.v. J. CLEMENT, G. VAN HAEGENDOREN en J. VAN NIEUWENHOVE, *Handboek van het Belgisch Staatsrecht*, Deurne, Kluwer, 1995, 422.

⁴¹² D. YERNAULT, "Le refinancement de Bruxelles: «juste», «correct» ou... ?" in J. SAUTOIS en M. UYTENDAELE, *La sixième réforme de l'état 2012-2013, tournant historique ou soubresaut ordinaire?*, Limal, Anthemis, 2013, 314.

⁴¹³ J. DUJARDIN, J. VANDE LANOTTE, J. GOOSSENS en G. GOEDERTIER, *Basisbegrippen Publiekrecht*, Brugge, Die Keure, 2014, 81.

agglomeratie.⁴¹⁴ De agglomeratiebevoegdheden worden uitgeoefend door het BHG⁴¹⁵ maar de agglomeratie blijft wel bestaan als afgescheiden rechtspersoon⁴¹⁶, zij het zonder eigen instellingen.⁴¹⁷

Dit hoofdstuk behandelt de aanpak van de Brusselse problematiek en geeft weer aan welke organen en instellingen deze aanpak leven heeft gegeven.

128. De Belgische politiek heeft er bijna 20 jaar over gedaan vooraleer men er in slaagde een oplossing voor het totaalbeeld van de Brusselse problemen te vinden. Pas bij de derde staats hervorming kon men de standpunten en wensen van Nederlands- en Franstaligen enigszins verzoenen.

Omdat men daar eerder niet in slaagde berustte de Brusselse situatie een tijd lang op een regeling die als voorlopig werd bestempeld, net na de tweede staats hervorming verklaarde Wilfried Martens nog dat de oplossing voor Brussel er spoedig en zeker voor de gemeenteraadsverkiezingen van oktober 1982 zou komen.⁴¹⁸ We weten intussen dat dat niet gelukt is. De voorlopige regeling die werd uitgewerkt situeerde zich ten tijde van de tweede staats hervorming en was gebaseerd op de wet van 1 augustus 1974, later gewijzigd en gecoördineerd op 20 juli 1979.⁴¹⁹ In 1978 was er het plan om een hoofdstuk toe te voegen aan de Gemeentewet⁴²⁰ en zo gemeentelijke gemeenschapscommissies op te richten in Brussel-Hoofdstad en de zes Brusselse randgemeenten. Deze instellingen zouden de inwoners van de gemeenten per cultuurgemeenschap vertegenwoordigen.⁴²¹ Het wetsontwerp dat dit plan bevatte, zou evenwel vervallen door ontbinden van de Kamers. In het uiteindelijke akkoord dat leidde tot de staats hervorming van 1980 werd deze idee niet meer meegenomen.

Aangezien er op wetgevend vlak geen eigen macht was voor Brussel-Hoofdstad, ging de regeling over de uitvoerende macht. Ze had vooral betrekking op de voorlopige gewestvorming.⁴²²

129. Wat gemeenschapsaangelegenheden betreft golden op dat moment de decreten van de Vlaamse Raad voor de Nederlandstalige instellingen en de decreten van de Franse Gemeenschapsraad voor de Franstalige instellingen. Voor alle andere zaken was de federale overheid

⁴¹⁴ Art. 165, voor de coördinatie 108bis, Gw. dat de mogelijkheid tot oprichten van agglomeraties schept, werd bij de eerste staats hervorming ingeschreven om bepaalde gemeentelijke aangelegenheden efficiënter te regelen door een schaalvergroting maar door de fusies van gemeenten werd de noodzaak daartoe minder groot. Zie M. VAN DAMME, *Overzicht van het Grondwettelijk recht*, Brugge, Die Keure, 2015, 303.

⁴¹⁵ Art. 166, §2 Gw.

⁴¹⁶ J. DUJARDIN, J. VANDE LANOTTE, J. GOOSSENS en G. GOEDERTIER, *Basisbegrippen Publiekrecht*, Brugge, Die Keure, 2014, 79.

⁴¹⁷ K. RIMANQUE, *De grondwet toegelicht, gewikt en gewogen*, Antwerpen-Oxford, Intersentia, 2005, 371.

⁴¹⁸ A. MAST en J. DUJARDIN, *Overzicht van het Belgisch Grondwettelijk recht*, Gent-Leuven, Story-Scientia, 1981, 385.

⁴¹⁹ Cf. randnummer 14.

⁴²⁰ Gemeentewet 30 maart 1836, Nederlandse tekst in art. 3 Wet 27 mei 1975 tot aanpassing van de Franse tekst van de gemeentewet en de provinciewet aan het vigerende recht en tot invoering van de Nederlandse tekst van de gemeentewet, de provinciewet en de wet van 1 juli 1860 tot wijziging van de provinciewet en de gemeentewet wat de eed betreft, BS 22 augustus 1975, 10174.

⁴²¹ P. BERCKX, "De institutionele hervormingen 'Egmont - Stuyvenberg', de adviezen van de Raad van State en de Grondwet", *TBP*, 1979, 105.

⁴²² Er werd een Ministerieel comité voor het Brusselse Gewest opgericht in de schoot van de nationale regering bevoegd voor de uitoefening van de gewestelijke aangelegenheden. Deze werden nader omschreven in negen KB's van 6 juli 1979. Dat ministerieel comité dat bestond uit 1 minister en 2 staatssecretarissen werd de executieve van het Brusselse gewest en werd geregeld door het KB van 24 december 1981, en bijkomend in het KB van 26 april 1982. Daarnaast bepaalde het KB van 19 februari 1982 de ministeriële bevoegdheden voor de aangelegenheden van het Brussels Gewest. Zie A. ALEN, "Beknopt overzicht van de Staats hervorming tijdens de regering Martens V (stand 15 april 1984)", *TBP* 1984, 118.

residuaire bevoegd. Ook de uitvoerende bevoegdheid lag bij de nationale regering. Even werden er twee staatssecretarissen voor de gemeenschappen aangesteld die gezamenlijk de bevoegdheid kregen tot toepassing van elke wettelijke of verordenende bepaling betreffende de instellingen die niet uitsluitend Nederlands- of Franstalig waren.⁴²³ Maar in december 1981 ging de uitvoering van de culturele en persoonsgebonden aangelegenheden naar de twee Ministers van onderwijs in de nationale regering. Nog later, in 1986, zouden de Ministers van Institutionele hervormingen bevoegd worden voor deze instellingen.⁴²⁴

130. Instellingen zijn Nederlands- of Franstalig wanneer die, wegens hun activiteiten, moeten worden beschouwd als uitsluitend behorend tot de ene of de andere gemeenschap.⁴²⁵ Voor de persoonsgebonden aangelegenheden geldt de organisatie als criterium in plaats van de activiteiten.⁴²⁶ Dat eentalig karakter bracht de bevoegdheid van de Vlaamse Raad en Vlaamse executieve of Franse Gemeenschapsraad en Franse Gemeenschapsexecutieve met zich mee.

Het materieel aanknopingspunt, de activiteiten, wanneer het gaat om culturele of onderwijsaangelegenheden en het organiek criterium, de organisatie, in het geval van persoonsgebonden aangelegenheden, zouden behouden blijven als bepalende factor om te beoordelen tot welke gemeenschap een unicommunautaire instelling in het Brusselse behoort.

§2. De Bijzondere Wet Brusselse Instellingen

I. Oprichting van het BHG

131. Door de derde staatshervorming zou de aangehaalde voorlopige regeling vervangen worden door een meer definitieve oplossing, het ging niet langer over kunst- en vliegwerk zoals het geval was tijdens de voorlopige gewestvorming.⁴²⁷ De fundamente hiervan werden in 1988 al in de Grondwet gelegd⁴²⁸ maar de regeling werd wel uitgesteld naar de tweede fase van de staatshervorming en zou in 1989 een eigen bijzondere wet krijgen: de Bijzondere Wet met betrekking tot de Brusselse Instellingen.⁴²⁹

Toen het Brusselse Gewest daadwerkelijk werd geïnstalleerd ten gevolge van de staatshervorming van '88 en het de naam Brusselse Hoofdstedelijk Gewest kreeg in art. 108ter, §2 van de Grondwet, verkreeg het ook een raad en een executieve. De reden voor de afwijkende naam ten opzichte van de twee andere gewesten was de hoop aan Vlaamse zijde om zo te kunnen stellen dat Brussel geen echt derde gewest was maar net iets anders, een gewest en een hoofdstad. Om het verschil met de andere gewesten nog te benadrukken werden de normen die Brussel kon aannemen ordonnanties genoemd in plaats van decreten en kregen deze licht afwijkende kenmerken.⁴³⁰

⁴²³ A. MAST en J. DUJARDIN, *Overzicht van het Belgisch Grondwettelijk recht*, Gent-Leuven, Story-Scientia, 1981, 385.

⁴²⁴ A. ALEN, *Algemene beginselen en grondslagen van het Belgisch Publiek recht, Boek I – De Instellingen*, Brussel, Story-Scientia, 1988, 309.

⁴²⁵ Art. 59bis, §4, 1^e lid G.W.

⁴²⁶ Art. 59bis, § 4bis G.W.

⁴²⁷ P. VAN ORSHOVEN, "Brussel anno 1989, een derde gewest, een enige agglomeratie, drie gemeenschapscommissies en... een vierde gemeenschap", *RW* 1989-90, 449.

⁴²⁸ Zie artt. 108ter, §3 en 59bis, §4bis, 2^e lid G.W.

⁴²⁹ Bijzondere wet van 12 januari 1989, *BS* 14 januari 1989, 667.

⁴³⁰ J. VANDE LANOTTE, G. GOEDERTIER, Y. HAECK, J. GOOSSENS en T. DE PELSMAEKER, *Handboek Belgisch Publiekrecht, Deel II. Basiskenmerken van de Belgische staatsstructuur*, Brugge, Die Keure, 2015, 1276.

132. Zoals de Raden van de andere deelstaten verkreeg ook de Brusselse Hoofdstedelijke Raad later de naam parlement en werd hun executieve de Brusselse Hoofdstedelijke regering. Oorspronkelijk zou het parlement van Brussel uit 75 leden bestaan maar in 2004, toen de verkiezing van de zes Brusselse leden van het Vlaams Parlement veranderde⁴³¹, ging men over naar een systeem van 89 parlementsleden. De gedachtegang daarachter was om de goede werking van de communautaire componenten in het Brussels Hoofdstedelijk Parlement te verzekeren.⁴³² De regering bestaat uit 2 Nederlandstaligen, 2 Franstaligen en een voorzitter.⁴³³ Daarnaast zijn er drie gewestelijke staatssecretarissen⁴³⁴, verkozen door het Brussels Hoofdstedelijk Parlement op voorstel van haar regering. Maar hun bevoegdheden zijn beperkter dan die van hun federale collega's en ze maken ook geen deel uit van de Brusselse regering.⁴³⁵ Doorgaans worden zij belast met de taken die tot de agglomeratiebevoegdheden behoren maar ook met de taken van de gemeenschapscommissies^{436, 437}

II. De taalgroepen in de organen van het BHG

133. We zagen in randnummer 41 dat de Brusselse Hoofdstedelijke Raad ingedeeld zou worden in een Nederlandse en een Franse taalgroep. De taalgroep wordt bepaald door de taal waarin de identiteitskaart is opgemaakt of, wanneer deze in de twee talen is opgemaakt, door de taal van de specifieke vermeldingen op de identiteitskaart.⁴³⁸ Eens er verklaard wordt tot welke taalgroep iemand behoort, blijft hij of zij bij elke volgende verkiezing tot die taalgroep behoren.⁴³⁹

Sinds 2004 is de zetelverdeling tussen de taalgroepen vastgelegd op 17 zetels voor de Nederlandstaligen en 72 zetels voor de Franstaligen^{440, 441}. Zoals in het federale parlement bestaat er een communautaire alarmbel in het Brussels Hoofdstedelijk Parlement.⁴⁴²

134. De taalgroepen hebben volgens de Grondwet, elk voor hun gemeenschap, dezelfde bevoegdheden als de andere inrichtende machten inzake culturele aangelegenheden, onderwijs en persoonsgebonden aangelegenheden.⁴⁴³ Dit houdt in dat ze instellingen kunnen en, als dat nodig is, moeten oprichten en deze ook beheren. Ze kunnen daarnaast subsidies toekennen aan instellingen die afhangen van andere organismen, zowel publieke als private. Ze moeten verder infrastructuurprogramma's uitwerken en uitvoeren met betrekking tot de gemeenschapsaangelegenheden waarvoor ze bevoegd zijn en initiatieven daaromtrent

⁴³¹ Zie randnummer 48.

⁴³² Ontwerp van bijzondere wet houdende overdracht van diverse bevoegdheden aan de gewesten en de gemeenschappen, amendementen, *Parl.St.* Senaat 2000-01, nr. 2-709/4, 7.

⁴³³ Art. 34 BWBrI.

⁴³⁴ Art. 41 BWBrI.

⁴³⁵ M. VAN DAMME, *Overzicht van het Grondwettelijk recht*, Brugge, Die Keure, 2015, 298.

⁴³⁶ Zie randnummer 135 e.v.

⁴³⁷ K. RIMANQUE, *De grondwet toegelicht, gewikt en gewogen*, Antwerpen, Intersentia, 2005, 281.

⁴³⁸ Art. 17, §5 BWBrI.

⁴³⁹ Art. 17, §1 BWBrI.

⁴⁴⁰ Art. 20, §2 BWBrI.

⁴⁴¹ A. ALEN en K. MUYLLE, *Handboek van het Belgisch Staatsrecht*, Mechelen, Kluwer, 2011, 357-358.

⁴⁴² Art. 31 BWBrI. Drie vierde van de leden van een taalgroep kan voor de eindstemming in openbare vergadering, in een met redenen omklede motie, verklaren dat de bepalingen die zij aanwijst in een ontwerp of voorstel van ordonnantie, de betrekkingen tussen de gemeenschappen ernstig in het gedrang brengen.

⁴⁴³ Art. 166, §3 Gw.

aanmoedigen⁴⁴⁴ en ook zelf nemen. Ze moeten ten slotte adviezen en aanbevelingen richten tot de geïnteresseerde overheden.⁴⁴⁵

Daarnaast oefenen ze, opnieuw elk voor hun gemeenschap, de bevoegdheden uit die hun worden toegewezen door de gemeenschapsraden. Dit zal dan gaan om reglementaire bevoegdheden, ze worden pas overgedragen als ze aanvaard worden door de taalgroepen.

Ze regelen samen de culturele aangelegenheden, onderwijs en persoonsgebonden aangelegenheden van gemeenschappelijk belang en ze staan samen in voor de bicommunautaire instellingen.⁴⁴⁶ Dit zijn de instellingen die niet uitsluitend Nederlands- of Franstalig zijn. Het tweetalig karakter van deze instellingen zorgt er voor dat ze niet beschouwd kunnen worden als uitsluitend te behoren tot de ene of de andere gemeenschap. Op deze begrippen en hun betekenis voor de bevoegdheidsverdeling komen we later terug.⁴⁴⁷

III. De Vlaamse en de Franse Gemeenschapscommissie

135. Art. 166, §3 Gw.⁴⁴⁸, bepaalt dat niet enkel de taalgroepen in de Raad van het BHG gemeenschapsbevoegdheden krijgen. Ook de Colleges verkrijgen bevoegdheid in gemeenschapsaangelegenheden. De Colleges zijn samen met de Vergaderingen de organen van de Vlaamse en de Franse Gemeenschapscommissie, afgekort tot VGC en COCOF⁴⁴⁹. De gemeenschapscommissies zijn instellingen met rechtspersoonlijkheid⁴⁵⁰ gevormd door de taalgroepen in het BHG, zowel in het Parlement als in de Regering. In principe treden zij op als gedecentraliseerde besturen van de Vlaamse en de Franse Gemeenschap bij de uitoefening van de bevoegdheden van de Vlaamse en Franse Gemeenschap in Brussel. Door de overdracht van bevoegdheden van de Franse Gemeenschap aan de COCOF in 1993⁴⁵¹ treedt deze echter op als een soort autonome gemeenschap wanneer er bevoegdheden van de Franse Gemeenschap worden uitgeoefend.⁴⁵²

136. De Vergadering is het orgaan met de normatieve bevoegdheid van de gemeenschapscommissie, het *parlement* als het ware.⁴⁵³ In de Grondwet draagt de Vergadering de naam taalgroep.⁴⁵⁴ Zoals in de BWBrI gebruiken wij de term Vergadering. De Vergadering van de VGC bestaat uit de 17 leden van de Nederlandse taalgroep van het Brussels Hoofdstedelijk Parlement. Er werd voorzien dat er nog vijf bijkomende leden zouden worden aangeduid in de VGC⁴⁵⁵ maar omdat het GwH de bepaling die de aanduiding van de vijf extra leden regelde vernietigd heeft⁴⁵⁶, kan dit niet plaatsvinden in de

⁴⁴⁴ Aanmoedigen zal veelal een vorm van toelagen betekenen.

⁴⁴⁵ Art. 64, §1 BWBrI.

⁴⁴⁶ A. ALEN, *Algemene beginselen en grondslagen van het Belgisch Publiek recht, Boek I – De Instellingen*, Brussel, Story-Scientia, 1988, 310.

⁴⁴⁷ Zie randnummer 149 e.v.

⁴⁴⁸ Art. 108ter, §3, 2^e lid Gw. (oud)

⁴⁴⁹ Commission communautaire française.

⁴⁵⁰ Art. 60, 1^e lid BWBrI.

⁴⁵¹ Zie randnummer 45 en 52.

⁴⁵² J. DUJARDIN, J. VANDE LANOTTE, J. GOOSSENS en G. GOEDERTIER, *Basisbegrippen Publiekrecht*, Brugge, Die Keure, 2014, 79.

⁴⁵³ M. VAN DAMME, *Overzicht van het Grondwettelijk recht*, Brugge, Die Keure, 2015, 300.

⁴⁵⁴ Art. 136 Gw.

⁴⁵⁵ K. RIMANQUE, *De grondwet toegelicht, gewikt en gewogen*, Antwerpen, Intersentia, 2005, 306.

⁴⁵⁶ Arbitragehof 25 maart 2003, nr. 35/2003.

praktijk en bestaat de Vergadering van de VGC dus uit 17 leden.⁴⁵⁷ De 72 leden van de Franse taalgroep vormen de Vergadering van de COCOF.

137. De Vergaderingen hebben weliswaar normerende bevoegdheid maar omdat de gemeenschapscommissies in feite verlengstukken van de gemeenschappen en in die zin gedecentraliseerde besturen zijn en geen autonome deelstaten, gebeurt dit aan de hand van verordeningen. Een uitzondering hierop is evenwel de bijzondere situatie waarin de COCOF bevoegdheden van de Franse Gemeenschap uitoefent in het kader van art. 138 Gw.⁴⁵⁸ In dat geval heeft de COCOF decreterende bevoegdheid in plaats van slechts verordenende bevoegdheid.⁴⁵⁹ De decreten die de COCOF in die hoedanigheid van wetgevende vergadering aanneemt zijn onderworpen aan de toetsingsbevoegdheid van het GwH.⁴⁶⁰ De normerende bevoegdheid wordt zoals op het vlak van de nationale wetgevende macht en de deelstatelijke decreterende macht, uitgeoefend door het normatieve en uitvoerende orgaan samen, de Vergadering en het College.⁴⁶¹

138. De uitvoerende taak ligt bij de Colleges, zij voeren de verordeningen van de Vergaderingen uit door middel van besluiten. Het College van de VGC wordt gevormd door de Nederlandstalige leden van de Brusselse Hoofdstedelijke regering en de Nederlandstalige gewestelijke staatssecretarissen. Ten aanzien van de staatssecretarissen is er bepaald dat minstens 1 van hun drieën uit de kleinste taalgroep, *de facto* de Nederlandstalige, moet komen.⁴⁶² De Vlaamse regering wijst ook een Brussels lid uit hun midden aan om de vergaderingen van het College van de VGC bij te wonen met raadgevende stem.⁴⁶³ Het College van de COCOF bestaat uit de Franstalige leden van de Brusselse Hoofdstedelijke regering en de Franstalige staatssecretarissen.⁴⁶⁴ De Franse Gemeenschapsregering duidt ook een Brussels lid aan om met raadgevende stem de vergadering van het College van de COCOF bij te wonen. De afvaardiging van Brusselse leden in de Colleges van de gemeenschapscommissies moeten zorgen voor een natuurlijke band met de Vlaamse en de Franse Gemeenschap.⁴⁶⁵

De verordeningen en besluiten die de Vlaamse en Franse Gemeenschapscommissie aannemen zijn onderworpen aan het rechterlijk wettigheidstoezicht maar ook aan het administratief toezicht van de Vlaamse, respectievelijk Franse Gemeenschap.⁴⁶⁶ De bijzondere wetgever droeg de gemeenschappen in art. 83 BWBrI op om de organisatie van dat administratief toezicht bij decreet te regelen, wat enkele maanden later ook gebeurde⁴⁶⁷. Dat toezicht heeft wel enkel betrekking op de bevoegdheden van de VGC en de COCOF als inrichtende macht (art. 64, §1 BWBrI).

⁴⁵⁷ J. VANDE LANOTTE, G. GOEDERTIER, Y. HAECK, J. GOOSSENS en T. DE PELSMAEKER, *Handboek Belgisch Publiekrecht, Deel II. Basiskenmerken van de Belgische staatsstructuur*, Brugge, Die Keure, 2015, 1293.

⁴⁵⁸ Cf. randnummer 45 en 52.

⁴⁵⁹ M. VAN DAMME, *Overzicht van het Grondwettelijk recht*, Brugge, Die Keure, 2015, 301.

⁴⁶⁰ A. ALEN en K. MUYLLE, *Handboek van het Belgisch Staatsrecht*, Mechelen, Kluwer, 2011, 298.

⁴⁶¹ Art. 68, §2 BWBrI.

⁴⁶² Art. 41 BWBrI.

⁴⁶³ Art. 76 BWBrI.

⁴⁶⁴ J. DUJARDIN, J. VANDE LANOTTE, J. GOOSSENS en G. GOEDERTIER, *Basisbegrippen Publiekrecht*, Brugge, Die Keure, 2014, 79.

⁴⁶⁵ A. ALEN, "Het Brusselse Hoofdstedelijk Gewest en zijn instellingen", *TBP* 1989, 494.

⁴⁶⁶ A. ALEN en K. MUYLLE, *Handboek van het Belgisch Staatsrecht*, Mechelen, Kluwer, 2011, 387.

⁴⁶⁷ Decr.VI. 5 juli 1989 tot organisatie van het toezicht op de Vlaamse Gemeenschapscommissie, *BS* 26 augustus 1989, 14791 ; Decr.Fr. 4 juli 1989 betreffende het toezicht van de Franse Gemeenschap over de Franse Gemeenschapscommissie, *BS* 18 augustus 1989, 14279, een jaar later opgeheven door Decr.Fr.

139. Naast de symboliek van de natuurlijke band moet de aanwezigheid van de Brusselse leden aangewezen door de Franse Gemeenschaps- en de Vlaamse regering ook in het kader van dit toezicht geplaatst worden.⁴⁶⁸

IV. De Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie

140. In randnummer 134 staat geschreven dat er zaken zijn van gemeenschappelijk belang waar de taalgroepen samen voor instaan. Dit zijn gemeenschapsaangelegenheden die zowel de Vlaamse als Franse Gemeenschap aanbelangen. Maar die situaties worden daardoor nog geen bicommunautaire aangelegenheden.⁴⁶⁹ De zaken van gemeenschappelijk belang moeten onderscheiden worden van de bicommunautaire zaken. De gezamenlijke aanpak van de gemeenschapsaangelegenheden van gemeenschappelijk belang waarvan sprake gebeurt in de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie. De GGC kreeg ook een bevoegdheid in bepaalde bicommunautaire aangelegenheden toegewezen, zie hiervoor Hoofdstuk IV.

De GGC heeft ook de grondwettelijke functie van overleg- en coördinatieorgaan tussen de Vlaamse en de Franse Gemeenschap.⁴⁷⁰

141. De organen van de GGC zijn, ten eerste, de Verenigde Vergadering, samengesteld uit alle 89 leden van het Brussels Hoofdstedelijk Parlement. Hoewel de samenstelling van de Verenigde Vergadering aldus identiek is aan die van het Brussels Hoofdstedelijk Parlement zijn het wel degelijk onderscheiden organen van verschillende rechtspersonen.⁴⁷¹ En ten tweede het Verenigd College, gevormd door alle leden van de Brusselse Hoofdstedelijke regering. De Brusselse leden aangeduid door de Vlaamse en Franse Gemeenschapsregeringen wonen ook de vergaderingen van het Verenigd College van de GGC bij met raadgevende stem.⁴⁷² Ook de voorzitter van de Brusselse Hoofdstedelijke regering, die de beraadslagingen van het Verenigd College voorziet, heeft enkel een raadgevende stem. Dit om de pariteit in dat orgaan te bewerkstelligen.⁴⁷³

De Vergaderingen en de Colleges van de drie gemeenschapscommissies werken op een gelijkaardige wijze als de parlementen en de regeringen. Een belangrijk verschil is dat de Verenigde Vergadering haar beslissingen neemt bij volstrekte meerderheid van stemmen in elke taalgroep. Als deze meerderheid niet gehaald wordt, wordt sinds de vierde staatshervorming een tweede stemming gehouden, ten minste dertig dagen later. In dat geval wordt de resolutie aangenomen bij volstrekte meerderheid van de stemmen van de Verenigde Vergadering en met minstens een derde van de stemmen in elke taalgroep. Deze tweede stemming met verminderde meerderheid kan wel niet altijd plaatsvinden.⁴⁷⁴ In de Colleges verlopen beslissingen collegiaal, volgens de consensusprocedure.⁴⁷⁵

houdende regeling van het toezicht over de Franse Gemeenschapscommissie 18 juni 1990, *BS* 30 juni 1990, 13177.

⁴⁶⁸ F. BATSELÉ, T. MORTIER en M. SCARSEZ, *Grondwettelijk recht gevat*, Brussel, Bruylant, 2009, 465.

⁴⁶⁹ M. PAQUES, *Droit public élémentaire en quinze leçons*, Brussel, De Boeck & Larcier, 2005, 283.

⁴⁷⁰ Art. 136 Gw.

⁴⁷¹ L.M. VENY, I. CARLENS, N.A. DE VOS en B. VERBEECK, *Grondslagen van Publiekrecht*, Brugge, Vanden Broele, 2009, 174.

⁴⁷² J. VANDE LANOTTE, G. GOEDERTIER, Y. HAECK, J. GOOSSENS en T. DE PELSMAEKER, *Handboek Belgisch Publiekrecht, Deel II. Basiskenmerken van de Belgische staatsstructuur*, Brugge, Die Keure, 2015, 1293-1294.

⁴⁷³ A. ALEN en K. MUYLLE, *Handboek van het Belgisch Staatsrecht*, Mechelen, Kluwer, 2011, 384.

⁴⁷⁴ Art. 72 BWBrI.

⁴⁷⁵ Art. 75, 1^e lid BWBrI.

V. Besluitende beschouwingen

142. De drie gemeenschapscommissies in het BHG zijn producten van de BWBrI. Zoals we zagen werd de Brusselse agglomeratie behouden bij de vorming van het BHG, weliswaar voortaan zonder eigen instellingen. Men kan zich afvragen waarom er eind jaren '80 niet voor gekozen is de Brusselse agglomeratie af te schaffen. De reden is dat de agglomeratie en haar instellingen een mooi grondwettelijk kader vormden om *een* instelling in Brussel met gemeenschapsbevoegdheden te belasten. Omdat het niet om gewestorganen gaat, was het mogelijk om art. 107quater, 2^e lid Gw. (oud), thans art. 39 Gw. te ontwijken dat niet toelaat om gemeenschapsaangelegenheden aan de gewestelijke organen toe te vertrouwen.⁴⁷⁶ In realiteit was deze ontwijkende constructie een flagrante strijdigheid met het grondwetsartikel.⁴⁷⁷ Volgens ALEN had het echter ook gerealiseerd kunnen worden zonder behoud van de agglomeratie en met een aanpassing van art. 59bis, §4 en 4bis Gw. (oud), thans §2 van de artt. 127 en 128 Gw. maar voor die piste werd niet gekozen. Misschien wilde men het akkoord dat na al die tijd bereikt was zo snel mogelijk ten uitvoer brengen, de redelijke termijn die de RvS had vooropgesteld indachtig. In 1980 had de RvS geadviseerd dat het uitstel van de gewestvorming in Brussel geen afstel mocht worden en dat er daarom best aan een redelijke termijn gehouden werd.⁴⁷⁸ Negen jaar is in deze bediscussieerbaar.

143. De Vlaamse en de Franse Gemeenschapscommissie vervingen de cultuurcommissies van de Brusselse agglomeratie die ook gedecentraliseerde rechtspersonen waren met verordenende bevoegdheid inzake voorschoolse, naschoolse en culturele aangelegenheden en onderwijs.⁴⁷⁹ De Nederlandse en de Franse commissie voor de cultuur hadden elk 11 leden en vormden samen de Verenigde Commissies, die de aangehaalde aangelegenheden verzorgden wanneer het over zaken van gemeenschappelijk belang ging. Omdat de Nederlandstaligen en Franstaligen in Brussel zo een zekere culturele autonomie in handen hadden, wou men dit systeem behouden. Het bood ook een goed kader om de bicommunautaire aangelegenheden, die tot dan toe residuair bij de federale overheid werden geplaatst⁴⁸⁰, door de Brusselaars zelf te laten behartigen.⁴⁸¹ Zodoende besliste de bijzondere wetgever tot de oprichting van drie gemeenschapscommissies. Hij nam wel niet de formele beslissing tot overname van de rol van de cultuurcommissies door de gemeenschapscommissies. De reden hiervoor was wederom het ontwijken van art. 39 Gw.⁴⁸²

Naast de cultuurcommissies had de agglomeratie een raad en een college, wiens bevoegdheden bij wijze van een soort "fusie" naar het Parlement en de regering van het BHG gingen, door een formele

⁴⁷⁶ P. VAN ORSHOVEN, "Brussel anno 1989, een derde gewest, een enige agglomeratie, drie gemeenschapscommissies en... een vierde gemeenschap", *RW* 1989-90, 459.

⁴⁷⁷ A. ALEN en F. DELPÉRÉE, "De Brusselse Instellingen" in E. WITTE, A. ALEN, H. DUMONT en R. ERGEC, *Het statuut van Brussel*, Brussel, De Boeck & Larcier, 1999, 745.

⁴⁷⁸ A. ALEN, "Het Brusselse Hoofdstedelijk Gewest en zijn instellingen", *TBP* 1989, 491-493.

⁴⁷⁹ A. ALEN, "Het Brusselse Hoofdstedelijk Gewest en zijn instellingen", *TBP* 1989, 493.

⁴⁸⁰ Cf. randnummer 129.

⁴⁸¹ P. VAN ORSHOVEN, "Brussel anno 1989, een derde gewest, een enige agglomeratie, drie gemeenschapscommissies en... een vierde gemeenschap", *RW* 1989-90, 461-463.

⁴⁸² P. VAN ORSHOVEN, "Brussel anno 1989, een derde gewest, een enige agglomeratie, drie gemeenschapscommissies en... een vierde gemeenschap", *RW* 1989-90, 466.

beslissing van de bijzondere wetgever.⁴⁸³ Zij oefenen de agglomeratiebevoegdheden uit met verordeningen en besluiten.⁴⁸⁴

144. Bij de zesde staatshervorming werd er niet voor gekozen om fundamentele wijzigingen aan te brengen in structuur van de gemeenschapscommissies. Hoewel de Brusselse Hoofdstedelijke regering in de afschaffing van de GGC en de overdracht van haar bevoegdheden en middelen naar het BHG een manier zagen om de instellingen begrijpelijker te maken voor de Brusselaar⁴⁸⁵, werd deze behouden.⁴⁸⁶ Er werden zelfs nog extra bevoegdheden aan toegewezen, zie Hoofdstuk IV.

145. Om te kunnen functioneren hebben de gemeenschapscommissies natuurlijk financiële middelen nodig. Het werd in 1993 grondwettelijk verankerd dat het Brussels Hoofdstedelijk Parlement financiële middelen dient over te dragen aan de drie gemeenschapscommissies.⁴⁸⁷ Dit is een afwijking op de algemene begrotingsautonomie die de gewesten in principe hebben⁴⁸⁸ en het verplicht het BHG bij te dragen tot de financiering van gemeenschapsaangelegenheden. Daarom werd het principe ook grondwettelijk vastgelegd.

De financiële middelen die het BHG overdraagt worden aan de hand van een 80/20 procent verdeelsleutel onder de Franse en de Vlaamse Gemeenschapscommissie verdeeld⁴⁸⁹ en gebeuren enerzijds in de vorm van dotaties en anderzijds door trekkingsrechten op het gewestbudget. De 80/20 verdeelsleutel geeft evenwel niet in alle negentien Brusselse Gemeenten een accuraat beeld van de verhouding tussen Frans- en Nederlandstaligen.⁴⁹⁰ Onder meer de Franse Gemeenschapsregering was vragende partij om het stelsel van de verdeelsleutel te herzien maar daar werd bij de zesde staatshervorming niet op in gegaan.⁴⁹¹

De dotatie die de Vlaamse en Franse Gemeenschapscommissie specifiek voor hun taak in onderwijsaangelegenheden krijgen, wordt pro rata verdeeld aan de hand van het aantal ingeschreven leerlingen in het Nederlandstalig, respectievelijke Franstalig onderwijs.⁴⁹²

146. De COCOF ontvangt ook, samen met het Waals Gewest, een dotatie van de Franse Gemeenschap. Het bedrag hiervan is wel lager dan de kost van de overgedragen bevoegdheden in het kader van art. 138 Gw. De reden voor de overdracht was dan ook de financieringsnood van de Franse Gemeenschap.⁴⁹³ Het Waals Gewest kent ook bijkomende middelen toe aan de COCOF omwille van voormelde bevoegdheidsoverdrachten.⁴⁹⁴ Er worden daarnaast bijzondere middelen ten laste

⁴⁸³ Art. 48 BWBrI; P. VAN ORSHOVEN, "Brussel anno 1989, een derde gewest, een enige agglomeratie, drie gemeenschapscommissies en... een vierde gemeenschap", *RW* 1989-90, 459.

⁴⁸⁴ Art. 52 BWBrI.

⁴⁸⁵ Regeerverklaring en regeerakkoord: *Parl.St.* Br.H.Parl. 2009, nr. A-8/1, 131.

⁴⁸⁶ W. PAS, "De Brusselse instellingen in het eerste luik van de zesde staatshervorming", *TBP* 2013, 453.

⁴⁸⁷ Art. 178 Gw., De verdere uitwerking gebeurde in de artt. 83bis, 83ter en 83quater BWBrI.

⁴⁸⁸ Art. 177, 2^e lid Gw.

⁴⁸⁹ K. RIMANQUE, *De grondwet toegelicht, gewikt en gewogen*, Antwerpen, Intersentia, 2005, 396.

⁴⁹⁰ J. FRANSEN en M. RODRIGUEZ, "De relatie tussen en het beleid van de Brusselse Gemeenten en de Vlaamse Gemeenschapsinstellingen, 1994-2001", in E. WITTE, A. ALLEN, H. DUMONT, P. VANDERNOOT en R. DE GROOF, *De Brusselse negentien gemeenten en het Brussels model*, Gent, Larcier, 2003, 466.

⁴⁹¹ W. PAS, "De Brusselse instellingen in het eerste luik van de zesde staatshervorming", *TBP* 2013, 453.

⁴⁹² Art. 83ter BWBrI.

⁴⁹³ M. UYTENDAELE, *Trente leçons de droit constitutionnel*, Brussel, Bruylant, 2014, 841.

⁴⁹⁴ Y. LEJEUNE, *Droit constitutionnel Belge, fondements et institutions*, Brussel, Larcier, 2014, 721.

van de federale overheid toegekend aan de Vlaamse Gemeenschapscommissie en aan de Franse Gemeenschapscommissie.⁴⁹⁵

De GGC krijgt naast haar dotaties uit het gewestbudget sinds 2015 een gedeelte van de opbrengst van de personenbelasting van de federale overheid.⁴⁹⁶

Een correcte financiering van de Brusselse instellingen in het algemeen was een van de hoofdpunten van de zesde staatshervorming. Er worden weliswaar oplossingen aangeboden maar volgens PAS biedt de nieuwe financiering geen structureel en gestructureerd antwoord. "Het toekennen van steeds meer specifieke middelen zonder de bijbehorende mogelijkheid om de bestemming ervan vast te leggen, is onhoudbaar."⁴⁹⁷ De toekomst zal moeten uitwijzen hoe de politiek dit in eventuele toekomstige staatshervormingen gaat aanpakken.

⁴⁹⁵ Art. 65bis BFW.

⁴⁹⁶ Y. LEJEUNE, *Droit constitutionnel Belge, fondements et institutions*, Brussel, Larcier, 2014, 721.

⁴⁹⁷ W. PAS, "De Brusselse instellingen in het eerste luik van de zesde staatshervorming", *TBP* 2013, 461.

Hoofdstuk IV: De uitoefening van de gemeenschapsbevoegdheden in Brussel

§1. Eerste vaststellingen

147. Een eerste vaststelling die we moeten doen is dat, hoewel de Grondwet in art. 2 het aantal gemeenschappen beperkt tot drie, dit de grondwetgever niet heeft verhinderd aan zeven overheden regelgevende en bestuurlijke bevoegdheid toe te kennen over gemeenschapsaangelegenheden. Of althans de mogelijkheid daartoe te bieden. Zo hebben ook de VGC, de COCOF en de GGC de mogelijkheid om regelgevend op te treden. En ook de federale overheid blijft voor sommige gemeenschapsaangelegenheden wetgevend en bestuurlijk bevoegd.⁴⁹⁸ Sinds de zesde staatsvorming is het ook mogelijk om bepaalde gemeenschapsaangelegenheden toe te wijzen aan het BHG.⁴⁹⁹ Hoe dit precies in elkaar zit, zien we verder in dit hoofdstuk.

148. Dit hoofdstuk bekijkt, na de belangrijkste principes die het Brussels model overheersen te analyseren, aan welke van de instellingen hierboven het uitoefenen van een welbepaalde gemeenschapsbevoegdheid uit Hoofdstuk II toevertrouwd is. Bij de uitoefening van die bevoegdheden is de federale loyauteit van belang. De uitoefening van eigen bevoegdheden mag niet gebeuren met veronachtzaming van de belangen van de andere elementen van de federale staat. De federale loyauteit bepaalt ook in welke geest de uitoefening van bevoegdheden moet gebeuren.⁵⁰⁰

Daarnaast moet elke overheid bij het uitoefenen van haar bevoegdheden ook het evenredigheidsbeginsel naleven. Dit vloeit voort uit het feit dat de bevoegdheidsverdeling in het federale België meestal via de techniek van gedeelde exclusieve bevoegdheden is verlopen.⁵⁰¹ De genomen maatregelen mogen niet zo ver gaan dat een andere overheid het buitenmate moeilijk krijgt om het haar toevertrouwde beleid doelmatig te voeren.⁵⁰² Bovendien moeten de gemeenschappen en de gewesten er ook op letten geen afbreuk te doen aan de economische en monetaire unie. Dat geldt voor de uitoefening van al hun bevoegdheden⁵⁰³, ook al wordt het enkel vermeld in art. 6 BWHI waar het over de gewestbevoegdheden gaat.⁵⁰⁴

§2. Unicommunautair of bicommunautair – what's in a name?

I. De aanknopingspunten

149. In Hoofdstuk III werd het begrip bicommunautaire instellingen al aangehaald. Er werd ook op gewezen dat het een belangrijk begrip is voor de bevoegdheidsverdeling in Brussel-Hoofdstad.⁵⁰⁵ Het onderscheid tussen unicommunautaire en bicommunautaire instellingen is er gekomen omdat de Vlaamse en de Franse Gemeenschap een beperkte bevoegdheid hebben op het grondgebied van

⁴⁹⁸ K. RIMANQUE, *De grondwet toegelicht, gewikt en gewogen*, Antwerpen-Oxford, Intersentia, 2005, 9-10.

⁴⁹⁹ J. VANDE LANOTTE, G. GOEDERTIER, Y. HAECK, J. GOOSSENS en T. DE PELSMAEKER, *Handboek Belgisch Publiekrecht, Deel II. Basiskenmerken van de Belgische staatsstructuur*, Brugge, Die Keure, 2015, 1278.

⁵⁰⁰ GwH 5 mei 2011, nr. 60/2011, overweging B.20.6.3.3.; M. VAN DAMME, *Overzicht van het Grondwettelijk recht*, Brugge, Die Keure, 2015, 286.

⁵⁰¹ Cf. randnummer 58.

⁵⁰² Arbitragehof 22 oktober 1986, nr. 27, overweging 3.B.3.4.

⁵⁰³ Arbitragehof 26 mei 1999, nr. 53/99, overweging B.6.3.

⁵⁰⁴ M. VAN DAMME, *Overzicht van het Grondwettelijk recht*, Brugge, Die Keure, 2015, 289.

⁵⁰⁵ Cf. *supra* randnummer 134 *in fine*.

Brussel. De exclusieve territoriale bevoegdheidsverdeling in België heeft als gevolg dat er in principe voor iedere concrete verhouding en situatie slechts één regelgever bevoegd is in een bepaald gelokaliseerd gebied.⁵⁰⁶ In de eentalige gebieden lijkt dit vrij evident. In het Nederlandse en het Franse taalgebied hebben de decreten van de Vlaamse, respectievelijk de Franse Gemeenschap volle kracht van wet en regelen die decreten exclusief de aangelegenheden die aan de gemeenschappen werden toevertrouwd. De grondwetgever heeft echter een uitzondering gemaakt op de exclusieve territoriale bevoegdheidsverdeling.⁵⁰⁷ De Vlaamse en de Franse Gemeenschap kunnen hun wetgevende bevoegdheid ook uitoefenen ten aanzien van unicommunautaire instellingen in Brussel-Hoofdstad.⁵⁰⁸ Een instelling is unicommunautair wanneer ze uitsluitend Nederlands- of Franstalig is en daardoor ook exclusief tot ofwel de Vlaamse of de Franse Gemeenschap behoort.

Kort gezegd is een instelling bicommunautair wanneer ze, wegens haar activiteit of organisatie moet worden beschouwd als zijnde gericht tot de leden van beide gemeenschappen en niet beschouwd kan worden als behorend tot de ene of de andere gemeenschap.⁵⁰⁹

150. Randnummer 130 wees er al op dat om te bepalen tot welke gemeenschap een instelling in het Brusselse behoort er twee aanknopingspunten zijn. Wanneer het gaat om culturele of onderwijsaangelegenheden geldt het materieel aanknopingspunt, de activiteiten en in het geval van persoonsgebonden aangelegenheden telt het organiek criterium, de organisatie. Wanneer deze criteria niet leiden tot een aanknopingspunt bij de ene of de andere gemeenschap gaat het om een bicommunautaire instelling. Omwille van dit onderscheid wordt er ook gesproken van biculturele en bipersoonsgebonden instellingen die samen de algemene noemer bicommunautaire instellingen vormen.

Een culturele instelling is unicommunautair wanneer haar activiteiten uitsluitend behoren tot de ene of de andere gemeenschap. Dit wil zeggen dat ze haar activiteiten tot één enkele gemeenschap richt. De term *activiteit* kreeg geen definitie maar de taal waarin de activiteit plaatsvindt is een belangrijk element om de richting ervan te bepalen.⁵¹⁰ Ook in onderwijsaangelegenheden geldt de activiteit van de instelling als criterium voor de bepaling van het unicommunautair of bicommunautair karakter van die instelling. Omdat het criterium voor deze twee aangelegenheden hetzelfde is, gebruiken wij de term biculturele aangelegenheden voor de beide. Sommigen maken nog het onderscheid tussen biculturele en bi-onderwijsaangelegenheden. De decreetgever kan volgens het GwH zelf criteria voorzien op grond waarvan instellingen wegens hun activiteiten moeten worden beschouwd als exclusief te behoren tot een van de gemeenschappen.⁵¹¹ Het is de decreetgever of de (bijzondere) wetgever wel niet toegelaten om het criterium activiteit zelf te verruimen of te verengen.⁵¹²

⁵⁰⁶ A. ALEN en K. MUYLLE, *Handboek van het Belgisch Staatsrecht*, Mechelen, Kluwer, 2011, 324.

⁵⁰⁷ M. VAN DAMME, *Overzicht van het Grondwettelijk recht*, Brugge, Die Keure, 2015, 299.

⁵⁰⁸ Artt. 127, §2 en 128, §2 Gw.

⁵⁰⁹ A. MAST en J. DUJARDIN, *Overzicht van het Belgisch Grondwettelijk recht*, Gent, Story-Scientia, 1983, 391-392.

⁵¹⁰ M. ELST en G. VAN DER BIESEN, *Cultuur, jeugd, sport en toerisme* in G. VAN HAEGENDOREN en B. SEUTIN (eds.), *De Bevoegdheidsverdeling in het Federale België*, Brugge, Die Keure, 2011, 33-34.

⁵¹¹ Arbitragehof 23 februari 2005, nr. 44/2005, overweging B.12.1. en B.12.2.

⁵¹² M. ELST en G. VAN DER BIESEN, *Cultuur, jeugd, sport en toerisme* in G. VAN HAEGENDOREN en B. SEUTIN (eds.), *De Bevoegdheidsverdeling in het Federale België*, Brugge, Die Keure, 2011, 33.

151. Bij persoonsgebonden instellingen is het de organisatie van de instelling die het unicommunautair of bicommunautair karakter bepaalt. De organisatie heeft voornamelijk betrekking op de interne structuur van de instelling en meer in het bijzonder het taalgebruik. De organisatie is als zodanig vooral een zaak van de taalkundige inrichting. Hoewel er volgens sommigen eerst naar de beheersstructuur van de instelling wordt gekeken⁵¹³, blijkt duidelijk uit de parlementaire voorbereiding dat het een- of tweetalig karakter van een persoonsgebonden instelling het criterium zal zijn om te bepalen welke overheid bevoegd is ten aanzien van dergelijke instellingen gelegen in Brussel-Hoofdstad.⁵¹⁴

152. De regering van een gemeenschap kan een instelling als unicommunautair erkennen⁵¹⁵, zolang daarbij geen afbreuk wordt gedaan aan het organisatiecriterium. Dat criterium mag niet verruimd of verengd worden. De erkenning zal meestal bepalend zijn om te oordelen onder welke overheid de betrokken instelling ressorteert.⁵¹⁶ De Franse Gemeenschap heeft bij decreet gepreciseerd wat zij hanteert als criteria om vast te stellen tot welke gemeenschap een persoonsgebonden instelling behoort.⁵¹⁷ Nogmaals, zonder afbreuk te doen aan het grondwettelijke criterium van de organisatie. Omdat de gemeenschappen niet aan dat criterium kunnen raken, kunnen erkenningscriteria slechts een enuntiatief karakter hebben. Een instelling kan zich verzetten tegen haar indeling bij de ene of de andere gemeenschap.⁵¹⁸

De RvS had aanbevolen dat de Vlaamse en de Franse Gemeenschap die precisering samen, gecoördineerd zouden doen. Dat gebeurde echter niet en de Vlaamse Gemeenschap heeft zelfs nooit een decreet in die zin aangenomen. Ook al is er ooit een ontwerp daartoe geweest.⁵¹⁹

II. Afwijzen van een subnationaliteit

153. In het begin werd er over nagedacht om ook bij persoonsgebonden aangelegenheden de activiteiten als bepalende factor te nemen. Men koos voor de organisatie als aanknopingspunt omdat instellingen op het vlak van persoonsgebonden aangelegenheden, bijvoorbeeld OCMW of openbare ziekenhuizen, altijd open moeten staan voor iedereen, los van het feit of ze Nederlands- of Franstalig zijn. Dit in tegenstelling tot een culturele of onderwijsinstelling waarvan aanvaard wordt dat ze zich uitsluitend kunnen richten op een van de twee. Hoewel het unicommunautair karakter van de persoonsgebonden instelling er in de praktijk toe leidt dat vooral personen die de taal van de

⁵¹³ R. SENELLE, E. VANDENBOSSCHE en L. SCHUERMANS, *Het federale België van de gemeenschappen en de gewesten*, Mechelen, Kluwer, 2003, 35-36.

⁵¹⁴ Verslag namens de commissie voor de herziening van de grondwet en de hervorming der instellingen, *Parl.St.* Senaat BZ 1979, nr. 100/27.

⁵¹⁵ Zie bv. Decr.Fr. 1 juli 1982 houdende vaststelling van de criteria die exclusief toebehoren aan de Franse Gemeenschap van de instellingen die persoonsgebonden materies behandelen, in het tweetalig gewest van Brussel-Hoofdstad, *BS* 27 augustus 1982, 9864.

⁵¹⁶ A. ALEN en K. MUYLLE, *Handboek van het Belgisch Staatsrecht*, Mechelen, Kluwer, 2011, 381.

⁵¹⁷ Decr.Fr. 1 juli 1982 houdende vaststelling van de criteria die exclusief toebehoren aan de Franse Gemeenschap van de instellingen die persoonsgebonden materies behandelen, in het tweetalig gewest van Brussel-Hoofdstad, *BS* 27 augustus 1982, 9864 ; de criteria zijn volgens art. 2: de verrichtingen van lopend en dagelijks beheer gebeuren in het Frans en de instellingen richten zich, door de organisatie van hun onthaaldienst, specifiek tot de Franssprekenden.

⁵¹⁸ S. VAN STEENKISTE, "Het gezondheidsbeleid" in G. VAN HAEGENDOREN en B. SEUTIN (eds.), *De Bevoegdheidsverdeling in het Federale België*, Brugge, Die Keure, 2001, 140.

⁵¹⁹ J. VELAERS, *De Grondwet en de Raad van State Afdeling wetgeving, vijftig jaar adviezen aan wetgevende vergaderingen, in het licht van de rechtspraak van het Arbitragehof*, Antwerpen, Maklu, 1999, 418-419.

betrokken gemeenschap spreken zich er tot zullen wenden, is het noodzakelijk dat de instelling gelijkelijk voor iedereen open staat.⁵²⁰

Hoewel de Grondwet het eigenlijk niet toe laat, wordt in de praktijk vaak ook in culturele aangelegenheden gekeken naar de organisatie van een instelling om te bepalen of ze uitsluitend tot een van de twee gemeenschappen behoort. Soms worden zelfs culturele instellingen die activiteiten in de twee talen ontwikkelen als unicommunautair bestempeld.⁵²¹

154. De redenering achter het kiezen van de organisatie als aanknopingspunt voor de persoonsgebonden instelling vloeit voort uit de afwezigheid van een subnationaliteit in Brussel. Bij de opeenvolging van de staatsvormingen heeft men er steeds over gewaakt om de erkenning van subnationaliteiten in de federale Belgische staatstructuur uit te sluiten.⁵²² Het toestaan van subnationaliteiten zou ervoor zorgen dat een groep mensen op grond van louter personele criteria bestempeld zou kunnen worden als Vlaming of als Franstalig zonder daar een territoriale binding bij te betrekken. Zowel de Vlaamse als de Franse Gemeenschap hebben nochtans al geprobeerd om een decreet te kaderen aan de hand van louter personele criteria. Vooral de Franse Gemeenschap vond in het verleden dat haar territoriale bevoegdheid niet stopte aan de grenzen van het taalgebied. Volgens haar was ze bevoegd voor de Franstaligen in België, zowel in het Frans, het Brussels als het Nederlands taalgebied. De RvS heeft die opvatting echter snel afgewezen. En ook het GwH heeft die stelling meermaals verworpen. Wanneer een gemeenschap regelgeving wilt aannemen, moet er steeds een duidelijke en betekenisvolle territoriale binding voorhanden zijn.⁵²³

155. Overall het algemeen wilt men in België zo'n systeem dat steunt op personaliteit hoe dan ook voorkomen.⁵²⁴ Sommigen noemen het verbod op subnationaliteiten zelfs een sleutelprincipe in het federale staatsbestel.⁵²⁵ De term *Vlaamse en Franstalige Brusselaar* die gebruikt werd in randnummer 20 kan het dus enkel hebben over de leden van de gemeenschapsregering die verplicht afkomstig moeten zijn uit Brussel-Hoofdstad. Door het afwijzen van elke subnationaliteit bestaat de notie Vlaamse of Franstalige Brusselaar voor het overige niet in het Belgisch staatsbestel.

Desondanks werden er bepaalde specifieke vormen van gemeenschapsaanhorigheid ingebouwd. Bijvoorbeeld de verplichting voor kandidaten voor de verkiezingen van het Brussels Hoofdstedelijk Parlement om definitief voor een bepaalde taalgroep te kiezen.⁵²⁶ Of nog het in kaart brengen van naar Brussel verhuisde Vlamingen zodat zij aanspreekbaar worden voor de unicommunautaire instellingen. De Vlaamse overheid wou dit doen door de gemeenten in het Nederlands taalgebied per decreet te verplichten om elke verhuizing van een inwoner van hun gemeente naar de Brusselse

⁵²⁰ J. VELAERS, *De Grondwet en de Raad van State Afdeling wetgeving, vijftig jaar adviezen aan wetgevende vergaderingen, in het licht van de rechtspraak van het Arbitragehof*, Antwerpen, Maklu, 1999, 416-417.

⁵²¹ Bv. de Botanique die afhangt van de Franse Gemeenschap en de Ancienne Belgique die afhangt van de Vlaamse Gemeenschap. Beide voeren hun publiciteit nochtans in het Frans en het Nederlands. Zie H. DUMONT en L. VANCRAVEBECK, "L'exercice des compétences communautaires à Bruxelles", *CDPK* 2008, 251.

⁵²² A. ALEN en K. MUYLLE, *Handboek van het Belgisch Staatsrecht*, Mechelen, Kluwer, 2011, 380.

⁵²³ J. VELAERS, *De Grondwet en de Raad van State Afdeling wetgeving, vijftig jaar adviezen aan wetgevende vergaderingen, in het licht van de rechtspraak van het Arbitragehof*, Antwerpen, Maklu, 1999, 408-410 en 427.

⁵²⁴ Zie ook randnummer 4.

⁵²⁵ J. LUDMER, "Les nouvelles compétences des Communautés et de la Commission communautaire commune dans les matières personnalisables. Et si l'accord papillon leur donnait des ailes?" in J. SAUTOIS en M. UYTENDAELE, *La sixième réforme de l'état 2012-2013, tournant historique ou soubresaut ordinaire?*, Limal, Anthemis, 2013, 398.

⁵²⁶ Y. LEJEUNE en W. PAS, "De werking van de instellingen" in E. WITTE, A. ALEN, H. DUMONT en R. ERGEC, *Het statuut van Brussel*, Brussel, De Boeck & Larcier, 1999, 480.

agglomeratie mee te delen aan de Nederlandse cultuurcommissie.⁵²⁷ Hoewel dat voorstel uiteindelijk geen wetgevende navolging kreeg, ontving het een positief advies van de RvS, aangezien hij niet van mening was dat er een subnationaliteit werd erkend.⁵²⁸

III. Het begrip instelling

156. Het afwijzen van een subnationaliteit is ook de reden waarom het in de randnummers hierboven steeds over instellingen gaat. In Brussel-Hoofdstad zijn de Vlaamse en de Franse Gemeenschap enkel bevoegd ten aanzien van instellingen en niet rechtstreeks ten aanzien van personen. De decreetgever kan niet rechtstreeks rechtsregels opleggen aan personen die zich op het grondgebied van Brussel-Hoofdstad bevinden, hij kan die enkel bereiken via de instellingen behorend tot zijn gemeenschap.

De term *instelling* heeft betrekking op zowel openbare als private rechtspersonen, zelfs een VZW, en ook op de organismen die van die rechtspersonen afhangen.⁵²⁹ Bepaalde rechtspersonen, zoals de ondernemingen, vallen echter niet onder deze term. In principe kunnen personen niet onder het begrip instelling geschaard worden, tenzij die persoon een bepaalde organisatie van bestendige aard vertoont. Die organisatie moet het mogelijk maken om de natuurlijke persoon op grond van objectief aanwijsbare kenmerken tot de ene of de andere gemeenschap te rekenen. Het verband waarin het individu opereert, moet zodanig georganiseerd zijn dat de band met de ene of de andere gemeenschap eruit blijkt.⁵³⁰ Maar buiten deze uitzondering kunnen de decreten van de Vlaamse en de Franse Gemeenschap zich dus niet rechtstreeks richten op individuele personen in Brussel. Dit draagt bij tot de vrijheid van die personen. Ze kunnen zelf kiezen tot welke gemeenschap ze willen behoren en onder welke wetgeving ze willen vallen door zich vrijwillig tot een bepaalde instelling te wenden.⁵³¹ Die keuze is definitief noch exclusief.⁵³²

157. De negentien gemeenten in Brussel-Hoofdstad kunnen nooit beschouwd worden als instellingen die uitsluitend behoren tot de Vlaamse of de Franse Gemeenschap. Uit hun natuur zijn deze gemeenten in beginsel bicommunautaire instellingen, de wet onderwerpt hen immers aan een tweetalig taalregime.⁵³³ De gemeenten zijn echter vrij om zelf diensten of instellingen op te richten die activiteiten ontwikkelen die zich specifiek richten op de ene of de andere gemeenschap. Dit is evenwel alleen zo voor culturele en onderwijsaangelegenheden. Zoals gezegd kunnen persoonsgebonden instellingen zich nooit slechts tot één gemeenschap richten.

De instellingen of diensten die de gemeente in culturele aangelegenheden ontwikkelt, kunnen onderworpen worden aan een eentalig regime. En als zodanig vallen deze onder de bevoegdheid van de Vlaamse of de Franse Gemeenschap. De decreten van de gemeenschappen zijn dan op die gemeentelijke instellingen van toepassing.⁵³⁴ Het gaat enkel om instellingen die zo georganiseerd zijn dat ze hun activiteiten uitsluitend in 1 taal uitoefenen.

⁵²⁷ Zie *supra* randnummer 143.

⁵²⁸ J. VELAERS, *De Grondwet en de Raad van State Afdeling wetgeving, vijftig jaar adviezen aan wetgevende vergaderingen, in het licht van de rechtspraak van het Arbitragehof*, Antwerpen, Maklu, 1999, 412.

⁵²⁹ *Parl.St.* Senaat BZ 1979, nr. 100/27, 9; P. BLAISE, J. FANIEL en C. SÄGESSER, *Introduction à la Belgique fédérale. La Belgique après la sixième réforme de l'État*, Brussel, CRISP, 2014, 61.

⁵³⁰ Adv.RvS 29 april 2003, *Parl.St.* VI.Parl. 2002-03, nr. 1709/1, 157-159.

⁵³¹ Adv.RvS 20 februari 2007, *Parl.St.* VI.Parl. 2006-07, nr.1217/1, *TBP* 2008, 61.

⁵³² H. DUMONT en L. VANCRAVEBECK, "L'exercice des compétences communautaires à Bruxelles", *CDPK* 2008, 247.

⁵³³ Adv.RvS 29 april 2003, *Parl.St.* VI.Parl. 2002-03, nr. 1709/1, 159-160.

⁵³⁴ Adv.RvS 16 oktober 2007, *Parl.St.* VI.Parl. 2007-08, nr. 1439/1, *TBP* 2008, 123-124.

Dat gezegd zijnde is het in veel gevallen niet mogelijk om de activiteiten van een culturele instelling toe te rekenen aan uitsluitend de ene of de andere gemeenschap. Omwille van veelal praktische en commerciële redenen zal de feitelijke werking van culturele instellingen vaak tweetalig zijn.⁵³⁵

158. In het geval van een tweetalige instelling kan de Vlaamse of Franse Gemeenschap dus geen beroep doen op een van de negentien Brusselse gemeenten. Dat kan bijvoorbeeld nodig zijn wanneer de gemeenschap een lokale overheid wilt betrekken bij het toezicht op de naleving van een bepaald decreet. De verplichting daartoe die de gemeenschap in haar eigen eentalig taalgebied aan een gemeente zou opleggen, moet zij in het tweetalig gebied Brussel-Hoofdstad aan een andere instelling opdragen. Dat zou dan de gemeenschapscommissie ondergeschikt aan de betrokken gemeenschap kunnen zijn. De VGC, de COCOF en hun diensten zijn immers onderworpen aan een eentalig taalregime.⁵³⁶ En ze kunnen zoals gezegd opdrachten ontvangen van de gemeenschap waaronder ze ressorteren. Er kunnen ook verordeningsbevoegdheden en bevoegdheden tot het nemen van individuele en uitvoeringsmaatregelen overgedragen worden. Daarvoor is er wel eerst eensluidend advies van de VGC of de COCOF nodig over de delegatie.⁵³⁷

De overdracht van bevoegdheden mag de bevoegdheidsbeperking van de gemeenschappen op het Brussels grondgebied niet overschrijden. De bevoegdheidsoverdracht kan bijvoorbeeld nooit gaan over aangelegenheden die rechtstreeks van toepassing zijn op individuen. De gemeenschappen kunnen hun gemeenschapscommissie ook niet machtigen om in de plaats van de gemeente op te treden voor een bevoegdheid die de gemeenten reeds hadden.

§3. Wat als de gemeenschappen niet bevoegd zijn?

I. De federale overheid

159. Aangezien de Vlaamse en de Franse Gemeenschap hun decreten niet kunnen richten tot personen maar enkel tot instellingen, en dan nog enkel tot unicommunautaire instellingen, is er nood aan een andere overheid om de situatie voor de andere instellingen en voor de individuele personen te regelen. Ook hier wordt een onderscheid gemaakt tussen culturele en onderwijsaangelegenheden enerzijds en persoonsgebonden aangelegenheden anderzijds.

In het verleden was de federale overheid met betrekking tot alle aangehaalde aangelegenheden bevoegd ten aanzien van de fysieke personen en de instellingen die niet beschouwd kunnen worden uitsluitend te behoren tot de ene of de andere gemeenschap. Dit behoorde tot haar residuaire bevoegdheid. Zij oefent die bevoegdheid uit aan de hand van wetten, reglementaire en individuele besluiten. De federale overheid regelde echter weinig tot niets met betrekking tot de fysieke personen in Brussel. De belangen van de Brusselaars zouden daarom gedeeltelijk onder de behartiging van een andere overheid geplaatst worden. De overheveling die als het meest logisch aanschouwd werd, naar het BHG, was evenwel uitgesloten. Dit had tot gevolg dat er bij de derde staatshervorming een

⁵³⁵ Zo stellen musea en concertzalen niet snel een programma op dat uitsluitend ontspringt aan de taal of cultuur van één gemeenschap en vertonen vele vormen van sportbeoefening geen of slechts een losse band met de taal. Zie M. ELST en G. VAN DER BIESEN, *Cultuur, jeugd, sport en toerisme* in G. VAN HAEGENDOREN en B. SEUTIN (eds.), *De Bevoegdheidsverdeling in het Federale België*, Brugge, Die Keure, 2011, 35-36.

⁵³⁶ Art. 35 Wet 16 juni 1989 houdende diversie institutionele hervormingen, BS 17 juni 1989, 10882 ; Adv.RvS 2 december 2003, *Parl.St.* VI.Parl. 2003-2004, nr. 2099/1, TBP 2005, 627.

⁵³⁷ Artt. 65, 1^e lid en 66 BWBrI.

systeem van gemeenschapscommissies werd opgezet. Op die manier verreed men art. 39 Gw. dat verbiedt om gemeenschapsbevoegdheden aan de gewesten toe te kennen.⁵³⁸

160. De gemeenschapscommissies namen evenwel niet alle bevoegdheden van de federale overheid over. Op het culturele vlak heeft de federale overheid haar bevoegdheden grotendeels behouden. Voor maatregelen die rechtstreeks de fysieke Brusselaars betreffen in culturele aangelegenheden blijft de federale overheid bevoegd. Dat is ook zo voor de biculturele instellingen. Aangezien deze instellingen wegens hun activiteiten niet kunnen worden beschouwd uitsluitend te behoren tot de Vlaamse of de Franse Gemeenschap vallen zij onder de residuaire bevoegdheid van de federale overheid inzake bicommunautaire culturele instellingen.⁵³⁹ Omwille van hun kwalificatie als biculturele federale instellingen moeten zij in hun culturele programmatie de uitstraling van het cultureel erfgoed van elke gemeenschap waarborgen.⁵⁴⁰

Ook inzake het onderwijs dat niet wordt verstrekt door instellingen die tot de uitsluitende bevoegdheid van de ene of de andere gemeenschap behoren, is de federale overheid bevoegd.⁵⁴¹

Dat de bevoegdheid voor bicommunautaire instellingen bij de federale overheid ligt, betekent niet dat zij mag verhinderen dat er unicommunautaire instellingen worden opgericht in Brussel. De federale overheid heeft niet de bevoegdheid om te oordelen dat een bepaalde categorie van instellingen, bijvoorbeeld kabel distributie-ondernemingen, noodzakelijkerwijs bicommunautair moeten zijn.⁵⁴²

II. Het BHG

161. Art. 39 Gw. werd bij de zesde staatshervorming impliciet gewijzigd. Zij het wel enkel wat culturele aangelegenheden betreft. Het nieuwe art. 135bis Gw. bepaalt dat een communautaire wet kan beslissen om bepaalde gemeenschapsbevoegdheden toe te kennen aan het BHG. Het gaat om culturele aangelegenheden die nog niet waren toegewezen aan de gemeenschappen. Het kan dus enkel gaan om bicommunautaire aspecten van de culturele aangelegenheden waarvoor de federale overheid tot dan toe bevoegd was op grond van art. 127, §2 Gw., alsook om de internationale samenwerking in die materies. Omdat art. 39 Gw. niet voor herziening vatbaar was, heeft de grondwetgever gebruik gemaakt van een overgangsbepaling bij art. 195 Gw. (1^e lid, 7°) om deze innovatie te realiseren.

162. De uitvoering van dit nieuwe grondwetsartikel gebeurde in art. 4bis BWBrI. Het BHG is sinds 2014 bevoegd voor de financiering en subsidiëring van de gemeentelijke sportinfrastructuur, voor het opzetten van programma's voor beroepsopleidingen voor zover deze kaderen in het werkgelegenheidsbeleid en rekening houden met het specifieke karakter van Brussel, en wat de schone kunsten, het cultureel patrimonium, de musea en de andere wetenschappelijk-culturele

⁵³⁸ Cf. *supra* randnummer 142-143.

⁵³⁹ De federale culturele instellingen zijn het Nationaal Orkest van België, de Koninklijke Muntchouwborg en het Paleis voor Schone Kunsten. Zie A. ALÉN m.m.v. J. CLEMENT, G. VAN HAEGENDOREN en J. VAN NIEUWENHOVE, *Handboek van het Belgisch Staatsrecht*, Deurne, Kluwer, 1995, 372-373.

⁵⁴⁰ M. ELST en G. VAN DER BIESEN, *Cultuur, jeugd, sport en toerisme* in G. VAN HAEGENDOREN en B. SEUTIN (eds.), *De Bevoegdheidsverdeling in het Federale België*, Brugge, Die Keure, 2011, 171.

⁵⁴¹ GwH 24 mei 2012, nr. 67/2012, overweging B.7.4.

⁵⁴² J. VELAERS, *De Grondwet en de Raad van State Afdeling wetgeving, vijftig jaar adviezen aan wetgevende vergaderingen, in het licht van de rechtspraak van het Arbitragehof*, Antwerpen, Maklu, 1999, 411.

instellingen betreft, de biculturele aangelegenheden voor zover deze van gewestelijk belang zijn. Aangezien het nog steeds over toegewezen bevoegdheden gaat, zijn het enkel deze uitdrukkelijk bepaalde aangelegenheden die overgedragen worden. Het overige residu van de biculturele aangelegenheden blijft bij de federale overheid.

Er werd gekozen om deze aangelegenheden aan het BHG over te dragen omdat zij een sterke band hebben met de gewestelijke bevoegdheden. Enkel voor de derde aangelegenheid, de biculturele aangelegenheden van gewestelijk belang is dat niet zo. Dit is eerder te linken aan het gebrek aan belangstelling dat de federale overheid had voor gewestelijk geïnspireerde culturele initiatieven in Brussel.⁵⁴³ Aanduiden wat nu precies van gewestelijk belang, dan wel van internationaal, nationaal of lokaal belang is, zal niet altijd even eenvoudig zijn. Maar het is wel duidelijk dat het BHG nu bijvoorbeeld zelf een museum kan oprichten of de toekenningsvoorwaarden voor subsidies daartoe kan bepalen.⁵⁴⁴

III. De GGC

163. De creatie van de gemeenschapscommissies zou haar invloed vooral hebben op het vlak van persoonsgebonden aangelegenheden. De GGC nam, krachtens art. 135 Gw. en artt. 60 en 63 BWBrI, de bevoegdheid van de federale overheid met betrekking tot fysieke personen en bipersoonsgebonden instellingen over. De GGC treedt m.a.w. wetgevend op wanneer het gaat om individuele maatregelen die niet via een instelling worden geregeld en wanneer het gaat om instellingen die op basis van hun organisatie niet uitsluitend behoren tot de ene of de andere gemeenschap.

164. Daarnaast is de GGC bevoegd voor de gezamenlijke aanpak van de uitoefening van de inrichtende macht inzake gemeenschapsaangelegenheden van gemeenschappelijk belang.⁵⁴⁵ Binnen die bevoegdheid kan de GGC onder andere subsidies toekennen aan bepaalde onderwijsinstellingen, echter niet aan instellingen van hoger onderwijs. De GGC kan sportieve, culturele of andere infrastructuren die binnen hun bevoegdheid vallen financieren.

In die hoedanigheid fungeert de GGC als een gedecentraliseerd bestuur. In het geval van de gezamenlijke aanpak van een culturele of een onderwijsmaterie treedt de GGC op als gedecentraliseerd bestuur van de federale overheid. De federale overheid behield immers de wetgevende bevoegdheid inzake culturele en onderwijsaangelegenheden met betrekking tot bicommunautaire instellingen en fysieke Brusselaars. Wanneer het gaat om een persoonsgebonden materie van gemeenschappelijk belang treedt de GGC in feite op als gedecentraliseerd bestuur van zichzelf. Met betrekking tot bipersoonsgebonden instellingen en fysieke Brusselaars nam zij de wetgevende bevoegdheid over van de federale overheid.

⁵⁴³ Daarnaast diende de bevoegdheidsoverdracht in zekere zin ook tot regularisatie. Zowel inzake gemeentelijke sportinfrastructuur als in bepaalde biculturele initiatieven heeft het BHG in het verleden al initiatieven genomen. Zie J.-P. NASSAUX, "Les aspects bruxellois de l'accord de réformes institutionnelles du 11 octobre 2011", *Courrier hebdomadaire du CRISP* 2012, 21-27.

⁵⁴⁴ J. VELAERS, "Brussel in de zesde staatshervorming" in J. VELAERS, J. VANPRAET, Y. PEETERS en W. VANDENBRUWAENE (eds.), *De zesde staatshervorming: instellingen, bevoegdheden en middelen*, Antwerpen, Intersentia, 2014, 999-1000.

⁵⁴⁵ Cf. *supra* randnummer 140.

165. De GGC verschilt als zodanig van de VGC en de COCOF. Naast een verordenende bevoegdheid als gedecentraliseerd bestuur werd haar ook een wetgevende (ordonnantiegevende) bevoegdheid werd toegewezen. Haar bevoegdheid voor de uitoefening van de inrichtende macht inzake culturele, onderwijs- en persoonsgebonden aangelegenheden van gemeenschappelijk belang voor de twee gemeenschappen oefent de GGC uit door middel van verordeningen. Maar haar bevoegdheid met betrekking tot bipersoonsgebonden aangelegenheden oefent zij uit aan de hand van ordonnanties. Enkel in die persoonsgebonden aangelegenheden heeft de GGC ordonnantiegevende bevoegdheid.⁵⁴⁶ Zowel de verordeningen als de ordonnanties worden uitgevoerd aan de hand van besluiten van het Verenigd College.

§4. De Brusselse normen

I. Regionale ordonnanties

166. Ordonnantie is de naam die aan de wetgevende akten van het BHG werd gegeven.⁵⁴⁷ Zij staan zoals de decreten op gelijke voet met de federale wet. Ze zijn ook zoals de decreten en de wetten onderworpen aan het advies van de afdeling wetgeving van de RvS. Die adviesverplichting geldt voor alle decreten, of ze nu afkomstig zijn van een gemeenschaps- of gewestparlement of van de COCOF, en voor alle ordonnanties, zowel die van het Brussels Hoofdstedelijk Parlement als die van de Verenigde Vergadering van de GGC.⁵⁴⁸

De naam ordonnantie, samen met het opnemen van de term *Hoofdstedelijk* in de benaming van het gewest, moest aantonen dat het Brussels Gewest net iets anders is dan de andere twee grote gewesten. Dit was een belangrijk punt voor de Vlamingen, die zich lange tijd verzetten tegen daadwerkelijke gewestvorming op het grondgebied van Brussel-Hoofdstad.⁵⁴⁹

167. Dat de ordonnanties op dezelfde voet staan als het decreet en de wet blijkt uit art. 7, 1^e lid BWBrI, dat zegt dat de ordonnantie de geldende wetsbepalingen kan opheffen, aanvullen, wijzigen of vervangen⁵⁵⁰. Deze hiërarchische gelijkheid moet wel genuanceerd worden. Ten eerste is op de ordonnanties een ruimere rechterlijke controle van toepassing. Naast de toetsingsbevoegdheid van het GwH op de conformiteit met Titel II en de artt. 170, 172 en 191 Gw. en de bevoegdheidsverdelende regels, waaraan de andere gemeenschappen en gewesten ook onderworpen zijn, vallen de ordonnanties onder de toetsingsbevoegdheid van elke rechter, of dat nu de gewone of de administratieve rechter is. Die toetsing gaat dan over andere Grondwetsartikelen dan degene die onder de bevoegdheid van het GwH ressorteren en over de bepalingen in de BWBrI, in zoverre het geen bevoegdheidsverdelende regels zijn. Als er een onbestaanbaarheid opgemerkt wordt, zal de rechter de ordonnantie buiten toepassing laten, het ligt niet in zijn bevoegdheid om de ordonnantie te vernietigen.⁵⁵¹ De verplichting tot het buiten toepassing laten geldt ook als er een strijdigheid is

⁵⁴⁶ GwH 24 mei 2012, nr. 67/2012, overweging B.7.5.

⁵⁴⁷ Art. 4, 1^e lid BWBrI.

⁵⁴⁸ Art. 2 gecoördineerde wetten op de raad van state van 12 januari 1973, BS 21 maart 1973, 3461.

⁵⁴⁹ J. VANDE LANOTTE, G. GOEDERTIER, Y. HAECK, J. GOOSSENS en T. DE PELSMAEKER, *Handboek Belgisch Publiekrecht, Deel II. Basiskenmerken van de Belgische staatsstructuur*, Brugge, Die Keure, 2015, 1276.

⁵⁵⁰ Vergelijk met art. 19, §2 BWHI.

⁵⁵¹ Art. 9 BWBrI.

met een verdragsbepaling met directe werking. Maar dat is zo voor alle wetskrachtige normen, wet, decreet en ordonnantie.

Althans, deze ruimere controle was een belangrijk verschil tussen de ordonnantie enerzijds en het decreet en de wet anderzijds. Het Hof van Cassatie heeft in 2011 een opzienbarend arrest betreffende dit principe gevelde. Cass. oordeelde, zij het niet expliciet, dat de gewone hoven en rechtbanken bevoegd zijn om wetskrachtige normen, in casu een Waals decreet, buiten toepassing te laten wanneer ze onbestaanbaar zijn met een hogere internrechtelijke norm, in casu de BWHI.⁵⁵² De gewone rechter zou dus ook decreten, niet enkel ordonnanties aan de bijzondere wetten, uitgezonderd de bevoegdheidsverdelende regels, moeten toetsen.⁵⁵³ Cass. baseert dit op de algemene rechtsbeginselen met grondwettelijke waarde van legaliteit en normenhiërarchie.⁵⁵⁴

Deze uitspraak is echter niet vrij gebleven van kritiek in de rechtsleer en werd tot op heden niet herhaald.

168. Daarnaast kan de uitvoering van een ordonnantie, of een besluit van de Brusselse Hoofdstedelijke regering, geschorst worden door een in Ministerraad overleg KB. Dit kan wel enkel wanneer het gaat om stedenbouw en ruimtelijke ordening of openbare werken en ervoer, de reden daarachter is de vrijwaring van de internationale rol en de hoofdstedelijke functie van Brussel.⁵⁵⁵ Dit is een vorm van administratief toezicht, uitgeoefende door de federale regering. Na het schorsingsbesluit heeft een samenwerkingscommissie, samengesteld uit zes federale ministers en 6 leden van de Brusselse Hoofdstedelijke regering⁵⁵⁶, zestig dagen om zich uit te spraken over de al dan niet handhaving van de schorsing. Wordt er geen overeenstemming bereikt, krijgt de Kamer zestig dagen om met een meerderheid in beide taalgroepen de geschorste ordonnantie of het geschorste besluit te vernietigen. Gebeurt dat niet, wordt de schorsing definitief opgeheven. Dit federaal toezicht is theoretisch en principiële zeer belangrijk. Het toont aan dat het BHG net iets minder autonoom is dan de andere deelstaten. In de praktijk echter werd de vernietigingsbevoegdheid sinds het aannemen van de BWBrI nooit uitgeoefend. Een meerderheid in beide taalgroepen is immers niet altijd evident.

De samenwerkingscommissie waarvan sprake heeft ook de functie van beraadslagingsorgaan tussen de federale staat en het BHG met betrekking tot initiatieven tot uitbouw en bevordering van de internationale rol en de hoofdstedelijke functie van Brussel.⁵⁵⁷

⁵⁵² Cass. 21 april 2011, AR C.08.0452.F., *Arr.Cass.* 2011, 1049. Zie S. FEYEN, "Het Hof van Cassatie en het Grondwettelijk Hof op weg naar een nieuw conflict?", *RW* 2011-2012, 1359 en 1380-1381.

⁵⁵³ J. VANDE LANOTTE, G. GOEDERTIER, Y. HAECK, J. GOOSSENS en T. DE PELSMAEKER, *Handboek Belgisch Publiekrecht, Deel II. Basiskenmerken van de Belgische staatsstructuur*, Brugge, Die Keure, 2015, 1281.

⁵⁵⁴ A. MAST, J. DUJARDIN, M. VAN DAMME en J. VANDE LANOTTE, *Overzicht van het Belgisch Administratief Recht*, Mechelen, Wolters Kluwer, 2014, 55.

⁵⁵⁵ Art. 45 BWBrI.

⁵⁵⁶ KB 14 juli 1989 tot vaststelling van het aantal leden van de samenwerkingscommissie opgericht bij de bijzondere wet van 12 januari 1989 met betrekking tot de Brusselse Instellingen, *BS* 19 juli 1989, 12627.

⁵⁵⁷ Art. 43 BWBrI. Om de maatregelen inzake ruimtelijke ordening, stedenbouw, vervoer en infrastructuur die daaruit voortvloeien te bekostigen, werd het Beliris-fonds opgericht. Dit fonds ziet haar middelen groeien ten gevolge van de zesde staatshervorming. Zie ook wet 19 juli 2012 houdende wijziging van de wet van 10 augustus 2001 tot oprichting van een Fonds ter financiering van de internationale rol en de hoofdstedelijke functie van Brussel en tot wijziging van de organieke wet van 27 december 1990 houdende oprichting van begrotingsfondsen, en van de organieke wet van 27 december 1990 tot oprichting van begrotingsfondsen, *BS* 22 augustus 2012, 49265.

169. Ten slotte kunnen ordonnanties niet authentiek worden uitgelegd, wat voor wetten en decreten wel mogelijk is.⁵⁵⁸ Volgens RIMANQUE is het niet inschrijven van deze bevoegdheid in de BWBrI echter waarschijnlijk een vergetelheid van de bijzondere wetgever en geen absolute ontkenning ervan.⁵⁵⁹ Desalniettemin wordt er van uitgegaan dat het BHG noch de GGC de bevoegdheid tot authentieke uitlegging hebben.

II. Bipersoonsgebonden ordonnanties

170. De drie aangehaalde kenmerken gelden voor ordonnanties die het Hoofdstedelijke Brusselse Gewest uitvaardigt. De ordonnanties van de GGC hebben een afwijkend karakter. Daarom worden ze ook "bipersoonsgebonden" of "communautaire" ordonnanties genoemd. De ordonnanties van het BHG krijgen in dat opzicht de naam "regionale" ordonnanties.⁵⁶⁰

Het eerste verschilpunt is dat de bipersoonsgebonden ordonnanties niet onderworpen zijn aan het administratief toezicht van de federale regering. Het ruimere rechterlijke toezicht is wel van toepassing.⁵⁶¹

Ten tweede moet de GGC haar ordonnanties aannemen met een meerderheid van de stemmen in elke taalgroep. Als die meerderheid niet gehaald wordt, vindt er een tweede stemming plaats, waarbij de volstreekte meerderheid van de stemmen in de Verenigde Vergadering en een derde van de stemmen in elke taalgroep voldoende is.⁵⁶² Elke partij die betrokken was bij deze regelgeving, in feite een anti-blokkeringsmaatregel om ervoor te zorgen dat de bescherming van Nederlandstaligen niet tot een wapen voor de oppositie zou worden, ging met die verminderde meerderheid akkoord. Ze waren ervan overtuigd dat het onmogelijk was dat een derde van de leden van de Nederlandse taalgroep akkoord zou gaan met voorstellen die tegen de belangen van de Vlamingen in zouden gaan.⁵⁶³

171. Omwille van de ordonnantiegevende bevoegdheid en het bezit van eigen organen durven sommigen, zoals VAN ORSHOVEN⁵⁶⁴ en VANDE LANOTTE, GOEDERTIER, HAECK, GOOSSENS en DE PELSMAEKER, hoewel die laatsten er de zinsnede *bijna* aan toevoegen⁵⁶⁵, de GGC een vierde autonome gemeenschap te noemen. UYTTENDAELE zegt dan weer dat, omwille van het beperkt karakter van de bevoegdheden en de structuur van de organen, we moeilijk kunnen spreken van een volwaardige vierde deelstaat⁵⁶⁶, een mening waar ik mij het best in kan vinden. VELAERS, VANPRAET, PEETERS en VANDENBRUWAENE noemen Brussel als geheel de vierde deelstaat.⁵⁶⁷ VELAERS zelf zegt dat Brussel zich

⁵⁵⁸ J. VANDE LANOTTE, G. GOEDERTIER, Y. HAECK, J. GOOSSENS en T. DE PELSMAEKER, *Handboek Belgisch Publiekrecht, Deel II. Basiskennmerken van de Belgische staatsstructuur*, Brugge, Die Keure, 2015, 1280-1281.

⁵⁵⁹ K. RIMANQUE, *De grondwet toegelicht, gewikt en gewogen*, Antwerpen-Oxford, Intersentia, 2005, 301.

⁵⁶⁰ P. VAN ORSHOVEN, "Brussel, Brabant en de minderheden" in A. ALEN en L.P. SUETENS (eds.), *Het federale België na de vierde staats Hervorming*, Brugge, Die Keure 1993, 232.

⁵⁶¹ Art. 69 BWBrI.

⁵⁶² Cf. randnummer 141.

⁵⁶³ B. SEUTIN, G. VAN HAEGENDOREN, F. INGELAERE en G. CLÉMER, "Lambermont: De staats hervorming van 2001. A. bronnenboek nieuwe bevoegdheden" in *De Bevoegdheidsverdeling in het Federale België*, Brugge, Die Keure, 2001, 276-277.

⁵⁶⁴ P. VAN ORSHOVEN, "Brussel anno 1989, een derde gewest, een enige agglomeratie, drie gemeenschapscommissies en... een vierde gemeenschap", *RW* 1989-90, 465.

⁵⁶⁵ J. VANDE LANOTTE, G. GOEDERTIER, Y. HAECK, J. GOOSSENS en T. DE PELSMAEKER, *Handboek Belgisch Publiekrecht, Deel II. Basiskennmerken van de Belgische staatsstructuur*, Brugge, Die Keure, 2015, 1291.

⁵⁶⁶ M. UYTTENDAELE, *Trente leçons de droit constitutionnel*, Brussel, Bruylant, 2014, 846.

⁵⁶⁷ J. VELAERS, J. VANPRAET, Y. PEETERS en W. VANDENBRUWAENE (eds.), *De zesde staats hervorming: instellingen, bevoegdheden en middelen*, Antwerpen, Intersentia, 2014, viii.

meer en meer tot een vierde gemeenschap ontwikkelt⁵⁶⁸, wat volgens mij in de denkwijze van UYTTENDAELE en van mezelf past. Het is een ontwikkeling, nog geen afgerond proces. Door het toewijzen van nieuwe bevoegdheden en extra middelen heeft de zesde staatshervorming de GGC wel weer een stap dicht bij het afronden van dat proces geplaatst.⁵⁶⁹

172. We zagen al dat de COCOF in bepaalde aangelegenheden decreterende bevoegdheid heeft. In andere gevallen werkt de COCOF als gedecentraliseerd bestuur met verordeningen en besluiten, zoals de VGC dat altijd doet. Deze verordeningen hebben voorrang op de gemeentelijke verordeningen⁵⁷⁰ en worden drievoudig gecontroleerd. Via administratief toezicht bij de hogere overheid, bij de RvS via een annulatieberoep en bij de gewone rechter via de exceptie van onwettigheid.⁵⁷¹ De verordeningen van de VGC en de COCOF hebben, zoals de verordeningen van de GGC, geen kracht van wet, het zijn normen die zij aannemen in hun hoedanigheid van ondergeschikt bestuur, van verlengstuk van de gemeenschappen op het grondgebied van Brussel. De VGC en de COCOF zijn weliswaar bevoegd voor de uitoefening van de inrichtende macht inzake culturele, onderwijs- en persoonsgebonden aangelegenheden en voor de uitoefening van bevoegdheden die het Vlaams Parlement of het Parlement van de Franse Gemeenschap hen opdraagt, maar de bevoegdheid om wetskrachtige normen aan te nemen in die materies komt nog steeds aan de gemeenschappen toe.

173. Al het bovenstaande geeft weer welke principes de bevoegdheidsuitoefening overschaduwen. Nu bekijken we bevoegdheid per bevoegdheid hoe de uitoefening ervan in Brussel-Hoofdstad verloopt. We starten met de oudste.

§5. Culturele aangelegenheden

I. De 18 rubrieken

1. De bescherming en de luister van de taal en de aanmoediging van de vorming van navorsers

174. Een essentieel punt van de taal is de spelling en de spraakkunst. Enkel de gemeenschap kan de taal van haar taalgebied regelen. Die regels hebben kracht van wet in het eigen taalgebied en t.a.v. de unicommunautaire instellingen in Brussel. Voor fysieke personen en bicommunautaire instellingen is die kracht van wet er niet maar door de aard van een spellingvoorschrift verkrijgt het toch enigszins een afdwingbaar karakter. Wie het niet volgt schrijft immers fout.⁵⁷²

⁵⁶⁸ J. VELAERS, "Brussel in de zesde staatshervorming" in J. VELAERS, J. VANPRAET, Y. PEETERS en W. VANDENBRUWAENE (eds.), *De zesde staatshervorming: instellingen, bevoegdheden en middelen*, Antwerpen, Intersentia, 2014, 965. 15 jaar geleden noemde hij de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie echter al een kleine, vierde Gemeenschap, zie J. VELAERS, "Vlaanderen laat Brussel niet los: de Vlaamse invulling van de gemeenschapsautonomie in het tweetalig gebied Brussel-Hoofdstad" in E. WITTE, A. ALEN, H. DUMONT en R. ERGEC, *Het statuut van Brussel*, Brussel, De Boeck & Larquier, 1999, 620.

⁵⁶⁹ De nieuwe verantwoordelijkheden van de GGC zijn goed voor een vertienvoudiging van de middelen van de GGC. Zij beschikken nu over 1 miljard euro. Zie J. LIEVENS, "Brussel volgens de Zesde Staatshervorming: formidable of fort minable?" in A. ALEN, B. DALLE, K. MUYLLE, W. PAS, J. VAN NIEUWENHOVE en W. VERRIJDT (eds.), *Het federale België na de Zesde Staatshervorming*, Brugge, Die Keure, 2014, 293.

⁵⁷⁰ Art. 119 Nieuwe Gemeentewet 24 juni 1988, BS 3 september 1988, 12482.

⁵⁷¹ J. VANDE LANOTTE, G. GOEDERTIER, Y. HAECK, J. GOOSSENS en T. DE PELSMAEKER, *Handboek Belgisch Publiekrecht, Deel I. Inleiding tot het Belgisch Publiek Recht*, Brugge, Die Keure, 2014, 147.

⁵⁷² M. ELST en G. VAN DER BIESEN, *Cultuur, jeugd, sport en toerisme* in G. VAN HAEGENDOREN en B. SEUTIN (eds.), *De Bevoegdheidsverdeling in het Federale België*, Brugge, Die Keure, 2011, 56.

175. De aanmoediging van de vorming van navorsers wordt zoals gezegd niet meer gebruikt als bevoegdheidsgrondslag. M.i. zou de federale overheid zich hier wel op kunnen beroepen als zij dat wenst, de toelagen en studiebeurzen kunnen zich immers richten op individuen.

2. De schone kunsten

176. Dit is een van de aangelegenheden die aan het BHG werd toegewezen in het kader van art. 135bis Gw. Het BHG kan wel enkel handelen wanneer het gaat om maatregelen m.b.t. schone kunsten als die van gewestelijk belang zijn. We wezen er al op dat het niet vanzelfsprekend zal zijn te bepalen wanneer iets van gewestelijk, dan wel nationaal, lokaal of internationaal belang is. Voor het overige volgt deze rubriek de klassieke bevoegdheidsverdeling. De gemeenschappen zijn bevoegd voor unicommunautaire instellingen, de federale overheid voor bicommunautaire instellingen en personen.

3. Cultureel patrimonium, musea en wetenschappelijk-culturele instellingen

177. Wat deze rubriek betreft moet er gewezen worden op een aantal nationale wetenschappelijke instellingen, meestal gelegen te Brussel, die een federale bevoegdheid gebleven zijn. Bijvoorbeeld de Koninklijke Bibliotheek van België, het zou onlogisch zijn om deze te splitsen per gemeenschap.⁵⁷³ Andere voorbeelden zijn het Algemeen Rijksarchief, de Koninklijke Musea voor Kunst en Geschiedenis, het Koninklijk Meteorologisch Instituut en de Koninklijke Sterrenwacht van België.⁵⁷⁴ Deze wetenschappelijke instellingen behoren tot de bevoegdheid van de federale overheid op grond van hun bevoegdheid in het wetenschappelijk onderzoek. Hoewel ze beide in art. 6bis, §2, 4° BWHI aan de federale overheid worden voorbehouden, moeten de federale wetenschappelijke instellingen onderscheiden worden van de federale culturele instellingen.

De aanleiding tot het toewijzen van bepaalde biculturele aangelegenheden aan het BHG was dat de federale overheid buiten de federale culturele en wetenschappelijke instellingen zo goed als geen aandacht besteedde aan de biculturele aangelegenheden in Brussel.⁵⁷⁵ Het BHG kan nu m.b.t. deze rubriek handelen wanneer het gaat om zaken van gewestelijk belang.

178. Aangaande het cultureel patrimonium zagen we dat de gemeenschappen onder meer subsidies toekennen aan de eigenaar van roerend erfgoed. Dit kan uiteraard niet door de gemeenschappen gebeuren in Brussel-Hoofdstad ten aanzien van particulieren. Daarvoor is de federale overheid residuair bevoegd.⁵⁷⁶

⁵⁷³ *Parl.St.* Kamer 1979-80, nr. 627/10, 38; M. ELST en G. VAN DER BIESEN, *Cultuur, jeugd, sport en toerisme* in G. VAN HAEGENDOREN en B. SEUTIN (eds.), *De Bevoegdheidsverdeling in het Federale België*, Brugge, Die Keure, 2011, 169-170.

⁵⁷⁴ Verder zijn er ook nog het Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium, het Studie- en Documentatiecentrum Oorlog en Hedendaagse Maatschappij, het Belgische Instituut voor Ruimte-aeronomie, de Koninklijke Musea voor Schone Kunsten van België, het Koninklijk Museum voor Midden Afrika en het Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen. Zie art. 1 KB 30 oktober 1996 tot aanwijzing van de federale wetenschappelijke instellingen, *BS* 7 december 1996, 30714.

⁵⁷⁵ J. VELAERS, "Brussel in de zesde staatshervorming" in J. VELAERS, J. VANPRAET, Y. PEETERS en W. VANDENBRUWAENE (eds.), *De zesde staatshervorming: instellingen, bevoegdheden en middelen*, Antwerpen, Intersentia, 2014, 996-997.

⁵⁷⁶ M. ELST en G. VAN DER BIESEN, *Cultuur, jeugd, sport en toerisme* in G. VAN HAEGENDOREN en B. SEUTIN (eds.), *De Bevoegdheidsverdeling in het Federale België*, Brugge, Die Keure, 2011, 164.

4. De bibliotheken en discotheken

179. In Brussel-Hoofdstad kunnen de gemeenten niet door de gemeenschappen verplicht worden om een openbare bibliotheek op te richten, aangezien het geen instellingen zijn die beschouwd kunnen worden als te behoren tot de ene of de andere gemeenschap. De gemeenten kunnen wel vrijwillig activiteiten ontwikkelen die zich richten tot de ene of de andere gemeenschap. De decreetgever kan hier een subsidieregeling voor uitwerken. De Vlaamse en de Franse Gemeenschap kunnen ook hun respectievelijke gemeenschapscommissie laten optreden als inrichtende macht om zo een eigen bibliotheekbeleid te ontwikkelen, ten aanzien van unicommunautaire bibliotheekinstellingen.⁵⁷⁷

5. De audiovisuele en auditieve mediadiensten en de hulp aan de geschreven pers

180. In Brussel behoren de audiovisuele en auditieve mediadiensten tot de bevoegdheid van de federale overheid.⁵⁷⁸ Dat is ook zo voor de kabeldistributiemaatschappijen die programma's in de twee talen aanbieden, zij worden beschouwd als biculturele instellingen.⁵⁷⁹

De hulp aan de geschreven pers betreft maatregelen ten gunste van natuurlijke of rechtspersonen die niet beschouwd kunnen worden als instellingen. Zij vallen onder de bevoegdheid van de federale overheid.

6. Het jeugdbeleid en de permanente opvoeding en culturele animatie

181. Aangezien het jeugdbeleid voornamelijk betrekking heeft op de subsidiëring van verenigingen zal de uni- of bicommunautaire aard van die vereniging bepalen of de gemeenschappen of de federale overheid bevoegd zijn. De vrijwillige burgerdienst richt zich rechtstreeks tot personen en komt dus toe aan de federale overheid. De permanente opvoeding en de culturele animatie zullen meestal via instellingen verlopen. Ook hier is het uni- of bicommunautair karakter bepalend.

7. De sport en de vrijetijdsbesteding

182. Een specifiek aspect van de aangelegenheid sport, namelijk de financiering van de gemeentelijke sportinfrastructuur, werd toegewezen aan het BHG.⁵⁸⁰ De inhoud daarvan is echter niet geheel duidelijk. De gemeenschappen blijven immers bevoegd voor lokale sportinfrastructuur. Het onderscheid tussen lokaal en gemeentelijk is niet voldoende duidelijk. Brussel-Hoofdstad is 1 van de 19 Brusselse gemeenten. Gemeentelijke infrastructuur zou daar wel eens vrij grootschalig kunnen uitvallen. De BHG kan in deze nieuwe bevoegdheden middelen overdragen aan de VGC en de COCOF, a.d.h.v. een 20/80 verdeelsleutel. Dat kan ook voor de financiering van beroepsopleidingen en sportopleidingen.⁵⁸¹ De COCOF heeft de bevoegdheid over de gemeentelijke,

⁵⁷⁷ Art. 64, §1 BWBrI. ; M. ELST en G. VAN DER BIESEN, *Cultuur, jeugd, sport en toerisme* in G. VAN HAEGENDOREN en B. SEUTIN (eds.), *De Bevoegdheidsverdeling in het Federale België*, Brugge, Die Keure, 2011, 190-191.

⁵⁷⁸ Art. 4bis BWBrI *a contrario*.

⁵⁷⁹ J. THEUNIS, "De bevoegdheidsoverdrachten inzake media" in A. ALEN, B. DALLE, K. MUYLLE, W. PAS, J. VAN NIEUWENHOVE en W. VERRIJDT (eds.), *Het federale België na de Zesde Staatshervorming*, Brugge, Die Keure, 2014, 542-543.

⁵⁸⁰ Dat ze deze bevoegdheid daarvoor niet hadden, heeft hen niet tegen gehouden om toch bepaalde maatregelen te nemen in deze materie. Bv. bijdragen in de kosten van het bouwen van zwembaden. Zie J.-P. NASSAUX, "Les aspects bruxellois de l'accord de réformes institutionnelles du 11 octobre 2011", *Courrier hebdomadaire du CRISP* 2012, 21-23.

⁵⁸¹ GwH 29 januari 2014, nr. 13/2014, overweging B.19 en B.24.

provinciale, intergemeentelijke en privé-infrastructuren van de Franse Gemeenschap overgenomen wat de lichamelijke opvoeding, de sport en het openluchtlevens betreft.

Er zijn ook een heel aantal nationale sportfederaties met zetel in Brussel. Dit zijn biculturele instellingen, de gemeenschappen kunnen hen geen verplichtingen opleggen.⁵⁸² Instellingen die actief zijn in de aangelegenheid sport zullen over het algemeen slechts zelden als unicommunautair beschouwd kunnen worden.⁵⁸³

183. De rubriek vrijetijdsbesteding geeft niet veel aanleiding tot regelgeving. Het is onder andere mogelijk instellingen op te richten en toelagen te bepalen. Die toelagen richten zich op personen en vallen dus onder de bevoegdheid van de federale overheid. Voor de instellingen is hun uni- of bicommunautair karakter bepalend.

8. De voorschoolse vorming in de peutersuizen, de post- en parascolaire vorming, de artistieke vorming, de intellectuele, morele en sociale vorming, de sociale promotie en de beroepsomscholing en -bijscholing

184. Al deze variaties van vorming volgen de klassieke bevoegdheidsverdeling. Wanneer de vorming gegeven wordt door unicommunautaire instellingen zijn de gemeenschappen bevoegd. In het geval van bicommunautaire instellingen is de federale overheid bevoegd. De sociale promotie en de beroepsomscholing en -bijscholing werden overgedragen aan de COCOF. Met betrekking tot de beroepsomscholing en -bijscholing moet er op gewezen worden dat het BHG een eigen bevoegdheid kreeg om een specifieke Brusselse beroepsopleiding te organiseren.⁵⁸⁴

9. De stelsels van alternerend leren

185. In Brussel zullen de gemeenschappen slechts bevoegd voor de stelsels van alternerend leren als de instelling die onderwijs of opleiding verstrekt uitsluitend tot de ene of de andere gemeenschap behoort. Enkel wanneer het gaat om alternerend onderwijs is de Franse Gemeenschap bevoegd, voor andere vormen van alternerend leren ligt de bevoegdheid bij de COCOF. Voor bicommunautaire instellingen is de federale overheid bevoegd.⁵⁸⁵

II. Bijkomende bevoegdheid

186. Naast hun bevoegdheid tot de 18 rubrieken hierboven hebben De Vlaamse en de Franse Gemeenschap ook de bevoegdheid om Brussel te promoten op nationaal en internationaal niveau⁵⁸⁶ en om de toeristische infrastructuur te financieren in Brussel-Hoofdstad.⁵⁸⁷ Dat lijkt nogal vreemd

⁵⁸² J. VELAERS, *De Grondwet en de Raad van State Afdeling wetgeving, vijftig jaar adviezen aan wetgevende vergaderingen, in het licht van de rechtspraak van het Arbitragehof*, Antwerpen, Maklu, 1999, 411.

⁵⁸³ M. ELST en G. VAN DER BIESEN, *Cultuur, jeugd, sport en toerisme* in G. VAN HAEGENDOREN en B. SEUTIN (eds.), *De Bevoegdheidsverdeling in het Federale België*, Brugge, Die Keure, 2011, 276.

⁵⁸⁴ Art. 4bis, 2° BWBrI. Hierdoor krijgt Actiris, de Brusselse gewestelijke dienst naast de bevoegd voor arbeidsbemiddeling, nu ook de bevoegdheid voor beroepsopleidingen. Zoals in Vlaanderen de VDAB (Vlaamse dienst voor arbeidsbemiddeling en beroepsopleiding) voorheen al voor beide bevoegd was. Deze twee elementen op elkaar afstemmen was de reden voor de toewijzing van deze bevoegdheid.

⁵⁸⁵ N. VAN LEUVEN, "De bevoegdheidsverdrachten inzake arbeidsmarkt en tewerkstelling" in A. ALEN, B. DALLE, K. MUYLLE, W. PAS, J. VAN NIEUWENHOVE en W. VERRIJDT (eds.), *Het federale België na de Zesde Staatshervorming*, Brugge, Die Keure, 2014, 389; J. VANPRAET, "De bevoegdheidsverdeling in het arbeidsmarktbeleid" in J. VELAERS, J. VANPRAET, Y. PEETERS en W. VANDENBRUWAENE (eds.), *De zesde staatshervorming: instellingen, bevoegdheden en middelen*, Antwerpen, Intersentia, 2014, 608.

⁵⁸⁶ Art. 4bis BWHI.

⁵⁸⁷ Art. 6sexies BWHI.

aangezien toerisme uit de lijst van de gemeenschapsbevoegdheden werd gehaald om het BHG toe te laten een eigen toeristisch beleid te voeren. Voor de bevoegdheid tot financiering werd een nieuw artikel voorzien, art. 6sexies BWHI, om duidelijk te maken dat het niet gaat om een culturele gemeenschapsaangelegenheid als bedoeld in art. 127, §1, 1° Gw. maar om een accessoire bevoegdheid bij die culturele bevoegdheden. Zo wilde de bijzondere wetgever ervoor zorgen dat het niet zo leek dat hij een gewestbevoegdheid, want het toerisme en de subsidiering van de toeristische infrastructuur komen aan de gewesten toe, aan de gemeenschappen heeft toegewezen. De financiering van de toeristische infrastructuur bestempelen als gemeenschapsaangelegenheid zou er aan de andere kant ook voor zorgen dat art. 39 Gw. in beginsel verbiedt om die bevoegdheid aan gewestelijke organen toe te wijzen. De bevoegdheid om Brussel te promoten komt ook toe aan het BHG en de GGC, en aan de federale overheid.⁵⁸⁸

§6. Onderwijs

187. In randnummer 157 maakten we de bedenking dat, hoewel gemeentelijke instellingen eentalig opgericht kunnen worden, het in veel gevallen niet mogelijk zal zijn om de activiteiten van een culturele instelling toe te rekenen aan uitsluitend de ene of de andere gemeenschap. Dit betekent echter niet dat het niet voorkomt. Vooral m.b.t. onderwijsinstellingen zal deze hypothese zich regelmatig stellen.

Nogmaals, een eentalig taalstelsel op poten zetten is enkel mogelijk in culturele en onderwijsaangelegenheden.⁵⁸⁹ Wanneer de gemeenten vrijwillig eentalige culturele of onderwijsinstelling installeren, kunnen de gemeenschappen in hun decreten in beginsel rechten toekennen en verplichtingen opleggen aan die gemeenten. In persoonsgebonden aangelegenheden kan een gemeenschapsdecreet dat niet.

188. Naast de gemeentelijke instellingen zijn de Vlaamse en de Franse Gemeenschap bevoegd voor de overige unicommunautaire instellingen. Het beleid betreffende deze unicommunautaire onderwijsinstellingen kunnen zij laten uitvoeren door de VGC en de COCOF. Omdat er zich inzake onderwijs en kinderopvang grote uitdagingen stellen in Brussel gezien de demografische groei, worden de financiële middelen die de twee gemeenschapscommissies ontvangen van de federale overheid stevig verhoogd.⁵⁹⁰

189. De gemeenschappen zijn niet bevoegd voor de bicommunautaire instellingen of individuele personen. We zagen reeds dat een persoon soms toch als instelling beschouwd kan worden, namelijk als deze persoon een bepaalde organisatie van bestendige aard vertoont. Het GwH heeft geoordeeld dat kinderen die huisonderwijs volgen niet als instelling beschouwd kunnen worden.⁵⁹¹ Deze

⁵⁸⁸ Art. 4, derde lid BWBrI en art. 63, laatste lid BWBrI; J. LIEVENS, "Brussel volgens de Zesde Staatshervorming: formidable of fort minable?" in A. ALEN, B. DALLE, K. MUYLLE, W. PAS, J. VAN NIEUWENHOVE en W. VERRIJDT (eds.), *Het federale België na de Zesde Staatshervorming*, Brugge, Die Keure, 2014, 281.

⁵⁸⁹ Art. 22 Gecoördineerde wetten op het gebruik van de talen in bestuurszaken, KB 18 juli 1966 houdende coördinatie van de wetten op het gebruik van de talen in bestuurszaken, *BS* 2 augustus 1966, 7798.

⁵⁹⁰ Tot 40 miljoen euro in 2015, zie art. 5 bijzondere wet 19 juli 2012 houdende een correcte financiering van de Brusselse Instellingen, *BS* 22 augustus 2012, 49268. Een andere optie was dat het BHG financiële middelen zou overdragen aan de hand van de 20/80 verdeelsleutel, zoals ze dat kan met betrekking tot financiering van sportieve opleidingen, beroepsopleidingen en sportinfrastructuur, zie randnummer 182. Dit kan dan op grond van art. 178 Gw. en art. 83bis BWBrI.

⁵⁹¹ GwH 9 juli 2009, nr. 107/2009, overweging B.9.2.

aangelegenheid valt dus voor kinderen die gedomicilieerd zijn in Brussel-Hoofdstad onder de residuaire bevoegdheid van de federale overheid, zoals de andere natuurlijke personen en de biculturele instellingen. Maar haar bevoegdheid om toezicht uit te oefenen op dat thuisonderwijs oefent de federale overheid niet uit.⁵⁹² De federale overheid is ook bevoegd om tweetalige scholen op te richten of te subsidiëren. De afwezigheid van zo'n scholen toont aan dat de federale overheid ook de bi-onderwijs bevoegdheid niet uitoefent.⁵⁹³ Niettemin heeft ook de GGC de bevoegdheid als inrichtende macht op te treden in zaken van gemeenschappelijk belang, maar ook zij laat na op te treden.⁵⁹⁴

§7. De persoonsgebonden aangelegenheden

I. Het gezondheidsbeleid

190. De toevoegingen aan de gemeenschapsbevoegdheden tijdens de zesde staatshervorming waren het talrijkst in deze categorie. Maar die bevoegdheidsoverdracht gebeurde zonder in de wet op te nemen hoe de uitoefening ervan in Brussel zou verlopen. Enkel bij de gezinsbijslagen heeft men dat gedaan, zie *infra*. De handelswijze die men gevolgd heeft bij de gezinsbijslag, namelijk art. 128, §2 Gw. dat toelaat dat de bijzondere wetgever afwijkt van de bevoegdheid van de gemeenschappen t.a.v. unicommunautaire instellingen, is de enige manier om aangelegenheden voor te behouden aan de GGC. Bij de bevoegdheidsoverdrachten inzake gezondheidsbeleid is er enkel bij de voorbereiding van de bijzondere wet aangegeven welke bevoegdheidsverdeling men voor ogen had.⁵⁹⁵ Er werd daarbij uitgegaan van de manier waarop de federale overheid tot dan toe die bevoegdheden uitoefende. Wanneer de uitoefening van de aangelegenheid gebeurde door maatregelen die zich rechtstreeks op de fysieke personen richtten, zou de GGC hiervoor bevoegd moeten zijn. Wanneer er niet via het toekennen van individuele rechten en het opleggen van verplichtingen aan fysieke personen maar via instellingen werd gewerkt, zouden de Vlaamse Gemeenschap, de Franse Gemeenschap en de GGC bevoegd zijn. Dat de bevoegdheidsuitoefening vroeger zo verliep, wilt echter niet zeggen dat dat de enige manier is. De parlementaire voorbereiding kan dus niet stellen dat een bepaalde bevoegdheid exclusief voor de GGC voorbehouden zal zijn.⁵⁹⁶ Ook betreffende de bijstand aan personen wou men bepaalde zaken voorbehouden aan de GGC. Het is wel zo dat de aangelegenheden in de categorie bijstand aan personen zich vaker enkel tot ofwel de individuele weg of de weg via de instellingen zullen lenen.

⁵⁹² W. PAS, "De dubbele gelaagdheid van het Belgische federalisme: *quo vadis?*" in P. POPELIER, D. SINARDET, J. VELAERS en B. CANTILLON (eds.), *België, quo vadis? Waarheen na de zesde staatshervorming*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 125.

⁵⁹³ H. DUMONT en L. VANCRAYEBECK, "L'exercice des compétences communautaires à Bruxelles", *CDPK* 2008, 253.

⁵⁹⁴ W. PAS, "Federalisme met gemeenschappen én gewesten: een tussenstand van moeilijkheden, mogelijkheden en voorstellen", *TBP* 2011, 493.

⁵⁹⁵ *Parl.St.* Senaat 2012-13, nr. 5-2232/1, 7-8. In heel titel I zal het over deze pagina's van het voorstel tot bijzondere wet gaan wanneer er verwezen wordt naar de indieners van het voorstel tot bijzondere wet m.b.t. de zesde staatshervorming.

⁵⁹⁶ Adv.RvS 27 augustus 2013, *Parl.St.* Senaat 2012-13, 2232/3, 17; J. VELAERS, "Brussel in de zesde staatshervorming" in J. VELAERS, J. VANPRAET, Y. PEETERS en W. VANDENBRUWAENE (eds.), *De zesde staatshervorming: instellingen, bevoegdheden en middelen*, Antwerpen, Intersentia, 2014, 1009-1010.

1. Zorgverstrekkingen in en buiten de verplegingsinrichtingen en verstrekkingen van geestelijke gezondheidszorg

191. Met betrekking tot deze rubrieken hebben de indieners van het voorstel tot bijzondere wet m.b.t. de zesde staatshervorming niet resoluut voor de GGC gekozen. Ze hebben daarentegen willen aantonen dat deze aangelegenheden altijd via de weg van een unicommunautaire of een bipersoonsgebonden instelling zullen verlopen. De ziekenhuisinfrastructuur en de investeringskosten in zwaar medisch materiaal worden expliciet genoemd. En ook voor de psychiatrische verzorgingstehuizen, de initiatieven beschut wonen en overlegplatforms geestelijke gezondheidszorg wordt die bedenking gemaakt.

2. Oudereninstellingen en geïsoleerde diensten voor behandeling en revalidatie

192. Wat de rust- en verzorgingstehuizen, de rustoorden voor bejaarden, de centra voor dagverzorging en de centra voor kortverblijf heeft men voor dezelfde weg als in de rubrieken hierboven gekozen. De indieners van het voorstel tot bijzondere wet m.b.t. de zesde staatshervorming wilden aangeven dat deze aangelegenheden steeds via instellingen uitgeoefend zullen worden. Aangezien de denkwijze over de uitoefening van deze bevoegdheden nog niet gewijzigd werd, volgt deze aangelegenheid de bevoegdheidsverdeling betreffende unicommunautaire en bipersoonsgebonden instellingen.

Dat geldt ook voor de geïsoleerde G- en Sp-diensten.

3. Long term care revalidatie en eerstelijnsgezondheidszorg(-beroepen)

193. De revalidatieovereenkomsten die worden overgedragen worden ook bestempeld als aangelegenheden die altijd via instellingen worden uitgeoefend.

De GDT, de preventieacties door tandartsen en de palliatieve samenwerkingsverbanden en de palliatieve multidisciplinaire teams worden ook op de weg van de instellingen geplaatst

194. Verder wordt er bij de rubriek van de gezondheidszorgberoepen van de eerste lijn wordt een vreemde gedachtenkronkel gemaakt. Het Impulsefonds wordt bestempeld als een bevoegdheid die uitsluitend aan de GGC zal toekomen. Nochtans dient dit fonds tot financiering van de huisartsenkringen. En net van die huisartsenkringen wordt aangegeven dat het unicommunautaire instellingen kunnen zijn die onder de bevoegdheid van de Vlaamse of de COCOF vallen.⁵⁹⁷ Dit toont aan dat er soms al te haastig voor gekozen werd om zonder meer een bepaalde aangelegenheid onder de bevoegdheid van de GGC te plaatsen.⁵⁹⁸

4. De gezondheidszorgberoepen en de preventieve gezondheidszorg

195. De gemeenschappen moeten bij het uitoefenen van hun bevoegdheid tot erkenning en contingentering van de gezondheidszorgberoepen rekening houden met de globale aantallen die de federale overheid per gemeenschap vast stelt. Maar het is niet duidelijk of daarmee naast de

⁵⁹⁷ De Franse Gemeenschap heeft de bevoegdheid inzake gezondheidszorgberoepen immers overgedragen.

⁵⁹⁸ J. VAN NIEUWENHOVE, "De bevoegdheidsoverdrachten inzake gezondheidszorg" in A. ALEN, B. DALLE, K. MUYLLE, W. PAS, J. VAN NIEUWENHOVE en W. VERRIJDT (eds.), *Het federale België na de Zesde Staatshervorming*, Brugge, Die Keure, 2014, 405-406.

gemeenschappen ook de GGC wordt bedoeld. Deze rubriek lijkt immers betrekking te hebben op personen, waardoor in beginsel enkel de GGC bevoegd zou zijn. Anderzijds zagen we reeds dat een persoon soms ook als instelling beschouwd kan worden. In dat opzicht kan deze bevoegdheid als een bevoegdheid t.a.v. unicommunautaire instellingen beschouwd worden. Hoewel de RvS om verduidelijking vroeg, slaagde staatssecretaris Verherstraeten er niet in eenduidigheid te verschaffen.⁵⁹⁹

196. Wat betreft de preventieve gezondheidszorg, heeft men zowel de individuele weg als de weg van de instellingen bewandeld. De consultaties voor tabaksontwenning worden aangestipt als enkel te behoren tot de bevoegdheid van de GGC. Van andere initiatieven, zoals vaccinatie- en screeningcampagnes aangeduid wordt gezegd dat ze tot de Vlaamse Gemeenschap, de Franse Gemeenschap en de GGC behoren, afhankelijk van het uni- of bicommunautair karakter van de instelling. Wanneer het gaat om preventieve gezondheidszorg die bestemd is voor andere personen dan zuigelingen, kinderen, leerlingen en studenten is de COCOF bevoegd voor unicommunautaire instellingen. De COCOF heeft ook de andere rubrieken hierboven overgenomen van de Franse Gemeenschap. De Franse Gemeenschap is enkel nog bevoegd voor de universitaire ziekenhuizen en de revalidatieovereenkomsten die met die ziekenhuizen worden gesloten, voor de sportmedische keuring en voor de twee rubrieken in deze titel, de net aangehaalde bemerking uitgezonderd.⁶⁰⁰

II. De bijstand aan personen

1. Het gezinsbeleid en het beleid inzake maatschappelijk welzijn

197. De bijstand en hulpverlening in het kader van het gezinsbeleid kan zoals vermeld gebeuren via verenigingen en instellingen. Hun organisatie zal bepalen of zij unicommunautair of bipersoonsgebonden zijn en dus onder de bevoegdheid van de gemeenschappen of van de GGC vallen. De Vlaamse Gemeenschap en de COCOF (want deze bevoegdheid werd overgedragen, met uitzondering van de opdrachten van de ONE)⁶⁰¹ kunnen op basis van deze bevoegdheid verscheidene gezinsondersteunende maatregelen nemen, ook in Brussel. Dat moet dan wel via unicommunautaire instellingen waartoe de Brusselaars zich vrijwillig kunnen wenden.

De exclusieve toewijzing van de gezinsbijslagen aan de GGC heeft er wel voor gezorgd dat de gemeenschappen geen stelsel van uitkeringen op poten kan zetten dat van dezelfde aard is als de gezinsbijslagen.⁶⁰²

⁵⁹⁹ Verslag namens de commissie voor de institutionele aangelegenheden, *Parl.St.* Senaat 2013-14, nr. 5-2232/5, 246-247; J. VELAERS, "Brussel in de zesde staatshervorming" in J. VELAERS, J. VANPRAET, Y. PEETERS en W. VANDENBRUWAENE (eds.), *De zesde staatshervorming: instellingen, bevoegdheden en middelen*, Antwerpen, Intersentia, 2014, 1010 en J. VAN NIEUWENHOVE, "De bevoegdheidsoverdrachten inzake gezondheidszorg" in A. ALEN, B. DALLE, K. MUYLLE, W. PAS, J. VAN NIEUWENHOVE en W. VERRIJDT (eds.), *Het federale België na de Zesde Staatshervorming*, Brugge, Die Keure, 2014, 408.

⁶⁰⁰ De Franse Gemeenschap heeft ook haar bevoegdheid t.a.v. de Académie Royale de médecine de Belgique, de Société scientifique de médecine générale en de Office de la Naissance et de l'Enfance (ONE) behouden. Zie art. 3 Bijz. Decr.Fr. 3 april 2014 betreffende de bevoegdheden van de Franse Gemeenschap waarvan de uitoefening naar het Waalse Gewest en de Franse Gemeenschapscommissie wordt overgedragen, *BS* 25 juni 2014, 47867.

⁶⁰¹ Zie art. 2 Decr.Fr. 17 juli 2002 houdende hervorming van de " Office de la Naissance et de l'Enfance ", afgekort " ONE ", *BS* 2 augustus 2002, 33910.

⁶⁰² Zie randnummer 117 voor de aard van de gezinsbijslagen.

198. Ten tweede zijn de gemeenschappen bevoegd voor het beleid inzake maatschappelijk welzijn. De Franse Gemeenschap heeft die bevoegdheid overgedragen aan de COCOF. Tot die bevoegdheid behoort de organieke OCMW-wetgeving. Maar aangezien de OCMW verplicht tweetalig zijn ingericht, vallen zij onder de bevoegdheid van de GGC inzake bipersoonsgebonden instellingen.

199. Een goede illustratie van de bevoegdheidsverdeling inzake bijstand aan personen is de Vlaamse zorgverzekering⁶⁰³. De Vlaamse overheid heeft bij het instellen van deze extra uitkering de inwoners van het Nederlands taalgebied verplicht om zich aan te sluiten bij een zorgkas. Wat de inwoners van het tweetalig gebied Brussel-Hoofdstad betreft kon de Vlaamse overheid dit niet. Voor hen kon er enkel in een systeem van vrijwilligheid voorzien worden.⁶⁰⁴ Zie hier een toepassing van het beginsel dat de gemeenschappen de fysieke Brusselaars enkel kunnen bereiken via instellingen waartoe die personen zich vrijwillig kunnen wenden. Daarnaast is de zorgverzekering ook een voorbeeld van de bevoegdheidsbeperkende werking van de economische en monetaire unie. De financiering van de zorgverzekering kon immers niet gebeuren door bijdragen op inkomsten uit arbeid. Dergelijke bijdragen zouden namelijk een invloed hebben op productiekost en prijspeil en zou zo de economische unie raken.⁶⁰⁵ De Vlaamse zorgverzekering geeft ook weer welke invloed het recht van de Europese Unie soms heeft. Het GwH was genoodzaakt om de exclusieve territoriale bevoegdheidsverdeling in België te relativiseren. Dit omdat het Hof van Justitie van de Europese Unie oordeelde dat de niet-toepasselijkheid van de Vlaamse zorgverzekering op personen die in de Vlaamse Gemeenschap (of in Brussel) werken maar erbuiten wonen, een belemmering van het vrij verkeer van werknemers is. Daardoor moest de Vlaamse Gemeenschap het toepassingsgebied van haar zorgverzekering uitbreiden naar inwoners van andere EU-lidstaten maar ook naar inwoners van het Franse en het Duitse taalgebied die gebruik hebben gemaakt van hun recht op vrij verkeer.⁶⁰⁶

2. Het beleid inzake inwijkelingen en inzake mindervaliden

200. Het onthaal en de integratie van inwijkelingen werd overgedragen aan de COCOF. In het kader van die bevoegdheid subsidieert de COCOF projecten voor Integratie en Samenleving op gemeentelijk niveau, via de dienst Sociale Integratie en Inschakeling in het Arbeidsproces. Het gaat natuurlijk om projecten van Franstalige verenigingen.⁶⁰⁷ Maar ook al zijn de projecten hoofdzakelijk bedoeld voor een Franstalig publiek, betekent dat niet dat anderstaligen er zich niet vrijwillig tot zouden kunnen wenden.

De Vlaamse Gemeenschap heeft voor de uitwerking van haar integratiebeleid provinciale integratiecentra opgericht, normaliter in de vorm van een VZW. Brussel-Hoofdstad behoort weliswaar

⁶⁰³ De zorgverzekering bestaat uit een zorgkas die de kosten van niet-medische hulp- en dienstverlening aan personen met een verminderd zelfzorgvermogen ten laste neemt, zonder dat is vereist dat zij noodlijdend zijn. Aansluiting bij een zorgkas is wel vereist opdat er een uitkering kan genoten worden. Zo'n zorgverzekeringskas is een unicommunautaire instelling.

⁶⁰⁴ Arbitragehof 13 maart 2001, nr. 33/2001, overweging B.4.3.; J. VELAERS, "Brussel in de zesde staatsvorming" in J. VELAERS, J. VANPRAET, Y. PEETERS en W. VANDENBRUWAENE (eds.), *De zesde staatsvorming: instellingen, bevoegdheden en middelen*, Antwerpen, Intersentia, 2014, 1019-1020.

⁶⁰⁵ Adv.RvS 17 december 1998, *Parl.St.* VI.Parl 1998-99, nr. 1293/3, *TBP* 1999, 292.

⁶⁰⁶ GwH 21 januari 2009, nr. 11/2009, overweging B.10.1-B.10.3.

⁶⁰⁷ Omzendbrief van 28 september 1995 van de Franse Gemeenschapscommissie ter attentie van de gemeenten inzake de bijzondere toelage voor de bevordering van de integratie en de samenleving van de verschillende plaatselijke leefgemeenschappen, *BS* 13 februari 1996, 3095; M. VAN DE PUTTE en J. CLEMENT, "Het migrantenbeleid" in G. VAN HAEGENDOREN en B. SEUTIN (eds.), *De Bevoegdheidsverdeling in het Federale België*, Brugge, Die Keure, 2000, 32.

niet tot een provincie maar er werd wel een eigen hoofdstedelijk integratiecentrum ingericht.⁶⁰⁸ De Vlaamse Gemeenschap heeft de VGC de regierol over de uitvoering van het Vlaamse integratiebeleid in Brussel gegeven. Binnen die taak zorgt de VGC voor de sturing en afstemming van dat integratiebeleid en voor de coördinatie van de relevante actoren binnen het tweetalige gebied Brussel-Hoofdstad.⁶⁰⁹ Voor maatregelen die zich rechtstreeks op de inwijkeling richten, is de GGC bevoegd.

201. Het beleid inzake mindervaliden vertoont een specifieke bijzonderheid. Wat de mobiliteitshulpmiddelen betreft wordt er een uitzondering gemaakt op de bevoegdheid van de GGC inzake bipersoonsgebonden aangelegenheden. Omdat de gemeenschappen hierin al een bepaalde bevoegdheid hadden, wou men niet dat ze deze zouden verliezen aan de GGC. Daarom blijven de twee systemen, dat van de federale ziekte- en invaliditeitsverzekering, waar de GGC voor bevoegd wordt, en dat van de gemeenschappen, naast elkaar bestaan.

Tot dat er een samenwerkingsakkoord wordt afgesloten tussen de Vlaamse Gemeenschap, de Franse Gemeenschap en de GGC voor het instellen van 1 loket voor de gehandicapten, voeren de gemeenschappen het beleid van de GGC uit. Weliswaar voor haar rekening.⁶¹⁰ Men wilde niet dat de gehandicapten aan twee loketten zouden moeten aankloppen. Daarom zullen tot de datum van het samenwerkingsakkoord de VAPH en de Phare, de regionale diensten van de Vlaamse en de Franse Gemeenschap, voor het beheer van beide systemen instaan.⁶¹¹

202. Ook de TABH komt toe aan de GGC. Dat was ook de wens van de indieners van het voorstel tot bijzondere wet m.b.t. de zesde staatshervorming. Maar zoals gezegd kan een parlementaire voorbereiding niet bepalen dat een bepaalde aangelegenheid uitsluitend aan de GGC toekomt. Als de uitoefening van deze bevoegdheid in de toekomst niet meer via het toekennen van rechten en het opleggen van verplichtingen aan individuen maar via instellingen zou verlopen, zijn de Vlaamse en de Franse Gemeenschap bevoegd voor de unicommunautaire varianten van die instellingen. De GGC verkreeg weliswaar het residu van de persoonsgebonden aangelegenheden op grond van art. 135 Gw. maar dat artikel bepaalt niet dat enkel de GGC die bevoegdheden kan krijgen. De normatieve bevoegdheid kan weliswaar enkel naar een bicommunautair orgaan zoals de GGC gaan maar de uitvoering kan aan unicommunautaire instellingen, zoals de diensten van de Vlaamse en de Franse Gemeenschap worden opgedragen.⁶¹² Beide rubrieken in deze titel werden evenwel door de Franse Gemeenschap aan de COCOF overgedragen.

⁶⁰⁸ Art. 27/2 Decreet VI. 28 april 1998 betreffende het Vlaamse integratiebeleid, *BS* 19 juni 1998, 20102.

⁶⁰⁹ Art. 33 Besluit van de Vlaamse Regering van 12 november 2010 met betrekking tot de uitvoering van het decreet betreffende het Vlaamse integratiebeleid, *BS* 4 februari 2011, 9341.

⁶¹⁰ Art. 63, 3^e en 4^e lid BWBrI ; J. VANDE LANOTTE, G. GOEDERTIER, Y. HAECK, J. GOOSSENS en T. DE PELSMAEKER, *Handboek Belgisch Publiekrecht, Deel II. Basiskennmerken van de Belgische staatsstructuur*, Brugge, Die Keure, 2015, 1292-1293.

⁶¹¹ J. VELAERS, "Brussel in de zesde staatshervorming" in J. VELAERS, J. VANPRAET, Y. PEETERS en W. VANDENBRUWAENE (eds.), *De zesde staatshervorming: instellingen, bevoegdheden en middelen*, Antwerpen, Intersentia, 2014, 1013-1015.

⁶¹² *Parl. St.* Senaat 2012-13, nr. 5-2232/1, 6-7; J. VELAERS, "Brussel in de zesde staatshervorming" in J. VELAERS, J. VANPRAET, Y. PEETERS en W. VANDENBRUWAENE (eds.), *De zesde staatshervorming: instellingen, bevoegdheden en middelen*, Antwerpen, Intersentia, 2014, 1009.

3. Het bejaardenbeleid en de jeugdbescherming

203. Het bejaardenbeleid zal voornamelijk betrekking hebben op instellingen. Wanneer deze unicommunautair zijn, vallen zij onder de bevoegdheid van de Vlaamse Gemeenschap en de COCOF. Maatregelen ten aanzien van fysieke personen of bipersoonsgebonden instellingen vallen onder de bevoegdheid van de GGC.

204. De jeugdbescherming is een belangrijke problematiek in Brussel. Zolang het gaat om vrijwillige jeugdhulp kunnen de Brusselaars zich wenden tot de unicommunautaire instellingen (jeugdbijstandsdiensten) van de Vlaamse of de Franse Gemeenschap. De gerechtelijke jeugdbescherming zal steeds bipersoonsgebonden zijn. Het gaat hier om regels die rechtstreeks fysieke personen, jongeren treffen. De gemeenschappen kunnen dus niet handelen, de bevoegdheid komt toe aan de GGC.⁶¹³ De verblijfplaats van de ouders of voogd in Brussel geldt als territoriaal aanknopingspunt. Sinds de zesde staatshervorming zijn de gemeenschappen, en in Brussel dus de GGC, naast de hulpverlening aan jongeren ook bevoegd voor het jeugdsanctierecht. M.a.w. maatregelen t.a.v. delinquente jongeren. En voor de uitvoering van die maatregelen.

205. Wanneer de jeugdrechter tot een jeugdbeschermingsmaatregel beslist, moeten die jongeren veelal aan een instelling toevertrouwd worden. En zoveel bicommunautaire instellingen zijn er niet. In Brussel is er zelfs geen gesloten jeugdinstantie.⁶¹⁴ De GGC zou dan beroep moeten doen op de unicommunautaire instellingen van de Vlaamse of de Franse Gemeenschap maar dan moet de jongere onder gebracht kunnen worden bij de ene of de andere gemeenschap. Daar criteria voor uit schrijven houdt een risico in op het invoeren van een subnationaliteit. Daarom is het niet toegelaten dat de GGC, of ook de gemeenschappen, dergelijke regels zouden aannemen. Volgens VELAERS is dit echter niet per se waar. Een "communautarisering" van de jongeren zou mogelijk zijn zonder dat het zou leiden tot het invoeren van een subnationaliteit, als er een neutraal criterium gehanteerd wordt.⁶¹⁵ Maar dergelijke criteria zijn er dus niet, men bewandelde een andere weg. De GGC nam in 2004 een ordonnantie aan m.b.t. de gerechtelijke jeugdbescherming. De inwerkingtreding daarvan vond plaats in 2009, omdat er eerst een samenwerkingsakkoord moest afgesloten worden.⁶¹⁶ Door dit akkoord kon de GGC de instellingen van de Vlaamse en de Franse Gemeenschap gebruiken, zonder dat de GGC zijn bevoegdheid t.a.v. de jongeren die in een instelling buiten Brussel verblijven

⁶¹³ Art. 63 BWBrI.

⁶¹⁴ Het tekort aan gesloten instellingsplaatsen is de grote reden achter het overdragen van de bevoegdheid tot het behalen van maatregelen t.a.v. delinquente jongeren. Zie W. VANDENBRUWAENE, "Justitie: strafrechtelijk beleid, jeugdsanctierecht en justitiehuisen" in J. VELAERS, J. VANPRAET, Y. PEETERS en W. VANDENBRUWAENE (eds.), *De zesde staatshervorming: instellingen, bevoegdheden en middelen*, Antwerpen, Intersentia, 2014, 1011-1012, 307.

⁶¹⁵ Specifiek voor deze problematiek had de RvS de suggestie gedaan om dit te doen aan de hand van het gegeven tot welke gemeenschap de sociale jeugdbeschermingsdienst behoort die voorafgaand aan de gerechtelijke jeugdbescherming is tussen gekomen. Dat advies werd evenwel niet gevolgd. Zie J. VELAERS, *De Grondwet en de Raad van State Afdeling wetgeving, vijftig jaar adviezen aan wetgevende vergaderingen, in het licht van de rechtspraak van het Arbitragehof*, Antwerpen, Maklu, 1999, 444-446.

⁶¹⁶ Ordonnantie Gem.Gem.Comm. 29 april 2004 inzake hulpverlening aan jongeren, BS 1 juni 2004, 41949 en samenwerkingsakkoord van 11 mei 2007 tussen de Franse Gemeenschap, de Vlaamse Gemeenschap en de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie, inzake hulpverlening aan jongeren, BS 3 april 2008, 18121.

zou verliezen. Voor de uitvoering van maatregelen ten opzichte van delinquente jongeren zou men opnieuw een samenwerkingsakkoord kunnen overeenkomen.⁶¹⁷

4. De sociale hulpverlening aan gedetineerden en de juridische eerstelijnsbijstand

206. De Franse Gemeenschap heeft de sociale hulpverlening aan gedetineerden niet overgedragen aan de COCOF en dus is zij, en de Vlaamse Gemeenschap bevoegd voor de unicommunautaire instellingen die deze hulpverlening verschaffen.

207. De juridische eerstelijnsbijstand wordt georganiseerd door de commissies voor juridische bijstand. Aangezien deze gevestigd zijn in de justitiehuisen volgen zij de unicommunautaire logica van deze justitiehuisen, zie het volgend randnummer.

III. De justitiehuisen

208. Zoals bij het gezondheidsbeleid is de bijzondere wetgever bij de zesde staatshervorming van de actuele situatie uitgegaan aangaande justitiehuisen in Brussel. Op dit moment is er namelijk een Nederlandstalige en een Franstalige afdeling in het justitiehuis van Brussel. Deze afdelingen worden beschouwd als uitsluitend te behoren tot respectievelijk de Vlaamse en de Franse Gemeenschap. Nochtans is de GGC bevoegd om tweetalige justitiehuisen op te richten⁶¹⁸, dit heeft evenwel financiële implicaties. Niettemin bestaat de mogelijkheid dat de GGC op een dag deze beslissing neemt. Moest dat gebeuren is het nadelig dat zij niet betrokken worden bij het samenwerkingsakkoord tussen de federale staat en de gemeenschappen over de opdrachten van de justitiehuisen.⁶¹⁹

IV. De gezinsbijslagen

209. De gezinsbijslagen zijn de eerste aangelegenheid waarbij de bijzondere wetgever gebruik heeft gemaakt van de mogelijkheid in art. 128, §2 Gw. om af te wijken van het principe dat de Vlaamse en de Franse Gemeenschap bevoegd zijn voor de unicommunautaire instellingen. Art. 63, 2^e lid BWBrI bepaalt dat de bevoegdheid inzake gezinsbijslagen op het grondgebied van Brussel-Hoofdstad exclusief behoort aan het Verenigd College en de Verenigde Vergadering, oftewel de GGC, ook wat de unicommunautaire instellingen betreft. De keuze voor de GGC lijkt alleen maar logisch. Zij is immers bevoegd ten aanzien van personen. En op deze manier worden alle kinderen in Brussel-Hoofdstad aan hetzelfde regime onderworpen. De Brusselaars moeten ook niet kiezen tussen een Vlaams of Franstalig stelsel. Aan de andere kant moeten de gemeenschappen zo hun band met de Brusselaars ietwat lossen. Maar met het oog op het uitwerken van een efficiënte regeling lijkt het mij dat de juiste keuze werd gemaakt. Samen met de bevoegdheid werden immers ook de middelen die de federale overheid jaarlijks voor de kinderbijslagen voorzag overgedragen.⁶²⁰ Echter, tot het einde van 2015 zullen de federale instellingen blijven instaan voor het administratief beheer en de

⁶¹⁷ J. VELAERS, "Brussel in de zesde staatshervorming" in J. VELAERS, J. VANPRAET, Y. PEETERS en W. VANDENBRUWAENE (eds.), *De zesde staatshervorming: instellingen, bevoegdheden en middelen*, Antwerpen, Intersentia, 2014, 1011-1012.

⁶¹⁸ Art. 63, 1^e lid BWBrI.

⁶¹⁹ F. VANNESTE, "De Zesde Staatshervorming: Justitie en (deelstatelijke) administratieve rechtscolleges" in A. ALEN, B. DALLE, K. MUYLLE, W. PAS, J. VAN NIEUWENHOVE en W. VERRIJDT (eds.), *Het federale België na de Zesde Staatshervorming*, Brugge, Die Keure, 2014, 453-454.

⁶²⁰ Art. 47/5 BFW; J. VELAERS, "Brussel in de zesde staatshervorming" in J. VELAERS, J. VANPRAET, Y. PEETERS en W. VANDENBRUWAENE (eds.), *De zesde staatshervorming: instellingen, bevoegdheden en middelen*, Antwerpen, Intersentia, 2014, 1020-1021.

uitbetaling van de gezinsbijslagen. Daarna hebben de gemeenschappen de keuze om, tot het einde van 2019, de federale instellingen dit te blijven laten doen of om het over te nemen. Pas wanneer zij het volledig over nemen, ten laatste op 1 januari 2020, worden ze bevoegd voor de normeringsregeling ten gronde.⁶²¹

V. De filmkeuring

210. In Brussel komt deze bevoegdheid toe aan de GGC. Het is immers praktisch ondenkbaar dat de filmkeuring zou gebeuren door unicommunautaire instellingen waartoe de bioscoopuitbaters zich vrijwillig zouden wenden. Deze aangelegenheid leent zich in de praktijk enkel tot een benadering via de weg van de individuele rechten en verplichtingen. Om in alle Belgische bioscopen dezelfde films al dan niet toegankelijk te maken voor minderjarigen kunnen de gemeenschappen en de GGC een samenwerkingsakkoord afsluiten.⁶²²

§8. Het taalgebruik

211. De gemeenschappen zijn ten eerste bevoegd voor de taal in het onderwijs. Hoofdstuk II behandelde reeds het verschil tussen de onderwijsbevoegdheid en de onderwijstaalbevoegdheid. Dat onderscheid is van belang voor de bevoegdheidsverdeling. Wat de onderwijstaal betreft hebben de Vlaamse en de Franse Gemeenschap deze bevoegdheid enkel in de eentalige taalgebieden, met uitsluiting van de faciliteitengemeenten en Brussel-Hoofdstad. Daar komt de bevoegdheid toe aan de federale overheid. Voor onderwijs zijn de gemeenschappen wel bevoegd in Brussel-Hoofdstad voor de eentalige onderwijsinstellingen. Een bijzonderheid in Brussel is de taalregeling op de Vlaamse universiteiten in het Brussels. De RvS heeft geadviseerd dat de onderwijs- en bestuurstaal op academisch (universitair) niveau tot de uitoefening van de onderwijsbevoegdheid en niet tot de onderwijstaalbevoegdheid behoort.⁶²³ De RvS dacht dat dit de enige manier was om tegemoet te komen aan de Vlaamse wil om aan alle universiteiten dezelfde verplichtingen op te leggen. Inzake onderwijstaal kon de Vlaamse Gemeenschap immers niet handelen in Brussel-Hoofdstad.⁶²⁴

212. Daarnaast zijn de gemeenschappen bevoegd voor het taalgebruik in bestuurszaken. Ook in deze beperkt de bevoegdheid van de gemeenschappen inzake taalgebruik zich tot het eigen eentalig taalgebied. Dit vloeit voort uit §2 van art. 129 Gw., dat de uitzonderingen op de werkingssfeer van de gemeenschapsbevoegdheid aanduidt. Zo zijn de gemeenschappen niet bevoegd voor faciliteitengemeenten⁶²⁵, noch in Brussel-Hoofdstad. Ook de door de wet aangewezen federale en

⁶²¹ Art. 94, §1bis BWHI; B. STEEN, "De gemeenschapsbevoegdheden inzake gezinsbeleid en gezinsbijslagen na de Zesde Staatshervorming" in A. ALEN, B. DALLE, K. MUYLLE, W. PAS, J. VAN NIEUWENHOVE en W. VERRIJDT (eds.), *Het federale België na de Zesde Staatshervorming*, Brugge, Die Keure, 2014, 423-425.

⁶²² *Parl.St.* Senaat 2012-13, nr. 5-2232/1, 77; J. VELAERS, "Brussel in de zesde staatshervorming" in J. VELAERS, J. VANPRAET, Y. PEETERS en W. VANDENBRUWAENE (eds.), *De zesde staatshervorming: instellingen, bevoegdheden en middelen*, Antwerpen, Intersentia, 2014, 1022.

⁶²³ Adv.RvS 18 april 1991, *Parl.St.* VI.R. 1990-91, nr. 502/1.

⁶²⁴ J. VELAERS, "Het gebruik van de talen" in G. VAN HAEGENDOREN en B. SEUTIN (eds.), *De Bevoegdheidsverdeling in het Federale België*, Brugge, Die Keure, 2001, 101-105.

⁶²⁵ Drogenbos, Kraainem, Linkebeek, Sint-Genesius-Rode, Wemmel, Wezembeek-Oppem, Malmedy, Waimes (Bellevaux-Ligneuville, Bevercé, Faymonville, Robertville, Weismes), Mesen, Spiere, Helkijn, Ronse, Bever, Herstappe, Voeren (Moelingen, Remersdael, 's-Gravenvoeren, Sint-Martens-Voeren, Sint-Pieters-Voeren en Teuven), Dottenijs, Herseaux, Houthem, Komen, Luigne, Moeskroen, Neerwaasten, Ploegsteert, Waasten, Vloesberg, Edingen en Lettelingen. Zie art. 7 en art. 8,2° tot 10° Gecoördineerde wetten op het gebruik van de talen in bestuurszaken, KB 18 juli 1966 houdende coördinatie van de wetten op het gebruik van de talen in bestuurszaken, BS 2 augustus 1966, 7798.

internationale instellingen waarvan de werking gemeen is aan meer dan één gemeenschap⁶²⁶ vallen zoals de andere uitzonderingen op de gemeenschapsbevoegdheid onder de bevoegdheid van de federale overheid.

Naast deze federale bevoegdheidsvoorbehouden is de algemene indeling in taalgebieden van België een inperking op de bevoegdheid inzake taalgebruik. Art. 4 Gw. verbiedt in de eentalige gebieden het gebruik van een andere taal toe te laten of op te leggen in die mate dat beide gelijk zouden worden behandeld. Het toekennen van taalfaciliteiten aan anderstaligen mag niet leiden tot de juridische tweetaligheid van een gemeente.⁶²⁷ In een eentalig gebied heeft die taal voorrang.⁶²⁸ De Grondwet verbiedt de federale wetgever ook afbreuk te doen aan de gelijke behandeling van het Frans en het Nederlands in het tweetalig gebied Brussel-Hoofdstad.⁶²⁹

213. Ook inzake het taalgebruik in de sociale betrekkingen tussen de werkgevers en hun personeel en de door de wet en de verordeningen voorgeschreven akten en bescheiden van de ondernemingen hebben de gemeenschappen geen bevoegdheid op het grondgebied van het tweetalig gebied Brussel-Hoofdstad.

Alle aspecten van de aangelegenheid taalgebruik die art. 129 Gw. principieel aan de gemeenschappen toewijst, worden dus wat Brussel betreft door de federale overheid uitgeoefend.

De gemeenschappen noch de gemeenschapscommissies kunnen regelgeving met betrekking tot taalgebruik aannemen op het Brussels grondgebied. De bevoegdheid daartoe komt in het tweetalige gebied Brussel-Hoofdstad uitsluitend aan de federale overheid toe. Zij oefent deze bevoegdheid, die volledig gelijk is aan de materiële bevoegdheden die de gemeenschappen in de eentalige gebieden hebben, uit bij gewone wet. Het toezicht op de naleving van die federale wetgeving door de plaatselijke besturen in Brussel heeft de federale overheid aan de Brusselse instellingen opgedragen. Het BHG ziet toe op de gemeenten en de GGC oefent via het Verenigd College het toezicht uit op de Brusselse OCMW.⁶³⁰

⁶²⁶ Voorbeelden zijn het Museum te Tervuren, het Observatorium, de Albertina, de Zeevaartschool te Oostende en internationale scholen.

⁶²⁷ Arbitragehof 26 maart 1986, nr. 17, overweging 3.B.6.

⁶²⁸ J. VANDE LANOTTE, G. GOEDERTIER, Y. HAECK, J. GOOSSENS en T. DE PELSMAEKER, *Handboek Belgisch Publiekrecht, Deel II. Basiskenmerken van de Belgische staatsstructuur*, Brugge, Die Keure, 2015, 1157.

⁶²⁹ Artt. 5bis en 5ter BWBrI ; K. RIMANQUE, *De grondwet toegelicht, gewikt en gewogen*, Antwerpen-Oxford, Intersentia, 2005, 14.

⁶³⁰ J. VELAERS, "Het gebruik van de talen" in G. VAN HAEGENDOREN en B. SEUTIN (eds.), *De Bevoegdheidsverdeling in het Federale België*, Brugge, Die Keure, 2001, 155.

Besluit

214. Over het verloop van vijfenveertig jaar groeiden de Vlaamse en de Franse Gemeenschap uit tot volwaardige deelstaten, bevoegd voor vier categorieën van aangelegenheden. Daarnaast hebben ze een aantal bijkomende, veelal instrumentele bevoegdheden. In het kader van hun constitutionele autonomie beschikken ze ook over bepaalde institutionele bevoegdheden.

De vier categorieën die in beginsel exclusief werden toegewezen aan de gemeenschappen zijn de culturele aangelegenheden, het onderwijs, de persoonsgebonden aangelegenheden en het taalgebruik in bestuurszaken, onderwijs en sociale betrekkingen. De overdracht gebeurde door de Grondwet zelf. Maar voor de culturele en persoonsgebonden aangelegenheden werd de precieze invulling aan de bijzondere wetgever overgelaten. Deze grondwettelijke verankering betekent dat wanneer men de bevoegdheden van de gemeenschappen wilt uitbreiden, de nieuwe bevoegdheid telkens in één van de vier categorieën geplaatst moet kunnen worden.

215. De gemeenschappen hebben een volksvertegenwoordigend orgaan waarvan de leden, die een gelijkwaardig statuut hebben met de federale parlementsleden, rechtstreeks⁶³¹ voor vijf jaar worden verkozen. Een Parlement. En een eigen uitvoerend orgaan waarvan de leden door het gemeenschapsparlement worden gekozen, een regering

Deze twee organen oefenen samen de decreterende bevoegdheid van de gemeenschappen uit. In de normenhiërarchie staan de decreten op gelijke voet met de federale wet, en in de eentalige gebieden hebben de decreten ook volle kracht van wet ten opzichte van alle rechtssubjecten.

216. In het tweetalig gebied Brussel-Hoofdstad is de situatie anders. De decreten van de Vlaamse en de Franse Gemeenschap zullen daar enkel van toepassing zijn op unicommunautaire instellingen. Wanneer een culturele of een onderwijsinstelling op basis van de activiteiten die zij ontplooit niet beschouwd kan worden als uitsluitend te behoren tot de ene of de andere gemeenschap hebben we te maken met een biculturele instelling. Er is sprake van een bipersoonsgebonden instelling als het op basis van haar organisatie niet mogelijk is de persoonsgebonden instelling onder te brengen bij de ene of de andere gemeenschap. Deze regeling is er gekomen omwille van het verbod op een subnationaliteit. Het criterium van de activiteiten blijkt in de praktijk soms plaats te ruimen voor de organisatie. Het mogelijk maken om de twee criteria te gebruiken, samen of apart, voor alle soorten instellingen, kan het misschien eenvoudiger maken om het uni- of bicommunautair karakter van een instellingen te bepalen.

De federale overheid is bevoegd voor de biculturele instellingen en voor individuele personen wanneer het gaat om culturele en onderwijsaangelegenheden. De bipersoonsgebonden instellingen en de natuurlijke personen wanneer er sprake is van een persoonsgebonden aangelegenheid, ressorteren onder de GGC. De federale overheid oefent haar bevoegdheid uit met (gewone) wetten. De GGC gebruikt ordonnanties in haar bevoegdheid met betrekking tot bipersoonsgebonden aangelegenheden, deze hebben een licht afwijkend statuut van de ordonnanties die het BHG

⁶³¹ Hoewel de Gw. dit voorschrijft in art. 116 gebeurt de samenstelling van het Parlement van de Franse Gemeenschap aan de hand van de leden van het Parlement van het Waalse en het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest.

uitvaardigt. Maar beide staan, zoals de decreten, op dezelfde hiërarchische hoogte als de federale wet.

217. De VGC en de COCOF zijn ondergeschikte besturen en in feite verlengstukken van respectievelijk de Vlaamse en de Franse Gemeenschap. Dat is echter enkel wat de VGC betreft volledig waar.

Op grond van art. 138 Gw. droeg de Franse Gemeenschap bepaalde bevoegdheden over aan de COCOF en aan het Waalse Gewest. Bij deze beweging werd art. 39 Gw. nogmaals omzeild maar men lijkt zich daar zoals bij de gemeenschapscommissies nu nog weinig vragen bij te stellen. De gemeenschapsaangelegenheden die hierbij werden overgedragen aan de COCOF, worden uitgeoefend bij wege van decreet.

218. De drie gemeenschapscommissies zijn creaties van de BWBrI en waren een manier om art. 39 Gw. te omzeilen. Dit artikel verbiedt om gemeenschapsbevoegdheden toe te wijzen aan gewestelijke instellingen. Door gemeenschapscommissies te creëren zorgde men ervoor dat er geen gemeenschapsaangelegenheden rechtstreeks naar het BHG gingen. De organen van de gemeenschapscommissies, de Vergadering en het College, bestaan evenwel uit dezelfde vertegenwoordigers als de organen van het BHG, het Parlement en de regering.

219. Het blijkt dus dat op het grondgebied van Brussel-Hoofdstad er niet minder dan 7 instellingen bevoegd zijn om zaken te regelen met betrekking tot gemeenschapsbevoegdheden. Dit in contradictie met art. 2 Gw. dat slechts drie gemeenschappen erkent. Wanneer we de Duitstalige Gemeenschap en de bevoegdheidsoverdracht van de Franse Gemeenschap aan het Waalse Gewest hier nog bij tellen, zijn er negen instanties die gemeenschapsaangelegenheden kunnen uitoefenen.

220. Zowel inzake culturele als persoonsgebonden aangelegenheden heeft de zesde staatshervorming voor bijzondere nieuwigheden gezorgd. Het residu van de culturele aangelegenheden dat steeds bij de federale overheid lag, kan nu aan het BHG worden toegewezen. Een aantal uitdrukkelijk bepaalde bevoegdheden werden al overgedragen. Opnieuw werden er in strijd met art. 39 Gw. bevoegdheden die eigenlijk aan de gemeenschappen toekomen, toegekend aan gewestelijke organen. Dit illustreert hoe beetje bij beetje het onderscheid tussen gemeenschap en gewest vervaagt in Brussel.

Met betrekking tot persoonsgebonden aangelegenheden vormde de exclusieve toewijzing van de gezinsbijslagen in Brussel aan de GGC de eerste toepassing van art. 128, §2 Gw.

Bij de regelgeving rond de mobiliteitshulpmiddelen werd er van weer van de bevoegdheid van de GGC afgeweken. De normatieve bevoegdheid blijft weliswaar bij de GGC maar de uitvoering wordt aan de diensten van de Vlaamse en de Franse Gemeenschap toevertrouwd. Zij het als overgangmaatregel. Maar misschien is deze ene aangelegenheid wel een toekomstbeeld. Het zou kunnen dat de GGC voor verscheidene aangelegenheden het normatieve kader zal creëren en de uitvoering ervan aan de diensten van de Vlaamse en de Franse Gemeenschap of de VGC en de COCOF zal overlaten.

221. Door de zesde staatshervorming groeit de GGC nog meer uit tot een vierde gemeenschap. Haar bevoegdheden en haar middelen groeien aanzienlijk. Het bestaan van zo'n vierde gemeenschap houdt het risico in dat de band tussen Vlaanderen en Brussel wordt doorgesneden. En het voelt ook raar aan als we weten dat een vijftal jaar geleden nog werd gepleit voor de afschaffing van de GGC. In dat scenario zou het BHG de bevoegdheden overnemen, hun organen bestaan nu al uit dezelfde bezetting. Sommige auteurs (o.a. VELAERS⁶³², DUMONT⁶³³) en de vorige Brusselse regering vinden dit alvast een goed idee.

Een dergelijke fusie van de GGC en het BHG zou dan tot een deelstaat *sui generis* leiden. Misschien is het dat wat nodig is voor een efficiënt, begrijpelijk en doorzichtige structuur in Brussel-Hoofdstad. De zesde staatshervorming heeft immers niet voor de nodige simplificering van het institutioneel model gezorgd, het is misschien zelfs nog minder doorzichtig geworden.⁶³⁴

⁶³² J. VELAERS, "Brussel in de zesde staatshervorming" in J. VELAERS, J. VANPRAET, Y. PEETERS en W. VANDENBRUWAENE (eds.), *De zesde staatshervorming: instellingen, bevoegdheden en middelen*, Antwerpen, Intersentia, 2014, 1024.

⁶³³ H. DUMONT, "Het statuut van Brussel: de perken van de onvermijdelijke complexiteit" in P. POPELIER, D. SINARDET, J. VELAERS en B. CANTILLON (eds.), *België, quo vadis? Waarheen na de zesde staatshervorming*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 162-163.

⁶³⁴ Cf. M. UYTENDAELE, "Conclusions générales" in . SAUTOIS en M. UYTENDAELE, *La sixième réforme de l'état 2012-2013, tournant historique ou soubresaut ordinaire?*, Limal, Anthemis, 2013, 593.

Bibliografie

Wetgeving

Gecoördineerde Grondwet van België van 17 februari 1994, *BS* 17 februari 1994, 4054.

Grondwet van België van 7 februari 1831.

Herziening van artikel 43 van de Grondwet 6 januari 2014, *BS* 31 januari 2014, 8547.

Verklaring tot herziening van de Grondwet 8 november 1987, *BS* 9 november 1987, 16424.

Verklaring tot herziening van de Grondwet 1 maart 1968, *BS* 2 maart 1968, 2051.

Verklaring tot herziening van de Grondwet 16 april 1965, *BS* 17 april 1965, 4143.

Samenwerkingsakkoord 17 december 2013 tussen de Federale Staat, de Vlaamse Gemeenschap, de Franse Gemeenschap en de Duitstalige Gemeenschap, met betrekking tot de uitoefening van de opdrachten van de Justitiehuisen, *BS* 17 juni 2014, 45544.

Samenwerkingsakkoord van 17 november 2006 tussen de Federale Staat, de Vlaamse Gemeenschap, de Franstalige Gemeenschap en de Duitstalige Gemeenschap betreffende het wederzijds consulteren bij het opstellen van regelgeving inzake elektronische communicatienetwerken, het uitwisselen van informatie en de uitoefening van de bevoegdheden met betrekking tot elektronische communicatienetwerken door de regulerende instanties bevoegd voor telecommunicatie of radio-omroep en televisie, *BS* 28 december 2006, 75371.

Bijzondere wet 6 januari 2014 met betrekking tot de Zesde Staatshervorming, *BS* 31 januari 2014, 8641.

Bijzondere Wet 19 juli 2012 tot wijziging van de kieswetgeving met het oog op de versterking van de democratie en de politieke geloofwaardigheid, *BS* 22 augustus 2012, 49259.

Bijzondere wet 19 juli 2012 houdende een correcte financiering van de Brusselse Instellingen, *BS* 22 augustus 2012, 49268.

Bijzondere Wet 13 juli 2001 houdende overdracht van diverse bevoegdheden aan de gewesten en de gemeenschappen, *BS* 3 augustus 2001, 26636.

Bijzondere wet 13 juli 2001 tot herfinanciering van de gemeenschappen en uitbreiding van de fiscale bevoegdheden van de gewesten, *BS* 3 augustus 2001, 26615.

Bijzondere wet 16 juli 1993 tot vervollediging van de federale staatsstructuur, *BS* 20 juli 1993, 16774.

Bijzondere wet 16 juli 1993 tot vervollediging van de federale staatsstructuur en tot aanvulling van de kieswetgeving met betrekking tot de Gewesten en de Gemeenschappen, *BS* 20 juli 1993, 17170.

Bijzondere Wet van 5 mei 1993 betreffende de internationale betrekkingen van de Gemeenschappen en de Gewesten, *BS* 8 mei 1993, 10559.

Bijzondere wet 16 januari 1989 betreffende de financiering van de Gemeenschappen en de Gewesten, *BS* 17 januari 1989, 850.

Bijzondere wet 12 januari 1989 met betrekking tot de Brusselse Instellingen, *BS* 14 januari 1989, 667.

Bijzondere wet 8 augustus 1980 tot hervorming der instellingen, *BS* 15 augustus 1980, 9434.

Bijzonder Decreet Fr. 3 april 2014 betreffende de bevoegdheden van de Franse Gemeenschap waarvan de uitoefening naar het Waalse Gewest en de Franse Gemeenschapscommissie wordt overgedragen, *BS* 25 juni 2014, 47867.

Bijzonder Decreet VI. 7 juli 2006 over de Vlaamse instellingen, *BS* 17 oktober 2006, 55090.

Bijzonder Decreet W. 14 december 2000 tot wijziging van het decreet van 13 juli 1995 houdende organisatie van de vervanging van de ministers door hun parlementaire plaatsvervangers, *BS* 30 december 2000, 43612.

Bijzonder Decreet Fr. 13 juli 1999 houdende verhoging van het maximumaantal Regeringsleden in uitvoering van artikelen 123, § 2, van de Grondwet en 63, § 4, van de bijzondere wet tot hervorming der instellingen van 8 augustus 1980, zoals gewijzigd bij de wetten van 8 augustus 1988 en van 16 juli 1993, *BS* 17 juli 1999, 27437.

Bijzonder Decreet Fr. 12 juli 1999 tot wijziging van het decreet van 13 juli 1995 houdende organisatie van de vervanging van de Ministers door hun parlementaire plaatsvervangers, *BS* 13 juli 1999, 27007.

Bijzonder Decreet VI. 2 april 1996 betreffende de benaming van de Vlaamse Raad, *BS* 18 april 1996, 9182.

Bijzonder Decreet VI. 26 juni 1995 houdende invoering van onverenigbaarheden met het mandaat van lid van de Vlaamse Raad, *BS* 1 juli 1995, 18690.

Bijzonder Decreet VI. 19 december 1988 betreffende de Autonome Raad voor het Gemeenschapsonderwijs, *BS* 29 december 1988, 17818.

Wet 19 juli 2012 houdende verscheidene wijzigingen van het Kieswetboek, van de gecoördineerde wetten van 18 juli 1966 op het gebruik van de talen in bestuurszaken, van de wet van 3 juli 1971 tot indeling van de leden van de Wetgevende Kamers in taalgroepen en houdende diverse bepalingen betreffende de cultuurraden voor de Nederlandse cultuurgemeenschap en voor de Franse cultuurgemeenschap en van de wet van 23 maart 1989 betreffende de verkiezing van het Europese Parlement, *BS* 22 augustus 2012, 49274.

Wet 10 augustus 2001 tot oprichting van een Fonds ter financiering van de internationale rol en de hoofdstedelijke functie van Brussel, tot oprichting van een begrotingsfonds Taalpremies en tot wijziging van de organieke wet van 27 december 1990 houdende oprichting van begrotingsfondsen, *BS* 18 september 2001, 31069.

Wet 13 juli 2001 houdende diverse institutionele hervormingen betreffende de lokale instellingen van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, *BS* 31 augustus 2001, 29580.

Gewone wet 16 juli 1993 tot vervollediging van de federale staatsstructuur, *BS* 20 juli 1993, 16838.

Gewone wet van 5 mei 1993 betreffende de internationale betrekkingen van de Gemeenschappen en de Gewesten, *BS* 8 mei 1993, 10562.

Wet 9 augustus 1988 tot wijziging van de gemeentewet, de gemeentekieswet, de organieke wet betreffende de openbare centra voor maatschappelijk welzijn, de provinciewet, het Kieswetboek, de wet tot regeling van de provincieraadsverkiezingen en de wet tot regeling van de gelijktijdige parlements- en provincieraadsverkiezingen, *BS* 13 augustus 1988, 11374.

Wet 8 augustus 1988 tot wijziging van de bijzondere wet van 8 augustus 1980 tot hervorming der instellingen, *BS* 13 augustus 1988, 11367.

Nieuwe Gemeentewet 24 juni 1988, *BS* 3 september 1988, 12482.

Gewone wet 9 augustus 1980 tot hervorming der instellingen, *BS* 15 augustus 1980, 9451.

Wet 3 maart 1977 betreffende de gevolgen van de ontbinding der Wetgevende Kamers ten aanzien van de vroeger ingediende ontwerpen en voorstellen van wet, *BS* 12 maart 1977, 3035.

Organieke wet 8 juli 1976 betreffende de openbare centra voor maatschappelijk welzijn, *BS* 5 augustus 1976, 9876.

Wet 27 mei 1975 tot aanpassing van de Franse tekst van de gemeentewet en de provinciewet aan het vigerende recht en tot invoering van de Nederlandse tekst van de gemeentewet, de provinciewet

en de wet van 1 juli 1860 tot wijziging van de provinciewet en de gemeentewet wat de eed betreft, *BS* 22 augustus 1975, 10174.

Wet 1 augustus 1974 tot oprichting van gewestelijke instellingen, in voorbereiding van de toepassing van artikel 107quater van de Grondwet, *BS* 22 augustus 1974, 10368.

Wet 16 juli 1973 waarbij de bescherming van de ideologische en filosofische strekkingen gewaarborgd wordt, *BS* 16 oktober 1973, 11706.

Wet 11 juli 1973 houdende wijziging van de wet van 29 mei 1959 betreffende het bewaarschoolonderwijs, het lager, middelbaar, normaal-, technisch, kunst- en buitengewoon onderwijs, *BS* 30 augustus 1973, 9723.

Wet 3 juli 1971 tot indeling van de leden van de wetgevende Kamers in taalgroepen en houdende diverse bepalingen betreffende cultuurraden voor de Nederlandse Cultuurgemeenschap en voor de Franse cultuurgemeenschap, *BS* 6 juli 1971, 8449.

Wet 21 juli 1971 betreffende de bevoegdheid en de werking van de Cultuurraden voor de Nederlandse cultuurgemeenschap en voor de Franse cultuurgemeenschap, *BS* 23 juli 1971, 8910.

Wet 23 december 1970 tot wijziging van de wet van 2 augustus 1963 op het gebruik van de talen in de bestuurszaken, *BS* 1 januari 1971, 17.

Gecoördineerde wetten op het gebruik van de talen in bestuurszaken, KB 18 juli 1966 houdende coördinatie van de wetten op het gebruik van de talen in bestuurszaken, *BS* 2 augustus 1966, 7798.

Wet 2 augustus 1963 op het gebruik van de talen in bestuurszaken, *BS* 22 augustus 1963, 8217.

Wet 1 juli 1963 houdende toekenning van een vergoeding voor sociale promotie, *BS* 17 juli 1963, 7295.

Wet 8 november 1962 tot wijziging van provincie-, arrondissements- en gemeentegrenzen en tot wijziging van de wet van 28 juni 1932 op het gebruik van de talen in bestuurszaken en van de wet van 14 juli 1932 houdende taalregeling in het lager en in het middelbaar onderwijs, *BS* 22 november 1962, 10315.

Wet van 29 mei 1959 tot wijziging van sommige bepalingen van de onderwijswetgeving, *BS* 19 juni 1959, 4586.

Wet 1 september 1920 waarbij aan minderjarigen beneden 16 jaar toegang tot de bioscoopzalen wordt ontzegd, *BS* 18 februari 1921, 1250.

Decreet W. 11 april 2014 betreffende de bevoegdheden van de Franse Gemeenschap waarvan de uitoefening aan het Waalse Gewest en aan de Franse Gemeenschapscommissie overgedragen wordt, *BS* 12 mei 2014, 38403.

Decreet Verg. Fr.Gem.Comm. 4 april 2014 betreffende de overdracht van de uitoefening van de bevoegdheden van de Franse Gemeenschap naar het Waalse Gewest en de Franse Gemeenschapscommissie, *BS* 25 juni 2014, 47912.

Woonzorgdecreet VI. 13 maart 2009, *BS* 14 mei 2009, 36983.

Decreet VI. 28 november 2008 betreffende de intergemeentelijke onderwijsvereniging (IGOV), *BS* 16 januari 2009, 2664.

Decreet VI. 13 april 1999 houdende machtiging van de Vlaamse regering om toe te treden tot en om mee te werken aan de oprichting van de vereniging zonder winstgevend doel Vlaams Audiovisueel Fonds, *BS* 23 september 1999, 35517.

Decreet VI. 7 juli 1998 houdende bepalingen tot begeleiding van de aanpassing van de begroting 1998, *BS* 28 augustus 1998, 27632.

Decreet Fr. 24 juli 1995 houdende regeling van de vervanging van de ministers binnen de Raad van de Franse Gemeenschap, *BS* 29 juli 1995, 20473.

Decreet W. 13 juli 1995 houdende organisatie van de vervanging van de Ministers door hun parlementaire plaatsvervangers, *BS* 21 juli 1995, 19961.

Decreet Verg. Fr.Gem.Comm. (III) 22 juli 1993 tot toekenning van de uitoefening van sommige bevoegdheden van de Franse Gemeenschap aan het Waalse Gewest en de Franse Gemeenschapscommissie, *BS* 10 september 1993, 20017.

Decreet W. (II) 22 juli 1993 betreffende de overheveling van sommige bevoegdheden van de Franse Gemeenschap naar het Waalse Gewest en de Franse Gemeenschapscommissie, *BS* 10 september 1993, 20000.

Decreet Fr. (II) 19 juli 1993 tot toekenning van de uitoefening van sommige bevoegdheden van de Franse Gemeenschap aan het Waalse Gewest en de Franse Gemeenschapscommissie, *BS* 10 september 1993, 19981.

Decreet Verg. Fr.Gem.Comm (I) 8 juli 1993 betreffende de overdracht van de uitoefening van bepaalde bevoegdheden van de Franse Gemeenschap naar de Franse Gemeenschapscommissie, *BS* 10 september 1993, 20011.

Decreet Ver. Fr.Gem.Comm. (II) 8 juli 1993 houdende oprichting van een publiekrechtelijke maatschappij belast met het bestuur van de schoolgebouwen van het door de overheid ingerichte onderwijs, *BS* 10 september 1993, 20015.

Decreet W. (I) 7 juli 1993 betreffende de overheveling van bevoegdheden van de Franse Gemeenschap naar het Waalse Gewest, *BS* 10 september 1993, 19988.

Decreet W. 7 juli 1993 tot oprichting van vijf publiekrechtelijke vennootschappen voor het beheer van de schoolgebouwen van het door de overheid gesubsidieerd onderwijs, *BS* 10 september 1993, 19992.

Decreet Fr. (I) 5 juli 1993 betreffende de overdracht van de uitoefening van bepaalde bevoegdheden van de Franse Gemeenschap naar het Waalse Gewest en de Franse Gemeenschapscommissie, *BS* 10 september 1993, 19973.

Decreet Fr. 5 juli 1993 houdende oprichting van zes publiekrechtelijke maatschappijen belast met het bestuur van de schoolgebouwen van het door de overheid ingerichte onderwijs, *BS* 10 september 1993, 19975.

Decreet Fr. 18 juni 1990 houdende regeling van het toezicht over de Franse Gemeenschapscommissie, *BS* 30 juni 1990, 13177.

Decreet VI. 5 juli 1989 tot organisatie van het toezicht op de Vlaamse Gemeenschapscommissie, *BS* 26 augustus 1989, 14791.

Decreet Fr. 4 juli 1989 betreffende het toezicht van de Franse Gemeenschap over de Franse Gemeenschapscommissie, *BS* 18 augustus 1989, 14279.

Decreet VI. 6 maart 1984 betreffende de keuze van Brussel tot hoofdstad van de Vlaamse Gemeenschap, *BS* 12 mei 1984, 6419.

Koninklijk Besluit 21 september 2004 houdende vaststelling van de normen voor de bijzondere erkenning als rust- en verzorgingstehuis, als centrum voor dagverzorging of als centrum voor niet aangeboren hersenletsels, *BS* 28 oktober 2004, 74004.

Koninklijk Besluit 14 juli 1989 tot vaststelling van het aantal leden van de samenwerkingscommissie opgericht bij de bijzondere wet van 12 januari 1989 met betrekking tot de Brusselse Instellingen, *BS* 19 juli 1989, 12627.

Koninklijk Besluit 2 juni 1982 tot vervanging van het koninklijk besluit van 17 april 1979 tot oprichting van vier ministeries van de Gemeenschappen en van de Gewesten, *BS* 9 juni 1982, 6853.

Koninklijk Besluit 20 juli 1979 houdende coördinatie van de wet tot oprichting van voorlopige gemeenschaps- en gewestinstellingen, *BS* 31 juli 1979, 8499.

Koninklijk Besluit 27 april 2007 houdende oprichting van de Commissie voor de filmkeuring, *BS* 7 juni 2007, 30890.

Koninklijk Besluit 30 oktober 1996 tot aanwijzing van de federale wetenschappelijke instellingen, *BS* 7 december 1996, 30714.

Koninklijk Besluit 17 april 1979 tot oprichting van vier ministeries van de Gemeenschappen en van de Gewesten, *BS* 19 april 1979, 4687.

Parlementaire stukken

Verslag namens de Commissie voor de institutionele aangelegenheden, *Parl.St.* Senaat 2013-14, nr. 5-2232/5.

Adv.RvS 27 augustus 2013, *Parl.St.* Senaat 2012-13, nr. 2232/3.

Toelichting bij het voorstel van bijzondere wet met betrekking tot de zesde staatshervorming, *Parl.St.* Senaat 2012-13, nr. 5-2232/1.

Adv.RvS 20 november 2012, *Parl.St.* Senaat 2013-14, nr. 5-1754/2.

Adv.RvS 17 december 2009, *Parl.St.* W.Parl. 2009-10, nr.168/1.

Regeerverklaring en regeerakkoord: *Parl.St.* Br.H.Parl. 2009, nr. A-8/1.

Adv.RvS 16 februari 2009, *Parl.St.* Parl.Fr.Gem. 2008-09, nr. 686/1.

Ontwerp van decreet betreffende de ondersteuning van de circuskunsten in Vlaanderen, *Parl.St.* VI.Parl. 2008-09, nr. 1841/1.

Adv.RvS 20 februari 2007, *Parl.St.* VI.Parl. 2006-07, nr.1217/1, *TBP* 2008, 56-62.

Adv.RvS 16 oktober 2007, *Parl.St.* VI.Parl. 2007-08, nr. 1439/1, *TBP* 2008, 122-125.

Adv.RvS 12 oktober 2006, *Parl.St.* VI.Parl. 2006-07, nr. 965/1, *TBP* 2007, 564-565.

Adv.RvS 17 februari 2004, *Parl.St.* Senaat 2003-04, nr. 3-217/2.

Adv.RvS 2 december 2003, *Parl.St.* VI.Parl. 2003-2004, nr. 2099/1, *TBP* 2005, 621-627.

Adv.RvS 23 oktober 2003, *Parl.St.* VI.Parl. 2003-04, nr. 2044/1.

Adv.RvS 29 april 2003, *Parl.St.* VI.Parl. 2002-03, nr. 1709/1.

Adv.RvS 2 oktober 2001, nr. 31.379/3, *TBP* 2009, 650-652.

Ontwerp van bijzondere wet houdende overdracht van diverse bevoegdheden aan de gewesten en de gemeenschappen, amendementen, *Parl.St.* Senaat 2000-01, nr. 2-709/4.

Adv.RvS 17 december 1998, *Parl.St.* VI.Parl 1998-99, nr. 1293/3, *TBP* 1999, 291-293.

Voorstel tot wijziging van het reglement van de Vlaamse Raad, *Parl.St.* VI.R. BZ 1995 nr. 31/1, met als bijlage K. RIMANQUE, H. COREMANS en F. BAERT, advies omtrent artikel 65 van het reglement van de Vlaamse Raad.

Verslag namens de Commissie voor Reglement en Samenwerking, *Parl.St.* VI.R. 1995-1996, nr. 8/1.

Adv.RvS 18 april 1991, *Parl.St.* VI.R. 1990-91, nr. 502/1.

Verslag namens de commissie voor de herziening van de Grondwet, voor de institutionele hervormingen en voor de regeling van de conflicten, *Parl.St.* Kamer BZ 1988, nr. 516/6.

Wetsontwerp tot wijziging van de bijzondere wet van 8 augustus 1980 tot hervorming der instellingen, *Parl.St.* Kamer BZ 1988, nr. 516/1.

Adv.RvS 20 november 1986, *Parl.St.* Kamer 1985-86, nr. 287/2.

Adv.RvS, 12 november 1986, *Parl.St.* Kamer, 1985-86, nr. 544/2.

Wetsvoorstel tot afschaffing van het «dubbele mandaat» door de organisatie van afzonderlijke verkiezingen voor de Gemeenschaps- en Gewestraden, 8 juli 1986, *Parl.St.* Kamer, 1986-86, nr. 554/1.

Adv.RvS 3 april 1985, *Parl.St.* VI.R. 1984-85, nr. 316/1.

Adv.RvS 29 juni 1984, *Parl.St.* Fr.Gem.R. 1984-85, nr. 145/2.

Adv.RvS 13 juli 1983, *Parl.St.* Fr.Gem.R. 1981-82, nr. 12/2.

Adv.RvS 6 juli 1983, *Parl.St.* Fr.Gem.R. 1981-82, nr. 13/2.

Verslag namens de commissie voor de herziening van de grondwet en voor de institutionele hervormingen, *Parl.St.* Kamer 1979-80, nr. 627/10.

Verslag namens de commissie voor de herziening van de grondwet en de hervorming der instellingen, *Parl.St.* Senaat 1979-80, nr. 434/2.

Verslag namens de commissie voor de herziening van de grondwet en de hervorming der instellingen, *Parl.St.* Senaat BZ 1979, nr. 100/27.

Wetsontwerp houdende diverse institutionele hervormingen, *Parl.St.* Kamer 1977-78, nr. 461/1.

Adv.RvS 13 oktober 1972, *Parl.St.* Ned.Cult.R. 1973-74, nr. 122/1.

Verslag namens de commissie voor de grondwetsherziening, *Parl.St.* Kamer 1970-71, nr. 1053/4.

Ontwerp van wet ter uitvoering van artikel 59bis, §§ 1 en 2 van de Grondwet, *Parl.St.* Senaat 1970-71, nr. 400.

Herziening van Titel I van de Grondwet, door invoering van artikel 3bis, betreffende de taalgebieden en herziening van artikel 6 van de Grondwet, door toevoeging van een derde lid betreffende het weren van elke discriminatie, *Parl.St.* Senaat 1969-70, nr. 402.

Herziening van artikel 23 van de Grondwet, *Parl.St.* Senaat 1969-70, nr. 390.

Rechtspraak

GwH 8 mei 2014, nr. 73/2014.

GwH 24 mei 2012, nr. 67/2012.

GwH 8 december 2011, nr. 184/2011.

GwH 5 mei 2011, nr. 60/2011.

GwH 6 april 2011, nr. 53/2011.

GwH 27 januari 2011, nr. 8/2011.

GwH 6 mei 2010, nr. 52/2010.

GwH 17 maart 2010, nr. 25/2010.

GwH 21 januari 2009, nr. 11/2009.

GwH 18 december 2008, nr. 187/2008.

Arbitragehof 28 juni 2006, nr. 109/2006.

Arbitragehof 11 januari 2006, nr. 2/2006.

Arbitragehof 14 december 2005, nr. 188/2005.

Arbitragehof 23 maart 2005, nr. 65/2005.

Arbitragehof 23 februari 2005, nr. 44/2005.

Arbitragehof 23 februari 2005, nr. 42/2005.

Arbitragehof 14 juli 2004, nr. 132/2004.

Arbitragehof 16 juni 2004, nr. 104/2004.

Arbitragehof 24 september 2003, nr. 119/2003.

Arbitragehof 25 maart 2003, nr. 35/2003.

Arbitragehof 13 maart 2001, nr. 33/2001.

Arbitragehof 10 januari 2001, nr. 2/2001.

Arbitragehof 26 mei 1999, nr. 53/99.

Arbitragehof 15 juli 1998, nr. 83/98.

Arbitragehof 10 maart 1998, nr. 24/98.

Arbitragehof 10 maart 1998, nr. 22/98.

Arbitragehof 17 december 1997, nr. 78/97.

Arbitragehof 9 november 1995, nr. 72/95.

Arbitragehof 6 juni 1995, nr. 45/95.

Arbitragehof 4 april 1995, nr. 31/95.

Arbitragehof 22 december 1994, nr. 90/94.

Arbitragehof 3 februari 1994, nr. 12/94.

Arbitragehof 17 december 1992, nr. 78/92.

Arbitragehof 14 december 1988, nr. 70.

Arbitragehof 30 juni 1988, nr. 66.

Arbitragehof 15 oktober 1987, nr. 40.

Arbitragehof 22 oktober 1986, nr. 27.

Arbitragehof 26 maart 1986, nr. 17.

Cass. 21 april 2011, AR C.08.0452.F., *Arr.Cass.* 2011.

RvS, Gemeenschapsminister van Financiën en begroting, nr. 22.690, 26 november 1982, noot J. DE MEYER, *R.W.*, 1982-83, 1924-1930.

Rechtsleer

ALEN, A., *Jurisprudentie van het Belgisch Staatsrecht, Het Belgisch Staatsrecht in 200 arresten*, Leuven, Acco, 2000, 798 p.

ALEN, A., "Het Brusselse Hoofdstedelijk Gewest en zijn instellingen", *TBP* 1989, 491-494.

ALEN, A., *Algemene beginselen en grondslagen van het Belgisch Publiek recht, Boek I - De Instellingen*, Brussel, Story-Scientia, 1988, XXIII + 511 p.

ALEN, A., "Beknopt overzicht van de Staatshervorming tijdens de regering Martens V (stand 15 april 1984)", *TBP* 1984, 103-119.

ALEN, A., "De Belgische Staatsvorm na de grondwetsherziening en de uitvoeringswetten", *TBP* 1976, 212-215.

ALEN, A., DALLE, B., MUYLLE, K., PAS, W., VAN NIEUWENHOVE, J. en VERRIJDT, W. (eds.), *Het federale België na de Zesde Staatshervorming*, Brugge, Die Keure, 2014, XXVIII + 651 p.

ALEN, A. en DELPÉRÉE, F., "De Brusselse Instellingen" in WITTE, E., ALEN, A., DUMONT, H. en ERGEC, R., *Het statuut van Brussel*, Brussel, De Boeck & Larcier, 1999, 743-748.

ALEN, A. en MUYLLE, K., *Compendium van het Belgisch staatsrecht. Syllabusuitgave, Deel II*, Mechelen, Kluwer, 2012, XV + 193 p.

ALEN, A., en MUYLLE, K., *Handboek van het Belgisch Staatsrecht*, Mechelen, Kluwer, 2011, 1096 p.

ALEN, A. m.m.v. CLEMENT, J., VAN HAEGENDOREN, G. en VAN NIEUWENHOVE, J., *Handboek van het Belgisch Staatsrecht*, Deurne, Kluwer, 1995, XXXVIII + 889 p.

BAERT, J., "Media" in VAN HAEGENDOREN, G. en SEUTIN, B. (eds.), *De Bevoegdheidsverdeling in het Federale België*, Brugge, Die Keure, 1999, X + 167 p.

BATSELÉ, F., MORTIER, T. en SCARSEZ, M., *Grondwettelijk recht gevat*, Brussel, Bruylant, 2009, VIII + 586 p.

BERCKX, P., "De institutionele hervormingen 'Egmont - Stuyvenberg', de adviezen van de Raad van State en de Grondwet", *TBP* 1979, 42-164.

BLAISE, P., FANIEL, J. en SÄGESSER, C., *Introduction à la Belgique fédérale. La Belgique après la sixième réforme de l'État*, Brussel, CRISP, 2014, 106 p.

DE GEYTER, L., PAS, W., SEUTIN, B., THEUNIS, J., VAN HAEGENDOREN, G., VAN NIEUWENHOVE, J. en VERMEIRE, L., *Geannoteerd wetboek Grondwet, wetgeving staatsvorming, EVRM*, Brugge, Die Keure, 2006, XXIII + 827 p.

DUJARDIN, J., VANDE LANOTTE, J., GOOSSENS, J. en GOEDERTIER, G., *Basisbegrippen Publiekrecht*, Brugge, Die Keure, 2014, XIX + 453 p.

DUMONT, H., "Het statuut van Brussel: de perken van de onvermijdelijke complexiteit" in POPELIER, P., SINARDET, D., VELAERS, J. en CANTILLON, B. (eds.), *België, quo vadis? Waarheen na de zesde staatsvorming*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 157-173.

DUMONT, H. en VANCRAYEBECK, L., "L'exercice des compétences communautaires à Bruxelles", *CDPK* 2008, 246-255.

ELST, M. en VAN DER BIESEN, G., *Cultuur, jeugd, sport en toerisme* in VAN HAEGENDOREN, G. en SEUTIN, B. (eds.), *De Bevoegdheidsverdeling in het Federale België*, Brugge, Die Keure, 2011, XIV + 315 p.

FEYEN, S., "Het Hof van Cassatie en het Grondwettelijk Hof op weg naar een nieuw conflict?", *RW* 2011-2012, 1358-1381.

HANNES, P., "Wat betekent de zesde staatsvorming voor de gezondheidssector en de ouderenzorg?" in VELAERS, J., VANPRAET, J., PEETERS, Y., VANDENBRUWAENE, W. (eds.), *De zesde staatsvorming: instellingen, bevoegdheden en middelen*, Antwerpen, Intersentia, 2014, 367-399.

JUDO, F., "Stilstaan is vooruitgaan. De artikelen 16bis BWHI en 5bis Bijzondere Brusselwet na de zesde staatsvorming", *TBP* 2013, 436-439.

JUDO, F., "Constitutieve autonomie anno 2010: onmiskenbare stilstand of onderhuidse evolutie?" in A. DE BECKER en E. VANDENBOSSCHE (eds.), *Scharnier- of sleutelelementen in het grondwettelijk recht, het beginsel van constitutieve autonomie, de artikelen 35 en 195 van de Grondwet*, Brugge, Die Keure, 2011, 241-260.

LEJEUNE, Y., *Droit constitutionnel Belge, fondements et institutions*, Brussel, Larcier, 2014, 858 p.

LEJEUNE, Y. en PAS, W., "De werking van de instellingen" in WITTE, E., ALEN, A., DUMONT, H. en ERGEC, R., *Het statuut van Brussel*, Brussel, De Boeck & Larcier, 1999, 473-516.

LIEVENS, J., "Brussel volgens de Zesde Staatshervorming: formidable of fort minable?" in ALEN, A., DALLE, B., MUYLLE, K., PAS, W., VAN NIEUWENHOVE, J. en VERRIJDT, W. (eds.), *Het federale België na de Zesde Staatshervorming*, Brugge, Die Keure, 2014, 277-304.

LUDMER, J., "Les nouvelles compétences des Communautés et de la Commission communautaire commune dans les matières personnalisables. Et si l'accord papillon leur donnait des ailes?" in SAUTOIS J., en UYTENDAELE, M., *La sixième réforme de l'état 2012-2013 : tournant historique ou soubresaut ordinaire?*, Limal, Anthemis, 2013, 397-410.

MAST, A., DUJARDIN, J., VAN DAMME, M. en VANDE LANOTTE, J., *Overzicht van het Belgisch Administratief Recht*, Mechelen, Wolters Kluwer, 2014, XXXVIII + 1459 p.

MAST, A., "De Grondwetsherziening van 1980", *RW*, 1981-82, 1105-1114.

MAST, A., en DUJARDIN, J., *Overzicht van het Belgisch Grondwettelijk recht*, Gent, Story-Scientia, 1983, XXVI + 603 p.

MAST, A., en DUJARDIN, J., *Overzicht van het Belgisch Grondwettelijk recht*, Gent-Leuven, Story-Scientia, 1981, XXVIII + 591 p.

MAST, A., *Overzicht van Belgisch Grondwettelijk recht*, Gent-Leuven, Story-Scientia, 1972, XXVII + 462 p.

MEERSSCHAUT, F., "De strafrechtelijke bevoegdheid van gemeenschappen en gewesten" in VAN HAEGENDOREN, G. en SEUTIN, B. (eds.), *De Bevoegdheidsverdeling in het Federale België*, Brugge, Die Keure, 1999, IX + 51 p.

MERCKAERT, M., "De uitbreiding van de constitutieve autonomie ingevolge de zesde staatshervorming", *TBP* 2013, 440-451.

MERCKAERT, M., "Het concept "impliciete bevoegdheden" in het Europees en nationaal constitutioneel recht" in ALEN, A. en THEUNIS, J. (eds.), *Leuvense Staatsrechtelijke Standpunten, Deel 3*, Brugge, Die Keure, 2012, 289-316.

MUYLLE, K., "De hervorming van de Senaat en de samenvallende verkiezingen, of hoe de ene hervorming de andere dreigt ongedaan te maken", *TBP* 2013, 473-491.

NASSAUX, J.-P., "Les aspects bruxellois de l'accord de réformes institutionnelles du 11 octobre 2011", *Courrier hebdomadaire du CRISP* 2012, 5-61.

PAQUES, M., *Droit public élémentaire en quinze leçons*, Brussel, De Boeck & Larcier, 2005, 425 p.

PAS, W. en VAN NIEUWENHOVE, J., "De zesde staatshervorming: hervorming van de instellingen en bevoegdheidsoverdrachten" in *Recht in beweging, 20ste VRG-Alumnidag*, 2013, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 105-122.

PAS, W., "Algemene beschouwingen over de bevoegdheidsverdeling in het kader van de zesde staatshervorming" in ALEN, A., DALLE, B., MUYLLE, K., PAS, W., VAN NIEUWENHOVE, J. en VERRIJDT, W. (eds.), *Het federale België na de Zesde Staatshervorming*, Brugge, Die Keure, 2014, 341-372.

PAS, W., "De Brusselse instellingen in het eerste luik van de zesde staatshervorming", *TBP* 2013, 452-462.

PAS, W. , "De dubbele gelaagdheid van het Belgische federalisme: *quo vadis?*" in POPELIER, P., SINARDET, D, VELAERS, J. en CANTILLON, B. (eds.), *België, quo vadis? Waarheen na de zesde staatshervorming*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 111-154.

PAS, W., "Federalisme met gemeenschappen én gewesten: een tussenstand van moeilijkheden, mogelijkheden en voorstellen", *TBP* 2011, 486-502.

PEETERS, Y., "De bevoegdheidsverdeling inzake omroep, telecommunicatie en filmkeuring: kinderen niet toegelaten" in VELAERS, J., VANPRAET, J., PEETERS, Y., VANDENBRUWAENE, W. (eds.), *De zesde staatshervorming: instellingen, bevoegdheden en middelen*, Antwerpen, Intersentia, 2014, 345-366.

RIMANQUE, K., *De grondwet toegelicht, gewikt en gewogen*, Antwerpen, Intersentia, 2005, XVII + 444 p.

SENELLE, R., VANDENBOSSCHE, E. en SCHUERMANS, L., *Het federale België van de gemeenschappen en de gewesten*, Mechelen, Kluwer, 2003, XII + 144 p.

SEUTIN, B., VAN HAEGENDOREN, G., INGELAERE, F. en CLÉMER, G., *Lambermont: De staatshervorming van 2001. A. bronnenboek nieuwe bevoegdheden* in *De Bevoegdheidsverdeling in het Federale België*, Brugge, Die Keure, 2001, VIII + 285 p.

SMETS, J., "Jeugdbescherming" in VAN HAEGENDOREN, G. en SEUTIN, B. (eds.), *De Bevoegdheidsverdeling in het Federale België*, Brugge, Die Keure, 2001, X + 104 p.

STEEN, B., "De gemeenschapsbevoegdheden inzake gezinsbeleid en gezinsbijslagen na de Zesde Staatshervorming" in ALEN, A., DALLE, B., MUYLLE, K., PAS, W., VAN NIEUWENHOVE, J. en VERRIJDT, W. (eds.), *Het federale België na de Zesde Staatshervorming*, Brugge, Die Keure, 2014, 413-435.

STUDIECENTRUM TOT HERVORMING VAN DEN STAAT, *De hervorming van den Staat*, Brussel, Ravenstein, 1937, 711 p.

THEUNIS, J., "De bevoegdheidsoverdrachten inzake media" in ALEN, A., DALLE, B., MUYLLE, K., PAS, W., VAN NIEUWENHOVE, J. en VERRIJDT, W. (eds.), *Het federale België na de Zesde Staatshervorming*, Brugge, Die Keure, 2014, 535-546.

UYTTENDAELE, M., *Les institutions de la Belgique*, Brussel, Bruylant - Larcier, 2014, 259 p.

UYTTENDAELE, M., *Trente leçons de droit constitutionnel*, Brussel, Bruylant, 2014, 1057 p.

UYTTENDAELE, M., "Conclusions générales" in SAUTOIS J., en UYTTENDAELE, M., *La sixième réforme de l'état 2012-2013 : tournant historique ou soubresaut ordinaire?*, Limal, Anthemis, 2013, 583-593.

VAN DAMME, M., *Overzicht van het Grondwettelijk recht*, Brugge, Die Keure, 2015, 449 p.

VANDENBRUWAENE, W., "Justitie: strafrechtelijk beleid, jeugdsanctierecht en justitiehuisen" in VELAERS, J., VANPRAET, J., PEETERS, Y., VANDENBRUWAENE, W. (eds.), *De zesde staatshervorming: instellingen, bevoegdheden en middelen*, Antwerpen, Intersentia, 2014, 295-313.

VANDE LANOTTE, J., GOEDERTIER, G., HAECK, Y., GOOSSENS, J. en DE PELSMAEKER, T., *Handboek Belgisch Publiekrecht, Deel II. Basiskennmerken van de Belgische staatsstructuur*, Brugge, Die Keure, 2015, XXXII + 1541 p.

VANDE LANOTTE, J., GOEDERTIER, G., HAECK, Y., GOOSSENS, J. en DE PELSMAEKER, T., *Handboek Belgisch Publiekrecht, Deel I. Inleiding tot het Belgisch Publiek Recht*, Brugge, Die Keure, 2014, XXXI + 791 p.

VANDE LANOTTE, J. en GOEDERTIER, G. m.m.v. DE PELSMAEKER, T., *Handboek Belgisch Publiekrecht*, Brugge, Die Keure, 2013, XLVI + 1471 p.

VANDE LANOTTE, J. en GOEDERTIER, G., *Overzicht Publiekrecht*, Brugge, Die Keure, 2003, XLVIII + 1402 p.

VAN DE PUTTE, M. en CLEMENT, J., "Het migrantenbeleid" in VAN HAEGENDOREN, G. en SEUTIN, B. (eds.), *De Bevoegdheidsverdeling in het Federale België*, Brugge, Die Keure, X + 77 p.

VAN HAEGENDOREN, G., "Het wetenschappelijk onderzoek" in VAN HAEGENDOREN, G. en SEUTIN, B. (eds.), *De Bevoegdheidsverdeling in het Federale België*, Brugge, Die Keure, 2000, X + 141 p.

VAN LEUVEN, N., "De bevoegdheidsoverdrachten inzake arbeidsmarkt en tewerkstelling" in ALEN, A., DALLE, B., MUYLLE, K., PAS, W., VAN NIEUWENHOVE, J. en VERRIJDT, W. (eds.), *Het federale België na de Zesde Staatshervorming*, Brugge, Die Keure, 2014, 373-390.

VANNESTE, F., "De Zesde Staatshervorming: Justitie en (deelstatelijke) administratieve rechtscolleges" in ALEN, A., DALLE, B., MUYLLE, K., PAS, W., VAN NIEUWENHOVE, J. en VERRIJDT, W. (eds.), *Het federale België na de Zesde Staatshervorming*, Brugge, Die Keure, 2014, 437-455.

VAN NIEUWENHOVE, J., "De bevoegdheidsoverdrachten inzake gezondheidszorg" in ALEN, A., DALLE, B., MUYLLE, K., PAS, W., VAN NIEUWENHOVE, J. en VERRIJDT, W. (eds.), *Het federale België na de Zesde Staatshervorming*, Brugge, Die Keure, 2014, 391-412.

VAN NIEUWENHOVE, J., "De samenstelling en werking van Parlement en Raden na de vierde staatshervorming", *TBP* 1994, 171-190.

VAN ORSHOVEN, P., "Brussel, Brabant en de minderheden" in ALEN, A. en SUETENS, L.P. (eds.), *Het federale België na de vierde staatshervorming*, Brugge, Die Keure 1993, 227-264.

VAN ORSHOVEN, P., "Brussel anno 1989, een derde gewest, een enige agglomeratie, drie gemeenschapscommissies en... een vierde gemeenschap", *RW* 1989-90, 449-466.

VANPRAET, J., "De bevoegdheidsverdeling in het arbeidsmarktbeleid" in VELAERS, J., VANPRAET, J., PEETERS, Y., VANDENBRUWAENE, W. (eds.), *De zesde staatshervorming: instellingen, bevoegdheden en middelen*, Antwerpen, Intersentia, 2014, 585-675.

VANPRAET, J. en PEETERS, Y., "Autonomie en samenwerking in het federale België" in Vandenbossche, E. (ed.), *Evoluties in het Belgisch coöperatief federalisme*, Brugge, Die Keure, 2013, 101-154.

VANPRAET, J., *De latente staatshervorming. De bevoegdheidsverdeling in de rechtspraak van het Grondwettelijk Hof en de adviespraktijk van de Raad van State*, Brugge, Die Keure, 2011, XXVII + 614 p.

VANPRAET, J., "Deelstatelijke administratieve rechtscolleges: enkele beschouwingen bij het arrest nr. 8/2011 van het Grondwettelijk Hof", *TBP* 2011, 195-201.

VAN STEENKISTE, S., "Het gezondheidsbeleid" in VAN HAEGENDOREN, G. en SEUTIN, B. (eds.), *De Bevoegdheidsverdeling in het Federale België*, Brugge, Die Keure, 2001, XIII + 156 p.

VELAERS, J., VANPRAET, J., PEETERS, Y., VANDENBRUWAENE, W. (eds.), *De zesde staatshervorming: instellingen, bevoegdheden en middelen*, Antwerpen, Intersentia, 2014, XXXVIII + 1031 p.

VELAERS, J., "Brussel in de zesde staatshervorming" in VELAERS, J., VANPRAET, J., PEETERS, Y., VANDENBRUWAENE, W. (eds.), *De zesde staatshervorming: instellingen, bevoegdheden en middelen*, Antwerpen, Intersentia, 2014, 965-1024.

VELAERS, J., "Het gebruik van de talen" in VAN HAEGENDOREN, G. en SEUTIN, B. (eds.), *De Bevoegdheidsverdeling in het Federale België*, Brugge, Die Keure, 2001, XII + 179 p.

VELAERS, J., "Vlaanderen laat Brussel niet los': de Vlaamse invulling van de gemeenschapsautonomie in het tweetalig gebied Brussel-Hoofdstad" in WITTE, E., ALEN, A., DUMONT, H. en ERGEC, R., *Het statuut van Brussel*, Brussel, De Boeck & Larcier, 1999, 595-625.

VELAERS, J., *De Grondwet en de Raad van State Afdeling wetgeving, vijftig jaar adviezen aan wetgevende vergaderingen, in het licht van de rechtspraak van het Arbitragehof*, Antwerpen, Maklu, 1999, 1034 p.

VENY, L.M., CARLENS, I., DE VOS, N.A., en VERBEECK, B., *Grondslagen van Publiekrecht*, Brugge, Vanden Broele, 2009, 590 p.

VERRIJDT, W., "Algemene beschouwingen bij de Zesde Staatshervorming" in ALEN, A., DALLE, B., MUYLLE, K., PAS, W., VAN NIEUWENHOVE, J. en VERRIJDT, W. (eds.), *Het federale België na de Zesde Staatshervorming*, Brugge, Die Keure, 2014, 1-16.

VERSCHUEREN, H., "De wijziging van artikel 23 van de Grondwet en de defederalisering van de gezinsbijslagen" in VELAERS, J., VANPRAET, J., PEETERS, Y., VANDENBRUWAENE, W. (eds.), *De zesde staatshervorming: instellingen, bevoegdheden en middelen*, Antwerpen, Intersentia, 2014, 419-460.

VERSTEGEN, R., "De onderwijswetgeving in Vlaanderen. Een overzicht" in VERSTEGEN, R., VENY, L., RAUWS, W. en DELI, D., *Actuele vraagstukken van onderwijsrecht*, Deurne, Kluwer, 1997, 1-29.

VERSTEGEN, R., "De Gemeenschappen bevoegd voor het onderwijs", *TBP* 1990, 3-36.

VLIBERGH, H., *De Belgische Grondwet*, Antwerpen/Utrecht, Standaard, 1973, 369 p.

VUYE, H. en CLÉMER, G., *De zesde staatshervorming (eerste fase), Het BHV-akkoord of de ultieme vergrendeling*, Antwerpen-Cambridge, Intersentia, 2013, 309 p.

WIJNANTS, A. en DE RIDDER, S., " "De deur staat open..." Over artikel 10 BWHI en de bevoegdheid om Vlaamse administratieve rechtscolleges op te richten" in *Liber Amicorum* Marc BOES, Brugge, Die Keure, 2011, 607-617.

WITTE, E., ALEN, A., DUMONT, H., VANDERNOOT, P. en DE GROOF, R., *De Brusselse negentien gemeenten en het Brussels model*, Gent, Larcier, 2003, XXXV + 726 p.

WITTE, E., ALEN, A., DUMONT, H. en ERGEC, R., *Het statuut van Brussel*, Brussel, De Boeck & Larcier, 1999, VII + 817 p.

YERNAULT, D., "Le refinancement de Bruxelles: «juste», «correct» ou... ?" in SAUTOIS J., en UYTENDAELE, M., *La sixième réforme de l'état 2012-2013 : tournant historique ou soubresaut ordinaire?*, Limal, Anthemis, 2013, 311-357.

Auteursrechtelijke overeenkomst

Ik/wij verlenen het wereldwijde auteursrecht voor de ingediende eindverhandeling:

De uitoefening van de gemeenschapsbevoegdheden in Brussel na de 6e staatshervorming

Richting: **master in de rechten-overheid en recht**

Jaar: **2015**

in alle mogelijke mediaformaten, - bestaande en in de toekomst te ontwikkelen - , aan de Universiteit Hasselt.

Niet tegenstaand deze toekenning van het auteursrecht aan de Universiteit Hasselt behoud ik als auteur het recht om de eindverhandeling, - in zijn geheel of gedeeltelijk -, vrij te reproduceren, (her)publiceren of distribueren zonder de toelating te moeten verkrijgen van de Universiteit Hasselt.

Ik bevestig dat de eindverhandeling mijn origineel werk is, en dat ik het recht heb om de rechten te verlenen die in deze overeenkomst worden beschreven. Ik verklaar tevens dat de eindverhandeling, naar mijn weten, het auteursrecht van anderen niet overtreedt.

Ik verklaar tevens dat ik voor het materiaal in de eindverhandeling dat beschermd wordt door het auteursrecht, de nodige toelatingen heb verkregen zodat ik deze ook aan de Universiteit Hasselt kan overdragen en dat dit duidelijk in de tekst en inhoud van de eindverhandeling werd genotificeerd.

Universiteit Hasselt zal mij als auteur(s) van de eindverhandeling identificeren en zal geen wijzigingen aanbrengen aan de eindverhandeling, uitgezonderd deze toegelaten door deze overeenkomst.

Voor akkoord,

Parthoens, Nick

Datum: **15/05/2015**